

НАЪИЖОН ҲОШИМОВ

МУЖОХИДАЛАР ДЕЖЕКНИВ САТУЗАИИЖ ҚҚССА ИЗИДААН

"Фарғона" нашриёти,
2007 йил

84(55)6

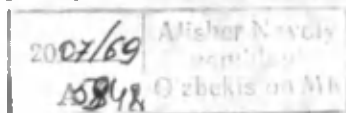
АЗИЗ КИТОБХОН!

Қўлингиздаги мазкур детектив саргузашт қиссанинг 1-қисми бўлган «Зира ҳиди» 2003 йили Тошкент шаҳар ИИББ «ОГОҲ» газетасида эълон қилиниб, шу йили «Наврўз» нашриёти томонидан нашр этилган эди. Лекин айрим маълумотларнинг етарли бўлмагани туфайли муаллиф унинг 2- қисми, яъни «Мужоҳидлар изидан»ни 2006 йили ёзиб тугатди ва бу ҳам «ОГОҲ» газетасида 2007 йили тўлиқ эълон қилиниб кўп сонли муҳлислар қалбига катта таассурот қолдирди.

Асарда 1991-2000 йиллар давридаги мустақил Ўзбекистон республикасида таҳдид солган ички ва ташқи душманларнинг фаолияти, ҳаётда адашиб юрган баъзи ёшларнинг аянчли қисмати, Марказий Осиё халқларининг дўстлиги ҳамда умумий душманга қарши уларнинг ҳамжihatлик билан биргаликда кураш олиб боришлари, ёшлар ўртасидаги соф севги, ҳолаверса, она-Ватанга бўлган самимий муҳаббат туйғулари бадий бўёқлар воситасида, саргузашт тарзида қизиқарли баён этилган.

Уни мутасалло қилар экансиз ўзингизни асар қаҳрамонлари билан бирга гўзал табиат, зира ҳидлари уфуриб турган беғубор тоғлар қўйида ҳис қиласиз. Афсуски бу гўзаллик замирида мамлакатимиз ва қўшни ҳамдўстлик мамлакатлари учун умумий хавф бўлгани ёдингизга тушади. Ҳозирги тинч ва осойишта кунларга етишимиз осон кечмагани, балки ватан хонлари ва фирибгарлар билан мурасиз кураш олиб борилганига Сиз яна бир бор амин бўласиз.

Асар яқин ўтимишда бўлиб ўтган реал воқеаларга асосланган бўлиб, у муаллифнинг бадий тўқимаси билан янада бойитилгандир.

ISBN № 978-9943-347-22-9

Ю 33849
291

© «Фарғона» нашриёти, 2007 йил.
© «Дизайн-Принт» МЧЖ ҲИЧК
© Набижон Ҳошимов

СЎЗ БОШИ

Ҳар бир замоннинг адабиётга ўз қараши ва ҳатто ўз талаби бўлади. У китобхоннинг дидидан тортиб, фаҳму фаросатига ҳақ зимдан, ошкора таъсирини ўтказади. Бозор иқтисодиёти деган замонга доғдираб кириб келган ўзбек китобхони ҳам бу тезкор замоннинг амалу сирларини тушунишга ҳаракат қиламоқда. Қулоғини батанг қилаётган шовқини сурондан, оstonасидан бесўров бостириб келаётган ташвишу қамлардан сўз юритадиган ҳамсуҳбат қидирмоқда — ўз замонининг китобини ўқини хоҳламоқда. Набижон Ҳошимов ана шундай китобларни ёза бошлаган ёзувчилардан. Унинг ҳаётини, ўқувчини раҳм этишга мойил воқеаларга асосланган, атрофдаги одамларнинг характери билан тўлиб-тошган асарлари қизиқиб ўқилади. Таъжрибасиз ўқувчини ҳам қийнамайди. Чунки у ўзи кўриб турган, билган дунёнинг савдоларига ошно бўлади. Энг муҳими, ҳамсуҳбат топади.

Набижон Адабиётга сўнгги йилларда шиддат билан кириб келган қаламқашлардан. У ўқиб-ўрганишнинг ҳам, мукаммалликнинг ҳам чеки йўқ эканлигини англаб етган деб ўйлаймиз. Зеро, адабиёт бугун кашф этилгани йўқ. Унинг асарлардан буён шаклланган ўзига хос таомиллари ва сирасорлари борсми, бу амалларни тезроқ англамоқ истеъдодни бор бўйича намойиш этишга кўмак беради.

Ёзувчимиз катта йўлнинг бошида. Биз дўстимизнинг Адабиётга — ЮРАККА ва ИСТЕЪДОДга сафари хайрли бўлишини тилаб қоламиз.

Усмон АЗИМ,
Ўзбекистон Халқ шоири.

Ҳаёт осойишталиги билан гўзал!

МУҚАДДИМА

«Чорсу» милиция таянч пунктига сержант Саидов бўйнига рўмол боғлаб олган, уст-боши юпун, телбанома кийинган бир йигитни бошлаб кирди.

— Ўртоқ бошлиқ, топширигингизга биноан мен бу ҳаммол болани топиб келдим. Лекин унинг ҳеч қандай ҳужжати йўқ, гапиралмас экан ҳам, томоғини текширтириш керак.

— Томоғингга нима қилган? — деб сўради профилактика инспектори капитан Юсупов йигитдан.

Йигит нимадир демоқчи бўлди. Томоғи хириллади, лекин товуши эшитилмади, юзи эса қизариб кетди, тушунтиролмади.

— Қани еч-чи!

— ... ?

— Нима қулоғинг ҳам карми?! Бўлмаса ўзимиз ечамиз! — дея пўписа қилди инспектор

Ҳаммол бўйнидаги оқ рўмолни оҳиста ечди. Бўйни қизариб шишиб кетган, баъзи жойлари қўқарган ва тирналган эди.

— Кўйлагингни ҳам еч!

Йигит беихтиёр кирлаб кетган кийимини ечди. Милиционерлар унинг бақувват баданидаги турли доғлар ва момоталоқ жойларни кўриб ҳайрон қолишди.

— Э-ҳе, роса дабдала қилишибди-ку! — деди инспектор уни айлантириб кўраркан ва елкасидаги кўкиш-қизғиш изга эътиборини қаради: — Мана бу ниманинг изи?

Йигит индамади. Унинг ўрнига сержант Саидов бошлиқдан рухсат сўраб ўз фикрини баён қилди:

— Бу автомат ёки бирор қурол тасмасининг изи бўлса керак, ўртоқ бошлиқ.

— Жуда тўғри! Хўш йигитча, шу фикр тўғрими?

Йигит ерга қаради ва «Ҳа» инпорасини қилди.

— Қаерликсан, ё армия хизматидан қочиб юрибсанми? Қани, менга мана бу қоғозга ёзиб жавоб бер-чи!

Йигит «Ҳа» деб ёзди.

— Қайси қисмдан? Қаерда хизмат қилаётган эдинг?

Йигит узоқ ўйланиб қолди фақат «Ё!» деб дўқ эшитганидан кўрқиб бир сапчиб тушди-да, сўнг «Ислом армиясидан» — деб ёзиб қўйди.

— Қаердан қочиб келясан? — дея тақдоран сўради инспектор

ҳангу манг бўлиб. Йигит «Сўҳдан» деб ёзди.

— Э-ҳа, ишлар каттага ўхшайди-ку!.. Ҳалиги касал бўлиб қолган кишини қаердан танийсан?

«Ҳамқишлоғим» деб ёзди йигит қўллари қалтираб. Унинг пешонасидан совуқ тер чиқиб кетган, ҳаяжондан юраги гупилаб ураётгани шундоққина сезилиб турарди.

— Ўртоқ сержант, бу йигитнинг шахсини аниқлаш учун вақтинча ушлаб туриш бўйича расмийлаштиринг, экспертиза қилдиринг, кейин ҳамқишлоғидан хабар олиб, у киши ҳақида ҳам маълумот йигинг.

— Тушунарли, ўртоқ капитан, кетишга рухсат этинг!

— Рухсат. Бу йигитни ҳозироқ олиб кетинг. Сержант Саидов ёнидан кишан олдида эндигина кийиниб бўлган ҳаммолнинг чап қўлига, ўзининг ўнг қўлига тақиб олиб чиқиб кетди.

Капитан Юсупов ўйланиб қолди.

— Масала жиддийга ўхшайди, — деди у ўзича ва Ўзбекистон харитасига қараб «Сўҳ» деган жойни топди. Боткен, Жирғатол деган жойларга ҳам суқланиб кўз югуртириб чиқди ва бир қарорга келиб қарққадир телефон рақамларини тира бошлади.

— Алло, бу Миллий хавфсизликданми?... Менга Бахтиёржон керак эди... Алло, Бахтиёр қалайсиз, хизматлар яхшими? Сизбоп бир иш чиқиб қолганга ўхшайди. Маслаҳатингиз керак бўлиб қолди. Ҳозирми?... Ҳўп бўлади, кутаман.

СИРЛИ МҲЙСАФИД

«Эскижўва» ўзининг салобати билан Тошкентдаги бошқа бозорлардан ажралиб туради. Бу ажиб савдо гузари не-не даврлар ва одамларни кўрмади дейсиз. Шаҳар марказида жойлашганиданми, транспорт, ҳатто метронинг қулайлигиданми ёки нархларнинг бу ерда ҳийла арзонлиги учунми, у доимо гавжум, ўзгача файзли кўринади. Ҳазил қилиб айтганда бу ерда «анқо»нинг уруғи ҳам, қуруғи ҳам топилади ёки кўнглингдан ўтган бирор танишинг тўсатдан олдингдан рўбарў келиб қолганини ўзинг ҳам сезмай қоласан...

Улкан «Тўнқарилган қозон» тагида рўзғорбоп турли-туман зираворлар сотилади. Одинахон ҳам шу ерда савдо қилади. У ўзининг Қўқон шеvasида «келсинлар», «олсинлар»—дея каттаю кичик хариддорларга ўта хушмуомалада ялтифот қилиши, қалин қопларини чимириб доимо кулиб туриши, серғайрат ва чаққонлиги билан бошқа сотувчилардан ажралиб туради.

— Мана, марҳамат қилсинлар. Зиранинг зўри бор. Боткеннинг

Қорабулоғидан келтирилган. Адашмасинлар, — дейди у навбатдаги харидорга одатдагидек сўзлаб қўлига бир чимдим хушбўй зирани ушлатар экан, — Ҳидлаб кўрсинлар, арзонгина. Қанча оладилар?...

Бугун ҳам Одинахоннинг қўли-қўлига тегмас, бурро тили билан харидорлар эътиборини жалб қилиб, бировга зира, бошқасига ҳар хил зираворларни чаққонлик билан ўраб берар экан, унинг бу ҳаракатларини бир четда зимдан кузатиб турган нотаниш мўйсафидга ҳам ҳар замонда назар ташлаб қўярди.

Мўйсафид жуда ҳорғин кўринарди. Кўзларидаги сезилиб турган ғам, пешонасидаги тиришларидан, оқ аралаш соқолининг анчадан буён олинмаганидан девонасифат бўлиб кўринар, кам қувватлигидан пештахтанинг бир четига суяниб олганди. «Қизиқ, бу киши ким бўлдикин? — дея Одинахоннинг кўнглидан ўтди. Илтари кўрмаганди. Ё довои опиб келган бирор қариндошлариданмикан-а? Негадир эслолмасди. Савдосини давом эттирар экан эрининг узоқ қариндошларидан биланларини ҳам бир-бир кўз ўнгига келтира бошлади.

Ниҳоят, харидорлар сийрақлашгач, нотаниш мўйсафид Одинахоннинг олдига оҳиста яқинлашди:

— Қизим, зира қаерники дедингиз? — деди у аранг титроқ қўлини халгача томон узатар экан.

— Вой, ассалому алайкум отахон, келсинлар! Мана, кўрсинлар. Боткенники, «Қорабулоқ» деган жойдан бир қирғиз танишим доим олиб келиб бериб кетадилар.

Мўйсафид зирани кафтларига оларкан, негадир ранги «қувв» ўчиб кетди. Кўзларига қўшилиб энди қуришиб, ёрилиб кетган лаблари ҳам титрай бошлаганди. У бир чимдим зирани қандайдир ички бир изтироб билан димоғига олиб бораркан, кўзларидан ёш думалаб тушди. Ҳамиша хушчақчақ Одинахон эса бу ҳолатни кўриб ачиниб кетди ва хушёр тортди. У чаққонлик билан йўлак томон айланиб ўтиб мўйсафиднинг қўлигидан олди.

— Вой отахон, сизга нима бўлди, бетобмисиз? Қани юрсинлар, чой бераман.

Одинахон уни аста етаклаб сотув пештахтаси ортига олиб ўтаркан бу мўйсафид одатдагидек гадоёйлик қилиб ёки мастлик қилиб юрадиганлардан эмас, балки бошига бирор мушкуллик тушган мусофир эканлигига ишончи комил эди.

Одинахоннинг ёнидаги ҳамсоя сотувчи аёллар ҳам бу ҳолатга бефарқ қараб турмадилар. Бири кўршача, бири қоп тўшаб мўйсафидга жой ҳозирлаб беришди. Мўйсафид иссиқ-иссиқ чой хўлади, бир

тишлам нон ва бир дона узумдан еган бўлди, сўнгра ёшли кўзлари билан аёлларга миннатдор боқди. Лекин беҳол бўлиб кўзлари юмилиб кетаверди бошлади. Аёллар уни қопга суяб қўйдилар. У мизғий бошлади.

— Бечора, узоқ йўлдан келган кўринади, — деди аёллардан бири ачиниб.

— Майли, бир оз дам олиб, ўзларига келиб олсинлар, — деди Одинахон ўз ишини давом эттирар экан кўнглидан ҳар хил фикрлар ўта бошлади. «Қизиқ, бу кишига зира нега бунча таъсир қилди экан?» У мўйсафиднинг чехрасига яна бир бор разм солди «Раҳматли отамга ўхшаб кетарканлар» — дея хаёлидан ўтди унинг.

— Бу ҳаётда нималар бўлмайди дейсиз, Одинахон, — деди кўшни соғувчи аёл Салима, — Бирор ташвиш билан юргандирлар-да. Яхши қилдингиз, савоб бўлади.

— Ануви Қунсулув деган қирғиз эже бор эди-ку, зира олиб келардилар. Анчадан буён келмай қолдилар-да..

— Боткенда уруш бўлётганмиш-ку, ахир! Йўллар тўсиқ бўлса керак-да.

— Ҳа-я! — деди Одина ёдига тушиб, — Ишқилиб соғмиканлар?! Нотинчлик ёмон-да, тинчликка не етсин.

— Ҳа, нимасини айтасиз, аскар болаларга ҳам қийин бўлди.

— Менинг жияним Абборния Чирчиқдан Сўхга олиб кетишганмиш. Илоҳим, тинчлик бўлсин ишқилиб, — деди Одинахон дилидагини яширмай навбатдаги харидор билан мулоқот қиларкан.

САФАР ОЛДИДАН

Минг тўққиз юз тўқсон...чи йиллар эди. Нормурод ўрта мактабни тамомлагач, ўртоғи Карим билан университетта ҳужжат топширишганди. Лекин омадлари чопмади. Ҳар иккиси ҳам имтиҳондан ўта олишмади. Шундан сўнг нима қилишларини билмай университет ҳовлисида бир неча кун довдираб юришди. Уларнинг назарида ҳали ҳам қандайдир «илинж» бордек туюларди.

— Нор, манавини қара, қанақадир эълон чиқибди, — деб қолди Карим дарахтга ёпиштирилган бир варақани кўрсатиб.

Эълон матни ўқишга кира олмай қолган ёшларга мурожаатнома сифатида қироят тарзида битилган эди. Унда ўқишга ўта олмай қолган ёшлар асло надомат чекмасликлари, Аллоҳнинг карами кенг эканлиги ва ислом илминини олмоқ ниятида бўлган диёнатли ва билимга чанқоқ ёшларни ўз паноҳида асраб, уларни Туркия Ислам Университетига имтиҳонсиз қабул қилинишлари

мумкинлиги ҳақида баён қилинган ва ҳужжатларни топширишни хоҳловчилар Саид Фани аталмиш вакилга мурожаат қилишлари лозимлиги кўрсатилган эди.

Хуллас, Нормурод билан Карим ўз қишлоқлари Сарчинорга ўқишга ўта олмаганлари туфайли юзлари шувут бўлиб эмас, балки ўзгача кўтаринки руҳ билан қайтдилар. Саид Фани уларнинг ҳужжатларини қабул қиларкан, «Яна бир кун кеч қолганларингда гуруҳ тўлган бўларди. Демак йўлларингиз очиқ, Аллоҳ деган йигитлар экансизлар, «қабул қилиндик» деб ҳисоблайверинглар». — деди.

Уларнинг ўқишга қабул қилинганликлари ҳақидаги хушxabари айниқса ота-оналари ва қариндош-уруғлар томонидан ҳам хушнудлик билан кутиб олинди. Табрик устига табриклар икки навқирон йигитчани янада шодлантириб юборди.

Улар ҳаётларидаги дастлабки доводдан ўтишда омадлари кулиб боққанидан фоят бахтиёр эдилар.

Нурмат ака ўзининг бу ютуғидан бир томондан хурсанд бўлган бўлса-да, юрагининг бир чети хижил эди. “Қизиқ, нега энди ҳаммаси осонгина...—дея ҳаёлидан ўтказди у, — Бу болалар ислом илмидан унчалик хабардор бўлмаса, турк тилини-ку умуман билмаса...”- деб кўнглидаги бу шубҳаларини ўғлига ошкор қилди.

—Тўғри, дада,— деди Нормурод ишонч билан, — аввало бизни вақтинча бир жойга олиб бориб тайёрлов курсида тил ўргатишар экан, исломни ўрганаар эканмиз, бепул уст-бош,овқат, ётоқ беришар экан. Ҳатто, стипендия ҳам...—дея ўзидан қўшиб қўйди у бамайлихотир.

— Ҳа, ундай бўлса дуруст. Давлатимиз бекорга пул сарфламаётгандир ахир, - дея хотиржам бўлди Нурмат ака. У бошқа бу ҳақида оғиз очмади.

Энди унинг фикри-хаёли хорижга кетаётган ўғлига янги уст-бош,қўлга маблағ қилиб беришда эди. «У ёқларда доллар ишлайди, дейишади»- деб ўйлади ота ва калласига келган бир фикрдан шодланиб кетди. Қўшнисининг бутун эрталабки гапи ёдига тушди.

Нима эмиш қўшни Қирғизистоннинг Боткен мол бозорида қўй-моллар долларга сотилаётганмиш. Қўшнининг бир таниши у ёққа 10 та қўй олиб бориб, чўнтагини «қўқи»га қапшайтириб қайтганмиш. Энди «Тико» олармиш. Қўйларини тилло кони тошган аллақандай хорижий геологлар сотиб олиб айтган баҳосига пулни дангал таппапган эмиш.

Нурмат ака шу маҳал боткенлик қирғиз ошнаси Сапарқулни эслади. Баъзи-баъзида Сапарқул уникига шанба кунлари келиб эртаси

бозор қилиб кетарди. Нурмат ака ҳам Сапарқулиниқига бир неча марта борганди. Бурунги йили бўлса уларниқига оиласи билан бориб Қорабулоқ деган сўлим жойларда дам олиб қайтишганди. Сапарқул меҳмонлар шарафига қўй сўйиб «Шуни еб бўлиб кейин кетасанлар» деган ва қимизга ҳам роса тўйдирганди. Нурмат ака ўша кунларни мамнунлик билан эсларкан ўйларини чой қўйиб узатган хотини бузди:

— Шанба куни қўйларни сотгани Сапарқулиниқига борамиз, — деди Нурмат ака ўз азму қарорини яширмай, — Ўғлимизнинг қўлига оз-моз дастмоя қилиб бермасак бўлмайди.

— Ҳа-я, узоқ мусофир юртда пулсиз юриб бўлармиди, — деди Каромат ая уни тасдиқлаб, — Лекин нимага энди қўйларни Қирғизистонга олиб бориш керак бўлиб қолди. Тавба, ўзимизда ҳам пул-ку жониворлар?...

— У ёқда қўйлар долларга сотилаётган эмиш. Ўғлинга Америка доллари керак бўлади, ахир. — деди ота «Сен нимани билардинг?» дегандек хотинига гудраниб қўйди.

Каромат аяга ҳам эрининг бу қарори маъқул тушди шекилли, меҳмонхонада арабча лугатни ҳижжалаб ётган Нормуродга қарата қичқирди :

— Эшитдингми Нор, шанба куни қўйларни Боткенга олиб бораркансизлар!

Ичкаридан «Ҳа, эшитдим», деган дўрилдоқ овоз келди.

Нормуроднинг хаёлини энди китобдаги тушунарсиз сўзлар эмас, балки Сапарқул аканинг қизи-икки ёноқларида кулгичлари бор, бодомқовоқ Гулбиби банд этганди. «Қизик, Гулбиби ҳозир нима қилаётган экан? У ҳам мактабни тугаттучи эди», - дея хаёлидан ўтказди йигит. Нормурод шу зайл Гулбиби билан Қорабулоқ тоғ этакларида зира териб юрганларини, тўйиб қимиз ичганларини эслади. Биринчи гал қимиз ичганиданми, Нормурод анча хижолат чекканди. Қорни оғриб қолганди, ўшанда...

Қорабулоқнинг мафтункор, бошқа тоғлардан фарқли ўлароқ табиати ўзгача эди. Тоғдан зиранинг хушбўй, димоқларни қитиқловчи бўйи уфуриб турарди. Қиз-жувонлар тоққа ёпарилиб тоғ гуллари ичра зира ўсимлигини ажратишар ва унинг ҳали етилмаган донини этакларига сидириб олишарди. Қорабулоқнинг зилул сувлари тошлар орасидан шаршара бўлиб отилиб чиқиб, сойга айланиб, шарқираб оқиб ётар, отилаётган жойида эса, табиат бежирим камалакнинг сурагини кўз-кўз қиларди.

Нормурод, ўша бурноғи йил меҳмондорчиликка борган Қорабулоқдаги ширин дамларини эслаб китобга бошини қўйганича ухлаб қолди.

* * *

Сапаркул ака бу сафар ҳам ўзбек дўстини кучоқ очиб кутиб олди. Нормурод билан ҳам самимий кўришар экан:

— Э-ҳе, ўғлинг бул, катта жигит бўлыбдир, қатын алыб бербўйсинбы? — деди ҳазиллашиб.

— Э йўқ, у ўқишга кетаяпти, чет элга, — деди Нурмат ака ғурур билан.

— Ў-ҳў, амад яр бўлсын! Келингиздер, марҳамат, — дея Сапаркул ака меҳмонларни ичкарига таклиф қилди.

Хуллас меҳмондорчилик куюқ бўлди. Улар тоғдан-боғдан, нарх-наводан ва бошқа турмуш икир-чикирларидан қизгин суҳбат қурдилар. Нормуроднинг икки кўзи эса Гулбибида эди. Қиз илпаридек жиккак эмас, балки тўлишиб қолган, кўкраклари етилган полапонлардай учмоққа шай эдилар. Қиз ҳар замонда дастурхонга ул-бул олиб келиб қўяр ва жилмайиб «Алышпы ўтирингиздер», — деб Нормурод билан кўз уриштириб кетарди. Бу ҳолатни Нурмат ака ҳам сезгандай эди.

— Қизингни ўқишга бермадингми? — деб сўради у дўстидан.

— Э жўқ, у анасига қарашватыр. Анаси геологдерге ҳар хил заказной тамақ пишириб жатыр.

— Улар тамаққа ҳам доллар билан ҳисоб-китоб қилишаяптими?

— Бе жўқ, долдер не кирек? Қирғиз пул аламыз.

— Бизга бўлса доллар керак, — деди у ўғлига жиддий бир назар ташлаб олиб, — Нормуродга хорижда керак бўлади. Шунинг учун опкелган қўйларимизни ўша геологларингта сотиб берасанми дегандик.

— Гап жўқ. Сардариға айтамын, биринши бўлуб сени қўйингдерды алад...

* * *

Мол бозорининг таърифи йўқ.. Боткенда ундан ҳам баттар экан. От, эшак, мол, қўй, эчки аралашиб кетган. Бадбўй ҳид ва оёқ остидаги ифлослик одамни дастлаб беҳузур қилади. Лекин даллоллар бундан ҳузур қилишса керак. Айниқса, сотувчининг қўлини «Рака топинг!» — деб узиб юборгудек даражада силкишлари жуда қизиқ. Нурмат акага эса даллол билан жағни-жағга қўйиб баҳслашын насиб қилмади. Сапаркул тез орада қора соқолли, барзанги, кўзлари уккиникидай чақчайиб қарайдиган икки кишини бошлаб келди.

Улар қўйларни уёқ-бу ёғини ушлаб кўрдилар:

— Отахон қўйлар қаерники? — деб сўради улардан бири соқолининг тагини қашлаб.

— Ўзбекистонники, ўзим ем бериб боққанман, — деди Нурмат ака сергакланиб.

— Мешавад, бгрем! — деди у шеригита тожикчалаб.

Хуллас, қўйлар ўзбек, рус, тожик, қирғиз тилларида ўзаро баҳоланди. Нурмат ака савдонинг кўнгилдагидек бўлганидан хурсанд бўлди. Долларларни санаб олиб «барака-топ» ҳам қилишди.

Қуёш чиқмасданоқ бозорни якунлагач икки дўст бунди «ювиб» нишонламоқчи бўлишди. Фурсатдан фойдаланган Нормурод Қорабулоққа бирров бориб келишга рухсат олди.

— Хай майли, тезроқ қайт, уйга кетишимиз керак, — дея рухсат берди ота ўғлига.

Нормурод Сапаркул аканикига қараб ошиқди.

У йўл-йўлакай Гулбибини қандай қилиб уйдан чақириб олиб кетиш чорасини изларди. Хайрият, онаси Кунсулув хола сигир соғатган экан, қизни ошхонадан топди.

— Юринг, бир айланиб, эски жойларимизни кўриб келамиз, — деди йигит ўсмоқчилаб.

— Энди ул жақтарга барыб бўлвайд, — деди қиз афсусланиб.

— Нега энди? — сўради йигит ажабланиб.

— Ул жерде тилла кони топишган. Қорасақал адамдер, ўша геологдер автомат билан туришибдыр. Ҳеч кимни ўтказвайд.

— Биз ҳали қўйларни ўшаларга соттикмиз? — деди йигит ачинган бўлиб.

— Майли, сиз шиқиб кете турингиз, мен артингизден жетиб аламын. Биз бул таманга, қара ташга баравыз...

Йигит севиниб кетди. Нима бўлса ҳам қизни кўндирди олдику, ахир.

Улар тоғ этакларида учрашдилар. Бу учрашув аввалгисидан ўзгача фараҳбахш бўлиб, йигит ва қиз қалбига ширин ҳисларни, нозик туйғуларни ато этганди. Нормурод тоғ гулларида гулчамбар қилиб Гулбибига туҳфа қиларкан хориждан албатта тез-тез хат ёзиб туришга ваъда берди.

— Қачан кетесиз? — деб сўради қиз ўйчан.

— Янаги ҳафтага, — деди йигит.

— Эссиз, анам Ташкентга қачан баришеркен, бирга кетиб жўлде сизларникига ўтыб хайрлашқан бўлардым...

— Гулбиби, овора бўлмаг. Бизлар шу ерда хайрлаша қоламиз.

Улар улкан харсанг тош олдига келдилар ва унинг устига чиқиб ўтириб ширин орзуларга берилдилар. Нормуроднинг хаёлига қандайдир фикр келди-да, тош устидан сапчиб пастга тушди ва бир

ўткир тошни топиб харсанг тошга ниманидир ёза бошлади. Гулжиби тош устида қирғизча алёр айтиб ўтирарди.

*Тўмарым, ай-ай тўмарым,
Аясенши мени суйгун тўмарым...*

Ниҳоят у ҳам тош устидан туша бошлади. Нормурод унга қўл узатди, лекин қўлларини қўйиб юборгиси келмасди. Тошга «Мени кут. Н+Г» деб ўйиб ёзилганди. Буни кўриб қиз йигитни «чўп» эткизиб ўпиб олди ва ўзи қочиб кетди. Бир-бирларини қувалашиб кетган икки бахтиёр ёшлар ортидан қора харсанг тош «ҳай-ҳайлаганича» кузатиб қолаверди...

ХОРИЖГА ЙЎЛ

Нурмат ака ўғлини хорижга ўқишга кузатиш маросимини ҳам кўнгилдагидек ўтказиб берди. Маросим катта бўлди. Хайрлашмиш учун ҳатто туман ҳокимлигидан, мактаб, жамоа хўжалигидан ва яқин атроф қишлоқлардан масжид имом-хатиблари ҳам ташриф буюришди. Нормуродга оқ йўл тилаб дуои фотиҳа қилишди. Қаердандир туман газетаси мухбири ҳам пайдо бўлиб Нормуроднинг мустақил Ўзбекистон учун, ислом илми учун муносиб мутахассис бўлиб қайтиши ҳақида мақола тайёрлади.

Ота-она билан хайрлашув айниқса оғир кечди.

— Ой бориб, омон қайтгин болам, — дея Каромат ая йиғлаб юборди.

Кечикиб бўлса-да отлик Сапарқул ака ҳам етиб келди. У ҳам «Аман барып, аман қайт жигит» — дея кучоқлашиб хайрлашди.

Нормурод билан Карим вилоят марказининг белгиланган жойига келганларида бир хусусий автобус уларни кутиб турарди. Унда ўзлари қатори 20 чоғли йигитлар ҳам бор эди.

— Самолёт Хўжанддан учадиган бўлди, — деди ўша гуруҳни шакллантирган чўққи соқол Саид Фани деган киши, — Шунинг учун автобус билан ўша ёққа кетамиз.

Улар тушган автобус Нормурод ва Каримларнинг қишлоғи депараси томон юриб, Боткен адирлари ёнбағри ёқалаб ўтган йўлдан елиб борар, бу ерлардан уларнинг қишлоғи кафтдек кўринарди.

Ўзбекистон божхона постига яқин қолганида Саид Фани автобусни тўхтатди ва салонга ўтиб ҳар бир йигитдан бирма-бир ним кулпи билан ҳол-аҳвол сўраб чиқди.

— Ислон йигитлари! — дея мурожаат қилди у тантанавор. — Сизлар ҳозир ватанимиз чегараларидан ўтасизлар. Сизларга яна ватанимизга эсон-омон қайтишга Аллоҳнинг ўзи мададкор бўлсин!

Сизлардан илтимос, манзилимизга тезроқ, бош огриксиз етиб олишимиз учун божхона постидан ўтилаётганда ортиқча гап сўзлар қилмасангизлар. Жумладан, Туркия тўғрисида умуман оғиз очмасангизлар, илтимос. Мабодо «қаерга кетаятсан?» деб сўраб қолишса «иш билан» ёки «қариндошларимизникига кетаятман» — деб жавоб берингизлар. Чунки, ортиқча расмийчилик вақтни олади, асабни бузади холос, тушунарлими?!

— Тушунарли! — деди йигитлар бараварига

— Ундай бўлса бир Куръон тиловат қилайликда Аллоҳдан оқ йўл сўрайлик.

Куръон сураси тиловат қилиниб яхши тилаклар билдирилди. Автобус яна йўлда давом этди.

Автобус ҳақиқатдан ҳам божхона кўригидан ўтказилди, юklar текширилди. Хорижга ўқишга кетилаётганлик «аҳиллик билан» яширилди. Йигитлар божхонадан эсон-омон ўтиб кетганларидан хурсанд бўлдилар. Уларнинг қизиқувчан нигоҳларида кўтаринки руҳ пайдо бўлгани яққол кўриниб турарди. Йўлда яна бир чойхонада тўхтаб тамадди қилиб олишди. Ҳожат учун ўтиб келган Карим Нормуроднинг қулоғига шивирлади:

— Саид Фанининг рацияси бор экан. Хув ерда яшириниб аллақадёққа телефон қилиб бизни юбораётганини, эртага ҳам бир гуруҳни бошқа шаҳардан жўнатишини айтди.

— Ҳа, нима бўлти? — деди ўртоғи совуққина.

— Нимагадир оёғим тортмаяпти. Қайтиб кета қолсакчи-а!...

— Ўле, жинни-пинни бўлдингми? — дея жеркиб берди Нормурод жаҳли чиқиб. — Уйдагиларга нима деб айтамыз? Худойи қилиб, оқ йўл тилашган бўлишса!..

— Нега бўлмаса бизни божхонадан яшириб олиб ўтди?

— Ишинг бўлмасин. Кўраверайликчи қани, тўйдан олдин ногора чалиб бўлмайди. Биз ҳали узоқ хорижда эмасмиз-ку!... — деди Нормурод «кўнглинг тўқ бўлсин» деган маънода.

Хўжандда Саид Фани йигитларни тўшлаб қисқача маъруза қилди ва уларни Душанбе аэропортида тайёрлов курси муаллимлари кутиб олишини ва дастлабки ўқув марказига олиб кетишларини, бепул ётоқ-жой, озиқ-овқат ва кийим-кечак билан таъминлашларини айтди. Карим ҳам шундан сўнг тинчланган бўлди.

— Сизлар фақат ҳақиқий мусулмон фарзандларидек одобли бўлиб, уларнинг айтганларидан чиқмай яхши сабоқ олишларинг керак. Чунки, бу ерда олган билимларингиз хорижда ислом илмини ўзлаштиришда жуда зарур бўлади, сўнгра ватанимизга муносиб илми ўғлонлар бўлиб қайтиб, яхши-яхши амалларнинг эгаси бўласизлар.

Сизлар ватанимизнинг келажагисизлар, унинг равнақи, унинг тақдири қўлларингизда бўлади. Ислон илмини эгаллаган, унинг муқаддас йўлини танлаб, қайтмаган бандасини Аллоҳнинг ўзи асрайди.

Саид Фани уларни самолётга чиқариб «оқ йўл» тилаб қолди. Дупанбеда йигитларни бир саллала, чўққи соқол чопонли киши ва тўрт нафар қора соқолли, ҳарбий кийимдаги қуроолланган кишилар кутиб олдилар ва бир четга сафга тургиздилар. Бу қорасоқоллар Нормуродга Боткендаги геологларни эслатди. Лекин негадир бекфарқ қаради. «Одам-одамга ўхшайди-ку, ахир!» — деб ҳаёлидан ўтказди у. Йигитлар рўйхат бўйича текшириб кўришди. «Ҳаммаси жойида» деган имо қилингач, «машинага тез чиқинглар!» -дея буйруқ берилди. Йигитлар ўзларини гўё ҳарбий хизматга чақирилгандек кўтаринки ва жангвор кайфиятда ҳис қилардилар. Уларни ёпиқ фургон машинага чиқаришганда молбозорда кўрган геологларга ўхшаш икки автоматли қорасоқол аскар ҳам улар билан чиқиб олишганди. Чопонли киши эса чамаси енгил машинада борарди. Бу хавотирли манзарада ҳеч ким чурқ этишга ботина олмасди... Фургон елдек учиб борарди. Қора соқоллардан бири йигитларга қараб иршайди ва шеригига тожикчалаб бир нима деди. Шериги кемшик тишларини кўрсатиб беўхшов кулди ва чўнтагидан «Беломор» попиросини чиқариб шеригига узатди. У попиросни олиб тутатаркан ҳузур қилиб тутунини тортиди ва оғзидан қайтариб чиқариб, чиққанини ҳам усталик билан яна бурнига симириди. У бу томошани йигитлар кўрсин учун атайин қилаётган эди.

— Бачаҳо, нағз меретонми? Яхши келяписизми? — дея тўсатдан қичқирди у.

— Ҳа!!! — деб жавоб беришди йигитлар бараварига ўртадаги сукунат барҳам топганидан кўнгиллари таскин топиб.

— Ҳаммаси нағз мешавад, яхши бўлади. Худоёр, — деди шеригига, — бачахобаям те — деди попиросга ишора қилиб.

Худоёр ўрнидан туриб даврага попирос пачкасини айлантирди.

— Марҳамат гиретон, олинглар.

Йигитларнинг кўпчилиги чекса-чекмаса мулозамат учун, қолаверса, аскарлар билан ҳар ҳолда яхши муносабат ўрнатиш учун қўл қайтармадилар. Тез орада фургон ичи димиқли тутунга тўлди. Баъзи чекмайдиганлар ўласи йўтала бошладди. Узоқ йўл теварак-атрофни кўра олмай йигитларга наشا тутуни ўз таъсирини кўрсатаётган эди. Кимдир суяниб, кимдир узала тушиб чала маст ҳолатда ётар, кимдир кулар, кимдир алжирарди...

— Бачаҳо тайёр шуд, — деди Худоёр шеригига иршайиб ва ёнида турган сумкаларни оҳиста тита бошлади...

ЛАГЕРЬ

Ниҳоят машина аллақерда тўхтади. «Тупинглар!» — деган буйруқ бўлди. Лекин йигитлар аранг тушиб кела бошладилар. Баъзилари негадир беихтиёр хохолаб кулар, бошқасининг эса, унақаларнинг кулишидан жажли чиқа бошлаган эди...

Улар қандайдир ҳарбий лагер ичига кириб келишганди. Ҳалиги салла-чопонли киши ўзини Олюкул қоря деб таништирди ва янги келганларнинг «Муборак қадамлари» билан кутлади. Атрофда эса қора соқолли, афғонча тегарак бош кийим кийиб олган аллақандай бадбашара ярим ҳарбий одамлар уларни қизиқиш билан кузатишар ва баъзилари тушунарсиз тилда масхара ҳам қилишарди. Чунки, сархуш йигитлардан 3-4 киши ўқишга келаётганлари учун чиройли кийинишган ва галстук тақиб олишганди. Бир четда эса бир гала лашкар ерда чордона қуриб ўтиришар ва ҳеч ким билан иши бўлмагандек иршайишарди. Уларнинг ҳам наشا чекиб ўтирганлиги яққол сезилиб турарди.

Олюкул қорининг нигоҳи сирли ва ўткир бўлиб, ҳаётнинг ҳали аччиқ-чучугини тотмаган йигитларни ўзининг сўзамоллиги ва нотиқлиги билан тезда маҳф эта олди. У маъруза қиларкан, маърузани қироат оҳанги билан айрим сўзларга алоҳида урғу бериб гўё театр артистларидек гапирар, қўлида тасбеҳ доначалари ҳам сўзлар якунига монанд бир-бир ўтиб турарди.

— Сизлар энди бутундан эътиборан Аллоҳнинг ишонган мўмин бандалари, муборак ислонинг шарафли ҳимоячилари сафидадурсизлар. Аллоҳнинг йўлида ислоннинг муқаддаслиги учун курашмоғимиз лозим. Бунинг учун ҳар бир мусулмон жиҳод қилмоғи керак. Жиҳод нима? Жиҳод — бу кофирларга қарши курашдир. Кофирлар кимлар? Аллоҳнинг ризқ-рўзидан, неъматидан баҳраманд бўлатуриб, унинг борлигига шубҳа ила қараган, муқаддас Қуръони Каримни тан олмай, унда зикр қилинган фарзларга амал қилмайдургон нобакор бандалардур! Сизларнинг вазифангиз нималардан иборат? Сизларнинг вазифангиз ислом илмини чуқур эгалламоқлик, кофирларга қарши жиҳод қилмоқлик учун ўзингизни тайёрламоқликдур. Бу ерга сизлар ана шу мақсадда сабоқ олмоқ учун келдингиз. Қани омин, илоҳим пойи қадамларингиз кутлуг келган бўлсин, Аллоҳ берган жисму танингизни яна Аллоҳга бахшида қилмоқ ниятида қилган қарорларингиз муборак бўлсин! Аллоҳ сизларни ўз паноҳида асрасун, омин!...

Карахт бўлиб қолган йигитлар қандай қилиб қўл очиб фотиҳа

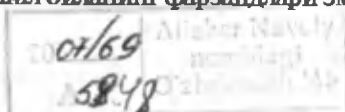
қилиб юборганларини ўзлари ҳам сезмай қолишди. Шундан сўнг, уларнинг олдига басаवлат, хўшпа-семиз қорасоқолли, ола-була ҳарбий кийим кийиб олган киши салмоқланиб келди ва саф олдидан йигитларнинг кўзига уккиникидай нигоҳларини тикиб сўз бошлади:

— Мен, мана шу лагернинг, яъни ўқув полигонининг бошлиғи полковник Жўра Журжоний бўламан! Ҳозир Оллокул қори жаноблари айтганларидек, сизлар энди бутундан эътиборан муқаддас ислом лапшкарлари сафига кириб келмоқдасизлар! Шунинг учун, аввало ислом илмини чуқур ўрганмоғингиз ва исломни ҳимоя қилмоқ учун ҳар доим тайёр турмоғингиз лозим. Бунинг учун сизлар жисмонан бақувват, ўзингизни душмандан бемалол ҳимоя қила оладиган мард ўғлонлар бўлиб етишмоғингиз керак. Бу маскан мард ўғлонлар мактабидир. Мардлик бу нима? Мардлик — бу керак бўлса муқаддас мақсад учун ўзини қурбон қилишлик, мардлик ҳар, қандай душман билан шер каби олишга билишлик, мардлик энг охириги замонавий техникаларни бекаму қўст ишлата олиш ва уни душманни янчиб ташлашга қарата олишликдир! Сизларга шуни алоҳида эслатиб қўймоқчиман. Бу ер ўта махфий мактаб. Чунки, бу ерда муқаддас исломнинг буюк келажаги учун замин яратилмоқда. Бу ерда таҳсил олганлар худо хоҳласа халифалик ўрнатилажак она — юртимизнинг бўлғуси ҳукмдорлари ва амирлари бўлиб етишадилар. Энг замонавий ҳарбий техника ва қуруллардан фойдаланишни, душманни ер тишлатишнинг ҳали қўлланилмаган сирларини ўрганасизлар. Сизларга халққаро миқёсдаги энг кучли ва илмли мураббийлар машғулот ўтказишади. Устозларингиз Покистон, Саудия Арабистонни, Афғонистон ва Чеченистондан таклиф қилинганлар. Улар кофирларга қарши жиҳод бошланган уруш ўчоқларидан тўғридан-тўғри келишган, шунинг учун машғулотларда ҳеч кимни аяб ўтиришмайди. Уруш ўчоқлари худо хоҳласа, албатта, бу ерларга ҳам яқин кунлар ичида етиб келади ва бутун Туркистон ягона халифалик давлатига айланади! — деди Жўра Журжоний ўз маърузасининг бу сафар бошқачароқ чиққанидан ўзича мамнун бўлиб: — Тушунарлими?!

— Тушунарли, — деди йигитлар барабарига.

Журжоний шу пайт киссасидан бир тахлам АҚШ доллари чиқарди-да йигитларнинг ҳар бирига муғомбирона қараш билан 500 доллардан пул тарқатиб чиқди.

— Бу ҳали хамир учидан патир, чой пули холос. Ҳарбий ҳаракат кунлари эса ҳар бир кунингиз учун 800-1000 доллардан оласизлар. Чунки сизлар энди камбағал оиланинг фарзандлари эмассиз.

Сизлар энди Аллоҳ суйган, унинг муқаддас йўлига ўз жонини тиккан, шаҳидлик йўлини танлаган бўлғуси ҳукмдорлар, яъни амирларсиз! Хўш, Аллоҳ йўлида муқаддас исломни ҳимоя қилишга тайёرمىсизлар?!

— Тайёرمىз !!!

— Бўлмаса мен айтган иборани қайтаринглар: «Ё Аллоҳ!»

— «Ё Аллоҳ!!!» — дея қичқирди йигитлар баравар.

— Ё Аллоҳ, ё жиҳод!!! — дея бақирди Журжоний тупукларини сачратиб.

— Ё Аллоҳ, ё жиҳод!!!

Бу талвасали бақир-чақир анчагача давом этди. Бу тadbирлар билан йигитларнинг онги дастлабки руҳий тайёргарлик машқидан «яхши» ўтганди.

Шундан сўнг, Жўра Журжоний ҳар бир машғулот ва олишувда «Ё Аллоҳ» — дея қичқириш кераклигини ва ана шунда Аллоҳ ўзи мадад беришини алоҳида таъкидлаб, ҳарбий лагердаги ўзига хос тартиб-интизом ҳақида анчагина сўзлади.

Хуллас, йигитлар бошқа янгилар қаторида дастлаб алоҳида баракка қабул қилиндилар. Лекин бир ҳафта ўтгач, улар жисмоний соғломлиги ва бошқа кўрсаткичларига кўра тахминий сараланиб, яъни гуруҳ сардорлари томонидан ажратиб олиниб, бошқа умумий баракларга бўлиб юборилдилар. Улар фақат намоз ва ҳарбий машғулотлар пайтида учрашишар, ўтқир назорат ўрнатилганлиги туфайли ўзаро мулоқот қилишнинг деярли иложи ҳам йўқ эди.

Япаш жойлари ҳарбий казармалардагидек эмасди. Балки, йигирма чоғли напавандлар яшаётган димиқхона бўлиб, биттадан кўрпача ва одеал берилганди. Бу ёғи ит ётиш мирза туриш бўлиб, йигитлар бир кечадаёқ ёввойи оламга кириб келгандилар.

Нонушта ва овқатланишлар ўша ётоқ жойларида — кимдир ўз ҳолича, баъзилар эса гуруҳ-гуруҳ бўлиб даврада қўл билан овқат тановвул қилишар, суякларни ҳузур қилиб ғажигарди. Лекин суяклар ҳар кимга ҳам тегавермасди. Хуллас, овқатнинг яхшиси худди, ибтидоий жамоа тузум давридагидек зўравонлик даражасига қараб берилар ва баъзида зўравонлар ўртасида муштлашув ҳам бўлиб кетар овқат қолиб кетиб тарафлар олишувига айланар, зўр чиққанларга овқат насиб қилар, калтакланганлар эса оғзи-бурнидан келган қонни артиб қолаверишарди.

Янги келганларга ҳам тегарак бош кийими бўлган афғонча уст-бош берилган, эскилардан фақат соқолларининг ўсмаганлиги билан фарқланишарди. Лекин тез орада бу фарқ йўқолиб борди. Чунки,

соқол олиш қатъиян ман этилганди. Соқолини ўстирмаганлар, намоз ва машғулотлардан кечикканлар, гап қайтарганлардан амалий машғулотларда «душман» сифатида фойдаланишарди. Бундай ҳолатда устозлар муллаваччаларга «Мана бу олдимизда турган душманни ўлдириш учун мана бундоқ қилмоқ керак» деб мушт билан ёки ёғоч пичоқ билан кўрсатишар ва бошқалардан шу ҳолатни такрорлашни талаб қилишарди. Уни такрорлай олмаган ёки бунинг уддасидан чиқмаганлар ҳам гоҳида ўзлари «душманга» айланардилар. Гуруҳ жанги машғулотларида, яъни жангларда ҳеч ким аяб ўтирилмас, покистонлик ва чечен мураббийлар айниқса аёвсиз эдилар. Уларнинг тилини тушунишмас ва шу туфайли ўз ҳаракатларини амалда тушунтиришга ҳаракат қилардилар. Энг даҳшатлиси, мусулмончилик сабоғи ва ислом илмини ўрганиш билан бир қаторда Қуръони Каримда тақиқланган одам ўлдиришнинг турли-туман усуллари ўргатиладди.

Қочиб кетишнинг ҳеч қандай имкони йўқ эди. Қочиб кетиб қўлга тушганларга эса қандай азоб берилиши ҳар куни эслатиб туриларди. Яъни инсонни турли ҳолатларда осиб қўйиш, қон чиқармай азоблаш, саф олдида «Ё Аллоҳ» деб пичоқ билан бўғизлаш ва ҳоказо. Ўша кунлари қочоқлардан бирини тутиб келишди ва уни атайин майдон ўртасига осиб қўйилиб аямай савалашди. У бу фоний дунёни тарк этди. Ўлик уч кун осилиб турди...

Энг «ёқимлиси» бу ерда тўйиб-тўйиб, ҳузур қилиб наша чекиш мумкин эди. Йигитлар тез орада «қолишга» тушиб қолишди. Улар руҳан синдирилиб, мажбуран бўйсундирилаётган ва ота-оналарини унута бошлагандилар. Мужоҳидлар армиясига ана шундай лашкарлар керак эди.

СИРЛИ МАКТУБЛАР

Нурмат ака ўғлидан уч ой давомида фақат биргина хат олди. У ҳам бўлса дастлабки кунлари эди. Хатда ўғли вақтинчалик тайёргарлик курсида ўқишаётгани, бу ерда улар араб, турк тилларини ва ислом илмини ўрганаётганликлари ҳақида ёзиб, ўзининг соғ-саломатлиги, ҳеч қандай хавотир олмасликларини сўраган эди. Лекин бу хат матни дўсти Каримнинг хати билан бир хил эканини, уни барча янги борган «муллавачча»ларга домлалари айтиб туриб ёздирганлигидан Нурмат ака беҳабар эди.

Ўша йиллари Маркказий Осиёда ижтимоий-сиёсий вазият мураккаблашиб бораётганди. Тожикистонда диний оқимлар ўртасидаги ўзаро кескин кураш, яъни фуқаролар уруши авж олган, Афғонистонда толибонлар ҳаракати ғалаба қозонаётган, Ўзбекистон ичкарасида эса

вахҳобийлик ҳаракатига қарши кураш бошланган эди. Умуман қўшни республикаларда нотинчлик ҳукм сурадди.

Ўзбекистонда қўлаб ёшлар ислом динини ниқоб қилиб олган ваҳҳобизм ва «Ҳизбут-таҳрир» норасмий ташкилотлари таъсирига тушиб қолаётгандилар. Ўзбекистон Президенти ёшларни бу йўлдан қайтишга даъват қилиб, бир неча бор халққа мурожаат билан чиққан эди.

Мурожаатларнинг бирида ёшларнинг бу номатқул йўлга кириб кетишларига ўз оилаларида, уларга нотўғри тарбия берган ҳамда назоратсиз қолдирган оталари ҳам жавобгарлиги бу йўлдан қайтишни ихтиёр қилганларни эса ҳукумат авф қилишга тайёр эканлиги, алоҳида таъкидлаб ўтилганди.

Бу даъват кўпчилик ота-оналарни ҳушёр торттирди. Носоғлом диний оқимларга кириб кетган ўғил-қизларини бу йўлдан қайтаришга, ҳукумат олдида авф сўрашга интилдилар. Қайтганлар кўп бўлди. Лекин мияси заҳарланиб, ўнглаб бўлмайдиган даражадаги қайтмаганлар ҳам бўлди...

Ўйдан кетиб, бедарак кетганлар ҳам суриштирила бошланди. Чунки, Ўзбекистондаги ўша даврдаги ижтимоий-сиёсий вазиятининг жиддийланиб бориши шуни тақозо қиларди. Мавжуд демократик тузумни ағдариб ташлаб, унинг ўрнига ибтидоий ҳалифаликка асосланган Ислом республикасини ташкил қилиш ниятида бир гуруҳ ватанфурушлар ҳам мамлакатнинг ичкарасида, ҳам ташқарисида фаол иш олиб бораётган эдилар. Шу туфайли ваҳҳобийлик ва бошқа диний оқимларга ёшларни жалб этиб, улардан турли алдов-қистовлар билан ҳам ихтиёрий, ҳам мажбурий тарзда турли тоифадаги лашкарлар тузилаётган эди. Ёшлар онгини заҳарлаш, пул бериб аллаш, хорижга ўқишга ёки ишга олиб кетиш баҳонасида жалб этилган ва ўз ватанига қурол кўтариб қайтиб келиши мўлжалланган «ислом лашкарлари»нинг сони кун сайин ортиб борарди.

Боткен ҳам душман ҳарбий истеҳкомлари учун жуда қулай жой эди. Қирғизистон ҳукуматининг лоқайдлик сиёсати туфайли бу ерда «геологлар»нинг ин қуриб олинишга шароит яратилган ва улар «илмий изланишларини» бемалол олиб борардилар. Фарғона водийси «геологлар»га Боткен томонидан қафтдек кўриниб турар ва улар «катта юриш» бошланишини бетоқатлик билан кутаётгандилар.

* * *

Нурмат ака мактабда ўқитувчи бўлгани учун қишлоқ зиёлиси сифатида обрў-эътиборли инсон эди. У ҳам маҳалла, халқ орасида турли диний оқимларга қарши олиб борилаётган тарғибот ишларида фаол иштирок этарди. Лекин юрагининг бир чеккаси гаш эди. Ўғли

қаерда экан? Сўраганларга «Ҳа, яхши ўқиб юрибди, «Ўқишлари яхши, сизларга салом депти» дер эди-ю, ўзи эзилиб борарди. Кўнглидаги хавотирни, ҳатто, хотинига ҳам сездирмасди. «Юрагининг мазаси йўқ, яна бир кор-ҳол бўлмасин тагин» — дерди у фикран. Бугун ҳам хотини ўғлини сўрайвергач, «телефонда гаплашдим, яхши юрганмиш, сенга салом айтди,» — деб ёлгон гапирди.

У ёлғиз қолгач костюмининг ички чўнтагида сақлаб юрган ўша ягона хатни яна нечанчи бор қўлига олди. Уни яна қайта ўқиб чиқди. «Орқа манзили кўрсатилмаган, қизиқ» — деди у ажабланиб. Чироққа тутиб конверт орқасидаги почта штампасини синчиклаб ўқиди. Унда «Душанбе» деб ёзилганди. «Қизиқ, Душанбеда нима қилади, уруш кетаётган бўлса?...» Юраги ғаш бўлди. У энди телевизор, газета ёки одамлар гапидан Тожикистондаги воқеаларга доир хабарларни синчиклаб эшитадиган бўлди.

Афсуски, Туркияга ўқишга кетган ёшлар ҳақида лом-мим дейилмаётганди. Бугунги «Время»ни кўрди-ю кўнглига гулгула тушди. Унда, Тожикистоннинг Жирғатол деган жойидаги жангариларнинг ҳарбий лагери кўрсатилган бўлиб, унда қора соқолли, тегарак дўшпи кийган афгонлар ва турли банги одамларнинг иршайиб турган башаралари акс эттирилди. Улар тиш-тирноқларигача қуролланган гирт каллакесар одамлар эдилар.

«...Бу ерда Боткен сари юриш қилиш учун муҳождларнинг ҳарбий лагери ташкил қилинди, — деди Москва телевидениесининг суҳандони кўрсатув давомида, — Ислом лашкарлари сафида афгон муҳождлари билан бир сафда Тожикистон, Ўзбекистон, Чеченистон, Саудия Арабистони, Покистон ва бошқа давлатлардан ёлланган ёшлар ҳам бор. Ислом лашкарларига Покистон ва Саудия Арабистонидан келган каллакесар зобитлар мураббийлик қилмоқдалар. Асосий мақсад, Ўзбекистонга қарши юриш қилиб ва у ерда ҳалифаликка асосланган Ислом республикасини барпо қилишдир».

— Жирғатол, ахир бу Тожикистонга қарайди, Душанбега ҳам яқин, — дея мулоҳаза қиларди Нурмат ака, — қолаверса, бизга ҳам яқин. Ё худойим-ей, ишқилиб тинчлик бўлсин-да... — деди-ю хаёлига келган ёмон фикрдан сапчиб тушди: — ... Йўғ-е, нималарни ўйлаяпман мен галварс, — деди ўз-ўзига танбеҳ бериб.

— Ҳа тинчликми, дадаси? — деб сўради, шу пайтда чой кўтариб кирган хогини.

— Э, қўйвер... сиёсатга сен тушунарымидинг?

— Шундай дейсизу хавотир олаяпман-да.

— Нимадан? — деб сўради Нурмат ака ўс моқчилаб.

— Югославия деган жойда уруш бўлаётганмиш?

— Ҳа..., Югославия қаёқда-ю...

— Туркияга яқин экан-ку, ахир! Мундоқ ўғлингизга телефон қилиб ҳол-аҳвол сўраб қўймайсиз ҳам.

Нурмат ака жавоб бермади, чой ҳам ичмади, гудраниб ташқарига чиқди. У ўзини қаёққа қўйишни билмаётган эди. Ташқарига чиқиб оғир хўрсиниб қўйди. Ортидан чиққан хотини уни нафаси қисилганига йўлди ва яна гапни давом эттирди:

— Анави Шўрқўрғон маҳалласидаги ўртоғингиз Олимхон ака бор-у, — деди хотини Нурмат аканинг «Ҳа» ишорасини кутиб, — кенжа ўғли Раҳматилла ҳам ваҳҳобий бўлиб кетган экан, варақа тарқатаётганида қўлга тушиб қолганмиш. Отасига жабр бўлпти-да. Обрўли одам эди.

Нурмат ака ҳамини хушчақчақ ва улфатбоз Олимжонни кўз ўнгига келтирди.

— Кейин нима бўлпти? — деб сўради совуққина.

— Ўзингиз ҳам ота сифатида жавобгарсиз. Уни бу номақбул йўлдан қайтаринг, ҳукуматдан кечирим сўрасин, — дейишибди. Ўғли ўлтур «Қайтмайман» деганмиш... Энг ёмони, «бу йўлдан ўзим қайтараман», деб тилхат ёзиб уни олиб чиққан экан. Ўғли бўлса қочиб кетганмиш...

— Ё астафидуллоҳ!... Бу қандай кўргулик бўлди? Аттанг..., шайтон васвасига тушиб қолибди-да.

— Бориб бир ҳол-аҳвол сўраб келсангиз ёмон бўлмасди. Ҳар ҳолда яқин жўрангиз...

— Ҳа майли, ҳозироқ бораман. Уйда ўтириб сиқилиб турувдим ўзи.

Нурмат ака Олимжонникига кела туриб йўл-йўлакай Нормуроднинг дўсти Каримларникига бош суқди. Уларникида ҳам ўша гап — фақат биргина хат олишганмиш. Олиб чиқиб кўрсатишди. Нурмат ака уни шоша-пиша ўқиб чиқди. Ўқиб чиқди-ю, ичи музлаб кетди. Хатнинг матни ўғлидан келган ва қайта-қайта ўқийвериш ёд бўлиб кетган хат билан бир хил эди.

— Тинчликми, Нурмат ака? — деди хатни олиб чиққан Каримнинг акаси Раҳим унинг безовталигини сезиб.

Нурмат ака бир сапчиб тушди. Хатни қайтиб бериб Раҳимни ажаблантирганча лом-мим демай беш-олти қадам нари кетди ва тўхтади.

— Раҳимжон! — деди у қатъий, — уйингдагиларга айтиб қўй, мен эрта-индинга болаларни кўргани ўзим бориб келаман. Негадир хат-хабар келмаяпти? — деди-да жўраси Олимжонникига

қараб равона бўлди.

Олимжон аввалги Олимжон эмасди. Бир неча кун ичида у синиб бўлганди. Эркатоёй ўғлининг қилмишлари уни эгиб қўйибди. У Нурмат акани ҳам унсиз қарши олди.

— Қўрмайсизми жўра, бу балои касофат қаердан илашди экан, ҳайронда қолдик, ҳайронда... — деб куюнди у тиззаларини шаппилагиб.

— Бу ҳам бир кўргулик-да, дўстим, бардам бўлинг, худо қувват берсин... Ўғлингиз ақли, эсли-хушли йигит, қайтиб келади, мана кўрасиз...

— Уни уйдан чақириб кетиб туришса, мен-галварс эскича мусулмончилик илмини ҳам ўрганиб олса ёмон бўлмас, деб ўйлабман-да. Энди бўлса ғафлатда қолдим, — деди у чуқур хўрсиниб «аттанг» дегандек бошини чайқаркан қўшиб қўйди: — Лекин сиз Нурмат ўғлингизни эҳтиёт қилинг. Хорижда бўлса ҳам иложини қилиб хабар олинг. Боринг, ким билан юрибди, турибди, аниқланг. Ёшлар назоратсиз қолмаслиги керак экан... Бўлмаса, кейин кеч бўларкан... — деди у ички тугёни жўш уриб, — Ғафлатда қоларканмиз, ғафлатда...

Орадан бир неча кунлар ўтди. Олимжон аканинг ўғли бошқа адашганлар қатори Ўзбекистондаги ижтимоий-сиёсий тузумга қарши ҳаракат олиб боришда айбланиб, қидирув эълон қилинди. Олимжон ака эса, аламига чидай олмай... ўз-ўзини осиб қўйди. Хайриятки, бишиб қолишибди, омон қолибди.

Бу воқеа Нурмат акани ларзага солди.

— Мен ўғлимни ё ўлигини, ё тиригини албатта топиб келаман! Кечдим ўша ўқишдан! — деди у қатъий. Бу пайтда унинг шаштидан ҳеч ким қайтара олмасди.

Эрининг тўсатдан сафарга отлангани учун ая шошиб қолди.

— Сўраганларга айт, — дея буюрди Нурмат ака хотинига уйдан чиқиб кетар экан киноя билан, — Сихаттоҳга «горячий» йўлланма униб қопти, эрим дам олгани кетди, де!... Хайр. Мен тез кунларда қайтаман.

Хотини ҳай-ҳайлаб қолаверди... Лекин эрини ўғлидан хабар олишга кетаётганини жуда яхши биларди.

ШУБҲАЛИ МҲЙСАФИД

«Чорсу» милиция таянч пунктининг профилактика инспектори капитан Юсупов ёрдамчиси сержант Саидов билан бозор расталарини оралиб паспорт режими бўйича суришпирув ишларини олиб борардилар. Чунки бозорга ҳар хил одамлар не мақсадларда келишади. Бу ерда қидирувлагиларга ҳам, ғараз ниятли кишиларга ҳам ва ҳатто қўшни

давлатлардан ноқонуний келиб қолган кимсаларга ҳам дуч келиши мумкин.

Милиционерларнинг назари қопларга суянган ҳолда ёнбошлаб мизғиётган ва баъзида калта-калта йўталиб қўяётган мўйсафидга тушди.

— Одина опа, бу киши ким бўлди? — деб сўради инспектор шубҳа билан

— Ҳа, бу кишими... бир мусофир экан, толиқиб мазаси қочиб қолибди, «савоб бўлади» деб чой берувдик, ухлаб қолдилар.

— Хужжатлари бор эканми?

— Вой билмадик, уйғонсалар сўраб кўрармиз.

— Ҳушёр бўлинглар, — деди инспектор қўшни сотувчи аёлларга эшиттириб, ҳар қанақа одамларга ишонаверадиган замон эмас... Ким шубҳали кўринса дарров бизга хабар қилинглар, хўпми? Ҳозир турли қочоқлар кўпайиб кетишган, ораларида террорчилар ҳам бўлиши, кейин панд бериб қўйиши мумкин...

— Хўп бўлади, — дейишди аёллар.

Синчков инспектор мўйсафид кишига яқин борди ва унинг бир аҳволдаги уст-бошларига, юз тузилишларига эътибор бериб оҳиста унинг елкасидан туртиб кўрди.

— Отаҳон, хой отаҳон!

Мўйсафид бир безовталаниб бошини кўтармоққа шайланди, лекин мастлардек яна қайтиб ётиб қолди.

— Бу кишининг соғлиғи чатоққа ўхшайди. Ичгани йўқ, касал бўлса керак. Сайдов! Ануви ўзимизни доктор опани чақириб келинг, мен шу атрофда бўламан.

— Хўп бўлади! — деди сержант ва шошиб кетди.

Доктор опа мўйсафидни обдон текшириб кўраркан, унинг қон босими тушиб кетгани ва аҳволи оғирлигини айтди.

— Ўртоқ инспектор, бу кишини тезда касалхонага ётқизиш керак, соғлиғи ёмон аҳволда, бирор юқумли касали ҳам бўлиши мумкин, текширтириш керак бўлади, — деди ҳаяжон билан.

Инспекторнинг рақия орқали чақирган «тез ёрдам»и кўп ўтмай етиб келди. Замбилни кўтаришга яна бир одам керак бўлиб қолди. Инспектор аравада қоп тапиётган бир ҳаммол йигитни чақирди. Ҳаммолнинг томоғи боғланган ва ўзини гунгдек тутарди. Инспекторнинг топириғини бекаму кўст бажарди. У касал мўйсафидни замбилга юлгар экан, нотаниш кишига қараб бир зум анграйиб қолди.

— Бўл тезроқ, кўтармайсанми? — деб ўшқирди замбилнинг

олд томонини кўтариб олган «тез ёрдам» ходими.

Йигит Одинахонга бир ғалати қараш қилди ва замбилни кўтариб кетаркан яна ортита маъноли қараб қўйди... Лекин буни Одинахондан бошқа ҳеч ким пайқамасди. «Тавба, бу бола менга нега бунақа олайди?» — деб ҳаёлидан ўтказди аёл.

— Демак, бу киши ҳақида ҳеч нарса билмайсиз, тўғрими? — деди инспектор унинг ҳаёлини бузиб.

— Йўғе, худо урсин, одамгарчилик ҳам керак-ку, ахир, — деди Одинахон чинакам аччиққаниб.

— Хўп-хўп майли, бирор нарса эсласангиз, менга айтарсиз, хўпми, опажон.

Инспектор шундай деб ўз иши билан нари кетди.

Кўп ўтмай Одинахоннинг рўпарасида халиги касал мўйсафидни олиб кетишга ёрдам берган ҳаммол бола пайдо бўлди. У қийналиб нимадир демоқчи бўлди, лекин томоғи хириллади холос.

— Нима дейсиз, тушунмадим, — деди Одинахон. Йигит соқовлардек нималарнидир тушунтироқчи бўлиб ишора қилди. Қўли билан «Мизғиб ётган киши ким эди?» — деб сўрамоқчи бўларди. Одинахон ҳам «Мен билмайман» — дея ишора қилди ва йигитнинг кўзида нимаданлир бетоқатлик ва хавотирликни пайқайди. Ҳаммол аёлдан ручка ва қоғоз сўради. У фартугининг чўнтагидан тезда чиқариб берди. Тез орада қоғозда. «У кишини танийсизми?» — деган ёзув пайдо бўлди. Ёзув жуда чиройли ва ҳошияли эди.

— Билмайман. Мен у кишини биринчи кўришим. — деди аёл елкасини қисиб.

Йигит индамади ва негадир маюс бўлиб қолди. Шу пайт уни кимдир «Ҳой юкчи бола, бу ёққа келмайсанми тезроқ?» — деб чақириб қолди. Ҳаммол маюс кўзлари билан аёлга маъноли қараб қўйдида беихтиёр нари кетди. Одинахон унинг кўзларида қандайдир изтиробни ҳис қилди. «Қизиқ, нимага бу бола менга бунақа қарадийкин?» — деб ўйлади ўзича ва нариги пештахталар қаторида ҳужжат текшириб юрган инспекторга кўзи тушдию беихтиёр у томонга юрди.

— Хой ука, анави сиз ёрдамга чақирган ҳаммол бола ғалатироққа ўхшаяпти-да. Менга шундай тикилдики, этларим жимиллаб кетди. — деди Одинахон ўзидан қўшиб ва унинг ёзиб кўрсатган хатини узатди.

— Халиги гунг болами?

— Ҳа, лекин у соқов эмас, томоғи оғриқ экан, холос. Инспектор чўнтагидан салафан чиқариб қоғозни солиб қўяркан, — Сизга раҳмат опа, албатта текшириб кўрамиз, деди.

ЎФИЛ ИЗИДАН

Нурмат ака энди қандай қилиб Душанбе шаҳрига тезроқ етиб олиш чорасини изларди. Жуда кўплардан суриштирди. Биров «Конибодомга бориб поездда кетинг» деса, бошқаси «Анзоб довоғи орқали киракашда кетган маъқул» — дерди. Хўжанддан эса, самолётлар учмаётган экан. У киракашни маъқул кўрди, лекин Хўжанд шохбекатида кечгача қолиб кетди, чунки фуқаролар уруши ҳаракатлари кетаётган жойларга боришга ҳеч кимнинг юрағи бетламасди. Фақат кечки пайғина уйига қайтиб кетиши керак бўлган бир қўрғонтепалик киши ўз йўловчилари қаторида уни ҳам олиб кетишга рози бўлди.

— Душанбе катта жой, қаерига бормоқчисиз, отахон? — сўради ҳайдовчи Хўжанд шаҳридан елдек ўтиб бораркан.

— Ўғлим ўша ерда ўқишда, кўргани кетяпман.

— Ие, ҳозир ўқишлар тўхтатилган-ку, қаерда ўқийди ўзи, ўғлингиз?

— Туркияга кетаётганди, аввал тайёрлов курсида ўқитиш учун шу ёққа олиб келишибди.

— Қизиқ, — деб гапга қўшилди яна бир йўловчи, — бунақа подкурс борлигини биринчи эштитим.

— Йўқ у, Анқара Ислон университетида кирмоқчи, шунга менимча турк тили билан ислон илмини ўрганиши керак эмиш.

— Ҳа-а, шундоқ демайсизми? — деди йўловчи, — Демак сиз мадрасага бораркансиз-да!

— Билмадим, — деди Нурмат ака чиндан ҳайрон бўлиб.

— Ие, нега энди, ҳали борар жойингизни ҳам билмайсизми? — деди ҳайдовчи кулиб

Нурмат ака ўйланиб қолди.

— Худо поншо, ахир бир йўлга бошлар... — деди хўрсиниб. Лекин ичини бир нима тирнай бошлади, «Ҳа-я, уни қаердан қилираман. Тожикистонга биринчи бор келишим бўлса, узоқ қариндошларнинг уйини билмасам... Булар айтандек мадрасага бора қоларман». — деди у хаёлан.

— Ундай бўлса мени бирор мадрасага ташлаб қўярсиз.

— Қай бирига, мадрасалар кўп. Масалан, энг каттаси «Мавлуд пирим».

— У ёқларга йўл берк, кечаги кунни ўша томонларда жанг бўлган деб эшитдим. — дея гапга аралашди яна бир йўловчи аранг ўзбекчалаб.

— Мен бўлса Қўрғонтепага кетишим керак. «Мавлуд пирим» бошқа томонда, олиб боролмасам керак, «любой» мадраса ҳам бўлаверар?... Хоҳласангиз сизни Кўктош мадрасасига ташлаб ўтиб кетаман. Шундоқ йўлимда.

— Тинч жойларми ишқилиб?

— Ҳа бир ҳафта аввал ўша ердан ўтиб келгандим, тинчлик эди. У ерларда жанг қилишга қўрқишади, чунки Жўра Журжонийнинг лагери бор. Уни каллакесарлари титиб ташлашади, агар...

— Маъкул, — деди Нурмат ака қандайдир илинж билан бамайпихотир. Ўша Журжоний деганингиз ҳам мусулмонни боласи-ку, жилла қолса ўша кишини одамларига учрашсам ёрдам беришар!

— Бе, нима деяпсиз, ҳазилашяпсизми? — дея жиддий сўради тожик йўловчи, — унинг «боевик»лари одам эмас. Улардан бир нима сўраб ҳам бўлмайди.

Орага жимлик чўкди.

— Ким билан ким урушаяпти ўзи? Журжоний қайси тарафда? — деб сўрашга ботинди Нурмат ака.

— Мусулмончиликдаги икки хил қараш тарафдорлари урушмоқда, яъни суннийлар билан шиалар.

— Сизлар кимсизлар?

— Душанбе атрофи суннийлар, фармликлар, толибонлар шиалар, — деб меҳмонга тушунтиришга ҳаракат қиларди ҳайдовчи, — Журжонийга қолса унинг мақсади бутунлай бошқа, толибонлар ёрдамида динни ниқобида Марказий Осиёни босиб олиб янги ҳалифалик давлатини тузиш. Унинг «боевик»лари асосан муҳождлардан иборат...

Бу маҳалда автоулов доvon чўққиси сари оғир интиларди. Йўл тобора ёмонлашиб борар, фуқаролар уруши туфайли давлат тизими ўз изидан чиқиб кетган, йўлларнинг ҳам эгасиз, қаровсиз қолгани шундоқ билиниб турарди.

Аввал совуқ ёмғир ёғади ва юксакликка кўтарилган сари у қорга айлана бориб, йўлларда музликлар пайдо бўла бошлади.

Айрим жойларда тош ва қор кўчкилари тушиб йўлни торайтириб юборган, фақат биргина машина аранг ўта оларди. Йўл тобора машаққатлашиб борарди. Ҳатто бир жойда қарама-қарши ҳаракатдаги транспортлар бир-бирига йўл бера олмай узок вақт қолиб кетишди. Изғирин совуқ ич-этларни еб ташларди. Совуқ тобора кучайиб борар, тунда бу ерда қолиб кетиш хавфи эди. Ҳеч қандай ДАН ходими кўринмасди. Буни тушунган ҳайдовчилар бир жойга тўпландилар. Улар орасида қурол кўтарганлари ҳам бор эди. Енгил

машиналарни 30-40 киши қўл билан кўтариб йўл четига олиб қўйишиб, аввал бир томондагиларни ўтказиб сўнгра ҳалиги машиналарни яна қайтиб жойига олиб қўйишга қарор қилишди. Нурмат ака оломоннинг қудратига ўшанда тан берди. Катта-катта машиналарни ҳам «ҳа-ҳа»лаб ҳамжиҳатлик билан кўтариб 2-3 метр четга олиб қўйишар, бу жараён 2-3 соат давом эттанди. Хуллас, жуда оғир қийинчиликлар билан икки суткада Варзобга кириб келишди. Нурмат ака поездда келмаганига афсусланди. Варзобга кираверишда уларни бир гуруҳ маска ва бронижилет кийган қуролланган ҳарбийлар тўсишиб ҳужжатларни, юкларни титкилашди.

— Сиз қаерга келяпсиз? — деб сўради уларнинг сардори Нурмат акани бир четга тортаркан.

— Ўғлимни кўргани келяпман, у сизлар билан хизмат қилса керак, — деди Нурмат ака ўзидан ёлғон қўшишга жазм қилиб.

— Яхписи қайтиб кетинг, ўғлингизни топа олмайсиз, кейин бундай юришингиз хавфли, — деди ҳарбий унинг дўшисига ишора қилиб.

— Ахир у ҳам сизларга ўхшаган йигит, мен унинг отасиман, шу ерга келиб, қайтиб кетсам яхши бўлмас.

— Ўғлингизнинг қисмини топа оласизми?

— Ҳа, албатта, — деди Нурмат ака ҳовлиқиб чўнтагини кавлади ва Нормуроднинг хатини чиқариб кўрсатди.

— Мана бу ерда ҳаммаси ёзилган.

Сардор хатга тез-тез кўз югуртирган бўлди ва почта штампасини ағдариб кўрди ва яна хатни ўқиган бўлди.

— Ўзбекча тушуниш қийин экан. Лангарга борар экансиз-да. Ўғлингиз ҳарбий лагерда экан. Майли бора қолинг, отахон. Омадингизни берсин. Лекин эҳтиёт бўлинг. Ўғлингиз «боевик» бўлмаганида, гапнинг очиғи, ўтказмаган бўлардим.

Нурмат ака «Раҳмат» деди-ю юраги «шувв» этиб кетди ва машиналари томон беихтиёр келаркан: «Нима?! Нормуродни «боевик» дейдими?» — деди у ўз-ўзига гапириб, «Э худо, ишқилиб ёлғон бўлсин-да...»

Постдагилар нариги йўловчилардан ҳам баъзи «ишқал»лар топиб ўтказмаслик учун бирор баҳона қидираётган ва таъмагирлик қилаётгандилар

— Ўтказиб юборинглар, бу кишининг ўғли «боевик»лардан экан, деб қичқирди сардор.

Ҳайдовчи ва йўловчилар бир-бирларига «ялт» этиб қараб олдилар. Улар бу ёғига негадир чурқ этмай кетишди ва шаҳарга етгач

йўл-йўлакай бир-бир тушиб қолишди.

— Тоға, сизни Кўктошгача олиб кетаверайми? — деб сўради ҳайдовчи ниҳоят тилга кириб.

— Бу Лангар дегани қажда экан?

— Лангарми? Кўктошдан анча нарида, тоғ орасидаги ҳарбий-полигон. Лекин мен у ёққа бора олмайман. Майли постгача ташлаб қўяман. Сизни ўтказиб юборишди, ўғлингиз ўша ерда бўлса агар...

— Нима у ерлар хавфлими?

— У ерда мужоҳидлар тайёрланадиган мактаб бор. Ҳарбий полигонни Журжоний ўзиники қилиб олган... Ундан ҳукумат ҳам қўрқади.

Ҳайдовчи ўз биланларини ихтиёрсиз равишда гапириб, узоқ юриб чарчагани учун ўзини чалғитиш мақсадида гурунг берар, лекин унинг гурунги аввалгидек самимий эмас, нималарнидир айтгиси келмасди. Чунки, отанинг ўғли «боевик» эканлиги уни ҳам хавотирга солиб қўйган. Шу туфайли бўлса керак уни хушламай қолганди.

Киракш уни Лангар постининг яқинига ташлади-да: «Хўп, тоғажон, яхши қолинг» — деб тезгина ортита қайтиб жўнаб қолди. Фақат шундагина Нурмат ака бу ернинг ваҳимаси ва салобатини ҳис қилди. Қоронғулик туша бошлаган, теварак-атрофда ҳеч зот кўринмас, бир тарафи қора тошли тоғ, бир тарафи эса жарлик эди. Постда тиш-тирноғигача қуролланган, юзларига қора ниқоб тортган, бронжилет кийган уч-тўрт нафар ҳарбий туришарди. Улар машинанинг келиб тўхтагани ва ундан кимдир тушгани учун ҳушёрликни ошириб автомат оғзини Нурмат ака томон қаратган эдилар. У постга томон қадам ташлашга журъат этган ҳам эдики, «Истед! Ия тарафба мумкин не!» — дея бирови қичқирди.

— Мени ўғлим Нормурод шу ерда... — дея базўр гапира олди ота.

— Яқинлашманг, кетинг! — дея бақирди бирови ўзбекчалаб,

— Отиб ташлаймиз! Шундай буйруқ бўлган!

Нурмат ака бир сапчиб тушди ва бир қадам ортга тисланди.

— Илтимос йигитлар, бошлиқларингда гапим бор! Мен атайин Ўзбекистондан келдим. — деди у жон алпюзда ялиниб.

Бир ниқобли яқинчи ниқоблига тожикчалаб алланима деди. У бориб йўл ёқасидаги бир уйчага кириб кетди. У ердан бир оздан сўнг бир қора соқолли гавдали ҳарбий чиқиб келди ва Нурмат акага яқин келмаган ҳолда:

— Нима ишингиз бор! — деди ўшқириб.

— Ассалому алайкум! Мен ўғлимни қидирятувдим. У Туркиядаги Ислон университетида кириш учун тайёрлов курсига

шу ёққа келган деб эшитдим... — дея Нурмат ака энди қўлини чўнтагига олиб борган ҳам эдики, тўсатдан ниқобли аскарларнинг унга қараб бақиринишларидан чўчиб тушди:

— Қўлингни кўтар! Руку подними! — деди бирови югуриб келиб автоматни ўқалганча. Бошқаси эса чаққонлик билан отанинг уст-бошларини тинтиб кўрди.

— Хужжатлар борми? — деб ўдагайлади қорасоқол.

— Ҳа, ички чўнтагимда, — деди Нурмат ака қўлини туширмай.

Қорасоқолнинг ўзи отанинг ички чўнтагидан паспорти ва Нормуроднинг хатини чиқариб синчиклаб кўра бошлади.

— Нима мақсадда келдингиз? — деди қорасоқол хужжатлардан бош кўтармай.

— Ўғлимни кўргани келдим.

— Ўғлингиз қаерда?

— Ш...шу ерда бўлса керак.

— Демак аниқ билмайсиз. Исми, фамилияси?!

— Тўйчиев Нормурод.

— Нормурод! — деди у ўйчан, — Ҳм-м, бунақаси бизда бўлмаса керак.. Сиз тоғажон, яхшиси тез қайтиб кетинг. Бекорга ўлиб кетишингиз мумкин.

— Илтимос, жон ака, бир суриштириб беринг, — дея ота ялинишни давом эттириб, — яхшилигингиз мендан қайтмаса худодан қайтсин. Мусулмон бандалармизку, ахир!

— Хўп суриштириб кўраман, индинга келасиз. Манави хужжатларингизни олиб қоламан. Энди тез жўнанг бу ердан!

Нурмат ака қорасоқолга беҳад миннатдорчилик билдириб, тез орта қараб юрди. У пошпаб постдан анча нари кетди. Бу маҳалда оқшом кўнгани учунми қаерда турганини англай олмай қолди ва узоқда милтираб кўринаётган чироқ томон таваккал бора бошлади. Тун ваҳимали эди. Қаердандир автоматнинг тариллаган ўқ овозлари эшитилиб қоларди. Аксига олиб бирорта йўловчи ёки транспорт учрамасди. У хориб-чарчаб ўша милтираган чироққача аранг етиб келди. Бу ер 3-4 ҳўжалик яшайдиган кичик қишлоқчага ўхшар, лекин бирорта ҳам инсон зоти кўринмасди. У нима қиларини билмай йўл четидаги бир тош устига чўккалади. Шу пайт Лангар томонидан бир жуфт чироқ пайдо бўлди. Нурмат ака минг хавотирлик билан уни тўхтатишга қарор қилди, «отиб қўйишмасмикан, ишқилиб» — дея хаёлидан ўтди унинг.

У ҳарбий машина экан. Ҳақиқатдан ҳам унда қуролланган соқолли аскарлар бор эди. Машина анча нарида тўхтади. Отаҳон:

«Қуролим йўқ!» — дегандек икки қўлини баланд кўтарди. Чирок ёруғи унинг кўзларини қамаштирарди.

— Ки шумо?! — дея қичқириб сўради аскарлардан бири.

— Мен Ўзбекистондан келдим, меҳмонман.

— Кужо меретон?!

— Билмадим, борадиган жойим йўқ.

— Машинага чиқинг, — деди биров ўзбекчалаб, — Кўктошга ташлаб қўямиз.

Аскарлар уни қўлидан тортиб олишди.

— Кимни олдига келдингиз, тоға? — деб сўради ҳарбийлардан бири.

— Тўйчиев Нормуродни, у мени ўғлим бўлади, сарчинорлик, — деди ота умидли кўзларини порлатиб.

— Бизни гуруҳда бундай бола йўқ, — деди анча сукутдан сўнг аскарлардан бири. — Биз уни танимаймиз.

— Сизга бир маслаҳат, отахон — деди яна бирови. Шу Кўктошда «Воҳўри» кафеси бор. Хўжайинининг исми Худойлод, ўша Худойлоднинг укаси Журжонийнинг котиби бўлади. Ўша кишига учрашиб кўринг, ёрдам берар...

Отанинг юрагида умид учқунлари жилолангандай бўлди.

— Э, раҳмат ўғлим, умрингдан барака топ.

Шундай қилиб аскарлар Нурмат акани Кўктошнинг марказига ташлаб кетишди. Ота омади чопанига минг шукрлар қилди. Энди у қаердадир тунаш ва эртаси кuni ўша Худойлодни суриштириш кераклиги ҳақида ўйларди. Лекин...

Гузарнинг қоронғу кўчаларидан бирига кириб эндигина бир неча қадам ташлаган ҳам эдики, аллақасқдан «Тўхта, қимирлама!» — деган овоз келди.

— Хужжатингиз! — деди қатъий, қоронғуликдан чиқиб келган автоматли кишилардан бири.

— Хужжатларимни постда қолдирдим.

— Қайси постда?!

— Лангар постида.

— Нега?!

— Мен меҳмонман, ўғлимни қидириб келувдим.

— Суриштирамиз. Қани, бўлирмага юринг-чи.

Улар милиция таянч пунктига ўхшаб кетадиган бир бинога кириб кетишди. Лекин у ерда милиционер кийимида ҳеч ким учрамади, балки соқоли ўсган ҳарбий кийимдаги сержаҳлиги юзидан кўриниб турган бошлиғи бор экан.

— Ўртоқ сардор, биз мана бу шубҳали шахсни тутиб олдик. Хужжатларини Лангар постига ташлаб келганмиш...

Видеофильм томоша қилиб ўтирган сардор Нурмат акани юзига эътибор ҳам бермади.

— Камерага олиб кириб қўйинглар, кейин гаплашамиз

Бир зум ўтмай Нурмат ака ўзини димиқ ва зах, қоронғу хонада кўрди. Ёруғлиқдан дарров қоронғу хонага кирганлиги учун дастлаб камерада нима бор, ким борлигини англай олмади.

— Инжа биед, бишнет, — деган овоз келди бир бурчакдан.

Нурмат ака туртиниб-суртиниб, овоз келган томонга бориб бир жуфт кўзлари мигтираб кўринган кишининг ёнига ўгирди. Секин-аста кўзи қоронғуликка кўниккани сайин у ерда ўн чоғли одамлар борлигини англади...

ТАШВИШЛИ КУНЛАР

Боткен аҳолисининг ташвишли кунлари бошланди.

Сапарқул акалар хонадони ҳам кўпга келган «тўй»дан қуруқ қолмади. «Геолог»ларга томоқ пиширгани бориб келаётган Кунсутов хола тўсатдан бетоб бўлиб, тўшакка михланди. Гулбиби онасининг атрофида парвона бўлиб қолди.

— Сизга нима бўлди, онажон? Қаерингиз оғрияпти? Дўхтир чақириб келайми? — дея зорланарди қизи.

— Йўқ, керакмас. Тузалиб кетарман... Бу аёлларни касали, ўтиб кетади қизим.

— Ўрнингизга, ишга мен бориб кела қолай бўлмаса.

— Йўқ-йўқ, асло бора кўрма, — деди ҳаяжон билан сапчиб туриб кетган она, — Умуман уларнинг олдига боришни ҳаёлингга ҳам келтирма. Улар ҳайвондан ҳам баттар, ёвуз одамлар. Сени бадном қилишади!

— Улар кимлар ўзи? Кондан бирор нима топишдими?

— Йўқ, уларнинг мақсади бопқа, ниятлари бузуқ, — деди она яна ёстиққа бошини қўяркан, — Улар одам эмас, қароқчиларга ўхшайди. Ҳозир яна янгилари келди. Кундан-кунга кўпайишяпти. Қурулларини, юриш-туришларини кўрсанг кўрқиб кетасан. Улар кон қидиргани эмас, худди уруш қилгани келганга ўхшайди. Ораларида анави телевизорда кўрсатишяётган афгонлар ҳам бор. Бир фалокатни бошламаса, деб кўрқаман. Берган пули қуриб кетсин уларни, иккинчи у ёққа бормайман...

— Нариги маҳалладаги қизларчи, улар нима қилишяпти, боришмаяптими?

— Э қизим, мен сenga тўғриси айтсам, уларнинг ишлари

чатоқ. Дастлаб, бири идиш-товоқ, бири кир ювиб, супуриб-сидириб юришганди. Уларга ҳам яхши пул тўлашаётганди. Энди бўлса, ҳаммаси тамом...

— Нима бўлди?

— Уларни бадном қилиб бўлишди, ҳаётлари тамом бўлди, демоқчиман... Сен асло у ёққа боришни ўйлама, улар ёмон одамлар, қизим. Тушундингми?...

— Тушундим, онажон — деди қизи онасининг бошини силаркан нариги маҳалладаги «бузулган» дугоналари ҳақида ҳаёлан қайғуларди. Гулбиби онасидан хавотир ола бошлаганди:

— Поликлиникага бора қолайлик, онажон! — деди қиз ялиниб.

— Йўқ, дўхтирга ахир нима дейман? — деди аёл кўзига ёш олиб — Ахир шарманда бўламан-ку!... Отангни кулоғига етса ёмон бўлади. Сен отангга асло оғиз оча кўрмагин, хўпми?...

— Хўп бўлади... — деди Гулбиби матъос, онасининг қай аҳволда эканини эндигина тушунгандай бўлди ва унинг мурғак қалбида ўша «геолог»ларга нисбатан қаҳр уйғонди. Чунки, улар оилаларининг шаънини оёқ ости қилдилар.

— Қайси гўрдан чиқди экан бу касофатлар? Илоҳим, ўлигинг қузғунларга ем бўлурлар! — дея бутун вужуди билан қарғайди Гулбиби.

Бир ташвиш иккинчисини ҳам бошлаб келаверар экан. Уларни сут-қатиқ, сарёғ билан таъминлаб турган тарғил ола ситирлари ўша кунни тоғдан қайтиб келмади.

Сигир ҳар кунни тонгда сути соғиб олингач подага қўшилиб кетар ва кечки пайт қорнини шишириб, ўзи қайтиб кириб келарди. Ўша кунни у қайтиб келмади. Кўни-қўшнилари ҳам бировнинг қўйи, бировнинг эчкиси, яна кимнингдир бузоғи йўқолганидан нодий бошлашганди.

Сапарқул ака ситир ҳақидаги хабарни қизидан эшитгани замон боғлаётган отини яна ечди-да, уни кўча томон етаклади

— Ота, — деди Гулбиби хавотирлик билан, — Сабр қилайлик, ситиримиз ўзи келиб қолар.

— Қаёқда, келса аллақачон келарди. Қорабулоқ томонга ўтиб кетган бўлса керак.

— Ахир у ёқ кон-ку, бориб бўлмаса керак.

— Таваккал қиламан-да, геологлар ҳам одам-ку, тушунар, — деди у отга минишга чоғланиб. От «оббо, яна қаёққа?» — дегандек безовғалик билан бошини сарак-сарак қилиб қўйди.

— Онам бетоб ётибдилар. Бир олдиларига кириб кўрсангиз бўлармиди?

— Унга нима қилгил?

— Билмасам...— деди қиз ерга қараб, — Анчагина мазалари йўқ.

«Буни ушлаб тур!» — деди-да Сапарқул ака отнинг жиловини Гулбибига тутқазиб, уй ичкарисига чопди.

Бир оздан сўнг ота хавотирлик билан қайтиб чиқди:

— Онангга қараб тур, қизим! Мен тезроқ қайтишга ҳаракат қиламан. Сигирни топсамоқ қайтаман, хўпми. — деди у қизининг пешонасидан ўпиб қўяркан, отга миниб «чуҳ» деди. Озгина юрди-да ортидан мунгайиб қараб қолган қизига ўтирилиб қаради:

— Мен тезда қайтаман, қизим!

— Хўп, яхши боринг, ўзингизни эҳтиёт қилинг!

Лекин Сапарқул ака шу кетганича ўша куни ҳам, эртасига ҳам ва умуман қайтиб келмади.

Уй ишлари билан чарчаган Гулбиби онасининг уйкута кетганидан хотиржам бўлди ва отасининг жойини солиб қўйди. Унга аталган овқатни лаганга солиб иссиқ туриши учун қалин сочикқа ўради. «Чойни келсалар дамларман», — деб ўз хонасига кириб ётди. Ширин хаёллarga берилди. Акаси Хўжақулнинг юборган хати ва суратига тикилиб негадир Нормуродни эслади.

«Қизиқ, нимага у хат ёзмаптигйкин? — дея хаёлидан ўтказди қиз, — Ваъдалари бошқача эди. Ё хатлари йўлда ушланиб қолаётганмикин?! Туркия қасқдаю Қирғизистон қасқда? Қизиқ, ҳозир у нима қилаётган экан? Ўзиям суқсурдек йигит бўлгандир?! Ё бирортасини топиб олдимикин? Йўғе, нималар деяпман!.. У ҳеч қачон мени ёдидан чиқармаса керак? Қанийди, хат кела қолсайди, мен ҳам тез-тез унга жавоб ёзиб турган бўлардим. Ҳа-я, дейлик хат келди, нима деб жавоб ёзаман. Биринчи навбатда соғлиқларини, ўқишларини сўрайман, сўнгра тоғда зира териб юрганимизни, гуллардан гулчамбар қилиб бошимга тақиб қўйганини эслатаман. Сўнгра, биз учун азиз бўлиб қолган ўша Қора тошни ҳам ёзаман!

Қиз шундай уйлар билан ширин уйкута кетган эди. Бир пайт қаттиқ товущдан бир сапчиб уйғонди-ю ташқарига отилди. Улкан қора вертолёт шундоқ уйлари тепасидан тоғ томонга ўтиб кетди. Қизнинг уйкуси қочди. Даҳлиз чирогини ёқиб онаси ётган уйга мўралади. Мўралади-ю, хавотирдан қотиб қолди. Отасининг ўрни бўш эди. Ўроғлиқ дастурхон ҳам шундоқ турар, онаси эса ўқтин-ўқтин инграб ётарди.

— Вариллаган нима экан, болам? — деди аранг онаси.

— Военний вертолёт экан, кон тарафга кетди. Бемалол ухлайверинг.

— Отанг келдими?

— Ҳа, — деди қиз ёлғон гапириб, — Меҳмонхонада ётибдилар. Қиз қайтиб келиб яна ўз жойига ётди. Лекин энди унинг уйқуси келмапти. Чунки у отасидан хавотир ола бошлаганди.

ОНА ИЗТИРОБЛАРИ

Эри Нурмат ака ўзини излаб кетганидан бери Каромат аянинг ҳаловати йўқолганди. Турса ҳам, юрса ҳам фикр-хаёли мусофирликда юрган яқинлари ҳақида бўлиб қолди. «Нормурод ҳозир қаерда экан? Нега хат ёзмаётган экан? Отаси бориб уни топдимикан, ишқилиб?» каби ўйлар уни қийнаётганди. Бунинг устига кечаги кунни қўшниси Қумринисодан эшитган гапи унга қаттиқ таъсир қилганди.

— Вой эшитдингизми, ўртоқжон, одамларнинг Боткендан олиб келган пуллари қалбаки чиқаётганмиш, — деди Қумринисо ҳовлиқиб.

— Вой, қандай қилиб?

— Анаву маҳалламиздаги Мамарасул даллол борку, ўша мол — қўйларни одамлардан ўзи сотиб олиб Боткенда пуллаб келаётган экан. Бизниям 20та қўйимизни олувди. Кейин яхшигина фойда қилпти. Машинабозорга бориб ўзига «Тико» олган экан, кейин «Тико» сотган одам машинанинг пулини банкка топширган экан қалбаки чиқибди. Кейин уни суриштириб милициядан келишпти. Ҳозир тергов бераётганмиш.

— Вой ўлмасам! — деб юборди Каромат ая. — Вой ер ютуқлар-ей! Бу кимнинг иши экан—а?... — деди хаёлига келган ёмон фикрни аранг яшириб. “Мениям эрим қўйларимизни Боткенда сотиб Нормуродга ана шунақа пул қилиб берувди”, деган гапни айтиб юборишдан ўзини аранг тийиб қолди ва ўз ёғига ўзи қовурилиб ташвиш билан уйига қандай қайтиб чиққанини билмай қолди.

— Э худо, ишқилиб боламни ўз паноҳингда асрагин-да! Бечора болагинам пули қалбаки чиқиб қолиб қай аҳволда қолдйкин-а?... Ҳозир нима қилиб юрибдйкин-а? Мусофир жойларда пулсиз юриб бўлармиди? — дея кўзларига ёш олди она:- «Ишқилиб эрим етиб борган бўлсинда. Бечора болам» деб хаёлидан ўтказди у.

Шундан сўнг у ҳаловатини батамом йўқотди. «Тиқ» этса кўча эшитига қарайдиган бўлиб қолди. Юраги ҳам сиқила бошлади. На ўғлидан, на эридан дарак бор эди.

Бунинг устига ўша кунлари Боткенга мужоҳидлар бостириб келаётганмиш, кейин Ўзбекистонга ҳужум қилиш хавфи ҳам йўқ эмасмиш» деган ваҳимали гаплар тарқалганди. Радио, телевидение, газеталарда ҳам динни ниқоб қилиб олган аллақандай ватанфурушлар

ҳақида турли хабарлар тарқала бошлаганди. Маҳаллаларда халқ посбонлари тузила бошланди ва кўча бошларига шлаббаумлар ўрнатилди. Тунги навбатчиликлар ташкил қилиниб, келган бегона машиналар ва улар эгаларининг ҳужжатлари текширила бошланди. «Ваҳҳобий»лик ва «Ҳизбут-таҳрир» каби норасмий ташкилотларга аъзо бўлиб кетганлар, турли бўхтондан иборат варақаларни тарқатаётганлар аҳоли ёрдамида ушланиб, маъмурий чоралар кўрила бошланди. Шунингдек, бу йўлдан қайтганлигини ва гуноҳидан ўтишни айтиб тавба-тазарру қилганлар эса ҳукумат томонидан авф қилинаётганди. Йўлларда ҳарбий техникалар ҳаракати кўзга ташланар, осмонда эса Боткен сари парвоз қилаётган ҳарбий вертолётлар пайдо бўлиб қолганди. Улар ҳар куни шундоқ Сарчинор қишлоғи тепасидан учиб ўтишарди.

Бу ҳолат албатта маҳаллий аҳоли қатори Каромат аянинг таъвиштини орттирмай қолмади.

ОТА ВА БОЛА...

Профилактика инспектори, капитан Юсупов ҳузурига миллий хавфсизлик хизмати ходими Баҳтиёр Тўраев гўё лотореясига ютуқ чиққандек хурсанд ҳолда кириб келди.

— Ички ишлар ходимларига алантали саломлар!

— Э, келинг Баҳтиёр! Қалай, яхши юрибсизми? Димоғингиз чоғ кўринади.

— Ҳа албатта, — деди Баҳтиёр стулни ўзига тортиб ўтирар экан, — Сиз берган ануви ҳаммол бола ҳақидаги маълумотлар бизга жуда қўл келмоқда. Кейин, энг муҳими сизга яхши хабар олиб келдим.

— Ие-ие, қани эшитайликчи...

— Анави ҳаммол бола, яъни Тўйчиев Нормурод билан госпиталда ётган Тўйчиев Нурмат ака ота-бола чиқиб қолишди.

— Ие, ё тавба! — деб юборди Юсупов таажжубланиб, — наҳотки, у ўз отасини ўшанда танимаган бўлса.

— Ҳа, бўлса бордир. У жуда оғир «стресс» ҳолатида бўлган. Ҳозир ҳам ўзига кела олганича йўқ, кейин мияси ҳам чайқалган экан.

— Қизиқ, Тошкентга қандай қилиб келиб қолди экан? Яна шаҳарнинг қоқ маркази «Чорсу» га-я!..

— Бунини ҳар ҳолда аниқладик. У кўп нарсаларни эслай олмайётган бўлса-да, лекин бу ерга қандай келиб қолганлигини айтиб берди.

— Қандай келиб қолибди? Биз бунини билишимиз керак, шаҳар бедарвоза эмас, ахир!

— Тўғри шунча чегара постлари, милиция бўла туриб ҳужжатсиз қандай келиб қолган демоқчисиз-да...

— Ким ахир уни ўтказиб юбориши мумкин? — деди куюниб Юсупов.

— Ҳа, ҳамма гап шунда-да... Лекин буни аниқладик.

— Хўш-хўш...

— Унинг айтишича, у мужоҳидлардан қочиб келаётиб Сўх дарёсини кечиб ўтибди. Сўнгра, адирдан секин тезликда тушиб келаятган машинага чиқиб олибди. Камазга пиёз ортилган экан. Пиёз қоплари орасидан йўл очиб, олд томонига ўтиб ётиб олибди. Сўнгра, ухлаб қолибди. Машина бўлса бир суткадан сўнг «Чорсу»га кириб келибди. Албатта ҳайдовчи буни билмаган. У қандай бўлмасин жанг майдонидан уй томонга қочмоқчи бўлган.

— Қизиқ, пиёзни эгаларичи, наҳот билмай қолишган бўлса?..

— Унинг айтишича, машина бозорга ярим тунда кириб келибди. Пиёзни тез тушириш керак бўлган, ануви болани бўлса ҳаммол деб ўйлашган. Сиз ўша пиёзнинг эгаларини топиб бу ҳақида аниқроқ маълумот олиб беришингиз керак.

— Қандай қилиб, унинг келганига неча кун бўлибди?

— 15 кун. Тўғри бу даврда пиёз улгуржи сотилиб кетган бўлиши ҳам мумкин. Ҳар ҳолда текшириб кўрилса ёмон бўлмайди. Агар «Камаз» эгасини топа олсак, нур устига аъло нур бўларди.

— Томоғига нима қилган экан уни?

— Мужоҳидлар уни қийноққа солишган кўринади. Осиб қўйиб жазолашган. Кимдир уларни қутқарган ва қочириб юборган.

— Нима яна бир қочоқ борми? — деди Юсупов сергакланиб.

— Ҳа бўлган экан. Лекин унинг айтишича, бизнинг вертолётларнинг ўқиға у ўзини тутиб берганмиш.

Улар Ўзбекистон харитасига қараб бироз сукутда қолдилар.

— Ҳа, — деди Юсупов. — Болаларга жабр бўлган экан. Лекин қизиқ, улар қандай қилиб Боткенга, мужоҳидлар хизматига тушиб қолишди экан? У ерда яна қанча йигитларимиз бор экан-а?

— Уларни «Туркияга ўқишга олиб кетамиз», деб алдашган ва қурол кўтаришга мажбур қилишган.

— Унда анави мўйсафид Нурмат ака-чи? У бу ерга қаердан келиб қолди? Ўғлининг шу ерда эканлигини қандай билган экан?

— Сиз шунини иложи бўлса, аниқлаб берсангиз. Лекин энг муҳими, ўғлининг шу ерда эканини билмасин, буни сир тутинг. Эрта-индин унинг олдига ҳам бирга ўтамиз. Ҳозир бўлса жуда ҳам ишлар кўп. Сарчинюрта бориб келишим керак у бола баъзи масалаларни

аниқлашда бизга қўл келмоқда. Сиздан илтимос, Нурмат аканинг олдига ўзингиз бирров ўтиб қўйсангиз, сўнгра менга қўнғироқ қиларсиз.

— Ҳўп бўлади. Шу бугуноқ ўтаман.

Бахтиёр миннатдорчилик билдириб хонадан тезгина чиқиб кетди. Капитан Юсупов харитага тикилганича чуқур ўйга толди ва Нурмат акадан нималарни сўраш кераклиги ҳақида ўз саволларини режалашгирди. Сўнгра сержант Саидовни чақириб пиёз бозори бўйича баъзи топпириқларни берди.

ТУТҚУНЛИКДА

Нурмат ака тушиб қолган умумий камера совуқ ва зах эди. Ҳар бир кишига фақат биттадан минг қўлдан ўтиб чиққан одеял берилган бўлиб, уларни ҳам камерада ким зўравон бўлса ўша икки-учтадан эгаллаб олган ва тагига тўшаб олганди. Нурмат акани чақириб, ёнидан жой кўрсатган киши эса, ўрта миёна «зўравонлардан» бири бўлиб иккита одеяли бор экан, бирини янги келган ҳамроҳига тортиқ қилди.

— Э, раҳмат, умрингиздан барака топинг, ука, — дея миннатдор бўлди Нурмат ака эски одеялни елкасига ташлар экан, яхши ҳамроҳ топпанидан хурсанд бўлди.

— Менинг исмим Омонзода, янгибозорликман, сизникичи?

— Менинг исмим Нурмат, ўзбекистонлик меҳмонман.

— Ие, шундоқ демайсизми? Бу ерга қандай тушиб қолдингиз?

— Хужжатларим йўқ эди.

— Ҳа, тушунарли.

— Ўзингизчи?

— Ҳа, менми? Мен ҳалиги нима дейди, тирикчиликнинг айби йўқ дегандек, бир ишқал иш қилиб қўювдим-да...

— Ҳа, тушунарли, — деди Нурмат ака аслида ҳеч нарсага тушунмаган бўлса ҳам. — Бу ҳам худонинг бир синовиди, сабр қилсак ўтиб кетар...

— Албатта-да, бунақа синовларнинг кўпини кўрганман. Бу ёғини сўрасангиз панжара ортида икки маротаба ўтиришимга тўғри келган.

— Ҳа энди, пешонангизда бор экан-да. Бола-чақалар борми, ишқилиб?

— Ҳа-де, шуларни боқаман, бир-икки танга топаман деб юрибман-да. Ўзим турмадан яқинда чиққан эдим. Қиладиган иш йўқ, бу ёғи уруш, бозорлар берк, одамлар деярли кўчага чиқмай қўйган,

яшаш, тирикчилик қилиш жуда ҳам қийин бўлиб қолди — деди Омонзода нолиб.

— Бу ерга қандай тушиб қолдингиз ўзи? — деб сўради Нурмат ака ҳамроҳининг ким эканлигини янада яхшироқ билиб олиш мақсадида.

— Сизга «тирикчиликни айби йўқ» дедим-ку, мол бозорида бировнинг ён чўнтагига шундоқ қўлимни солсам... — деди у икки бармоғини қўшалок қилиб Нурмат аканинг ён чўнтагига тикиб, — шундоқ қўлимни ушлаб олса бўладими. Бақувват экан, азамат. Мени дарров тутиб берди. Яхшиям посбонлар бор экан мени қутқариб қолиб бу ерга олиб келиб қўйишди. Бўлмасам оломон мени тепкилаб ўлдириб юбориши ҳам мумкин эди.

Нурмат ака бир чўчиб тушди. Чунки, Омонзода гапира туриб, икки бармоғини ён чўнтагига тикқанида, унинг қўлида бармоқларига қўшилиб бир таҳлам пули чиққан эди.

— Ў-ҳў, — деди Омонзода, — пулингизни эҳтиёт қилинг. Бу ерда қанча бор?

— Қайтиб кетишга, йўлқирага яраша-да, — деди Нурмат ака чўчиб.

— Бу ердан қутулиб чиқиш учун-чи? — сўради ҳамроҳи.

— Тушунмадим...

— Ахир, бу ердан чиқиб кетмоқчи бўлсангиз, анувиларга ҳеч бўлмаса, 200 доллар беришингиз керак. Бўлмаса бу ерда қуёш кўрмай, пўпанак босиб ўтираверасиз.

— Йўте! — деб юборди Нурмат ака. — Нима учун?!

— Қойдаси шунақа. Бу ер милиция эмас, ўз қонунлари бор. Уларга барибир, пулни ким берса ҳам фарқи йўқ, лекин айтган суммаларини ўзингиз ёки сиз учун кимдир келиб тўламас экан, ўтираверасиз. Бу ер шунақа даргоҳ.

— Сиз-чи, ўзингиз нима қилмоқчисиз?

— Мен уларга акамнинг адресини бердим. У агар тўласа мени қўйиб юборишди, бўлмаса бошқа бирор қариндошимни топишгунича ўтиравераман.

— Ахир қонун бор-ку!..

— Бе, қанақа қонун? Булар ўзларини «адолат посбонлари» деб аташади-ю, аслида одамларни гаровга олиб пул ишлашади. Бу ҳам пул ишлашининг бир йўли-да...

— Ҳукуматчи, уларга чора кўрмайдими?

— Қанақа ҳукумат? Ҳозир бу ерда ҳеч қанақа ҳукумат ҳам, қонун ҳам қолмаган, шунинг учун отам, бор пулингизни уларга

беринг-да бу ердан тезроқ чиқиб кетинг. Қанча пулингиз бор ўзи?

— 50 минг ўзбек пули, яна 100 доллар.

— Ие, бу бир суткага ҳам етмайди-ку! Бу ерда бирор таниш-билиш ёки қариндошлар дегандек, кимингиз бор ўзи?

— Ҳеч кимим.

— Нима учун келгандингиз бўлмаса?

— Ўғлимни қидириб юрибман. Айтишларича, у ҳарбий политонда, Журжоний хизматида эмиш. Ўғлимни кўриш учун Худойдод деган киши билан учрашишим керак экан.

— Ҳа тушунарли, лекин бу ерларнинг қонуни бошқача. Тушдингми — тўлайсан. Ҳатто, Худоёрхоннинг одами бўлса ҳам, бу қонунга амал қилади. Лекин бу ернинг бошлиғи Журжонийга ҳам улуш бериб туради.

Нурмат ака хавотирга тушиб қолди. «Демак мени бу ердан чиқиб кетишим учун яна пул керак эканда, бу ёғи неча пулдан тушди энди? Кеча нима бўлса ҳам постдан қайтиб келмаслигим керак эканда» — дея ҳаёлидан ўтказди. Худо ўзи бир йўлга бошлар. Омон бўлсак кўраверамизда, — деди у ҳамроҳидан ўз хавотирини яшириб.

— Майли яхши дам олинг, мабодо эртага чақириб сўраб қолишса, бор пулим шу деб бериб, нима мақсадда келганингизни айтсангиз қўйиб юборишса ажабмас.

— Ҳўп майли, сиз ҳам яхши дам олинг.

Бир оз ўтгач Омонзоданинг хурраги эшитила бошлади. Нурмат ака ҳам таппити чўғида думалай-думалай тонгга яқин кўзи илгинди.

Нонуштага бир бурда нон ва бир кружкада чой беришди. Чой узатаётган кишига Омонзода тожикчалаб ниманидир шивирлади ва пул узатиб ҳамроҳининг олдига хурсанд бўлиб қайтди.

— Акамни топишибди. Худо хоҳласа бутун чиқиб кетсам керак. Буни эшитиб суюнчи бердим, — деди у кружкадаги чойдан ҳўплар экан.

— Э яхши, омадингизни берсин. Нима дейсиз, мени қачон чақиринишар экан. Мен ҳам хизматини берарман, ахир.

— Мен чиқиб кетаётиб айтаман. Сизни ҳам чақиринишди, албатта. Нурмат аканинг хуфтон дилини бир оз ёруғлик шуъласи ёритгандек бўлди. Ҳақиқатдан ҳам бир оздан сўнг Омонзодани чақиртиришди.

— Кўришмасак хайр, тоғажон, — деди у Нурмат аканинг

қўлини сиқиб.- Хайр набошат, жўроҳо! — деди у бошқа камерадонларга.

Лекин ўша кун и ҳам, эртасига ҳам Нурмат акани ҳеч ким йўқламади. Энг ёмони Омонзода Нурмат акани чув тушириб, чўнтагидаги бор пулини ўмариб кетгани бўлди.

— Тавба, шунчалик ҳам содда бўламанми? — деди у ўз-ўзига, - Ўғрилигини билиб туриб эҳтиёт бўлмабман-а. Одамларда диёнат ҳам қолмапти, энди нима қиламан? Ҳе, балого йўлиққур ўғри, яна Омонзодамиш...

Ниҳоят уни чақиришди.

— Сиз меҳмон Нурмат акамисиз?

— Ҳа, — деди у базўр худди айбдордек ерга термулиб.

— Бўшсиз, кетаверинг.!

— Ие, қандай? — каловланиб қолди Нурмат ака.

— Сизни Омонзода деган жўрангиз опкетгани келди. Ўтган куни шу ердан чиқиб кетганди-ку!..

Нурмат ака кўчага чиққанида дарахтга суяниб иршайиб турган Омонзодани кўрди. Уни урипишни ҳам, сўкипишни ҳам билолмай хайрон қолди.

— Худойдодни гаплашиб келдим У сизни кутаяпти, — деди Омонзода мийиғида кулиб.

Нурмат ака бу гапни эшитиб Омонзодага бўлган бутун қажру газабини бир сониядаёқ унутди-қўйди.

— Э, кўп раҳмат сизга.

— Сизга ҳам раҳмат.

— Нимага.

— Мени ҳеч қандай акам келмаган эди, чунки уни яқинда ўлдириб кетишган. Шунинг учун пулингизга аввал ўзимни қутқардим, кейин эса, сизни. Мана, пулингизни олинг. Ундан бироз ишлатдим. Қоида бўйича аслида опқолишим керак эди-ю... — деди у мийиғида кулиб.

Нурмат ака кўз олдида илк марта инсофли ва диёнатли ўғри турганидан лол қолди.

ҲИМОЯЧИ

Алдов билан ҳарбий лагерга келтирилган йигитларга дастлабки кунлар оғир кечди. Нормуродга ҳам бу ёввойи муҳитга кўникиш осон бўлмади. Тайёрлов курсининг бунчалар уқубатли ва бемаъни бўлишини у ҳаёлига ҳам келтирмаганди. «Эссиз ёшлигим... Бу азоблар қачон тутаркин? Қачон бошқаларга ўхшаб замонавий олий даргоҳларда одамга ўхшаб ўқиркинман? Қачон туғилиб ўсган жонажон қишлоғимга, ота-онамнинг бағрига, ўша осуда ҳаётга қайтар эканман? Қачон?...»

Нормурод ўз-ўзига сўнгсиз саволлар берар ва жавоб тополмай эзиларди. У қорли тоғ томонга, бир укки қуши парвоз қилаётган қорли чўққига қараб ҳаёл суриб қолганди. Унинг кеча тепки еган чап кўкраги ва автомат қўндоғи теккан ўнг қулоғи зирқираб оғир, ўсиб кетган соқоли аралаш қулоғини кафтлари орасига қўйиб олганди. Бу пайтда, унинг орқа томонида одатдагидек сайр қилиб юрган икки мужоҳид ўзаро суҳбатлашиб ўтиб боришарди. Уларнинг бири хиринглаб кулгандек бўлди. Нормурод уларга эътибор ҳам қилмади, балки турли ҳаёллар оғушида ғарқ бўлиб ўз ёғига ўзи қоврилаётганди ёки ортиқча гап-сўздан, жанжаллашиб қолишдан чўчидими, ҳар ҳолда уларни кўрмаганга олди. Лекин тўсатдан икки кураги ўртасига берилган кучли зарбадан оғиз-бурни баробарга ерга қапишди. Пешонаси тошга тегиб кўзидан ўт чақнаб кетди. Кимдир унинг устига келиб оёқларини белига тиради ва ўзини туголмай кула бошлади. Нормурод яна тепки ейишдан қўриқиб бошини тўсишга ҳаракат қиларди. Қулаётган киши уни чалқанча ағдарди.

— Ту тожики ё ўзбаки? — дея, сўради у кулгидан ўзини тўхтатиб.

— Ўзбекман — деди Нормурод аранг, пешонасидан сизилиб чиқаётган қонни кафтига артаркан.

— Ортингдан келаётган хавфни нима учун сезмадинг? Нима учун ўзингни ҳимоя қилмадинг? Қанақа лашкарсан ўзи?

Нормурод ўрнидан аранг қўзғалди ва тепасида турган икки мужоҳиднинг зобитлардан эканлигини, унинг ҳаёл суриб қолганини кўриб атайин «ўз-ўзини ҳимоя қила оладими-йўқми» деган фикрда синаб кўришмоқчи бўлишганини англади.

— Янгиларданмисан? — деб сўради иккинчи мужоҳид.

— Ҳа. — деб жавоб берди Нормурод ўрнидан тураркан уст-бошини қоққан бўлиб.

— Ҳечқиси йўқ, ўрганиб кетасан, ушуга қатнаш, спорт билан

пуғуллан ҳадеб хаёл суравермай, — деди кулиб. — Қаерликсан ўзи?

— Ўзбекистондан, сарчинорлик.

Иккинчи мужоҳид негадир бир сесканиб тушди:

— Сарчинор дейсанми? Кимнинг ўғлисан?

— Нурмат аканинг.

— Нурмат муаллимнингми?

— Ҳа, уни танийсизми? — деб юборди Нормурод ҳайратланиб.

— Нима, сен мени танимадингми? — деди у саволга савол билан жавоб бериб.

Нормурод унинг афт-башарасига тикилди. Ўзига ярашиб турган соқол-мўйловли бу йигитни у кимгадир ўхшатди, овози ҳам таниш эди. Лекин бу мужоҳид ким бўлди экан, унинг отасини қаердан танир экан?..

— Мен Раҳматилламан, овсар. Олимхон аканинг ўғлиман-ку!

Нормурод ҳамқишлоғини учратганидан севиниб кетди. Баданидаги оғриқлари шу заҳотиёқ унутилди.

У дадасининг жўраси Олимхон акани жуда яхши билар, унинг ўғли билан болалигида бир-икки кўришган эди. Раҳматилла Нормуроддан икки ёш катта ва ўтган йили қайси бир институтга ҳам кириб олганди чоғи... «Бу ерга қандай келиб қолдйкин?» — дея хаёлидан ўтказди Нормурод у билан қучоқлашиб кўришаркан, кишининг бир-икки йилда таниб бўлмас даражада ўзгариб кетиши мумкинлигига тан берди.

— Сиз бу ерга қаердан келиб қолдингиз? Қаердадир ўқирдингиз шекилли?..

— Ҳа ўқирдим, — деди Раҳматилла куруқ қилиб, — ташладим. Энди сенга ўхшаб ўзимни Исломга бағишлаганман. Сен билан мени Аллоҳнинг ўзи учрашгирди, худо деган бандалармиз-да, — деб қўшиб қўйди у гурур билан, — Сен ўзинг-чи? Уйдан қочдингми?

— Э йўғе, мен Туркия Ислом университетига ҳужжат топширган эдим, тайёрлов курсида ўқиш учун шу ерга олиб келишди.

Раҳматилла ҳайрон бўлиб шеригига назар ташлади.

— Тушунарли, — деди шериги ва мийиғида сирли қилиб кулмсиради, — Сизга кейин тушунтириб бераман. Демак, ҳамқишлоқ экансизлар-да, оббо сизлар-ей! — деди гапни буриб.

— Бу киши Саид. Саид Нормуродга кулиб қўлини узатди:

— Узр, сени танимабман.

— Мен Нормуродман, ҳечқиси йўқ.

— Биз зобитлар барағида турамиз. Сен янги муллаваччалар билан бўлсанг керак? — деди Раҳматилла. — Сардор билан гаплашиб

сени ўз гуруҳишга олишга ҳаракат қиламан. Қишлоқдан яна ким бор?

— Карим.

— Қайси Карим?

— «Гузар» маҳалласидан, Абдусалом тегирмончининг ўғли бор-ку!..

— Э, бўлди-бўлди. Униям оламан. Кароче, биров хафа қилса менга айтинглار, хўшми? Бунақа калтак еб юришни бас қилинглар. Ўз-ўзларингни ҳимоя қилишни ўрганинглар. Бўлмаса асфаласофиларга кетишинг ҳеч гап эмас. Муҳими, ҳеч нарсадан қўрқманглар. Худо хоҳласа ҳали ҳаммаси яхши бўлади. Хўп, сен барагинга тезроқ бор, машғулотлардан кеч қолма. Мен ўзим сизларни топиб оламан, — деди Раҳматилла ва улар хайрлашиб кета бошладилар.

— Раҳмат, — деди Нормурод ниҳоят ҳимоячиси топилганидан мамнун бўлиб, — Раҳматилла ака, сиз билиб беролмайсизми, тайёрлов курси қачон тўтаркин? Кейин бизлар қачон бу ердан қайтар эканмиз? — деб сўраб қолди ўсмоқчилаб.

Раҳматилла мийиғида кулиб қўйди:

— Сен энди ўқиш ҳақида ҳам, кетиш ҳақида ҳам ўйлама. Иншооллоҳ худо хоҳлаган куни ўзи ҳамма нарса равшан бўлади, қишлоқни ҳам, ота-онангни ҳам ҳозирча унут!...

— Нега?! — деб юборди Нормурод.

— Ахир сен ўзингнинг вужудингни Исломга бағишлагансан. Сени ота-онанг эмас, худо яратган. Шунинг учун, сен худо йўлида хизмат қилишинг керак. Наҳотки, шу оддий нарсаларни ҳам тушунмасанг. Шунинг учун ҳам илминг етишмайди, шу туфайли ҳам Аллоҳнинг иродаси билан шу ерда турибсан, малакангни оширяпсан, тушундингми?

— Ахир Куръони Каримда «одам ўлдириш гуноҳ» дейилган-ку! Бу илминг бизга нима кераги бор?

— Тўғри, — деди Саид гапга аралашиб, — Лекин худонинг йўлида, Ислом йўлида тўсиқ бўлаётган ҳар қандай кофирларга қарши жиҳод қилмоқлик, албатта уни ҳимоя қилмоқдир. Исломни ҳимоя қилмоқ ҳар қандай мўмин-мусулмон учун фарздор. Шу туфайли, сиз Исломни танладингизми, энди унга ўзингизни бахшида қилмоғингиз, ҳар хил бемаъъни фикр-хаёллардан фориг бўлмоғингиз керак.

— Ҳа тўғри, — дея гапга қўшилди Раҳматилла. — Ахир отанг муаллим-ку. У ўз ўғлини қаерга юбораётганини жуда яхши билгандир. Демак, унга бир пайтлар худо ўғил берган бўлса, уни яна худога қайтиб беришга ихтиёр қилган ҳақиқий мусулмон экан.

Нормурод бу икки «ақли пешланган» мужоҳидлар ортидан

анграйиб қолди. Раҳматилла тўхтади-да унга қараб яна қичқирди:

— Сен бемаъни ҳаёлларга берилма, Ислоҳ илмини чуқурроқ эгалла, қурулларни ишлатишни ўрган, ўзингни ҳимоя қилишни бил. Ҳали сен билан кўп ажойиб ишлар қиламиз, бойиб кетамиз. Қишлоққа қуруқ қайтмаймиз, бориб катта амалларни эгаллаймиз. Мана кўрасан ҳали!..

Нормурод Раҳматилла ҳақида кўрган-билганларини Каримга шивирлаб гапириб берди. Карим ҳам бу хабардан танг қолди!

— Йўқ, менга бу нарсалар ёқмаяпти, бир илож қилиб бу ердан қочишимиз керак. «Бир бошга бир ўлим» деганлар.

— Нима, ҳали ҳаётнинг аччиқ-чучугини кўрмай ўлиб кетаверасанми? Бошга тушганини — кўз кўрар: Сабр-тоқат қилиш керак, ахир.

Каримнинг жаҳли чиқди. Шу пайт «Нормурод Тўйчиев ким?!» — деган овоз келди. Бу Журжоний котибининг югурдаги шапқур Козим эди.

— Мен! — деди Нормурод хунёр тортиб.

— Котиб ҳузурига тез етиб борар экансан.

— Хўп бўлади!

— Нима бало, Раҳматилла бирор ишқални бошладимикан? — деб сўради Карим ўйчан.

— У бизни ўз гуруҳига олмоқчи эди. Лекин бунчалик тез, ҳайронман. Хўп мен борайчи...

ХҲЖАЙИН ҚАБУЛИДА

Нормурод Козимнинг ортидан эрташди. Котиб уни сирли қараш билан қарши олди ва ҳол-аҳвол сўраган бўлди.

— Сени чақиритимдан мақсад бир масалани ойдинлаштириб олмоқчимиз. Айт-чи келганингда ёнингда қанча пулинг бор эди?

— 2000 доллар.

— Хўп, қанақа пуллар эди?

— 18 дона 100 долларлик, 4 дона 50 долларлик.

У улкан сейфни очиб ичидан бир папкани олди. Папкадан бир конвертгни олиб, ичидан Нормуродга таниш АҚШ долларларини чиқарди.

— Тўғри, — деди котиб пулларни санаб ва синовчан тикилди.

— Фақат менга тўғриси айт, бу пулларни қердан олгансан?

Нормурод гўё ўзини ўғри деб ўйлашяптимикан, деган ҳаёлга борди.

— Сендан «тўғриси айт», деб сўраяпти, — дея ўшқириб

берди ортида турган Козим.

— Булар ҳалол. Боққан қўйларимизни сотганмиз. Отам «Туркияга борсанг керак бўлади» деганди.

— Қанақа Туркия? — дея ортидан бақирди яна Козим, — Сендан ...!

— Сен аралашма, — деди котиб мулойим оҳангда. Яхши, сенга ишонаман. Лекин ўша қўйларни қарда сотгансизлар?

— Боткен бозорида.

— Боткенда дейсанми? — деди котиб таажжублангандек.

— Ҳа, бизни қишлоққа яқин, чегарадош. — деди Нормурод гўё айб иш қилиб қўйгандек.

— Сен у ерларни яхши биласанми?

Нормурод «Ҳа» ишорасини қилди ва котибга савол назарида қаради.

— Пулларинг қалбаки эканлигиниям биласанми?

Нормуроднинг кўзлари «ярқ» этиб кетди.

— Мана қара, бу ёққа кел, — деди котиб ўзига чорлаб ва пулларни стол устига ёйди, — Номерларига эътибор қил, кўраяпсанми, бир хил-ку...

— Бил-билмасам, — деди Нормурод довдираб ва ранги оқариб кетди.

— Нега қараб, текшириб олмадиларинг? Кимга сотган эдиларинг қўйни ўзи?

— Геологларга, қора соқолли! — дея қичқириб юбораёзди йигит, лекин қора соқолли котибнинг ҳамиятига тегиб кетиши мумкинлигини ўйлаб, тезда ўзини ўнглаб олди.

— «Қорасоқолли» дегин? — деди котиб мийинида кулиб, — ҳўп, бўлса бордир. Сен ҳозир қабулхонада кутиб тургин, мен бошлиқ олдига кириб чиқай, кейин чақираман.

Нормурод Козимнинг назорати остида қабулхонада кутиб турди. Бир оздан сўнг уни йўқладилар.

— Сен билан шахсан ҳўжайиннинг ўзи қизиқиб қолдилар. Ҳозир унинг ҳузурига кирасан, — деди котиб ҳалиги папка ва аллақандай ҳужжатларни олиб, — Қани юрчи, саломни унутма, ўзингни мўмин мусулмонлардай тут. Гап қайтарган одамни бошлиқ ёмон кўради, астойдил хизмат қилаётганлар бўлса ёрдамни аямайди, тушундингми?

— Тушундим?

— Тушундим эмас, «Алҳамдулиллоҳ» де!

— Алҳамдулиллоҳ...

— Саломни ҳам «Ассалому алайкум ва раҳматуллоҳи барокатуҳ» дея тўлиқ айтишинг керак...

Улар Журжоний ҳузурига кирдилар.

— Ассалому алайкум ва раҳматуллоҳи барокатуҳ. — деди Нормурод одоб билан.

— Воалайкум... — деди бошлиқ қуруқ қилиб ва тезда мақсадга ўтиб қўя қолди.

— Эшитдим, сизларни бошлаб лақиллатишибди, — деди у столи устидаги қалбаки долларларни кўрсатиб, — Агар Аллоҳ йўлида виждонан хизмат қилишга сўз берсанг бу пулларни ҳақиқийсига алмаштириб сенларни тезроқ Туркияга жўнатишга, қолаверса, ота-онангга ҳам пул жўнатиб туришга ваъда бераман.

— Иншоллоҳ, яхши хизмат қиламан, — деб юборди Нормурод.

— Яхши, — деди бошлиқ. — Ўзингни садоқатингни кўрсатишинг керак. Биламан сенга ҳали ҳаётда кўп пул керак бўлади. Худоёр, отасининг номига ҳар ойда 100 доллардан жўнатиб туринг! — деди у котибга юзланиб ва қалбаки пулларни олиб йиртиб ахлатдонга ташларди. — Кейин бу бола яхши садоқат билан хизмат қилса кетишида қўлига 2000 доллар ҳақиқий пулдан берасиз.

— Хўп бўлади, сардор! — деди котиб алланималарни ёзиб олиб.

— Кейин бу болани сафарга тайёрланг. Менга қара, — деди у Нормуродга юзланиб, — мен ҳали ҳеч кимга бундай мурувват қилган эмасдим. Сен менга маъкул бўлиб қолдинг, шунинг учун сени сафарда синаб кўрмоқчиман. Агар шилт-пилт қилсанг қаллангни оламан. Тушундингми? — деди у кўрсаткич бармоғини битиз қилиб.

— Алҳамдулиллоҳ, хизматингизга тайёрман.

— Сен менинг ҳамюртим экансан. Шунинг учун ёрдам қилмоқчиман, билдинг. Менга ўз ишончли одамларим керак, сени ҳам ўз одамларим қаторига олмоқчиман. Индинга вертолёт келади, сени одамларим билан қўшиб сафарга жўнатаман, у ерда муҳим ишларни бажарасизлар, уқдингми?

— Уқдим. — деди Нормурод итоаттўйлик билан.

— Ундай бўлса бор. Агар биров хафа қилса ё менинг тўғримда бирор гап айтса менга айт, ўзим жазосини бераман.

Нормурод қулғуқ қилиб унинг ҳузуридан ташқарига чиқиб кетди.

— Тактикангизга қойил, тақсирим! — деди котиб мийиғида кулиб Журжонийга лаганбардорлик билан, — мулаваччаларни «одам қилиш»ни жуда яхши биласизда...Лекин унинг отаси келганлиги

тўғрисида ҳеч нарса демарингиз-ку?

— Нима кераги бор болани ҳардамхаёл қилиб, — деди у кафтига нос солиб тилининг тагига ташларкан, — умуман олданда биз бир иш қилишимиз керак экан, шекилли. Бу йигитларнинг ота-оналари энди кучукка ўқшаб, думини ликиллайтиб битта-битта келишаверади. Биз бунинг олдини олишимиз керак.

— Нима қилайлик дейсиз?

— Йигитлар ҳеч бўлмаса бир-икки ойда бир маротаба уйларига хат ёзишнинг тапқиллаштиришимиз керак. «Яхши юрибман, соғман, ўқишларим яхши» дейишсин. «Ўқишдан кейин ишляяпман. Шунинг учун хат ёзишга унча вақтим бўлмаяпти, мендан хавотир олманглар» дейишсин, ҳўпми? Кейин ҳар бир конвертга 100 доллардан пул солиб жўнатинг.

— Хатни Туркиядан жўнатишган бўлишсинми ё шу ерданми?

— Менимча, Туркиядан бўлгани маъқул. Баъзи-баъзида Қора денгизда чўмилишаётганини ҳам ёзиб қўйинг. — деди Журжоний масхараомуз кулиб.

— Лекин бу хатларни бу ердан жўнатсак почта штампасидан маълум бўлиб қолади. Нормуроднинг отаси ўша штампга ёрдамида топиб келганмиш.

— Бўлмаса Ўзбекистондаги вакилларимиз орқали уларнинг уйларига варақага қўшиб тарқатишсин.

— Ҳўп бўлади, тақсир! — деди котиб бошлиғининг айёрлигига яна бир бор тан бериб, — ануви боланинг отасини нима қиламиз.

— Хужжатини беринг-да қайтариб жўнатиб юборинг. Мулаваччалар ҳар хил давлатларга амалиёт мапғулотларини ўтказиш учун жўнаб кетишди. Шу жумладан, ўзбекистон ҳам Қирғизистоннинг Боткен деган жойига юбордик, деб етказинг. У ерда бу бола бизга керак бўлиб қолиши мумкин. Ҳозирча ўша ердаги ҳарбий истеҳкомимизда хизмат қилаверсин. Жиход кунларига оз қолди... — деди у ўйчан.

Карим Журжонийнинг Нормуродга бўлган муносабатини эпитиб ҳангу манг бўлиб қолди.

— Демак, улар пулларимизни ҳам текшириб кўришибди-да! — деди у ўйчан.

— Қизиқ, мақсади нима экан бу одамнинг?

— У ўз атрофига ишончли одамларини тўплаб нимадир қилмоқчи, лекин мен буни билолмадим, — деди Нормурод.

— Қизиқ, сени қаерга жўнатишмоқчи, ўзи?

— Билмасам, Афғонистонга бўлса керак. Ҳар ҳолда Туркияга эмасдиров...

— Эҳтимол Покистонгадир. У ёқда ҳам шунақа лагер бор, деб эшитганман. Анави устоз Аҳмад Нури шундай деганди.

— Бўлиши мумкин. Малака оширишга бўлса керак-да. Армияда буни «учебка» дейишади-ку!

— Нега унда «Боткенни яхши биласанми?» — деб сўради?

— ... Билмасам, — деб жавоб берди Нормурод ва чуқур ўйга толди. Бу савол ҳақиқатдан ҳам унинг учун жумбоқ эди.

«БОЕВИК» ЛИК

Оқшом уларни Раҳматилла йўқлади. Нормуроддан бошлиқнинг қабули ҳақида эшитиб у ҳам дастлаб ҳайрон бўлди, сўнгра уни қўлади:

— Омадинг бор экан, — деди Раҳматилла Нормуроднинг елкасига қўлини қўйиб, — сенга Хизрнинг ўзи назар қилибди. Демак, сен Аллоҳнинг суйган бандаси экансан. Билсанг сени Хизрга рўбарў қилиш учун худойим-таоллю атайин ўша долларларни қалбаки қилиб кўрсатган. Йўлинг очиқ йигит экансан. Сен билан ўтга ҳам, жангга ҳам бирга борса бўларкан.

Улар кулишдилар. Нормурод ўз хаёлидаги жумбоқни ўртага солди:

— Сафарга менинг малакамни ошириш учун юборишаётганмикин?

— Албатта-да. Ахир кимлардир раҳбарлик амалларини ҳам эгаллаши керак-ку! Демак, сени ҳам зобитлар сафига олишса керак. Энди сенинг вазифанг бошлиқларнинг ишончини қозониш. Майли, бу ишлар ҳаммаси яхшилиқ йўлига. Мен сизларнинг олдингизга бир иш билан келдим. Хуллас, оз-моз чой-чақа ишлаб олишларингиз мумкин. Пул ҳозирги замонда ҳеч қачон ортиқчалик қилмайди. Аксинча, йигит киши бўлиб, оқ-қорани кўриб ўзларингизни амалиёт синовида кўрсатишга имконият яратиб беришим мумкин.

— Қанақа иш экан? — дея қизиқсиниб сўради Карим.

— Бир оддий операция. Лекин, агар хоҳламасангизлар мен любой бошқа одамларни олишим ҳам мумкин. Нима бўлса ҳам ўзимнинг одамларимсизлар, иш ўрганинглар девдим-да...

— Ҳа албатта, — деди Нормурод ҳар қандай хизматга тайёр эканлигини кўгаринки руҳ билан намоёиш қилиб.

— Демак, розисизлар. Бўпти мен ҳозир курс раҳбарларингга айтиб эртанги машғулотлардан сизларни озод қилдириб қўяман. Бомдод намозидан кейин нонушгани қилиб бизнинг барак олдида бориб туринглар, кейин операцияни ўтказгани шаҳарга тушиб чиқамиз.

— Бўпти! — дейишди йигитлар чин юракдан.

Улар эртаси келишилганидек барак олдига боришди. Йигитларни Раҳматилла чиқиб ичкарига олиб кириб кетди ва уларга бронжилет ва юз ниқоби билан кийинтиришди. Қўлларига автомат ва пичоқ ҳам беришди.

— Бу сизларга «1-курсовой иш», — деди кулиб Раҳматилла. Хуллас, бир «душман»ни ўз уйида қўлга олишимиз керак. У қаршилиқ қилиши, бизга қарши ўқ узиши ёки қочмоқчи бўлиши ҳам мумкин. Буйруқ берилса аяб ўтирмайсизлар. Уй атрофини қуршаб оламиз. Бугунча сизлар ана шу қуршовда хизмат қиласизлар, тушунарлими?!

— Иншооллоҳ, тушунарли!!! — деди йигитлар.

— Операцияда яхши қўтнашсангизлар мукофот пули оласизлар. Ўзларингни кўрсатиш учун бу ҳам бир имконият. «Жанг майдонидаман», деб фараз қилинглар. Лекин унутманглар, жанг қурбонсиз бўлмайди, ўзларингни эҳтиёт қилсаларингиз Аллоҳнинг ўзи ҳам мадад беради. У ёқ-бу ёққа ташлашни хаёлларингга ҳам келтирманглар.

Улар билан яна қуrolланган ўн чоғли лапшкар ҳарбий машинага чиқдилар. Машина Лантар постидан чиқиб, Кўктош сари елиб кетди.

Нормурод ва Карим ўзларини худди Америка киноларидагидек гўё воқеа ичидаги қаҳрамонлар қаторига кириб қолгандек ҳис қилиб бу жараёнга жон деб киришдилар. Шаҳар чеккасидаги хонадонлардан бири қуршаб олинди. Эпикилар ва деразалар олдида биттадан қуrolланган соқчи қўйилди. Раҳматилла бошчилигидаги беш киши уй ичкарисига бостириб кирдилар. Нормурод ва Карим ўз постларини эгаллаб қуршов қизигини маҳкам ушлаб турган лапшкарлар қаторида эдилар. «Душман», яъни хонадон эгаси бўлмиш хўшна семиз киши майкачан ҳолатида уйдан олиб чиқилди. Икки автоматли уни нишонга олиб туришарди.

— Сизни кеча огоҳлантиришганимиди?! — дея дўқ-пўниси қилди ниқобли Раҳматилла.

— Ҳа, — деди аранг у қўндоқ еган бошидан оқаётган қонни аргиб.

— Қани ўша пул?!

— Ахир менинг бунча пулим йўқ, бола-чақамга раҳмингиз келсин.

Ичкарида бир аёлнинг додлагани ва бола йиғиси эшитилди.

— Вой-дод! Ёрдам беринглар, мусулмонлар, эримни ўлдиришяпти!...

Шу пайт ичкаридан оғзига латта тиқилган аёлни ҳам сочидан

судраб чиқишди. Икки болани ҳам ўртага олиб чиқиб тўрттовини бирга боғлашди. Оғзига латта тикилган болалар кўрқувдан қалт-қалт титраб ва кўзлари косасидан чиқиб кетаётганди.

Уй ичкариси тинтув қилинди. Қимматроқ кўринган нарсалар олиб чиқилди.

— Пул, тиллаларни топа олмадик, — деб ҳисобот берди лашкарлардан бири. Шундан сўнг Раҳматилла семиз кишининг қорнига қараб тепди.

— Қани пул, итвачча? Агар ҳозир топиб бермасанг бола-чақанг билан қириб ташлайман, — деди у автоматини ўқталиб, — Учгача санайман, бир...

— Бўлди-бўлди, ҳозир-ҳозир...

Лашкарлар арқонни ечиб кишини бўшатиб олишди. Бир автоматли болаларни пойлаб қолди. Шу пайт бошқа бир каттароқ бола томда писиб ётган бўлса керак, кўчага томон сакраб қоча бошлади.

— От уни! — дея қичқирди кимдир Каримга қараб. Ниқобли Карим довдираб каловланиб қолди. Бақирган аскар тез чоғиб келди-да узоқлашиб бўлган болага қараб ўқ узди.

— Қочиб кетди, ифлос! — дея қичқирди у ва Каримга қараб «Сен нега отмадинг, ҳайвон!» — деди ўшқариб.

— Ахир у душманмас-ку!... — деди базўр Карим.

— Нимага душман бўлмас экан?! Бу ерда ҳамма душман, ҳамма кофир! Нима бало янгиларданмисан? — деди у жаҳл билан Каримнинг ниқобини суғуриб олиб афт-башарасига назар ташлар экан.

— Раҳматилла аканинг одами бўлмаганингда ҳозир абжағингни чиқарардим? — дея нари кетди.

Ичкаридан ҳалиги семиз кишининг фарёди ва ялиниб-ёлворган овози келди, сўнгра автомат овози тариллаб ўчди. Ичкаридан Раҳматилла бир бўғча кўтариб чиқди.

— Кам берди, тўнғиз, — деди у норози бўлиб. — Нарсаларни олинглар!

— Анавиларни нима қилайлик? — деди ниқоблилардан бири аёл ва болаларга ишора қилиб, — Бир ўғли қочиб кетди, томда экан.

Бу даҳшатли томошадан воқиф бўлиб турган Нормурод гўё қарахт ҳолга тушган эди. Рўбарўсида турган аёл ва болаларга жуда раҳми келиб «Булар қанақасига душман экан?!» — деган ғалати саволга жавоб топа олмаётганди. Лекин соқчилик қилаётган жангчи болаларга ишора қилиб «Анавиларни нима қиламиз?» — деганида унинг дод деб юборгиси келди. «Болаларда нима гуноҳ, ахир?!»

Раҳматилла ҳеч нарса демади, лекин ўша автоматли мужоҳид нишонни болалар томонга қаратганида Нормурод чидай олмади:

– Отма уларни! Уларда не гуноҳ! — деди ҳайқариб.

– Ие, бу салабон ким бўлди? Тили чиқиб қоптими? Вей, сен ҳали...

Орага Раҳматилла тушди:

– Бу менинг одамим, қўявер, бу билан ўзим гаплашиб қўяман.

– Яна биттаси бор, — деди бирови Каримни кўрсатиб, — Бир болани қочириб юборди.

– Булар ҳали ёш, бунақа ишга биринчи марта келишлари. Ҳали пишиб сенлардан ҳам ўтиб кетишади. Мана кўрасан, улар ҳали каллани шундоқ узиб қўлинига тутқазиб қўйишадиган бўлишади.

Аёл ва болалар омон қолишди. Кўзлари жиққа ёшга тўлган: оғзига латта тиқилган аёл Нормуродга нигоҳ ташлади. Бу нигоҳ йигитнинг юрагини ларзага солди. Унда ҳам қаҳр, ҳам меҳр бор эди. Кейинчалик ётганида ҳам, юрса ҳам, турса ҳам бу нигоҳ унинг кўз ўнгиде муҳрланиб қолди.

– Бунақа эмас-да, мени анави шерикларим олдида мулзам қилдиларинг-ку!... Кўрқоқ экансанлар, — деди Раҳматилла қайтиб келишганидан сўнг. — Мана олларинг, лекин энди буёғига ҳақни ҳалоллаб олишни ўрганинглар, — деди у Карим ва Нормуроднинг қўлига 50 доллардан пул тутқазиб.

– Пулингиз керакмас, Раҳматилла ака, — деди Карим уни қайтариб бераркан.

Нормурод ҳам пулларни қайтарди. Раҳматилланинг жаҳли чиқди.

– Нима, сенларга ҳали бу пул бўлмай қолдимиз? Салабонлар! Ҳали кўрасанлар, қани менга хизмат қилмай кўрингларчи, бурунларингни ишқалайман, — деди у ўшқариб.

Икки йигитни тунда Раҳматилланинг одамлари безовта қилишиб яна бир «операция»га мажбуран олиб кетишди.

– Тез туринглар, машина кутиб турибди, — деди улардан бири ухлаб ётган Нормурод ва Каримга.

– Биз бошқа бормаймиз, — деди Карим.

– Нима? Бормай кўр-чи, дабдалангни чиқариб ташлаймиз.

– Бўрининг еса ҳам, емаса ҳам оғзи қон, — деди шериги.

– Раҳматилла ака сизларни кутиб турибди.

Йигитлар норози бўлдилар, лекин ноилож яна бронжилет, ниқоб кийишга тўғри келди. Лекин энди бошқа тарафга қараб боришди. Шаҳар банкларидан бири экан, шекилли. Нормурод билан

Каримни кўчага қоровулликка қўйишди. Ўн чоғли мужоҳидлар эса «операция»ни банк ичкарасида ўтказишди. Куролли уч қоровуллар отиб ташланди. Бир сочига оқ оралаган зиёли кишини енгил машинада бошқа пистолет ўқталган ниқобли кишилар олиб келиб уни банк ичига олиб кириб кетишди. Тез орада ичкаридан бир қопчада пул олиб чиқилди.

— Бу ерда бори шу, бошқа йўқ. Сизларга берган ваъдамни бажардим. Энди мени қўйиб юборинглар, — деб ёлворди ҳалиги киши.

— Йигитлар, кетдик! — деди Раҳматилла.

Тунги шаҳар хиёбонида чўкалаб ўша зиёли киши қолаверди.

«Демак, бу ишлар олдиндан режалаштирилиб сўнгра амалга оширилиб экан-да!» — дея хаёлидан ўтказди Нормурод. Лекин бир одамнинг омон қолганидан унинг кўнгли бироз таскин топди.

«МЕҲМОН, АТОЙИ ХУДО»

Худойдод Нурмат акани ҳеч қутилмаганда очиқ чехра билан кутиб олди:

— Ие-ие, келсинлар, азиз меҳмон! Хуш келибдилар!

— Ассалому алайкум! Хуш кўрдик, раҳмат! — деди Нурмат ака унинг ўзгача муомаласидан айни чоғда ҳам ҳайрон, ҳам хурсанд бўлиб.

— Менга Омонзода бўлган ишларнинг барчасини айтиб берди, — деди у Нурмат ака билан Омонзодани дастурхон ёзилган хонтахта қўйилган сўрига бошлаб. — Сизни анча қийнаб қўйишибди-да, меҳмон. Бу ишларнинг ҳаммаси учун мен сиздан узр сўрайман.

— Э қўйсангизчи, ҳаммаси яхши. Бир англашилмовчилик бўлди-да.

— Ҳой, ким бор! Меҳмонларнинг қўлини ювишга сув келтиринглар! — деди Худойдод ичкари томонга қичқириб.

Елкасига сочиқ ташлаб олган бир болакай обдаста билан чилопчипни кўтариб чопиб келди. Нурмат ака юзини ҳам ювиб олди ва ўзи хижолат бўлди. Чунки, уч кундан бери камерада ўтириб юзи сув кўрмаганди. Ярим соат аввал камерада ўтирган маҳбуснинг мулозамат билан уйнинг тўрига чиқариб ўтказишлари ўзига эриш туюлди.

— «Аввал таом, баъъаз калом» деганлар.

— Овора бўлманглар, қорнимиз тўқ, — деди Нурмат ака хижолат бўлиб.

— Нурмат тоға менинг ҳаққимниям еб чиққанлар, — деди Омонзода ҳазиллашиб.

Гуррос кулгу кўтарилди.

— Қорингиз «тўқ»лигини биламиз, меҳмон, ҳеч хафя бўлманг. Бундан баттари ҳам бўлиши мумкин эди. Қани омин, — деди Худойдод ҳамма жойлашиб олгач, — Дўстлар кўпаяверсин, душманлар камаяверсин, дастурхонларимиз ҳамиша тўкин-сочин бўлиб, меҳмонимизнинг пойқадамлари қутлуг бўлсин, омин Аллоҳу акбар! Қани меҳмон, бисмиллоҳир-рахмонир раҳийм, олсинлар қани.

Омонзода чойнақдан бир пахта гулли пиёлага чой қуйиб унга узатди. Тўрқовоқда бедана сайради. Нурмат ака бир оз тамадди қилиб олгунча, Худойдод бедана ҳақида билганларини гапириб берди.

— Жуда ажойиб қушда, бу жонивор, — деди Худойдод гапини яқунлар экан Нурмат акага қозланди: — Қалай меҳмон Ўзбекистонда — Тинчлик-хуррамчиликми?

— Ҳа, албатта, — деди Нурмат ака шўрвани хўшлаб оларкан, — тинчликка не етсин. Тинчлик бор, шунинг учун ободончилик ҳам бўлаяпти. Халқимиз хотиржам, тўқчилик. Ишқилиб, илоҳим шундай бўлсин.

— Илоҳим, айтганингиз келсин. Ўелингизни адашмасам шу ерда деб эшитдим.

— Ҳа-ҳа, шу ерда бўлса керак. Лекин аниқ билмайман. Шу масалада Сизга учрашиб кўришимни маслаҳат қилишди.

— Ким айтди, агар сир бўлмаса...

— Лашкар болалар. Лангарда хизмат қилишар экан. Мен постта борувдим. У ёғига ўтказишмади. Кейин хужжатларимни постнинг начальниги олиб қолиб: «Индинга келинг, ўелингиз тўғрисида билиб қўяман, ҳозир кетаверинг» деганди. Шу пайт ичкаридан бир машинада аскар болалар чиқиб қолишди. Кейин улар мени шу ерга — Кўктошга ташлаб кетилди. Ана ундан кейин Омонзода мени топиб олди, — деди у кулиб Омонзодага ишора қиларкан.

— Ҳа, яхши, — деди Худойдод. — Ҳаммаси худо хоҳласа, яхши бўлади. Ўелингиз шу ерда бўлса, албатта учрашасиз. Ҳеч хижолат бўлманг.

— Раҳмат ука! Агар бир мусофирга ёрдам қўлини чўзсангиз, худо ёрлақаб жуда савобга қоласизда.

— Майли, мен бутун укамдан суриштириб кўраман. У ҳали кеч қайтади. Ҳар ҳолда у билса керак. Агар билса дарров айтади, билмаса бир кун бориб суриштириб келиб айтади.

— Э, раҳмат ука, бу яхшилигингиз илоҳим мендан қайтмаса худодан қайтсин.

— Шунинг учун, сиз бемалол бир-икки кун меҳмон бўласиз,

дамингизни оласиз. Худо хоҳласа, агар ўғлингиз шу ерда бўлса сизларни учраштириш биз учун фарз. Омонзода, бўлмаса бу кишини меҳмонхонага олиб чиқинг, яхши жой қилиб беришсин, ювиниб-тарансинлар, дамларини олсинлар. Биз сиз билан шу ерда бироз гурунглашамиз. Ундан кейин меҳмон шарафига бир ош дамлаймиз.

Нурмат ака Худойдодга кўндан-кўп миннатдорчилик билдирди ва меҳмонхонага бошлаган Омонзодага эргашди.

Нурмат ака инсофли одамлар борлигидан кўнгли таскин топиб кечгача яхши дам олди. Уни яна ўша сўрига бошлаб бордилар. Дастурхонга лаганда паловни сузиб келишди.

— Қалай, яхши дам олдингизми, меҳмон?

— Шукур, раҳмат.

— Ҳали сиз дам олаётганингизда Лангардан бир зобит йигит келувди. Ундан ўғлингиз ҳақида маълум қилишсини сўраб укамга айтдириб юбордим. Худо хоҳласа, шу бугуноқ бирон жавоб айтар.

— Ие, минг раҳмат сизга. Бу яхшиликларингизни бирор кун мендан ҳам яхшилик билан қайтиши насиб қилсин, илоҳим.

— Барибир одам-одамга керак бўлади. Мана бутун сиз бизникида меҳмонсиз, эртага сизникига эҳтимол мен ёки дўстим Омонзода бориб қолар, тўғрими?

— Тўғри-тўғри, — деди Нурмат ака чин кўнгилдан, — Сизлар ҳам албатта биз томонларга бординглар. Бош устига кутиб оламиз, хизматларинг бўлса биз ҳам бажонидил қиламиз.

— Раҳмат отажон, қани ошдан олсинлар.

Нурмат ака анчадан буён бундай меҳмондўст даврда мириқиб овқатланмаган эди. Шундай меҳрибон одамларга дуч келганидан худога минг қатла шукроналар айтди.

— Бизда ҳам сизга бир кичкинагина хизмат бор, отахон. — дея сўз бошлади Худойдод ош ейилиб бўлингач.

— Бемалол, бош устига, — деди бироз таажжубланган ҳолда Нурмат ака.

— Сиз Тошкентни яхши биласизми?

— Ҳа, энди нима десам экан, уч-тўрт марта борганман, нимаиди?

— Шу десангиз ўша ерга биздаги мана бу ола-тасир тўполонлардан қочиб бир оғайнимиз бориб қолган. Шунинг билан йўқлаб, ҳол-аҳволини сўраб қўйишимиз керак эди.

— Ие, бемалол, манзили аниқми ишқилиб? Тошкент орқали кетавераман.

— Ҳа, адреси бор. Уни топиш жуда осон. Тошкентда «Чорсу»

бозори бор, биласизми?

— Ҳа, албатта. У ерни ким билмайди, дейсиз?

— Унинг исми Аҳмадхўжа. Уша «Чорсу» бозорида ҳар хил зираворлар сотиб ўтиради. Ҳалиги бир улкан тўнқарилган қозонга ўхшаган гумбаз бино бор экан-ку! Уша ерда қуртфурушларнинг қаторида ўтирар экан.

— Ҳа-ҳа бўлди, осон экан-ку, топамиз, — деди Нурмат ака самимийлик билан.

— Худо хоҳласа, мана ўғлингизни соғ-омон учраштириб қўйганимиздан сўнг, албатта сизни ўзимиз кузатиб қўямиз. Биз бор эканмиз худо хоҳласа, сизни бировга хафа қилдириб қўймаймиз. Чегарадан ҳам олиб ўтиб бирор танишларга қўшиб Тошкентга жўнатиб юборамиз.

— Ие, раҳмат-раҳмат, мени жуда эркалитиб юборяпсизлар-ку! Сизларни анча овора қилиб қўймай. Бу ёғи замон ҳам нотинч бўлса... — деди Нурмат ака чуқур хўрсиниб.

— Йўқ-йўқ, меҳмонни ҳаттоки, пайғамбарлар ҳам сийлаган экан. Сизни эсон-омон юртингизга кузатиб юбориш бизнинг ота-боболаримиздан қолган азалий одатимиздир.

— Демак, сиз айтган уша Аҳмадхўжага учраштишим керак экан-да. Унга нима деб қўяман?

— Унга аввало, биздан, дўстларидан, қавми-қариндошларидан кўпдан-кўп дуои салом айтасиз, яхши жойлашиб олдимикан, қийналмаяптимикиан, сўрайсиз? Шу ҳолос...

— Э бўлди, гап йўқ.

— Яна кўрамиз, бирор совға-салом, болаларига ул-бул, қанд-курс дегандек. Агар малол келмаса...

— Гап бўлиши мумкин эмас, лекин дўст қадрини тушунадиган инсон экансизлар, раҳмат. Сизларни менга йўлиқтирган худойимга минг қатла шукур! — деб юборди Нурмат ака қувончини яширолмайд.

ПИЧОҚСИЗ ҚИН

Лекин Нурмат аканинг ҳуш кунлари ўтиб энди ноҳуш дамлари бошланган эди. У Омонзода билан бозор айлангани чиқиб кетишганида Худойдодникита Журжонийнинг котиби Худоев келиб кетибди. У Нурмат аканинг ҳужжатини ҳам ола келиб 100 доллар пул ҳам ташлаб кетибди. Нурмат ака бу хабарни эшитиб хурсанд бўлди, лекин...

— Ўғлингиз бошқа ҳамкурслари билан куни кеча амалиёт машғулотларига жўнаб кетган эмиш. Тақсимотда Нормуродга

Қирғизистоннинг Боткен деган жойи тушганмиш. У ердан келгач эса Туркияга жўнаб кетишар экан. Сиз ҳеч хавотир олмай уйингизга қайтиб кетаверар экансиз, — деди Худойдод Нурмат аканинг тарвузини қўлтиғидан тушириб. — Мана бу пулни йўл харажатиға ишлатишингиз учун курс маъмурияги бериб юборибди. Ўғлингиз ҳақида яхши фикрда эканлар...

— Э, аттанг, — деди Нурмат ака ҳужжатини ва пулни оларкан, — ўғлимнинг дийдорини ҳеч бўлмаганда бир бор кўришим керак эди-да! Лекин ноилож, Боткен бўлса, бизга яқин. Ўша томондан ўтиб кўриб келарман. Сизларга катта раҳмат. Бўлмаса энди менинг сафарим қариди, шекилли. Агар рухсат берсангизлар, қайтсам.

— Майли, меҳмон. Лекин, узр, ўғлингизга учраштира олмадик.

— Ҳечқиси йўқ, сизларда не айб?

— Юртингизга яқин жойга бориб қолибди-ку, насиб қилса кўришарсиз...

— Ҳа, албатта.

— Сизни Омонзоданинг ўзи кузатиб, чегарадан ўтказиб келади.

— Анави Тошкентдаги одамга...

— Ҳа-ҳа, бизлар озгина совға-салом қилиб қўювдик. Агар малюл келмаса...

— Демак қўртфуруш Аҳмадхўжа?!..

— Йўқ-йўқ, — деди Худойдод кулиб, — қўртфурушлар қаторидаги зираворфуруш...

— Э бўлди-бўлди, — деди Нурмат ака қувониб, — топиб оламан, худо хоҳласа. Унга учрашаман-да, тўғри уйга жўнайман. Бирор кун дам олиб сўнгра, Боткентга бораман. Лекин Боткеннинг қаерида бўлиши мумкин? У ерни яхши биламан.

— Қаерида бўларди, масжид ёки мадрасада-да.

— Ҳа-ҳа, эсим курсин.

Улар самимий хайрлашдилар. Омонзода киракаш машиналардан бирига йўлиқиб нималарнидир келинишди. Ҳайдовчи қўнмай аввал тарангликка олди. Сўнгра, қанчадир пул талаб қилди. Ниҳоят бунга Омонзода ҳам рози бўлди. Улар адирлар оралаб чамаси Сурхондарё томон йўл олдилар. Узоқ йўл юрилди. Асфальт йўл ортда қолиб, қандайдир, ўнқир-чўнқир, ёмғир сувларидан ўйилиб кетган йўллардан одамни ҳолидан тойдирадиган аҳволда йўл босишди.

— Бу йўллар жуда ёмон эканми, бошқа йўл йўқми? — деб сўради Нурмат аканинг тоқати-тоқ бўлиб.

— Энди сизни хавфсиз йўлдан олиб кетаяпмиз-да, — деди Омонзода қисқа қилиб.

Ниҳоят бир дарё бўйига етиб келишди.

— Бу қайси дарё, Амударёми? — деб сўради Нурмат ака.

— Йўқ, буни Ширкент дейишади, ўша Амударёга қуюлади — деб жавоб берди Омонзода. Лекин тўсатдан ҳафсаласи пир бўлиб қичқириб юборди:

— Оббо! — деди у бузилиб ётган кўприкни кўрсатиб, — ишимиз пачава-ку!

Кўприк бошита келиб машинани тўхтатишди ва машинадан тушиб ҳайбат билан оқётган дарё сувларига тикилишди. Нурмат ака ва ҳайдовчи ҳайронлигидан чурқ этмай туришарди, негадир Омонзода бетоқатлик билан у ён-бу ён юрар ва тожикчалаб сўкинарди.

— Узунга энг қисқа йўл шу эди.

— Буни атайлаб портлатишган кўринади, — деди Омонзода ниҳоят тақдирга тан бериб.

— Нима, бошқа кўприк йўқми? — деб сўради ҳайдовчи гапга аралашиб.

— Йўқ, фақат Шартузга яқин жойда борлигини биламан, бу томон бўлса тошлоқ, — деди у дарё оқиб келаётган тоғ томонни кўрсатиб, — фақат орқага қайтиб Хисор орқали Регарга бориш мумкин. Лекин орқага яна шунча йўл босишимиз керак бўлади.

— Агар Шартуз томонга борилса-чи? — деб сўради Нурмат ака.

— Яна шунча йўл босишимиз керак бўлади. Кейин йўл дарё ёқалаб кетган деб бўлмайди. Бу томонларга юрган эмасман.

— Яхшиси қайтақолайлик, — деди ҳайдовчи, — эҳтиёт балонимнинг ҳам мазаси йўқ, бензин ҳам оз қолди.

Омонзоданинг негадир қайтиси келмасди. У улкан тошлар билан қопланган дарёнинг нағи қирғоғига ва у томондаги адирларга узоқ кўз тикиб алланималарни ўйларди.

— Ота, — деди у ниҳоят тилга кириб, — дарёни кечиб ўтсак нима дейсиз, у томондан бирор транспорт чиқиб қолар, Ўзбекистон чегарасига жуда оз қолган ахир...

— Сувнинг шаптини қаранг, — деди Нурмат ака дарёни кўрсатиб, — кейин жуда совуқ бўлса керак. Оёғим оғриқ, томирим тортишиб қолиши мумкин.

— Бу ҳақда ўйлаб ҳам кўрманглар, — деди ҳайдовчи.

Омонзода «сен гапга аралашмай тур!» дегандек бир ўқрайиб қўйди:

— Сиздан сўраётганим йўқ!

— Майли қайтсак, қайта қолайлик, яхшиси мени келган Анзоб

довони йўлига чиқазиб қўйсангизлар ўзим уёғига кетаверардим, — деди Нурмат ака тортишув бошланишининг олдини олиб.

— Довонда ҳам уруш ҳаракатлари бошланган, сизни ўтказишмайди, — деди Омонзода чўрт кесиб, — таваккал қилиб қирғоқ бўйлаб кетаверамиз. Бирор кўприк ёки паром учраб қолар.

— Мен таваккал қилолмайман, — деди ҳайдовчи иккиланиб.

— Нега энди?

— Оёғим тортмаяпти.

— Биз сиз билан келишганмизми?

— Келишганмиз.

— Унда ҳақингизни ўша манзилга борганингиздан кейин оласиз, қайтиб кетадиган бўлсак бир тийин ҳам бермайман!

— Бўпти, менга кўприк топиб беринг бўлмаса! — деди ҳайдовчи ҳам тутоқиб.

Омонзода бетоқат бўлиб дарё қирғоғига борди, гўё бир илинж қидиргандек атрофга аланглади, калласига яхши бир фикр келди шекилли шаҳдам қадамлар билан изига қайтди.

— Ота! — деди у Нурмат акага, — Сиз шу ерда бир оз ўтириб туринг, биз машина билан дарё қирғоғини кўриб келамиз. Мабода бирор йўловчи ўтиб қолса ундан дарёдан машина билан қардан ўтиш мумкинлигини сўранг, хўшми? Ока, рафтем! — деди ҳайдовчига қараб.

Улар дарё қирғоғи бўйлаб кетишди. Нурмат ака нима қиларини билолмай машинанинг чангида қолаверди, сўнгра сув бўйига тушиб юз-қўлини ювмоқчм бўлди. Шиддат билан сувлари ёйилиб оқаётган дарё қирғоғида ҳеч зоғ кўринмасди. Дарё қандайдир сирли ва синоатли кўринарди.

Нурмат ака сув бўйига эҳтиётлик билан тушиб бораркан димоғига қандайдир бадбўй ҳид урилди ва беихтиёр бурнини беркитди. Бир оёғи сирпаниб кетиб йиқилиб тушаёзди. Хайрият, бахтига бир улкан қояли тош бор экан, уни базўр ушлаб қолди. Сувга икки-уч қадам чамаси қолганди, холос. Тўсатдан қоя ортидан иккита улкан ўлақсахўр қуш попилаб учди. Улар қадам товушидан чўчиган бўлишса керак, мўйсафиднинг эса ўлардек юраги тушаёзди. Қўрқиб кетганидан юзига сув сеппиб олиш мақсадида яна олдинга интилди, лекин... илтираб кетган инсон мурдасига кўзи тушиб, ҳайратдан тош қотиб қолди.

Мурда сувда оқиб келган бўлса керак, қирғоқдаги қуруқ дарахт шохига илиниб қолган ва сув пасайгани туфайли ярми қуруқликда қолган ҳолатда пашша босиб ётарди...

Нурмат ака ҳосиятсиз дарё соҳилини тезроқ тарқ этишга жазм қилган ҳолда қирроқ тепасига шончилиб чиқа бошлади. Лекин аксита олиб йўли кўпаймас, оёқ остидаги шағал сирғалиб кетаверар, бирикки бор ўнг тиззасини ҳам тошларга қаттиқ уриб олди. Шими ҳам ифлос бўлиб бир оз йиртилди ҳам. Тиззаси билан йиқилганида қўли янтоққа илинган ва тиканлари кафтига қадалганди. Лекин оғриқни сезмасди.

Юқорига чиқиб олдида машина билан келган йўллари бўйлаб ортига қайтиб кета бошлади. Агар шу маҳалда машина учраб қолса эди, тўхтатиб чиқиб кетган бўларди, албатта.

Бир қақиримча чамаси юргач ортидан киракаш машиналари етиб келди. Лекин рулда Омонзоданинг ўзи эди.

— Ие, ҳа меҳмон, сизни нима жин урди? — деди Омонзода истеҳзо билан. — Шу сизни ҳам менга ўхшаб сабрингиз чидамайди шекилли-да?

— Дарёнинг бўйида бир ўликни кўрдим, чириб кетибди, — деди мўйсафид ҳансираб.

— Э-ҳа, кўрқиб кетибсиз-да! Ахир бу ерларда уруш кетяпти-ку! Уруш қурбонсиз бўлмайди. Биз унақаларни кўравериб пишиб кетганмиз. Қани ўтиринг машинага, шунинг учун тезроқ юртингизга қайтиб кетинг. Лекин бунақа одамни овора қилмангда, инжиқ киши экансиз.

Нурмат ака ўз қилган ишидан ҳижолат бўлди.

— Ҳа тўғри айтасиз, узр. Сиз мени кузатиб чиққан бўлсангизу, мен бўлсам одамгарчилигингизни ҳисобга олмасам, айб менди. Бошқа бундай қилмайман. Шунчаки чўчиб кетдим.

Улар қайтдилар. Машина яна соҳил бўйлаб кета бошлади.

— Ие айтгандай, анаву ҳайдовчимиз қани?

— Ҳа, уми?... — деди Омонзода бироз ўйланиб туриб, — Гапнинг очиги, у дарёнинг у юзига ўтишга кўнмаяпти. «Сиз у қирроққа ўтиб кузатиб қайтгунингизча шу ерда дам олиб ўтираман», — деб бир чўпоннинг кўтонига қолди. Қорни оғриётганмиш...

— Ие, бунга қаранг-а!... — деди Нурмат ака қандайдир шубҳага бориб, — Ҳўш, кейин кўприк топдингизми?

— Йўқ, машинани соҳилга қўйиб ўзимиз сувни кечиб ўтамиз. Саёз жойни мўлжаллаб келдим. У қирроқда бирор бошқа машинага ўтирамиз. Тошкентга тўғри борадиган машина учраса сизни ўтқизиб юбораман.

— Ҳа, яхши, — деди ота ёйилиб оқаётган дарё суви ҳамда соҳилга кўз тикиб. Унинг назарида ҳозир яна бир мурда қалқиб

чиқиб қоладитандек эди. У энди машинанинг орқа ўриндиғида эмас, балки олдинги ўриндиқда борар ва Омонзоданинг рулни бошқараётган, гоҳ-гоҳида тезликни алмаштириш тутқичига бораётган қўлига сезилар-сезилмас назар ташлаб қўярди. Бир пайт ёмғир ювиб кетган шағал ариқдан машина кучаниб ҳаракатланди. Омонзода машинани қийинчилик билан олиб чиқа олди ва жаҳли чиқди. Ана шу маҳали Нурмат аканинг қўзи унинг ёнидаги пичоқ қинига тушди. Қин бўм-бўш эди.

— Пичоғингиз қани? — деб сўради тўсатдан.

— Ие... — деди Омонзода бироз ўйланиб, — Ҳа эсим курсин, чўпон қўй сўймоқчи экан, сўраб олувди, эсимдан чиқиб қолаверибди, қаранг.

— Ўша чўпонингиз қаерда ўзи!

— Хув анави тепалик томонда, — деди Омонзода. Лекин у ёқда ҳеч қандай қўтон кўринмасди. Шу пайтда Нурмат аканинг қўзи ҳақиқатдан ҳам сувда қалқиб турган мурдага тушди.

— Тўхтатинг, анавини қаранг! — деди у ҳаяжонланиб.

— Бе..., сизга айтдим-ку, бу дарёни Ширкент дейдилар. Бунақа ўликлар тўлиб ётибди, аҳамият берманг, дедим-ку!

— Ие, қаранг унинг қўйлаги бизнинг ҳайдовчиниқидақа эканми?! Тўхтатинг уни тортиб олайлик, бир мусулмон банда-ку, ахир!

— Э тоғажон, ўзингизни ўйласангизчи, эсон-омон уйингизга етиб олишингизни ўйланг. Ҳадемай қош қораяди.

Нурмат ака негадир тез-тез Омонзоданинг бўшаб қолган пичоқ қинига қараб қўярди... «Йўғе, нима хаёлга бораёпман мен ўзи? Бир меҳмонни кузатиш учун бу ишни қилмаса керак. Мен унга ким бўлдим-у...» — дея хаёлидан ўтказди у ва сертакаллуф ҳамроҳидан беҳуда шубҳаланаётгани учун ўзидан ранжиди.

Ниҳоят улар тоғ дарахтлари гуркираб турган дарё соҳилига етиб келдилар.

— Мана шу ердан кечиб ўтамыз. Суви жуда саёз. Мен сизни опичлаб оламан, — деди Омонзода.

— Йўғе, қандоқ бўларкин? Сиз яхшииси қайтаверсангиз ҳам бўларди.

— Нималар деяпсиз? Менга сизни эсон-омон юртингизга етказиш топширилган. Сизга бир гап бўлса Худойдод менинг каламни олади-я!...

— Худойдод жуда олийжаноб инсон экан. Яхшилиги мендан қайтмаса худодан қайтсин, илоҳим.

Омонзода машина аккумуляторини чиқариб аллақерга япириб келди ва эппикларини яхшилаб маҳкамлади. Туфлисини ечиб шимини тиззасигача қайтарди.

— Кетдик, тоғажон!

Омонзода ҳақиқатдан полвон йигит экан. Мўйсафидни опичлаб олди.

— Сумкани эҳтиёт қилинг, ичида пакари бор. Сунга тушка ҳаммаси расво бўлади, — деди у, Нурмат ака сумкани олди томонига қўйиб маҳкам ушлаб олган бўлишига қарамай ҳар эҳтимолга қарши тутқичидан тилиб ҳам олганди. Бу томондан Нурмат ака хотиржам эди.

Соҳилнинг у юзига эсон-омон ўтиб олдилар. Ҳеч зог кўринмасди.

— Қизиқ, — деди Омонзода, бу ерлар қаерга қарар экан, Ўзбекистонмикин ё Тожикистон?...

— Бирортасидан сўраш керак. Кейин каттароқ машина йўлига чиқишимиз керак.

— Ҳа тўғри. Бу ерларда фақат чўпонлар ёки чегарачиларгина бўлиши мумкин, хо.юс.

Улар ғарб томонга қараб адирлар оралаб яёв кетдилар. Ниҳоят узоқдан бир кўтон кўзга ташланди. Атрофга қўй ва эчкилар ёйилганди. Улар яқинлашиб боргач итлар ҳурий бошлашди. Отлиқ чўпон кўринди.

— Ассалому-алайкум отахон, ҳорманг! — деди Омонзода.

Чўпон аввал уларга шубҳа билан қаради ва хавфли одамлар эмаслигига ишонч ҳосил қилди.

— Ҳа, йўл бўлсин сизларга?

— Кечирасиз, бу ерлар қайси районга қарайди, биз Ўзбекистонга кетаётувдик, кўприк бузуқ экан. Дарёни кечиб ўтдик.

— Бу ерлар Шаргузга қарайди. Хела дўнгнинг орти Узун райони. Лекин бу ерларда юришларинг хавфли.

— Нега энди?

— Қандайдир қуролланган мужоҳидлар юришибди. 4 та қўйимни олиб кетишди. Хув анави адир оралиғида нимадир қуришяпти. Кейин у ерни қаттиқ қўриқлашяпти. Шубҳаланган одамни аямай отиб ташлашяпти. Кечаги куни нариги кўтондаги Эшматнинг ўғлини отиб ташлашибди. У отини қидириб кетган экан. «Тўхта!» — дейишса тўхтамай қочган экан, орқасидан снайпери билан урибди.

— Бизга нима маслаҳат берасиз?

— Мана бу ёққа юринглар, — деди у қуёш ботаётган тарафни кўрсатиб.

— Йўловчи машина йўли борми? — деб сўради Нурмат ака.

— Эҳ-ҳе жуда узоқ, яёв 20-30 чақирим юришингизга тўғри келади.

— Қаердан чиқамиз?

— Узун районидан. У ер Сурхондарёга қарайди.

— Отахон. Сиздан илтимос, бизга 2 та от топиб бера олмайсизми? Сиз билан бирга бориб бу кишини ташлаб қайтамыз. Ҳаққини яхши тўлаймиз. Кейин ишонмасангиз дарёнинг у соҳилида машинамиз қолган...

— Иложим йўқ. Қўтонни ташлаб кетолмайман. Ундан кейин айтаяпман-ку қорасоқолли аскарлар юрибди деб. Хотин-халажни ташлаб кетолмайман.

— От топиб беринг бўлмаса.

Чўпон бироз ўйланиб қолди.

— Майли, меҳмонни ҳурмати учун фақат битта от бераман. Лекин эвазига нима берасиз?

— Мана машинамни калити — деди Омонзода хурсанд бўлиб, — яна 150 доллар ҳам бераман.

Улар қўтонга қараб бордилар. Йўл-йўлакай Нурмат акани Тошкентга қандай жўнатиб юбориш мумкинлиги ҳақида маслаҳат сўради.

— Узундан Тошкентга юк қилишади. Ўша «Камаз»лардан бировига чиқариб юборсангиз бўлади, — деди чўпон, — Мени ўғлим ҳам Тошкентда ўқийди. Бир-икки бор шунақа қилиб кетган.

Улар отта мингашиб олиб Ғарб томонга қараб равона бўлдилар. Қуёш ботиб борар, эрталабдан буён туз тотмаганлари учун қоринлари ҳам очикқанди. Орқа томонда сумкани маҳкам ушлаб кетаётган Нурмат ака сумка ичига оҳиста қўлини тикди. «Зора совға-саломнинг ичидан бирор егулик илинса», — деб ўйлади у. Лекин бармоқлари юмшоқ салафан пакетларга тегди. «Қизиқ! — деди у хаёлан, — бу нима экан, шакарми ё унми? Товба, Тошкентда бунақа серобку, шу ердан жўнатиш шартмикан?»

— Омонзода, қорнингиз очдими?

— Ҳа, лекин ноялож. Ҳозир бирор қўтонга етиб олайлик егулик сўраб, чой-пой ичиб олармиз.

Лекин шу пайт тўсатдан «Тўхтанглар!» — деган овоздан улар чўчиб тушишди. Уларнинг олдида учта қуроланган аскарлар туришарди.

От бир ҳуркди-ю таққа тўхтади.

— Кимсизлар? Қаёққа кетяписизлар? — деди гавдали мўйловли киши аскарлардан бири. Улар аскар деса аскар эмас, кўпроқ

қуrolланган халқ посбонларига ўхшар эдилар. Чунки бетартиб кийинган, оддий фуқаро қўйлаги устидан ола-була ҳарбий кийим кийиб олишган, автоматларининг тутқичи ва ўқдони устидан кўк изоленга қоплаб олишганди.

Мўйловли киши шубҳали кўринган йўловчиларнинг хужжатларини кўздан кечирар экан, ҳар иккисига зимдан тикилиб қараб қўяр, икки аскар уларнинг ёнларини тинтув қилиб кўришгач, хотиржамлик билан бошлиқларининг буйруғини кутишарди. Сумка эса отнинг эгарига илиб қўйилган бўлиб, бу томондан қараганда кўринмаётганди.

— Бу киши меҳмон, — деди Омонзода хотиржам. — Мен уни Ўзбекистонга кузатиб қўйишим керак.

— Нега энди божхона постидан ўтмадиларингиз?

— Қандай борамиз, узоқ-ку, бирор транспорт ҳам йўқ, кўприк бузуқ эмиш...

— Ҳозир қаерга кетаяпсизлар?

— Ленин колхозига борамиз. У ерда бир танишимникида тунаймиз, кейин саҳар бу кишини Узунга олиб бориб қайтаман.

— Ленин колхозидаги жанглاردан ўзи хабарингиз борми?

— Оз-моз қулоғимга чалинганди. Лекин билмадим, ким-ким билан урушмоқда...

— Улар биз билан урушмоқда, — деди мўйловли кесатик оҳангда.

— Нега? — деб юборди кўққисдан Нурмат ака.

— Улар сотқин, ифлос одамлар. Уларнинг сардори, айниқса жуда ҳам аблаҳ одам.

— Қодир деганими? — сўради Омонзода.

— Ҳа, Қодир кал. У бир пайтлар бизнинг сардорни пинжига кириб ишончини қозониб, энг қадрдон дўстига айланган эди. Энди бўлса, янги ҳукумат билан тил бириктириб, бизни тор-мор қилмоқчи бебурд, сотқин!.. Биз уларни бола-чақаси билан қириб ташлаймиз, уруғи ҳам қолмайди, — деди куюниб мўйловли ва хужжатларни қайтариб туриб қўшиб қўйди: — Мабодо уларнинг одамларига дуч келсангизлар, айтиб қўйинглар агар яхшиликча таслим бўлишмаса, биз қишлоқларининг кулини кўкка совурамиз.

— Ким айтди, деб қўяйлик? — деди Омонзода отга мина туриб.

— «Ибод айтди» денглар! — деди мўйловли жиддий оҳангда.

— Сиз Ибодмисиз?

— Йўқ, мен унинг ишонган хизматчиларидан Карим мўйловман, — Сизники Омонзода-я?

— Ҳа-ҳа...

— Бўлмаса, сизларга рухсат. Лекин қайтишда менга учрашиб кетасиз ёки менинг одамларимга. Ленин колхозидagi аҳвол ҳақида маълумот бериб, «Карим мўйловга етказинглар» деб айтасиз, ҳўпми?

— Ҳўп бўлади, — деди Омонзода.

Улар отта минташиб жўнашмоқчи эди, аскарлардан бирининг кўзи сумкага тушди.

— Тўхтанглар, сумкани текширмабмиз-ку? Унда нима бор?

— Нима ҳам бўларди, — дея Омонзода бироз тараддудланиб, меҳмон Қодир кал учун бомба олволганлар, — деди-да, ўзи сумкага қўл тиқиб бир пакетдаги туршакни кўрсатди.

— Бола-чақаларга, совға-салом дегандек, — деди Нурмат ака ҳам вазиятни юмшатиш учун кулиб.

— Ҳа майли, — деди Карим мўйлов кулиб, — кетаверинглар, оқ йўл. Лекин эҳтиёт бўлинглар, улар сизларни шаҳарликлар деб ўйлашлари ҳам мумкин.

— Чўқ! — дея отни қамчилади Омонзода. От итоатқўйлик билан олдинга интилди.

ЯНА ТУТҚУНЛИҚДА

Омонзода билан Нурмат ака тоғ даралари оралаб узоқ юришди. Қош қорая бошлаган, от ҳам чарчаганди. Ниҳоят бир қишлоқ кўринди.

— Хайрият, етиб келдик, — деди Омонзода, — шу ерда бир хонадонда тунаб қоламиз. Уй эгаси эски танишим.

— Сиз бу ерлардан олдин ҳам юрганмисиз? — сўради Нурмат ака ўсмоқчилаб.

— Ҳа, лекин унда кўприк соз эди, машинада ғизиллаб келиб-кетардим.

Қишлоққа кириб келганларида оқшом чўккан эди. Кўчаларда ҳеч бир зот кўринмас, хувиллаб қолгандай, дарахтлар ҳам ваҳимали кўринарди.

— Нимага бу ерда ҳеч ким кўринмайди?

— Одамлар қўрқишади. Яқинда бу жойларда қирғинбарот жанглар бўлган-да! Анавини қаранг! — деди Омонзода куйиб кетганидан қорайиб кўринаётган тепаликдаги бир хароба уйни кўрсатиб, — бир пайтлар данғиллама ҳовли эди.

— Бу ерда кимлар-ким билан урушяпти ўзи. Яна ўпа суннийлар билан шиаларми?

— Э йўқ, бу ерда ўзбеклар яъни шаҳарликлар билан қишлоқликлар.

- Қайси шаҳар?
- Регар-да, Турсунзода ҳам дейишади-ку...
- Мақсад нима?

— Шаҳарга эгалик қилиш, шаҳарда эса, катта алюмин заводи бор. Шаҳарни бошқариш, заводга ҳам эгалик қилиш дегани. Бу эса, миллион-миллион пулни қўлга киритиш билан баробар.

— Қизиқ, қишлоқликлар қандай қилиб, бу ишга араланиб қолишди экан?

— Э, бу ерда гап кўп, отахон. Шаҳарда ҳалиги Карим мўйлов айтган Ибод дегани ҳукмдорлик қиларди. Унинг Қодир кал деган энг яқин ёрдамчиси ҳам бор эди. Қодир кал мана шу қишлоқда яшайди. Шунақа қишлоқлардан бир нечтаси Ленин колхозига бирлашган. Нима бўлди-ю Ибод билан Қодир ўртасида кескин низо чиқди. Шундан сўнг Ибоднинг лашкарларидан Қодирнинг Ленин колхозилик лашкарлари ажралишиб бир-бири билан шаҳарни эгаллаш учун жиққамушт бўлиб ётишибди.

— Ҳозир тинчиганми ишқилиб? Шаҳар кимнинг қўлида?

— Ҳозир Ибоднинг қўлида бўлса керак. Яна билмадим. Бир кун униси эгаллайди бир кун буниси. Нима бўлганда ҳам оддий халққа жабр бўлди-да...

— Ҳа, нимасини айтасиз, ёмон бўлибди.

— Умуман бу ерларда юриш жуда хавфли.

— Нега? — деб сўради Нурмат ака.

— Чунки, бизни ҳам шаҳарлик деб ўйлашлари мумкин, — деди Омонзода атрофга олаҳарак ҳолда қараб.

Нурмат аканинг ҳам юраги бирдан «шувв» этиб кетди. У ҳам беихтиёр атрофга хавотирлик қиёфада боқди. Назарида аллақандай шарпалар уларни кузатаётгандай туюлди. От ҳам бир-икки бор қандайдир нохушликни сезгандай безовта кишнаб қўйди. Ниҳоят, ана шу қўрқинчли оқшом қўйнида Омонзоданинг танишининг эшигига рўбарў келишди. Омонзода атрофга яна бир бор диққат билан назар ташлаб олди-да қамчисининг дастаси билан эшикни астагина қоқди.

— Каримберди ака! Хо, Каримберди ака!..

Бирдан ит ваҳимали акиллай бошлади. Кўчанинг нариги томонидаги пастқам девордан бир нима тушгандек бўлди. Ҳар икки йўловчи у томонга «ялт» этиб қарадилар. Лекин ҳеч ким кўринмади. Омонзода яна бор кучи билан эшикни тақиллата бошлади. Ниҳоят, ичкаридан кимнингдир йўғалган товуш ва «Ким у?» — деган сўроғи эшитилди.

— Мен, Омонзодаман. Очинг эшигингизни
— Қайси Омонзода? — деган товуш чиқди ичкаридан.
— Янгибозорлик. Эсингиздами, келиб турардим-ку! Мени кўктошлик Худойдод юборди, меҳмоним ҳам бор.

- Қанақа меҳмон.
- Ўзбекистонлик, Худойдод аканинг меҳмони.
- Яна ким бор?
- Бошқа ҳеч ким йўқ!..

Чамаси, меҳмон уларни тирқиш орқали зимдан кўздан кечираётган эди.

- Кўчада ким бор?
- Ҳеч ким?
- Сизларни ҳеч ким орқаларингдан кузатиб келмадимми?
- Йўқ. — деди Омонзода ишонч ила ва атрофга яна бир бор назар ташлаб олди.

Ичкаридан милтиқнинг ўқлангани ҳамда эшик занжирининг туширилгани эшитилди. Омонзода эшикни оҳиста итарди ва ичкарига бошини суқди.

— Ассалому алайкум, узр!

Ичкаридан ориқдан келган, эгнига ола йўлли чопон кийган, милтиқ кўтарган ўрта ёшлардаги бир киши чиқиб келди ва эҳтиётлик билан кўчага чиқиб атрофни кузата бошлади. Фақат шундан кейингина меҳмонлар билан қўл бериб кўришди.

— Қани тезроқ ичкарига кира қолинглар. Ростки, сизларнинг меникига келганингизни ҳеч ким кўрмадимми?

— Э, йўқ! — деди Омонзода отнинг юганидан тортаркан, — Узр, сизни бемаҳалда безовта қилдик. Дарё кўприги бузилган экан. Машинани қирғоқда қолдириб сувни кечиб ўтишимизга тўғри келди.

У отни бостирма устунига чаққонлик билан боғлади-да, келиб Нурмат аканинг қўлидан сумкани олди.

— Бу киши меҳмонлар. Менга бу кишини чегарадан Ўзбекистонга кузатиб қўйишни тайинлашган эди.

— Ҳа, анча йўл юрибсизлар-да, — деди уй эгаси самимий гапириб эшикни кулфларкан, — қани, марҳамат қилсинлар! Кўктош томонлар қандай, тинчиб қолдимми?

— Э, қасда, халивери тинчишдан дарақ йўқ... Бу уруш дегани бугун республикага ёйилди.

— Ҳа, бизда айниқса ёмон бўляпти. Қанча бегуноҳ одамлар аёвсиз нобуд бўлишди. Оддий халққа жабр бўлди. Бу бойваччалар нимани талашади, хайронман.

— Нимани бўларди, заводни-да!...

— Ҳа, бу заводи қурғур халқнинг бошига битган бало бўлди. Унинг дастидан деҳқончилигимиз ҳам расво. Шундай чиройли анорларни ёрсанг ичи қроп-қора қурум чиқади. Бу йил ҳатто буғдойларга ҳам таъсирини кўрсатмасдан қолмади. Бошқолари шундоқ пуч...

Мезбон одамлар аҳволидан нолий-нолий, меҳмонларни алоҳида қурилган чоғроқ меҳмонхонасига таклиф қилди. Улар жойлашиб ўтириб олишгач, замонга тинчлик-хотиржамлик тилаб, юзларига фотиҳа тортишди ва бир-бирларидан ўзаро ҳол-аҳвол сўраган бўлишди.

— Мен ҳозир, — деди Каримберди ака суяб қўйган милтиқни хижолатлик билан қўлга олиб ўрнидан қўзғалар экан. — Қандай кунларга қолдик-а, астаффуруллоҳ, уйингга келган меҳмонни ҳам милтиқ билан кутиб олсак-а...

— Ҳа, нимасини айтасиз, замон нотинч. Лекин сиз ҳеч нарсага уринманг. Бизлар саҳар туриб яна йўлга чиқамиз.

— Меҳмон-отандай улуг, деганлар. Ҳеч хижолат бўлмай бемалол ўтираверинглар. Мен ҳозир чой дамлайман.

Каримберди чиқиб кетгач Омонзода сумкани олди-да уни қаергадир қўймоқчи бўлиб, жой излади ва уй тўрида турган диван суянчигини кўтариб ортига яшириб қўйди.

— Ёмон қўздан нарироқ — деди у Нурмат акага кулиб.

— Ҳа албатта, — деди Нурмат ака самимий ва Омонзоданинг бу ҳаракатини ўзича ҳазил хушёрлик деб ўйлади.

Мезбон билан меҳмон ўртасида бироз қизгин гурунг бўлди. Каримберди ака қишлоқдаги ҳозирги аҳвол тўғрисида Қодир калнинг жангарилари Регарни қўлга олишга уринишга тани, баъзида галаба қилгандек бўлишса, баъзида енгиласётганликлари, бу ерларда ҳаёт издан тобора чиқиб бораётганлиги ҳақида қисқача сўзлаб берди.

— Ҳа, биз дарё кечувида ўтаётиб, ўликларни кўрдик, — деди Нурмат ака, — эссиз одамлар хор бўлиб чириб ётишибди.

— Ҳа жуда ёмон бўлди, — деди мезбон тасдиқлаб оғир хўрсиниб, — инсон умри бир чақага ҳам арзимаё қолди. Бу жангарилар ҳам бирор кун инсофга келиб қолар...

Шу пайтда яна эшик қаттиқ тақиллаб, ит хура бошлади.

— Оббо, — деди Каримберди безовталаниб, — яна биров келдимикан бемаҳалда... У чироқни ўчириб қўйди.

— Мен ҳозир секин хабар олай-чи.

— Мен ҳам бораёми? — деди Омонзода.

— Йўқ, сизлар бемалол ўтираверинглар. Мен нарвондан қарайман, — деди у кетатуриб.

— Бўлмаса биз ҳам ёта қолайлик, — деди Омонзода қоронғуликда дастурхонни йиғиштирган бўлди. — Сиз отахон анови диванга чўзила қолинг. Мен шу ерда мизғиб оламан. Гира-пирадаёқ бу ердан чиқиб кетамиз.

— Хўп майли, — деди Нурмат ака ва дастурхонга ўзича фотиҳа қилган бўлиб. — Тинчликмикан ишқилиб?

Бу пайтда Омонзода деразадан ташқарига олазarak қараётган эди. Унинг кўзи деворга суялган нарвон орқали кўчага оҳиста қараётган Каримбердига тушди. Шу пайт қандайдир қора шарпалар девор бўйлаб пайдо бўлишди ва бир-бир девордан сакрай бошлашди.

Каримберди эса нарвонда турганича қотиб қолди. Ақиллаётган ит бир-икки вангилладию тинчиди.

— Нурмат ака, қочдик! — дея жон аллозида қичқирди Омонзода.

— Қаёққа? — деди Нурмат ака ҳайрон.

— Тез бўлинг, ярамаслар изимиздан тушишган экан!

— Сумкачи?

— Тураверсин!

Улар меҳмонхонадан оҳиста чиқиб молхона олтидан ғўзапоё орғига яширинишди.

Ниқобли кишилар Каримбердини бирпасда нарвондан тушириб олишди.

— Келган одамлар қани? — деди ниқоблилардан бири паст овозда.

— Анави меҳмонхонада — деди у шивирлаб.

— Улар кимлар?

— Бирови эски танишим иккинчисини тўғриси танимайман, ўзбекистонлик экан.

— Куролланганми?

— Йўқ, сезмадим...

Улар секин келиб меҳмонхонани қуршаб олишди ва Каримбердини ичкарига киришга ундашди. У ичкарига кириб чироқни ёқди.

— Қани улар?! — дея яна дўқ урди ўша ниқобли.

— Билмадим, шу ерда тунаб қолишганди.

— Қочишибди. Узоққа кетишмаган. Ушланглар уларни!

Шу пайт жангарилардан бири молхона ичкарисига аста бошини суқди ва ичкари кириб кетди. Жангариларнинг бирови ҳовли томонга, бошқаси Каримберди турадиган уйга, қолганлари эса кўчага қараб чопишди.

Фурсатдан фойдаланган Омонзода Нурмат акага молхона

томини кўрсатди ва ўзи оҳиста бориб тапқарига чиқиб қолган хариға осилди ва томга чаққонлик билан чиқиб олди. Лекин бу пайтда молхонадан ҳалиги жангари чиқиб қолди ва Нурмат акага кўзи тушди.

— Тўхта! Отаман!

Нурмат ака қўлини кўтарганича қўрқувдан қотиб қолди. Омонзода эса қочиб кетмоқчи бўлиб, бостирма томига сакради. Лекин ғўзалоя босилган бостирманинг омонат томи ганд берди. Том тешилиб икки оёғи белигача пастга осилиб қолди. У яна тирмашиб чиқиб қочмоқчи бўлганди, ҳалиги жангари автоматини ишга тушириб юборди ва Омонзодани тилка-пора қилиб ташлади...

— Эй аҳмоқ, нега отдинг, уни тириклайин ушлаш керак эди? — дея қичқирди бирови.

Ниқоблилардан бири келиб даҳшатдан қотиб қолган Нурмат аканинг қўлини орқасига қайириб боғлаб ташлади ва Каримберди икковига автомат тумшукларини қаратганича олдиларига солиб олиб кетишди.

«Эссизгина Омонзода, худо раҳмат қилсин, яхши бола эди. «Мени кузатиб қўлман» деб ёш жонига жабр қилди-я...» — дея ҳаёлан сўзлаб борарди Нурмат ака. — Булар ўша Қодир калнини одамлари бўлишса керак. Бизларни ҳақиқатдан ҳам Ибоднини одамлари деб ўйлашгани аниқ... Оббо, энди нима бўлади? Э худоёим, яна қандай синовларинг бор? Ишқилиб бу дўзах оловига айланган юртда ўлигим хор бўлиб қолиб кетмасайди? Ким олиб кетарди? Бу ерларни ким топиб кела оларди?...» Нурмат ака ана шундай нохуш ўйлар остида қоронғу йўлакда туртина-суртина босқинчилар қистови билан тез-тез юриб борарди. Унинг ёнида қорама-қора бораётган Каримберди ҳам миқ этмасди.

Асирларни пахса билан қурилган полсиз, заҳқаш, зим-зиё кулбалардан бирига киритишди-да устларидан занжирни илтишди.

— Асқар! — деди босқинчиларнинг бири, — сенлар Акрам икковинг буларга пойлоқчилик қиласанлар! Биз Қодир акага хабар қиламиз. Мабодо, у киши дам олаётган бўлсалар, эрталаб келамиз.

— Хўп бўлади! — деди Асқар дегани.

— Билиб қўйларинг, қочириб юборсанглар нақ териларингни шилиб оламан.

Уларнинг кетишган шарпалари эшитилди.

— Э худо!... — дея илтижо қилиб нолий бошлади Каримберди, — Қандай кунларга қолдик-а?... Сизлардан сўрадим-ку, ахир ортларингдан ҳеч ким тушмадимиз, дедим-ку!...

Нурмат ака оғир хўрсиниб қўйди:

— Қайдан билайлик, кўргулик экан-да...

— Хе, ўша кўргулик қурсин, энди бекордан-бекор ўлиб кетишимиз мумкин.

— Пешонада борини кўраверамиз-да, энди.

— «Пешона-пешона» дейсиз, ахир бола-чақаларнинг аҳволи не кечади? Уларни ким боқади?

— Билмасам, — деди Нурмат ака оғир хўрсиниб, — Худо ўзи бир йўлга бошлар...

— Хой Асқар! — дея қичқирди Каримберди. Мев сени поччангни тоғасининг ўғли бўламан ахир!

— Ахир, тоға, нима қилай, кимни бўлса уйингизга олиб кираверасизми? Бўлмасам кўриб турибсиз-ку аҳволни!... Сизларни эрталаб қўйиб юборишади, қўрқманглар.

— Ҳеч бўлмаса қўлимизни бўшатиб қўйинглар!

Орага бироз жимлик чўкди. Ниҳоят қулфга солинган қалитнинг қитирлаган овози эшитилди.

— Қани биттадан келинглари! — деди Асқар, — лекин айтиб қўяй, эрталаб яна боғлаб қўямиз. Бошлиғимиз келса гап тегаети.

— Қўрқма, сенга гап тегмайдиган. — деди Каримберди пичинг қилиб.

Уларнинг қўллари ечилгач, эшик яна одатдагидек қулфланди. Бу сафар «меzbон ила меҳмон» қоронғулик оғушида қолгандилар. Бироз нима қилишларини билмай тик туришгач, қўл билан тимирискилаб ўзларига маъқулроқ жой излай бошладилар.

— Падарингга лаънат! — дея Каримбердининг жаҳли чиқиб, сўқинди. чамаси у пешонасини рўпарасидаги устунга уриб олганди...

«ШАКАРМИ Ё АСАЛ ?!...»

Профилактика инспектори капитан Юсупов тушлик қилиб бўлганидан сўнг касалхонадаги мўйсафиддан хабар олиш ниятида мева-чевалар растасига йўл олди. Олма, нок, узум каби ҳар хил мевалардан оз-оздан харид қилиб пакетга жойлаб ёнига икки дона иссиқ кутча нон ва маъданли сув ҳам қўшиб қўйди. Ёнидаги рақияни олиб ёрдамчисига ўзининг касалхонага кетаётганини айтиб қўймоқчи бўлди:

— «526-» «525-» га жавоб беринг.

— «526-» эшитади.

— Тинчликми?

— Ҳа, ўртоқ бошлиқ. Бу ерда сизни бир аёл кутиб турибди.

— Ким экан?

- Зирафуруш Одина опа.
- Кутсин! Ҳозир кетяпман.

«Қизиқ, Одина опа қандай янгилик топди экан?» — дея ҳаёлидан ўтди инспекторнинг ўз таянч пункти томон шошилиб бораркан.

— Ассалому алайкум, келинг опа, хизмат! — деди у ўз хонасига аёлни бошлаб кириб «мақсадга ўтинг» дегандек назар солди.

— Бир шубҳали шахс келувди, — деди Одинахон ҳовлиққандай, — Мендан ануви мўйсафил ҳақида сўради. Бу ерни одами эмас, ўзбекчани зўрға гапиряпти.

— Хўш, хўш, қизиқ-ку?! Қани ўтирингчи, бир бошдан шошилмасдан гапиринг-чи! — деди инспектор пакетни тумбочка устига авайлаб қўяркан.

— «Шеритимни йўқотиб қўйдим. У киши сизнинг олдингизга келиб гаплашиб тургандек бўлувди. Мен зиравор бозорида бир танишимизни қидирятувдим. Уни исми Аҳмадхўжа, бутун ишта келмабди. Кейин шеритимга шу ерда туриб туринг дегандим, йўқолиб қолди. Қўлида ола-була сумкаси ҳам бор эди» деб менга зўрға тушунтирди. Мен унга у кишининг мазаси қочиб қолганини, иннанкейин дўхтир чақирганимизни ва «тез ёрдам» уни касалхонага олиб кетганини айтдим. У «Қайси касалхонада?» — деб сўради... Мен билмайман, бозорнинг ҳамшираси билади, ўша жўнатди» — деб айтдим. «Қўлидаги сумкани нима қилдиларинг, уни сизга ташлаб кетган бўлса менга беринг». — деб менга ғалати гапирди. Мен «вой, у кишининг қўлида ҳеч қанақа сумка кўрмадим», — десам, хуноби ошиб, жаҳли чиқиб тожикчалаб бир нималар деб сўқинди. Кейин мўйсафиднинг қаердалигини билиб беринг, илтимос, опагон!» — деб ялинишга тушди. Уни ануви кишидан кўра кўпроқ сумкаси қизиқтираяпти чоғим...

— Э-ҳе, қизиқ-ку!.. Опагон ҳушёрлигингиз учун сизга мингдан-минг раҳмат.

— Ҳа ўша «хушёр бўлинглар, ҳар хил одамлар юрибди, шубҳали одамларни кўрсангизлар, дарҳол хабар қилингизлар», деганингиз учун «Мен ҳозир ҳамширанинг олдига бориб, билиб келаман», деб олдингизга чоғиб келганим...

— Ҳозир у қаерда?

— Ўша менинг растамнинг олдида-да.

— Бўлди, опагон. Ҳозир бир минут... Ҳой посбонлардан ким бор?! — дея қичқирди у очик қолган эшик томонга.

— Эшитаман, ўртоқ бошлиқ, — дея фуқаро кийимидаги бир норғул йигит кириб келди.

— Кел, Жаҳонгир. Яна сизлардан ким бор?

— Ана, ташқарида Дониёр билан Баҳодир сигарета чекиб туришувди.

— Тез чақир!

Зум ўтмай хонада уч норғул йигитлар пайдо бўлишди. Уларнинг халқ посбонлари эканлиги ва бошлиқнинг буйруғига мунтазир эканликлари, ғайратларининг жўшиб тургани вужудларидан сезилиб турарди.

— Хуллас, муҳим иш бор. Мана бу опанинг растасини олдида бир ажнабий киши турибди. Шунга бозор ичида тўполон қилмасдан, силлиқ қўлга олиш керак. Шунга таклифларингиз?

— Аввало опанинг олдида қўлга олсак, у киши бунга уюштирган бўлиб қолишади, — деди Жаҳонгир зукколик билан.

— Вой, ҳа-я! — деб гапга аралашди Одинахон, — Қочиб кетиб кейин менга зуғум қилмасин тагин.

— Хўп, опажон! Сиз ҳозир медрпунктга кетгансиз, шундайми?

— Ҳа, шунақа дедим.

— Бўлмаса унга бориб айтинг. Бу болалар ҳам албатта уни топиб олиш учун ул-бул харид қилган бўлиб боришади. Сиз унга «Ҳамшира бировга осма укол қилияпти экан. Меҳмоннинг ўзини олдимга юборинг. Ўзим яхшилаб тушунтириб қўяман» — деб айтди, дейсиз. Биз уни медрпунктнинг ичида қўлга оламиз. Мен ҳам ўша ерда дўхтирнинг ёнида бўламан.

— Демак, тузоқ қўямиз, — деди йигитлардан бири кулиб.

— У ичкарига кириши биланоқ ортидан киринглар-да, ушланглар. Мен у ердаги бегона одамларни чиқариб юбораман.

Хуллас, «операция» жуда чиройли чиқди. Сих ҳам куймади, кабоб ҳам. Шубҳали шахс камерага олиб кириб қўйилгач, инспектор посбон йигитларга миннатдорчилик билдирди. У ажнабий кишининг ҳужжатларини қўздан кечирар экан кейинги ишларни режалаштирди. Нима қилиш мумкин? Уни шу ерда ушлаб тураверсинми ё терговчиларга оширсинми! Йўқ, бу ерда бошқа гап борга ўхшайди. Бахтиёр билан бамаслаҳат иш қилмаса бўлмайдиган кўринади.

Шу пайт эшик тақиллади.

— Рухсат этинг, ўртоқ бошлиқ! — деди ёрдамчиси сержант Саидов. — Ахборот беришга рухсат этинг!

— Рухсат.

— Мен сизнинг топшириғингизга биноан пиёз бозорида бўлдим ва Сўхдан пиёз олиб келган одамни топдим.

— Хўш-хўш...

— Унинг айтишича, улар тунда соат учлар чамаси бозорга кириб келишибди. Шофёр уларни шошиштирибди. Ҳаммол керак экан, лекин у вақтда топиша олмабди. Машинанинг олдига анави ҳаммол боланинг ўзи таклифсиз келиб турган экан. Ўзлари биргаликда туширишиб у болага 2000 сўм берибди. «Лекин полвон йигит экан», — дейди. Мана ёзма баённомаси.

— Ҳа, тушунарли. Демак, улар ҳеч нарсани сезишмабдимиз?

— Йўқ, «мизғиб ухлаб келдик» дейишди.

— Ҳўп майли. Бўлмаса сизга бошқа муҳим топшириқ бор.

— Эшитаман, ўртоқ бошлиқ.

— Ануви қуртфуруш, гуручфурушлар растасида бир Аҳмадхўжа деган одам бор экан. Сиз у ҳақида маълумот тўпланг. Тожикистондан келиб қолганлардан бўлиши ҳам мумкин. Қисқаси, бу ерда у қачондан буён фаолият кўрсатади, қаерда туради, кимлар билан алоқада бўлади?... Лекин айтиб қўяй, сизнинг бу суриштирувингизни у зинҳор-базинҳор билмаслиги керак, тушунарлими?

— Тушунарли, ўртоқ бошлиқ!

— Мен бўлмасам касалхонага бир беморни кўргани кетяпман. Бирор соатларда қайтаман. Сиз посбон болалар билан маслаҳат қилиб шу ишларни қилиб тулинг, ҳўпми?

— Ҳўп бўлади, ўртоқ бошлиқ! Кетишга рухсат этинг!

— Рухсат...

Инспектор Юсупов бажарилган ишлардан кўнгли тўлиб, касалхона томон кетди. «Аввал мўйсафид билан суҳбатлашиб олайинчи, сўнгра Бахтиёрга кўнгиноқ қиларман». — дея кўнглидан ўтди унинг.

Мўйсафид асаб касаллари бўлимида экан. Дўхтирнинг айтишича, у ўта оғир шок ҳолатларини бошидан кечирган эмиш. Умумий ҳолати ҳозирча яхши эмас, бирор ой ётиб тўла текширув тапхисидан ўтар эмиш.

— У кишининг уйига хабар қилайликмики? — деди невролог дўхтир.

— Йўқ, ҳозирча мумкин эмас. Ўзимиз хабар қиламиз. Сиздан илтимос, фақат у кишига яхши қарангизлар. Бу киши тезроқ соғайиб кетишлари керак. Бизнинг суриштирув ишларимизда унинг берган маълумотларига таянамиз.

Дўхтир инспекторни Нурмат аканинг ҳузурига бошлади. Бемор инспекторни таний олмади ва бир оз безовталанди. Ўрнидан турмоқчи эди «Кўзгалманг, бемалол ётаверинг отахон», дея милиционер унинг елкасига қўлини қўйди.

— Қалай, тузукмисиз! Ўтган кунгидан анча яхшисиз! Анча

қўрқитиб юборувдингиз, хайрият, — деди у кўнгил олиб.

— Раҳмат-раҳмат, лекин сизни таниёлмаяпман.

— Э, ўша «тез ёрдам»ни мен чақирганман-да, отахон. Қарасам анча мазангиз қочиб қолган экан.

— Э раҳмат, умрингиздан барака топинг, ука. — деди Нурмат ака «хўш хизмат?» — деган маънода савол назари билан қараб.

— Энди хизматчилик, отахон. Бошингизга бирор мушкул тушган бўлса, ёрдам қўлини чўзиш бизнинг вазифамизда... Мен, ўша бозорнинг профилактика инспектори Юсуповман. Ўзингиз тушунасиз, хизматчилик тақозоси деганларидек...

— Ҳай бемалол. Раҳмат яхшилигингизга. Ёмонларни ҳам кўриб келяпман... — деди-да унинг кўларидан ўша пайт жавоб тариқасида бир томчи ёш думалади.

— Ҳай-ҳай хафа бўлманг, отахон. Ҳаммаси яхши бўлади... Нима иш бўлди, отахон? Мундоқ ўзингизни таништирамангиз, кимсиз, қаердан келяпсиз? Ҳар ҳолда ёрдамимиз тегиб қолса зора. Мана, энди хабар олиб турамиз. Дўхтирга ҳам сизга яхшилаб қаранларини тайинладим...

— Мен, сарчинорлик Нурмат муаллимман. Ўғлимни йўқотиб қўйдим. Уни ахтариб шу аҳволга тушиб қолдим, — деди мўйсафид ва ўпкасини боса олмай йиғлаб юборди.

Инспектор унга сочиқ узатди:

— Отахон, бардам бўлинг. Ўғлингиз омон бўлса топилади. Ҳеч хавотир олманг. Мана биз ёрдам берамиз.

Улар узоқ суҳбатлашишди. Инспектор керакли ибораларни блокнотига қайд қилиб қўярди. Энди мўйсафид суяниб олган ва ўзини анча бардам ҳис қилар, бу дунёда ўзидан ҳол-аҳвол сўрайдиган инсонлар ҳам борлигидан кўнгли тонг каби ёришган эди.

— Отахон, айтингчи, Тошкентга келганингизда кўлингизда бирор нима бор эдими? — деб сўради инспектор жиддий.

— Ҳа, сумкам бор эди.

— Ўша сумкангиз қани?

Мўйсафид кроватини у ёқ-буёғини қараган бўлди:

— Кроватнинг тагини қарангчи!

Инспектор ўриндиқнинг тагини ҳам, шкаф-тумбочкаларини ҳам бир-бир қараб чиқди. Сумкадан ном-нишон йўқ эди.

— Унда нимангиз бор эди?

— Йўқ, сумка меники эмасди. Уни мендан бериб юборишган эди. Ичида қанд-қурс, туршак, шакар бўлса керак, лекин очиб қўрмаганман.

— Шакар дедингизми? «Очиб кўрмадим» — деяпсиз, шекилли?...

— Гапнинг очиги қўлимни тиксам, қўлим салафан пакетларга теккан эди, лекин олиб кўрмовдим, — деди киши соддадиллик билан.

— Кейин ўзимча шакар деб ўйладим.

— Уни ким берувди?

— Худойдод. «Чорсу» бозорида қуртфуруш Аҳмадхўжа исмли тожикистонлик кишига биздан совға-салом сифатида бериб қўйинг, деб илтимос қилувди.

— Ҳозир сумка қаерда бўлиши мумкин?

— Билмадим... Ё ўша зирафурушларни олдида қолувдимикан?!

— деди эслашга ҳаракат қилиб.

Инспектор рацияни ишга солди.

— «526»-«525»га жавоб беринг.

— «526»-эшитлади.

— «526»-зудлик билан йигитларни олингда зирафуруш Одинахоннинг растасини орқасига ўтиб бир сумкани қидириб кўринглар.

— 525-қанақа сумка?

— Отахон қанақа сумка эди?

— Ҳалиги, бозор сумка. Ола-була...

— Ола-була, бозор сумка.

— Кичикроқ, — деди мўйсафид қўшиб.

— Кичикроқ, 526-тушундингизми?

— 525-тушундим.

— Менга кейин бу ҳақда зудлик билан ахборот беринг.

— Хўп бўлади, ўртоқ бошлиқ, алоқа тутати.

— Ўша Аҳмадхўжани топдингизми?

— Йўқ, уни шеригим қидириб кетувди.

— Қанақа шерик?

— У мени чегарадан ўтказиб кузатиб қўювди. Бизлар хайрлашдик. Бозор ичига кириб келсам мендан аввал ўзи етиб келган экан... — деди у ҳайронлик билан.

— Нега? Бу қизиқ-ку!..

— Билмасам, у қайтиб кетиши керак эди.

— Қаерга?

— Худойдоднинг олдида-да!.. Ҳалюк бўлган Омонзоданинг ҳам ўлигини олиб кетиши керак эди.

— Қайси Омонзода?

— Худойдод дастлаб мени кузатиб қўйишни Омонзодага

тошпирувди. У ҳалок бўлди.

— У раҳмагли Омонзода деганингиз Аҳмадхўжани танирмиди?

— Ҳа, биларди, шекилли.

— Анави сизга кейин ҳамкорлик қилгани-чи?

— Билмасам. Менимча танимаса керак. Чунки, мендан «У кишини қардан излайсиз, танийсизми?» — деб мендан сўради.

— Тушунарли, — деди инспектор ўйчан нигоҳда.

Шу пайт рация ишлаб қолди.

— «525»-«526»-жавоб беринг.

— «525» эшитади.

— Сумкани топдик, қоплар орасида қолиб кетган экан.

— Яшавор, хўроз! — дея қувончини яшира олмай қичқириб юборди инспектор, — Қарачи ичида шакари ҳам бор эканми?

— ... Бор экан! Шакари ҳам бор, бу ёғи «асал» экан.

— Бўпти, мен чопдим, отахон! Мен олдингизга яна келаман.

Инспектор беморлару соғларни ҳайрон қолдириб, худди хо гини ўғил туққандай хурсанд ҳолатда касалхонадан отилиб чиқиб кетди.

«ҚОРА ДЕНГИЗ»ДАН ХАТ

Миллий хавфсизлик хизмати ходими Бахтиёр Тўраев Сарчинорга сафарга кетганлиги туфайли, ҳамкори инспектор Юсуповнинг эришган муваффақиятларидан ҳали беҳабар эди.

У Нурмат аканинг ҳовлисини тақиллатганида уй эгаларидан ҳеч ким йўқ экан. Шу туфайли қўшниларида сўради.

— Ие, келинг меҳмон! — дея, бир қишлоқ аёли уни хушфёъллик билан қарши олди.

— Ассалому алайкум! Уэр опагон, менга анави қўшнингиз Нурмат ака керак эдилар.

— У киши курортга кетганлар, эрта-индин келиб қоладилар.

— Курортда денг, ўғиллари-чи?

— Ўғиллари ўқишга кетган, Туркияда. Кеча шу десангиз Нормуроддан хат келган экан. Анчадан бери хат ёзмаётганди. Этачим шунга пича хавотирга тушиб қолувди. Кеча бирам қувониб «суюнчи» деб бизникига чиқувдилар. Ўқишдан кейин ишлаб пул топаётганмиш. 100 доллар пул ҳам жўнатиб юборибди, боласи қурмағур...

— Ие, э яхши...

— Ўзингиз ким бўласиз, меҳмон? Танимайроқ турибман...

— Мен ўша... Нормуроднинг муаллимларидан бўламан. Сафарга келувдим йўл-йўлакай кириб ўтайин, деб...

— Ие-ие, хуш келибсиз! Қани бизникита кириб тура қолинг. Чой-пой ичиб туринг...

— Йўқ. Раҳмат, мен шаҳарга ўтиб кетаётган эдим. Бўлмаса, мен икки соатлардан сўнг қайтишимда кириб ўтарман. Шундоқ деб қўясиз.

— Ҳай майли-майли, бемалол. Кирсангиз бўларди.

— Раҳмат, опагон! — деди-да Бахтиёр хизмат машинасини ўт олдири.

У қишлоқдан туман маркази томон бораркан, ўзича кулиб қўйди.

— Одамларимиз жуда ҳам содда-да!.. «Курорт»миш... Қизиқ, 100 доллар қаердан келди экан? Нормурод «уйга умуман хат ёзганим йўқ», деганди чоғим. Бу ерда бир эмас, кўп гап борга ўхшайди, назаримда. Ё бу ҳам ваҳжобийларнинг навбатдаги ҳали биз дуч келмаган найрангларида биримикан?...

Бахтиёр Сарчинорга қайтиб келганида Нурмат аканинг эшиги олдида от етаклаган истараси иссиқ бир қирғиз қиз турарди. Отнинг узоқ юргани, унинг терлаб кетгани ва чиқараётган ҳовуридан маълум эди. Сиз ҳам шу ҳовлигами! — деб сўради Бахтиёр салом-аликдан сўнг.

— Ҳа, — деди қиз хиёл бўйнини эгиб.

— Нега кирмай турибсиз бўлмаса?

— Эч ким жўқ экен, — дея жавоб берди қиз.

Бахтиёр беихтиёр эшикни итариб кўрди. Эшик очилди. Уйчасида ётган қора ит хурпайиб вовуллай бошлади.

— Ҳов ока, Нурмат ока!

— ...

Бахтиёр ичкарини кўздан кечирди. Оддий қишлоқ ҳовлиси бўлиб, узум токи тагида сўри бор эди.

— Мен ҳалигина келиб кетувдим. Қўшниларига тайинловдим. Эгалари ҳали келишмаган шекилли... Нима қиламиз, кириб сўрида ўтириб тура қолайлик, узоқдан чарчаб келган кўринасиз?

Қиз нима қилишни билмай, жимгина елкасини қисиб қўйди.

— Юра қолинг. Кўчада турмайлик, мен ҳам сизга ўхшаган бир меҳмонман.

— Итлари бор экан-ку...

— Боелиқ экан.

Қиз кўчадаги кекса толга отини боғлади ва унинг устидан хуржунга каби юклаб олган сумкаларни туширди.

— Сиз бемалол кирабиринг. — деди қиз ийманиб.

Бахтиёр кириб сўрига омонатгина ўтирди. Уни қиз ҳам қизиқтириб қолганди. «Ҳойнаҳой, Боткендан бўлса керак?» — деди у ўзига-ўзи ҳаёлан.

Қиз ҳам сумкаларни ичкарига олиб кириб эшик олдида қўйди-да, ийманиб келиб сўрига омонатгина ўтирди.

— Яхши бўлди, зерикмайдиган бўлдим, — деди Бахтиёр кулиб,
- Опа келгунларича у ёқ-бу ёқдан гаплашиб ўтирамиз. Булар қариндошларданми дейман?...

— Жўқ, атамдын дўсти бўлўт.

— Ким, Нурмат аками?

Қиз «ҳа» ишорасини қилиб бош силкиди.

— Исмингиз нима?

— Гулбиби.

— Меники Бахтиёр, тошкентликман. Сиз-чи?...

— Қўшни жайдан.

— Боткенданми?

Қиз яна бояғидай «Ҳа» ишорасини қилди.

— Э, ҳа... — деди Бахтиёр ўзини ҳайрон қолгандай кўрсатиб,
— Бу урушлар тинчиб қолдимми?

— Азыринче жўқ.

Бахтиёрга ҳар бир воқеа нарса гўғрисида сўраб, камгап қиздан гап олавериш ноқулай туюлди ва уй эгасидан келса сўраб олишга аҳд қилди. Шу туфайли ҳам гапни бошқа ёққа буриб кўрмоқчи бўлди.

— От минишга уста экансиз. Мен масалан умримда от минмаганман.

— Ниге?

— Қўрқаман.

Қиз ням табассум қилди. У жудаям чиройли жилмаяркан. Қуруқшаб кетган ёноқларида кулдиргичлар пайдо бўлганди.

Бахтиёр сезилар-сезилмас унинг афғ-ангорига боқди ва қизнинг пеншонасидаги тириш ва шаҳарли қизларга ўхшаб юзига оро берилмаганидан унинг боши турмуш ташвишларидан ҳоли эмаслигини тушуниб етди. Юкларига қаради. «Тирикчилик туфайли, эркак кишининг ишини қилиб юрганга ўхшайди», деб ўйлади у.

— Отангиз ҳозир қаердалар, ўзлари бирга келмадимми?

— Атам жўқалиб қалди.

— Ие, қаерда? Анча бўлдимми?

— Тоғда, жигирма кун бўлут, — деди қиз ерга боқиб.

— Ҳа, ташвиш қилманг, келиб қолишар... Тоғ бепоён бўлса...

— деди-ю, у ерда мужоҳидлар ҳаракат қилаётганлари ёдига тушиб

жим қолди.

Каромат ая уйига қайтганида, эшиклари олдида Тошкент шаҳрининг номеридаги машина ва отни кўриб, «хўжайиним келибди, шекилли» дея севиниб кириб келди ва сўрида ўтирган икки меҳмонни кўриб ҳайрон қолди.

— Вой, келинлар, хўжайин ҳам келдиларми!

— Йўқ, мен Тошкентдан, буёқ Боткентдан — деди Бахтиёр ўрнидан туриб. Опа шошиб уйига кириб кўрпачалардан олиб чиқа бошлади. Гулбиби ҳам унга елиб-югуриб қарашарди.

— Вой яхши юрибсанми қизим, яхши келдингми? Яхши келдингизми меҳмон, уй-ичилар тинчми?...

— Раҳмат, ўларингиз тинчмисизлар?

Улар фотиҳага қўл очишди. «Мен ҳозир» — деди Каромат ая чойга ҳозирлик кўриб.

— Йўқ-йўқ, овора бўлмагиз.

— Ашханангиз қайда, мен дамлайман, — деди Гулбиби уларни ҳоли қолдирмоқ ниятида.

— Ҳай майли, айланай қизим. Ҳув ана ошхона. Яхши келдингизми, меҳмон?

— Мен Нормуроднинг муаллимларидан бўламан. Шу томонларга йўлим тушганди, бир хабар олайин деб.

Каромат ая хурсанд бўлиб кетди ва унинг елкасидан олиб кўзларига суртди.

— Вой болам яхши юрибдими? Шундоқ хавотир олятувдим. Шу десангиз кечагина ундан хат олувдим, шундоқ қувондим... Бутун бўлса мана сиз...

— Нурмат ака ҳам яхши юришибди. Эрта-индин келиб қолишди.

— Вой, хайрият, соғ-саломатмилар ишқилиб? «Ўғлимни топиб келаман, ўқиши қуриб кетсин» деб кетувди, яхши энди хотиржам бўлибди-да. Ўзингиз яхши юрибсизми, тан-жонингиз соғми? Мен ҳозир жиянимни чақириб чиқа қолай, болалар ўқишда, далада дегандек...

— Йўқ опагон, мен Тошкентга қайтиб кетвотувдим, ҳалиям бир келиб, кўшнингизга учрашиб кетувдим, вақтим тигизроқ...

— Йўқ, бутун бизникида меҳмон бўласиз энди...

— Бошқа сафар, опагон.

— Кейин, Туркияга кетасизми?

— Йўқ озгина ишларим бор, кейинроқ.

— Вой жуда қизиқ бўлдику! Ҳа айтгандай тоғангиз қардалар?

— Тошкентда, санаториядалар, Нормуроджон билан менинг кабинетимдаги телефон орқали гаплашиб турибдилар.

— Вой тавба, кетатуриб «мени курортга кетди деб айт сўраганларга» деганди. Барибир айтганини қилибди-да, чоли тушмагур...» Мен бўлсам бу ерда ота-болани ташвишида сарғайиб ўтирибман. Ҳай майли, омон бўлсинлар, ишқилиб.

— Ҳа айтгандай, анави қиз қариндошинглариингизданми? — деб сўради Бахтиёр Гулбиби чой дамлаб қўйиб кетгач.

— Йўқ, бу қиз хўжайинимни бир қирғиз ошнаси Сапарқул аканинг қизи бўлади. У кичкиналигида отаси билан бир-икки бозор қилгани келишганди. Кап-катта қиз бўлиб қолибди. Отаси нега келмади экан, билмадим.

— Йўқолиб қолибди.

— Вой ўлмасам, ҳа-я уларда уруш бўляпти, — дейишади. Вой бечоралар-ей!

Каромат ая қизнинг олдида борди.

— Вой сени танимабман, қизим. Яхши келдингми? Кел ўтир, биз билан чой ич.

Қиз омонат ўтирди ва камзулининг чўнтагидан бир хат чиқариб Каромат аяга узатди. У хатни узоқ ҳижжалаб кўрди, лекин тушуна олмади.

— Менга берингчи, мен ўқиб бера қолай, — деди Бахтиёр.

У ҳам қийналиб ўқиди. Хуллас, хатни қизнинг онаси Қунсулув ёзибди, аввало дуои-саломдан сўнг, у турмушлари оғир кечаётгани, бетоб бўлиб қолгани ва Тошкентга ҳам зира олиб боролмай қолгани, аҳвол нотинчлиги, шу туфайли қизини вақтинча яшаб туриш учун юбораётганини, уни Тошкентга жўнатиб юборишга ёрдам беришларини, отаси қайтиб келгач ўзи қизини олиб келиши ҳақида ёзибди.

Бахтиёр қўлидан келганича хат мазмунини тушунтириб берди.

— Тошкентга нега боришингиз керак? — деб сўради у қиздан.

— Ану қурт минен зирени сатыб килеми — деб жавоб берди қиз.

— Онасини улгуржи тошпирадиган эски таниши бор. Чорсу бозорида туради, — деб қўшиб қўйди Каромат ая.

— Сиз у кишини топа olasизми?

— Ул киши улкен гумбазни тагида турад, аты Адина апа. Ул киши бўлбўсу бапқасыге бирамын.

— Мен опкетақолай бўлмасам, — деди Бахтиёр дадиллашиб,

— йўл кира ҳам керакмас, йўлда текшир-текширларда ҳар ҳолда

«менга қарашли» деб айтаман.

— Ҳа тўғри, меҳмон тўғри айтяпти, қизим. Омадинг чопганини қара... Бориб товарингни сотиб тўғри бизникига қайтиб келаверасан, хўшми айланай қизим.

Қиз ер остидан Бахтиёрга синовчан қараб қўйди.

— Қайтишда Нурмат ака билан ҳам келаверишди. Мен уни олдига олиб бораман, кейин Қўйлиқдан ўзим чиқариб юбораман.

— Вой сизни жуда қийнаб қўймаймизми, меҳмон?

— Йўқ, ҳечқиси йўқ, йўлим-ку!.. Бўлмасам, мундоқ қиламиз опа, мени вилоят марказида озгина ишим бор. Бир-икки соатлардан кейин қайтишда кириб ўтаман. Агар тайёр бўлиб туришса олиб кета қоламан. Сиз ҳам боришингиз мумкин, опажон, — деди Бахтиёр Каромат аянинг қўнгли учун.

— Э йўқ, ҳозир болалар қайтишди. Уларга қарашим керак.

Бахтиёр дастурхонга фотиҳа қилди.

— Бўпти, мен кетдим, ўйлаб кўринглар. Мен албатта кириб ўтаман, — деди. Эпшик олдида боргач бир нимани унуттандай: — Э, уэр опа, ҳалиги Нормуроддан келган хатни берингчи, мен ҳам бир ўқиб кўрай.

— Вой майли, мен ҳозир... — дея аёл уйга чолиб кириб кетди.

— Ўқиб ҳали қайтишда ташлаб кетарман.

— Ҳай майли, лекин бу хатни ёнида яна бир ғалати хат ҳам бор экан. Уни қўпчилар «варақа» дейишди.

— У қани?

— Бунақа бемаза қоғозни йўқ қилиш керак, — дейишганиди, — тандирга ёқиб юборибман, қаранг.

— Нима деб ёзилган экан?

— «Халифалик» дейдими-ей, ишқилиб ҳукуматта қарши бемаза гаплар-да, ваҳодийларники бўлса керак.

— Ҳа, тўғри қилибсизлар, унақа ифлос қоғозларни уйга йўлатмаслик керак, — деди Бахтиёр жиддий, — Хўп ҳозирча.

Бахтиёр қишлоқдан чиққач хат билан яхшилаб танишди. Унда Нормурод ўқишлари ва ишлари тўғрисида мақтаниб ёзган ва баъзи-баъзида Қора денгизга чўмилгани боришаётгани тўғрисида ҳам битганди. Бахтиёр ўзига-ўзи хоҳолаб кулиб юборди.

— Оббо қизталоқлар-ей, «Қора денгизмиш-а!...» — деди у кулиб машинани вилоят маркази томон йўналтирар экан. — Мен бундан ксерокопия олиб ҳали Нормуроднинг ўзига ҳам ўқитаман, ё аввал Нурмат акага ўқитсаммикан-а?!!

САРОСИМА

Омонзодадан ҳадеганда дарак бўлавермагач, Худойдоднинг оёғи куйган товукдек тинчи йўқолди. Тиқ этса эшикка қарайди. Ўз-ўзидан хавотирланиб кўчага чиқади. Узоқдан келаётган машинага ҳам кўз тикади. Ёнидан тўхтамай ўтиб кетгач эса, ортидан то кўздан йўқолгунича тикилиб қолади. У ёқ-бу ёққа бетоқат юриб охири яна уйига қайтиб киради.

«Нима қилсам экан? Қаерларда юрибди экан бу мочағар ўғривачча?!» — деб савол беради ўз-ўзига.

Режа бўйича у ўша кунни Нурмат акани чегарадан ўтказиб қўйиб, сўнгра уни Тошкентга кузатгач кетидан изма-из бориши, Аҳмадхўжани тошиб, иложи бўлса, «юк»ни ўз қўли билан топшириши, Худойдодга бу ҳақида хабар бериши ва зудлик билан ортига қайтиши ёки бошқа топшириқ олиши керак эди. Мана уч кундирки, у бетавфиқ на қўнғироқ қилади, на хабар. «Ё чегарада қўлга тушиб қолдимикан? — дея фикрлай бошлади Худойдод сўрида ўйчан ўтираркан, — Бу бўлиши мумкин эмас, чунки қўлга тушса ануви Нурмат ака тушади. Кейин Омонзодада ҳам Ўзбекистонда яшаш ҳуқуқини берувчи ҳужжат бор. Демак, бу ҳолатлар бўлиши қийин. Фақат бошқа икки ҳолат бўлиши мумкин. Ё Омонзода «юк»ни олиб ўзи Россияга сурворган ёки бирор ҳалокатга дучор бўлган. Таксида кетишган эди, қизиқ. Ҳа айтгандек, киракашни танийман-ку, ўшани топиш керак, уларни қаерга ташлаб келди экан?»

— Акои Шариф, ҳо Шариф ака! — дея қичқирди у ҳовли томонда рўзгор ишлари билан уймаланиб юрган хизматкорини чақириб.

— Лаббай, хўжайин! — деди Шариф итоаттўйлик билан чопиб келиб.

— Гузардаги Жомий кинотеатрининг олдида киракаш машиналар туради-ку! Ўша ерга тезда борингда, Шомирза деган «Об» оқ Жигулисига бор киракашни тошинг. Ундан «ўтган кунги Омонзода билан бир меҳмонни қаерга олиб бординг?» деб сўранг. Э, яхшиси мени олдимга бирров келиб кета қолсин. Ўзим сўрай қоламан.

— Хўп бўлади, хўжайин! — деди-да у эшик томон чопди ва яна тўхтаб сўради: — Ҳа, мабодо уни у ерда топа олмасам-чи?

— Ҳа йўқ бўлса, уй манзилини топингда, уйига бориб келинг. Уни ҳамма киракашлар яхши танийди.

Лекин кўп ўтмай Шариф ака тунд қиёфада кириб келди. Шомирзани ҳеч ким кўрмабди, уйига ҳам қайтмаган. Уйдагилари

ҳам хавотир олиб ўтириппанмиш. Бу хабар Худойдодни янада бетоқат қилди ва маслаҳат учун укаси Худойбердини чақирди

Худойберди Омонзода билан бир марта ўша йўлдан бориб бир оз «юкни» ўтказиб келишпанди. Унда «юк элгувчи» вазифасини Омонзода бажарган ва ўз ҳаётини таҳликага қўйиб таваккал қилган эди ва ишни яхши бажариб Худойдоднинг ишончига кирган эди. «Нурмат ака» фикри аслида Омонзодадан чиққан бўлиб, бу сафар Худойдод ўз укасини бу ишга аралаштиргиси келмаганди. Худо кўрсатмасин, бир балога гирифтор бўлса, ўз укасидан айрилиб қолмасин тагин...

Шундай қилиб, Худойдод Худойбердидан Омонзода изидан Узунгача бориб келишни илтимос қилди. Ҳар эҳтимолга қарши Худоев укасига бориб, аҳволни тушунтириб, уч-тўрт «боевик» бериб туришни илтимос қилмоқчи эканлигини ҳам айтди.

— Ҳозирча «боевик»лар шарт эмас, — деди Худойберди акасининг мулоҳазасини тинглаб, — мен ўзим бир ўртоғим билан Омонзоданинг изидан бориб келамиз. Агар зарурат бўлса уяли телефон орқали сизга хабар қиламан. Ҳар эҳтимолга қарши Худоев акамни бу ҳақида огоҳлантириб қўйинг. Улар бирор жойда қамалиб қолган бўлиши мумкин. Унда қутқаришга тўғри келади.

— Ҳа, айтгандай Регарда Ибод билан Қодир кал ўртасида уруш бораётибди. Улар ишқилиб шу ишга аралашиб қолишмадимикан?

— Ҳар нарса бўлиши мумкин. Бўпти, мен бориб тайёргарлигимни кўрай. «УАЗ»да борамиз, йўллар ёмон.

— Ҳа майли, эҳтиёт чораларини ҳам кўринглар. Эҳтиёт бўлинглар. Менга кетаётганимда хабар қил.

— Ҳўп, хавотир олманг, Омонзодани яхши биламан. У мендан қочиб кутулолмайди. Ҳа, зарурат бўлиб қолса, мен Термиздан Тошкентга учиб кетаман ва Аҳмадхўжага учрашиб келаман.

— Майли, яхши. Ўзинг охиригача етказақол. Ҳозирги замонда бегоналарга ишониб бўлмай қолди. Шуни билиб қўй, агар «юкни» тополмасанг Журжоний Худоев акангнинг калласини олади-я! Унга панд бериб қўймаслигимиз керак, тушундингми?

— Тушундим, бўпти, мен икки соатдан сўнг йўлга чиқаман.

Худойберди кетди. Худойдод ҳам тараддудланди-да укаси Худоев хизмат қилаётган Журжонийнинг лагерига отланди. Чунки, бўлаётган ишлар ҳақида у албатта Худоевга шахсан хабар бериши ва навбатдаги режаларни тузиб олишлари керак эди.

Худоев акаси Худойдодни илиқ қарши олди, лекин Омонзоданинг бедарак кетганини эшитиб у ҳам бетоқатлана бошлади:

— Сиз келиб-келиб бир ўғриваччага ишондингизми, ака! «Юк» қўлдан кетса, менинг ҳолим нима кечишини биласизми ўзи?

— Ахир, бу дунё таваккал дунёда...

— Сизнинг бу таваккалийиз менга қимматга тушади. Журжонийнинг олдида нима деган одам бўламан, ахир! — деди хуноби ошиб Худоёр.

— Хабар келиб қолар, кутайлик-чи!..

— Хўш, келмаса-чи? Ўша Омонзодани юборишингизни билганимда эди, ундан кўра менинг ўзим бориб қўя қолардим, ака!... Ундан кўра ўзийиз бормаёйсизми ё! Бир миллион долларлик товарга-я?! — деди у бетоқат у ёқ-бу ёққа юриб.

— Ўзингни бос, ука. Мен унинг изидан Худойбердини юбордим. Шу бугуноқ сотқасида хабар қилади. «Зарур бўлса, уч-тўрт «боевик» керак бўлиб қолади. Бу ҳақида Худоёр акамни огоҳлантириб қўйинг» деб айтди.

— Хўш, — деди Худоёр ниҳоят ўзини босиб ва ҳолатга жиддийлик билан қаради. — Демак, нима қилишим керак?

— Биринчидан укангни кўнгироғини кутамиз, иккинчидан улар Регардаги уруш ҳаракатларига аралашиб қолган бўлиши мумкин. Ибодни топиб тапширишимиз керак.

— Ибоднинг мен билан муносабати яхши. 4 та БМП олиб беришда ёрдамим теккан эди.

— Телефони борми?

— Ҳа, бўлиши керак, — деди Худоёр ва блокнотини варақлай бошлади.

Топди шекилли, рақамларни терди.

— Алло, бу Ибод ақани штабими? Мен Лангардан безовта қилияпман, Журжонийнинг котиби Худоёрман, илтимос, зарур гапим бор...

Бир оз сукутдан сўнг Ибоднинг хириллаган овози эшитилди:

— Эшитаман, хизмат?..

— Ассалому алайкум Ибод ака! Хуллас, бизнинг одамимиз, бир ўзбекистонлик меҳмонни кузатиб қўйиш учун кетувди. Уч кундан буён дарағи бўлмаяпти.

— Исми?..

— Омонзода.

— Шериги-чи?

— Нурмат ака. Кексароқ киши.

— Бўпти. Бугун кечгача аниқлаб, сизга хабар қиламан.

— Раҳмат, саломат бўлинг...

— Бўпти, ака. Сиз уйга бораверинг хабарлашамиз. Мен ҳар эҳтимолта қарши уч-тўрт «боевик»ни тайёрлаб қўяман.

Кечга яқин Худоёр қўнғироқ қилди:

— Ака, Ибод ака хабар қилди. Унинг одамлари 3 кун аввал икковини бир отта мингашиб кетишгаётганида тўхтатиб текширишган экан. Улар Ленин колхозга кетишибди. У ерда Қодирнинг одамларидан суриштириш керак, — деб айтди.

— Хўп майли, раҳмат ука! Энди Худойбердидан хабарни кутайлик-чи, шунга қараб иш қиламиз.

— Яхши, унинг хабарини менга тез етказинг. Мен туни билан ўз кабинетимда бўламан.

— Хўп келишдик, — деди Худойдод ва трубкани қўйиб Қодирбердининг уяли телефони рақамини тера бошлади.

— Алло, Худойберди, мени эшитяпсанми?

— Ҳа-ҳа, биз Ширкент дарёси қирғоғидамиз. Ануви «Жигули»ни топдик. Улар дарёни кечиб ўтишган кўринади.

— Кўприк-чи?

— Кўприк бузилган экан.

— Бўлмаса тезда айланиб ўтиб Ленин колхозига жўнанглар. Уларни охириги марта уч кун бурун икковини отлиқ ҳолда кўришган экан. Қодиркалнинг одамларидан суриштиринглар.

— Бўпти, биз кетдик бўлмаса...

— Етиб бориб менга хабар қил.

Ниҳоят ярим тунда Худойберди қўнғироқ қилди.

— Алло, хуллас, икковини Қодиркалнинг одамлари ушлаб олиб, қамаб қўйишибди. Эртасига эрталаб биттасини чиқариб юбориб иккинчисини, яъни ўзбекистонликни гаровга олиб қолишибди.

— Омонзодани қўйиб юборишибдимми?

— Шунақа бўлса керак. Қодир «Ўзбекистонликни» бирор асирга алмаштирамиз, ё эвазига ким 5000 доллар берса олиб кетаверсин» — деб айтганмиш.

— Бошимизга урамизми уни. Хўш, Омонзода қаёққа кетибди?

— Билмайман.

— Сен «юкни» топ, «юк»ни! — дея қичқирди Худойдод хуноби оғиб

— Хўп, суриштириб яна хабар қиламан.

Худойдод ҳам, Худоёр ҳам ўша кечаси мижога қоқинмади. Икки кўзлари телефонда бўлди. Ниҳоят тоқати тоқ бўлган Худойдод ўзи телефон рақамларини терди.

— Қарда юрибсан, ярамас?! Нега қўнғироқ қилмайсан?! —

дея ўшқириб берди у жаҳли чиқиб.

— Иш чатоқ, ака!

— Хўш-хўш, гапирсанг-чи!

— Омонзодани ўлдиришибди.

— ... Э худойим-ей! Худо раҳмат қилсин.

— Хуллас, ака, гап бундай, Омонзода қамалмаган экан. У қочиб кетмоқчи бўлганида отиб ташлашибди. Қамалган Нурмат ака билан уйнинг эгаси экан.

— Сумкачи, сумка?!...

— Улар миниб келган от турибди, лекин сумка йўқ. Уйни эгаси Каримберди ака «Улар келганида қўлларида алланима бор эди, кейин билмайман» — деб айтяпти. Ўликни бутун эрталаб қабристонга омонат кўмиб келишибди.

— Нурмат акадан сўрамадингми?

— Йўқ унга яқинлаштиришмади. «Залог»ни бериб, олиб кетавер» — дейишди.

— Аблах, ит эмганлар! — деди жаҳли чиқиб Худойдод ва телефон гўшагини уриб пачоқлаб юборишига оз қолди. — Вей, менга қара, «мен Журжонийнинг котиби Худоёрнинг укаси бўламан» демаядингми?!...

— «Бизга деса Худоёрхон бўлмайсанми, биз бошлиқнинг буйруғини бажарамиз, яхшиликча туёгингни шиқиллат» дейишди.

— Бўпти, тушунарли, сен Регар йўлидаги постда бўлиб тур, мен Худоёрнинг олдида кетдим. Йигитларни Қодирнинг олдида юбораман. Яхшиликча кўнишмайди шекилли, мочағарлар...

ГАРОВДАГИ КИШИ

Худоёрнинг тўсатдан ярим тунда Раҳматиллани йўқлагани уни ажаблантирди. «Тинчликмикан ишқилиб ё бизникилар жиҳодни бошлаб юбордимикан?» У котиб ҳузурига шошиб бораркан униб-ўсган она-қизлоғи ва оила аъзоларини кўз олдида бир-бир келтирди. «Худо хоҳласа мен шундай қолиб бўлиб қайтайинки, ҳамма қойил қолсин. Душманларим, менга ғайирлик қилганларнинг барчаси оёқларим остига йиқилсин. Ҳатто бурни кўтарилиб, бировга гап бермайдиган қўшни ўртоғи Соли эчки ҳам унга қуллуқ қилсин... Уларга кўрсатиб қўяман ҳали!» Раҳматилла ана шундай хом хаёллар оғушида ўзича мияғирлаб котиб ҳузурига кириб келганини ҳам билмай қолди.

— Фаросат борми ўзи сенда, ука? Салом йўқ, рухсат сўраш йўқ! — дея ўшқириб берди котиб.

— Э узр. Салом-алайкум тақсир, хаёлим паришонроқ бўлиб...
— Ҳа, пулингиз кўпайиб қолгандир-да! — деди котиб пичинг қилиб.

— Йўғе, ҳаммасини баҳоли қудрат хазинага топширяпман. Йўқ эмас, оз-моз тушум ҳам бор, албатта. Тирикчилик дегандай...

— Ҳа, дуруст. Мен мана шу тўғри сўзлитинг, мардлитинг учун ҳурмат қиламан. Кейин ишонаман ҳам...

— Бирор хизмат бормиди, тақсир?

— Ҳа, бор, лекин жиддийроқ!

— Кимнинг калласини олиб келиш керак, тақсир? — деди Раҳматилла мийиғида қулиб.

— Ҳа, айёр. Биламан сени калта эмас пул қизиқтиради. Хуллас, йигитларинг билан топшириғимни қойиллатиб бажарсанглар 5000 доллар оласан.

— Хизматингизга тайёрман, тақсир! — деди Раҳматилла икки қўлини кўксига қўйиб итоаттўйлик билан.

— Хуллас, бизнинг бир Ўзбекистонлик меҳмонимизни Қодиркалнинг одамлари ушлаб гаровга олишган. Унинг қўлида бизнинг Ўзбекистондаги биродарларга етказиш керак бўлган махфий пакет бор. Уни бировга совға-салом сифатида олиб бориб қўйинг деб сумка ичига яшириб бериб юборганмиз. Қисқаси, бу ёғи сени қизиқтирмаслиги керак.

— Мен нима қилишим керак?

— Сен ўзингни йигитларингдан олиб Қодиркалнинг ҳузурига боришинг ва гаровдаги кишини озод қилиб уни ишончли йигитлар билан бирга Ўзбекистонга қўшиб юборишинг керак. Ўзинг борсанг ҳам бўларди-ю, лекин сен у ерда қидирувдасан-да!..

— Улар қаерга бориши керак?

— Чегарадан Узун ёки Деновга ўтиб аввало, меҳмонни сумкаси билан кузатиб қўяди, сўнгра, ўзи Тошкентга изма-из етиб бориб сумкани ўша киши томонидан бизнинг Аҳмадхўжа исмли одамимизнинг қўлига берилганини кўргач, ортага қайтади ва у ердаги сиёсий вазият ҳақида ҳам билиб келади.

— Тупунарли. Демак, мабодо текширувлар бўлиб қолса ўша кишини ўзи жавоб бераверади. Менинг одамим кузатувчи бўлиб боради холос, шундоқми?

— Ҳа. Шундоқ.

— Ўша киши текширувда қўлга тушиб қамалиб қолса-чи?

— Менга деса ўзи қўлга тушиб ўлиб кетмайдими? Биз учун муҳими — сумка. Сента мана бу пулни нима учун тўлаяпман, ахир! —

деди Худоёр тутоқиб, стол устига бир пачка долларни ташлади. — Агар одамнинг топшириқни аъло даражада бажариб келса яна шунча олсан. Бу ёғи сенинг ишинг.

— Бўлди, тушундим, — деди Раҳматилла аста пулга қўлини узатар экан. Ўша кишини махфий пакетдан хабари борми, ўзи?

— Йўқ. Агар хабардор бўлиб қолиб, бирор ножўя ҳаракат қиладиган бўлса, у кишини йўқ қилишларинг ҳам мумкин.

— Хўп, бу ишга қачон боришимиз керак?

— Ҳозироқ!

— Қодиркал билан келишув қандай бўлади?

— Буни уч йўли бор, биринчиси, ё унга мана бу пулни тўлаб, уни осонгина гаровдан озод қиласан, иккинчиси яхшиликча келишиш, учинчиси жанг қилиш.

Раҳматилла бир қовоғини уйиб ўйлаб қолди:

— Масала жиддийга ўхшайди. Хўп қаерга боришимиз керак, ўзи?

Худоёр харитани олиб унга тушунтира бошлади ва постларнинг бирида унинг укаси Худойберди кутиб турганини, шунинг учун тезлик билан етиб боришлари лозимлигини уқтирди ва бонқа топшириқлар ҳам берди.

— Ҳа айтгандай, — деди котиб кетаётган жангарига, — у кишини сен танийсан.

— Қаердан?! — деди Раҳматилла таққа тўхтаб.

— У киши сенинг қишлоғингдан, Нурмат ака деган одам бўлади.

— Ие, Нормуроднинг отасими?

— Ҳа, лекин унга айта кўрма.

Раҳматилла бир оз ўйланиб қолди.

— Мен бўлсам уни ҳам олволмоқчи эдим.

— Фойдаси йўқ, улар ҳозир сафарга жўнаб кетишмоқда. Умуман яқин орада бу ердан ҳаммамиз жиҳод учун жўнаб кетамиз. Интиқом кунлари яқин қолди, иншооллоҳ... — деди Худоёр ўйчан чўққи соқолини силаб қўяркан.

Раҳматилла котиб ҳузуридан ўзгача кўтаринки руҳ билан чиқиб бараклар томон чоғиб кетди ва йўл-йўлакай лагер ҳарбий техника бошқонига учрашиб зудлик билан бир яхши бронемашинасини чиқаришни тайинлади. Бу ерда учингача ҳозирланаётган вертолёт теварагига жамланаётган жангариларга кўзи тушди. Улар ичида ҳамқишлоқлари Нормурод ва Карим ҳам бор эди.

— Бўпти, — деди у Каримга қўл бериб, — Мен ҳам яқин

кунларда ортларингдан етиб бораман. Сизлар билан ҳали қўп ишлар қиламиз.

Карим эса унга номига қўл берди, гапига жавоб ҳам қайтармади. Бу унинг Раҳматилланинг қилаётган ишларидан ворози эканлигидан далолат эди.

— Отангга мендан салом айт, — деди у Нормуродга рўбарў бўлиб дабдурустдан.

— Нима, мен отамнинг олдига кетаётганмидим? — деди Нормурод кесатиб, гаплашгиси келмай.

— Ҳа энди айтдим-қўйдим-да, жўра. Мабодо... — деди сирли қилиб иршайиб қаради ва чўнтагига қўлини тиқиб бир пачка пулни ушлаб қўйди-да, тезда нари кетди. «Сен бормасанг, мана мен бораман», — деди у ўзича.

— Ифлос, тўнғиз, — деб ижирганиб қўйди Нормурод. — Бу билан нима демоқчи ўзи у?...

— У ҳақиқий қаллақесар, у билан ҳамқишлоқ бўлганимдан ор қиламан, — деди Карим ҳам рюкзagini елкага ташларкан.

* * *

Раҳматилланинг жангарилари Қодиркалнинг ҳузурига тонг ғира-пирасида етиб келишди. Улар йўл-йўлакай Худойберди тузиб қўйган режа асосида иш тутушиб, дастлаб унинг поччасини қўлга олишди ва уни Қодиркалнинг олдига жўнатишди. Қодиркалнинг опаси ва ҳали уйқудан уйғонмаган жиянлари ўз уйида гаровда қолишди. Уйнинг эшиги қулфланди ва атрофига бензин сепилиб ўт қўйишга шай қилиб қўйилди.

Қодиркал Журжонийнинг жангарилари келганини эшитиб капалаги учиб кетди:

— Нима мақсадда келишибди?!

— Гаровдаги ўзбекистонлик кишини талаб қилишяпти. Кейин уларнинг одамини нима учун ўлдиришганини аниқлашмоқчи, шекилли! — деди унинг поччаси билан бирга кириб келган соқчи.

— Солибек қани? — деди у ўзининг ёрдамчиси билан маслаҳатлашиб олиши зарурлигини кўзлаб.

— Бомдодни ўқияётган бўлса керак.

— Э, чақиринг уни. Ҳозир намозга бало борми?

Бироздан сўнг юз-кўздан зиёлилиги шундоқ сезилиб турган, чўққи соқолли кўзойнак тақсан Солибек ҳозир бўлди.

— Не гап, тинчликми?

— Эшитганингиз, — деди Қодиркал куруқ қилиб, — Хўш, нима қилиш керак деб ўйлайсиз?

— Ҳай-ҳай, Журжоний билан ҳазиллашиб бўлмайди. «Душманинг бир дона бўлса ҳам қўп» — деганлар. Билишимча, Ибод улар билан ҳам яхши муносабатда. Агар бирлашиб қолишса, худо кўрсатмасин...

— Ҳўп ануви кишини ҳозироқ чиқариб юборамиз, лекин ўлган одам ҳақида нима деймиз?

— Қочмоқчи бўлиб, бизнинг одамга ҳужум қилди, у ўзини ҳимоя қилмоқчи бўлиб билмасдан отиб юборди. Бахтсиз ҳодиса...

Қодирнинг тунд чехраси бирдан ёришди.

— Ҳе, бормисиз, ака!

— Лекин улардан узр сўраш, керак бўлса, товон пули ҳам тўланса яхши бўлади. Улар билан иноқ бўлиш ҳозирги кунда биз учун жуда ҳам муҳим.

— Ҳўп майли, лекин қанча тўлаймиз?

— Энди кўринг-да... Пул кетса кетар, лекин шуни деб бизнинг одамларимизнинг ҳам бошларига етишлари мумкин.

— Ҳўп, келишдик! Эй Суннат! — деди у соқчига, — Бор, тезда бориб анови кишини бўшатиб, поччамникига олиб боринглар. Ҳеч ери дабдала бўлмаганмикан, ишқилиб?

— Йўқ, унга яхши қарашган, — деди соқчи шошиб кета туриб.

— Бўлмаса, сиз Солибек мана бу пулни олинг-да ўзингиз бориб «разбор» қила қолинг. Бир гап бўлса хабар қиларсиз. Мен ҳар эҳтимолга қарши атрофда снайперларни тайёрлаб тураман Сиз почча, бориб айтинг, «Меҳмон» озод қилинди, уни ҳозир олиб келишадилеб айтинг. Қўрқманг, ҳаммаси яхши бўлади. Болалар уйдаמידилеб — деб сўради сардор уларга ачинган бўлиб.

— Ҳа, — деди поччаси базўр. — Улар уйга ўт кўйишмоқчи, шекилли...

— Қўрқманг, биз улар билан келишамиз, яъни сулҳ тузамиз, товон ҳам тўлаймиз.

Раҳматилла жангарилари билан Худойберди анча нарироқда оқ байроқ кўтариб келишадилеб бир тўда одамга кўзлари тушди. Снайперлар шай бўлишди. Қолган ниқобли жангарилар ҳам шистирмада сергаклинишди. БМП пулемётининг стволи ҳам яқинлашиб келаётган тўда томон қаратилди.

Тўда олдида Солибек ва Қодирхалнинг поччаси бирга, уларнинг ортидан эса Нурмат ака салмоқланиб келишарди. Унинг ҳолдан тойганлиги узоқдан ҳам кўриниб турар, у баъзан ўқчиб-ўқчиб йўталиб кўярди. Ниқобли Раҳматилла теварак-атрофга бир назар

ташлаб олдида оқ латта кўтариб келаётган Солибекка пешвоз чиқди.

— Қодиркалнинг ўзи қани?! — дея қичқирди у узоқдан турибоқ.

— Ассалому алайкум! Қодир ака беҳол ётибдилар. Кечаги жангда бир оз яраланганлар. Мана сўраган одамингиз. — деди у Нурмат акага ишора қилиб.

— Мурда қани?!

— Ҳай-ҳай, бу бир бахтсиз ҳодиса бўлибди. У киши негадир қочмоқчи бўлиб бизнинг одамга хужум қилган экан, ўзини ҳимоя қилмади деб...

— Қани у қотил, ифлос?!...

— ...К-кеча жангда у ҳам ҳалок бўлди, — деди Солибек ўзини йўқотиб — Б-биз албатта товон пулини тўлаймиз.

— Саид! — деб чақирди Раҳматилла. Бронемашина олдида турган ниқобли жангарилардан бири. Саид унинг ёнига чопиб келди.

— Нурмат акани бир четга тортиб сўранг, Омонзода қандай ўлган экан? Буларнинг гапи тўғрими ё йўқми, аниқланг? — деди Раҳматилла паст овозда.

Саид Нурмат акани бир четга тортиб ундан алланималарни сўради, Нурмат ака тасдиқ ишорасини қилди. Саид Раҳматилланинг олдига югуриб келди-да қулоғига бир нима деб пичирлади.

— Исмингиз нима, оқа? — деди у Солибекка қараб.

— Солибекман, тақсир!

— Хўп, Солибек, сиз айтганча бўлақолсин. Лекин ўлган Омонзода бизнинг энг яхши одамларимиздан эди.

— Ҳа албатта, тушунамиз, кейин келинамиз ҳам.

— Қанча бермоқчисиз?

— Мана 2000 доллар.

— Нима ҳазиллашяпсизми?

— Ахир у қочмоқчи бўлганди, анави меҳмонга ўхшаб таслим бўлганида эди...

— Сизларни худо асради. Агар бу меҳмонга бир гап бўлганида қишлоғингизнинг кули кўкка совурилган бўларди. Бу киши азоблангани учун ҳам, йўлдан қолгани учун ҳам, Омонзоданинг бевақт ўлгани учун ҳам жами 10000 доллар тўлайсиз!

— Хўп, келишдик! — деди Солибек босиқлик билан.

— Кейин меҳмонни бизнинг одам билан чегарадан ўтказиб қўйиб, у қайтганидан сўнг марҳумни ўраб-чирмаб ватанига жўнатасизлар.

— Хўп, бунга ҳам келишдик!

— Агар ўзларингни уёқ-бу ёққа ташлайдиган бўлсангизлар,

биздан Ибоддан кўрмаган кунни кўрасизлар.

— Ҳай-ҳай, худо сақласин! Биз сизлар билан ҳамкорликка тайёрмиз. Нима хизмат бўлса, бош устига.

Саид Нурмат акани бронемашина ортидаги Худойберди ўтирган «УАЗ»га бошлади ва уни машинага чиқариб ўзи Раҳматилланинг олдига келди.

— Саид, сизлар кетаверинглар. Демак, ҳамма нарсани тушундингиз, пулни олдингиз, шундайми?

— Шундай, ҳамма нарса жойида.

— Сумкани топингда, тез жўнанглар сотовой телефон билан мени хабардор қилиб тулинг, хўп, яхши боринглар.

Саид чоғиб бориб машинага ўтирди. Машина Каримбердини томон жўнади. Чунки Худойберди Нурмат акадан сумка ҳақида сўраб билиб бўлганди ва кўнгли жойига тушиб Худойдодга кўнғироқ қилаётганди.

Улар сумкани тоғиб олиб чиқишди ва бу ёғига ҳеч қандай қийинчиликсиз Узун чегараларигача етиб келишди. Йўл-йўлакай Саид ниқобини ечди ва қуролларини ҳам машинада қолдирди.

— Буларни ҳаммаси сизни қутқариш учун қилинди. Буни «маскировка» дейишади, — деди Саид Нурмат акага қараб кулиб, — Шундай қўрқитмаганимизда сизни қўйиб юборишлари қийин эди. Булар бир айёрлик, холос. Тагин ўйламанг бизларни жангарилар, деб.

— Э йўқ, раҳмат сизларга. Лекин раҳматли Омонзодага жабр бўлди-да, яхши йигит эди.

— Ҳа-ҳа, мен сизни Тошкентга кузатиб машинага ўтказиб юборгач, қайғишда мархумнинг мурдасини ота юртига олиб кетаман. Эшитдингиз-ку!..

— Ҳа-ҳа, шундоқ қилсангиз, жуда катта савобга қоласиз. Раҳмат сизга...

Улар Каримберди билан хайр-хўш қилишиб, сумкани олишиб у ёғига пиёда кетишди.

БАТАН САРИ ЙЎЛ

Улар майин шабода елиб турган адир тепаликлари оралаб Ўзбекистон чегаралари сари унсиз боришар экан жимликни аҳён-аҳёнда Нурмат аканинг йўтали бузиб кўяр, у қувватсизлигидан салмоқланиб ҳадеб ортда қолиб кетаётганди. Йўл бошлаб бораётган ва сумкани кўтариб олган Саид эса анча олдинлаб кетаётганди. У бетоқат бўлиб мўйсафиднинг секин қадам ташлашига аранг бардош

бераётганди.

— Тезроқ юрақолинг тоға, ватанингизга оз қолди, — деди Саид ниҳоят ўз тоқатсизлигини яшира олмай. — Чегарачиларнинг кўзи тушмай туриб ўтиб ола қолайлик.

«...Ватанингиз» сўзи Нурмат акани анча дадиллаштиргандай бўлди. У теварак-атрофга умид билан аланглади, лекин адир тепаликлари-ю, уларнинг юзида қовжираб шабода елидан силкинаётган ўт-ўланлардан бошқа ҳеч нарсани кўрмади.

— Чегарачилар, бирор нарса дермиди? Нега энди улардан қочишимиз керак? — деди Нурмат ака йўталиб олиб.

— Ҳа энди, бошни оғритишлари мумкин-да, ёш-ёш болалар отаси тенги одамларни сўроқ-саволга солиб турса яхши эмас-да. Хуллас, тоғажон, гап бундай, биз барибир чегарачиларга дуч келсак керак. Улар ҳужжатларни, кейин манави сумкани текшириб қолишлари мумкин. Сиз «Сумка меники, бола-чақаларга озгина совға-салом олиб кетяшман» деб айтинг, хўшми? «Нима мақсадда келувдингиз?» деб сўраб қолишса «қариндошларникига совуқ маъракага келувдим» деб айтасиз.

— «Омонзодани кўмиб келяшмиз» деб айтайми?

— Ҳа, ана яшанг! Шундоқ дейилмаса «Нимага? Қаерга? Кимникига?» — деб бошимизни оғритишади-да, зангарлар.

— Хўп тақсир, нима десангиз шу, фақат мени эсон-омон ўз юртимга ўтказиб қўйсангиз бўлгани.

— Худо хоҳласа ҳаммаси яхши бўлади, ҳужжатларингиз жойида-ку!..

— Лекин ўғлимни кўра олмай кетаётганим яхши бўлмади-да...

— Ўғлингиз қаерда эди?

— Лангар деган жойда, Журжонийни қўлида эди.

— Нима дедингиз?! — деди Саид унга ялт этиб қаради. — Ким эди ўғлингиз?

— Нормурод.

— Сарчинорликми?

— Ҳа... сиз уни танийсизми?!

Саид ўйланиб қолди. «Нега ўғлини бу кишига кўрсатишмади экан? Бир гап борга ўхшайди».

— Йўқ, бир кўргандай бўлувдим шекилли... — деди Саид мужмаллик қилиб.

— Қаерда?! — деб сўради мўйсафид бетоқат.

— ... Янги келганларида Душанбе аэропортида бир суҳбатлашиб қолувдик. Улар кўпчилик эди. Ўқишга келишган экан шекилли.

— Ҳа-ҳа, улар Ислон университетига Анқарага боришмоқчийди, Лангарда тайёрлов курсидан ўтадиган бўлишганди.

— Сиз у ерга бордингизми?

— Ҳа, уларни амалиёт ўтказгани жўнатишган эмиш, Боткенга бўлса керак.

Саид мўйсафид билан эҳтиёт бўлиб гаплашиш кераклигини ва Раҳматилла атайин ўзини танитмаслик учун уни кузатувчи қилиб жўнатаётганини англади.

— Ҳечқиси йўқ, ўғлингиз ҳали ўқишларни битириб қайтса, тўйлар қиларсиз, бизларни тўйга айтарсиз...

— Худо хоҳласа, албатта борасизлар... Бу Ўзбекистон ҳали узоқми, ҳеч йўлимиз қўпаймаяпти-да.

— Йўқ анави тепалиқдан кейин адирлар тугайди. Кейин бир километрча юрсак асфальт йўл келади. Ўша йўл Ўзбекистонники, Давлат йўли, — деди Саид гап ниҳоят бошқа мавзуга ўтганлигидан мамнун бўлиб.

Тепалиқдан ҳам ўтишди. Уларнинг қўз ўнгида ям-яшил текислик намоён бўлди. Узоқ-узоқда машиналар қўнғизлардай ўрмалашар, далаларда меҳнатсевар одамлар эса, чумолидай гимирлашар, гўё осмонда осойишталик ҳукмрон бўлган Ўзбекистон кучоқ очиб турарди.

Нурмат ака уни кўриб қўзлари қувонди, баданларидаги оғриқни унутди. Ёш боладай пастлик сари югургилаб кетгиси ва тезроқ ватан тупроғига етиб олишни хоҳлаб Саидни ҳайрон қолдириб тез-тез юриб кетди. Лекин аллақачондан келган «Тўхтанглар!» деган овоздан бир сапчиб тушиб таққа тўхтади. Чегарачилар экан. Салом-алиқдан сўнг айтгандай ҳужжатларни талаб қилишди. Бирови Саиддан сигарета сўради. Саид олдиндан билган шекилли икки пачка «Pine» чиқариб «Мана олақоллинглар, сизларга» деди.

— Сумкада нима бор? — деди уларнинг бирови.

— Ҳа, бола-чақаларга совға-салом дегандай — деди Нурмат ака ва Саиднинг қўлидан олиб очди-да бир салафан пакетда майиз ва туршак чиқариб аскар болаларга узатди.

— Йўқ тоғажон, раҳмат! — деди уларнинг бирови.

— Бемалол олаверинглар, менинг ўғлим ҳам сизларга ўхшаб хизматда.

— Тожикистонга нима мақсадда борган эдингизлар?

— Совуқ маъракага, — деди Саид.

— Ҳа бир қариндошимизни отиб қўйишган экан, исми Омонзода эди, раҳматли — деди Нурмат ака самимий.

— Нега Регардаги божхона постидан ўтмадиларинг? — деб сўради чегарачиларнинг бирови.

— Ахир у томонлар нотинч эмиш. Ибод дегани билан Қодир деганлари бир-бири билан жиққа мушт бўлишаётганмиш, боргани кўрқдик, — деди Саид.

— Ҳа, тўғри, — деди чегарачиларнинг бири, бизда ҳам шунинг учун вазият кучайтирилган, уруш ҳаракатлари Ўзбекистонга ўтиб кетишининг олдини олишни тақозо этади.

— Ҳа, шундоқ қилинглар, Тожикистонда аҳвол жуда жиддий экан, мен ҳам бир ўлимдан қолдим, Ширкент дарёсида ўликлар оқаётганини кўрдим.

— Хўп Карим ака, Нурмат ака, сизларга оқ йўл. Бу сафардан кейин божхона постидан ўтинглар. Бошқа бу ерлардан юрманглар! — деди чегарачилар сардори паспортларни қайтиб бераркан. — Сарчинорга яхши етиб олинглар, ҳамқишлоқ экансизлар-да.

— Ҳа-ҳа, раҳмат! Сизлар ҳам хизматни яхши ўтказинглар. — деди Саид. Чегарачилар нари кетишди.

— Сизни «Карим» дейишдими?

— Э-ҳа, ҳужжат бўйича «Карим», лекин мени болалитимдан «Саид» деб чақиришга ўрганишган.

— «Ҳамқишлоқмисизлар» дейдими?

— Э айтаверади-да, ёш болалар нимани фарқига боришарди. Бундай пайтда «Хўп» дейсизу, кетаверасиз...

Ватан тупроғига қадам қўяётгани учун қўтаринки руҳ пайдо бўлган Нурмат ака «Карим» ҳақида бошқа суриштириб ўтиришни эп кўрмади. Аслида эса Саид қўлидаги ҳужжат ҳақиқатдан ҳам Нормуроднинг ўртоғи Каримники бўлиб, фақат сурати алмаштириб қалбакилаштирилган эди. Бу ҳолат кейинчалик криминалистика бўлимида аниқланди. Улар ниҳоят ўша орзу қилиб интилган Денов йўлига чиқиб олдилар. Саиднинг ишораси билан бир «Дамас» келиб тўхтади ва ҳайдовчи йўловчиларга синчковлик билан тикилди. Саид атайин унинг шубҳага бормаслиги учун яшил паспортларни қўлида ушлаб турарди.

— Қаерга борасизлар?

— Деновга, аслида эса Тошкентга.

— Ҳужжатлар жойидами?

— Ие, оқа уялтирвотсиз-ку! — деди Саид тошкентча шевада.

— Чиқинглар, — деди ҳайдовчи хотиржам бўлиб, — Ҳар бирларингга минг сўмдан бўлади.

— Хўп оқа, от билан туя эмас экан-ку!

— Қаердан келяписизлар?

— Тепалик орқасидан, — деди Саид Тожикистон томонни кўрсатиб, — бир қариндош қазо қилган экан.

— Бу ерлар қаерга қарайди ўғлим?, — деб сўраб қолди Нурмат ака ҳайдовчидан.

— Худога шукур-ки Ўзбекистонга! — деди ҳайдовчи ғурур билан ва радионинг мурватини бураб, бир мумтоз кўшиқни топиб баландлатиб қўйди.

— Э, ҳайрият, худога минг қатла шукур! — деди мўйсафид кўзларидан бир неча томчи ёш думалади.

У кўшиқ оҳангига берилиб бораркан ўзини озод бўлган купдек эркин ҳис қилди. Ватаннинг нақадар азиялигини, ҳаётнинг нақадар гўзаллигини ва осойишталикнинг нақадар зарурлигини у бутун вужуди билан ҳис қилди. Лекин сарсон юрган ўғлини эслаб юраги сиқилди. Афсус уни кўра олмади. Шунча овора бўлди. Ҳаёти хавф остида қолди. Бир соат аввал қаерда эди-ю, ҳозир қаерда?... Ўша бир соат олдин у ўлиб кетиши ва ўлиги Омонзодага ўхшаб қайси гўрларда қолиб кетиши ҳам мумкин эди. Уни ҳеч ким тополмасди ҳам...

У охириги воқеаларни бир-бир кўз олдига келтирди. Қоронғу-зах хонада тукларигача дилдираб чиқишлари, хавотирлик, кўркув ва ниҳоят озодлик, ниқобли кишилар... Нурмат ака шулар ҳақида эслар экан юраги сиқилди. Ўпкаси тўлиб кетди. Ич-ичидан тўхтамай йўтала бошлади. Бели ва оёқларида қаттиқ оғриқни ҳис қилди. Оғриқлари гўё уни эркинликка чиқишини кутиб тургану энди гиппа томоғидан олаётгандай эди.

— Ҳа тоға, мазангиз йўқми дейман? — деди ҳайдовчи йўталаётган ҳамроҳига қараб қўйди.

— Ҳа, шамоллаб қолганга ўхшайдилар, — деди Саид унинг ўрнига.

— Уйингизга етиб боргач ўзингизни дўхтирга кўрсатинг, — деди ҳайдовчи.

— Ҳа албатта, раҳмат ўғлим! — деди Нурмат ака базўр. У тобора ҳолдан кетиб бораётган эди ва Деновга қачон кириб келганини пайқамай қолди. Бир пайт Саид унинг елкасига туртиб ўзига келтирди.

— Туша қолинг, тоға, бирга тамадди қиламизда, кейин сизни Тошкентнинг машиналаридан бирига чиқариб юбораман.

Мўйсафиднинг қуввати кетган, қорни оч бўлса-да, томоғидан негадир овқат ўтмади. Баданидан ички бир титроқ келар ва ўқчиб-ўқчиб йўталарди. У чой ичиб тургунча Саид киракашни гаплашиб

келди ва олдига хурсанд қайтди.

— Ана бўлди, хув анави оқ «Жигули» сизга мунтазир. Яхши боринг, уйдагиларни сўранг, ҳа айтмоқчи сумкангизни эҳтиёт қилинг, ҳар ерда қолдириб кетманг. Омонатда-омонат, бировнинг нарсаси ахир.

— Ҳа-ҳа, мен уни Тошкентга олиб бориб эгасига топшираман, албатта...

Машинага яна уч йўловчи олинди. Бу орада Саид бошқа машиналар олдида ҳам нималарнидир сўраб юрди. Ниҳоят машина жўнайдиган бўлди. Саид Нурмат ака билан қучоқлашиб хайрлашди.

— Яна дийдор кўришгунча, отахон! — деди Саид.

— Раҳмат сизга, соғ бўлинг, саломат бўлинг, юртимиз тинч бўлсин, инсонийлигимиз йўқолмасин, илоҳим. Бола-чақангизни орзу-ҳавасини кўринг, қилган яхшилигингиз мендан қайтмаса худодан қайтсин!

Улар йўловчилар билан фотиҳага қўл очишди. Машина жойидан қўзғалди. Нурмат ака орқа ўриндиққа сиқилиб ўтириб сумкани оёқлари орасига олволганди. Мазаси йўқлиги, оғир толиққанлиги ва қувватсизлиги туфайли тезда пинакка кета қолди, лекин бу маҳалда изма-из яна бир «Нексия» машинаси йўлга чиққанидан ва унда Саиднинг бир ўзи орқа ўриндиқда ёнбошлаб келаётганидан беҳабар эди.

«Жигули»даги йўловчилар асосан талабалар бўлиб, улар машина юраётганидагина унга ўтиришганди ва машина жойидан қўзғалганидан сўнггина салондаги бадбўй ҳидни туйдилар. Ҳатто ҳайдовчи ҳам буни кутмаганди. Неча кунлаб қамоқда ювинмай ўтириш... ўз ишини кўрсатган, мўйсафиднинг мазаси қочган, унинг уст-бошига зах ва ёқимсиз ҳид ўтириб қолганди. Бу ҳолат аввало орқада ўтирган талабаларни безовта қила бошлади.

— Ака, тўхтатинг, — деди улардан бири бурнини беркитиб.

— Ҳа тинчликми? — деди ҳайдовчи ҳеч нарсга сезмагандай.

Машина йўл четига тўхтади. Икки талаба ундан сакраб тушишди. Бирови чуқур нафас олди.

— Нақадар гўзал бу ҳаёт! — деди иккинчиси ҳам ҳазиллашди энтикиб.

— Ака, ахир Тошкентгача бўғилиб ўлиб қоламиз-ку! — деди бирови машинадан тушиб келган ҳайдовчига.

— Нима бўлибди? Ойналарни очиб кетамиз. Мениям отам шу кишига ўхшаб чўпон эди.

— Э, йўқ ака, тўри келмайди. Айтган пулингизни тўлаяпмиз-ку!..

— Ахир ўзингиз тушунинг-да.

Ҳайдовчи нима қиларини билмай ҳайронда қолди. Бу орада учинчи йўловчи ҳам тушиб келди. Мўйсафил эса, парвойи фалак уйкута кетган, бу етмаётгандек варанглатиб хуррак ҳам огаётганди...

Талабалар билан ҳайдовчи узоқ тортишибди. Ниҳоят уларнинг бири қарши тарафдан келаётган бир микроавтобусни тўхтатди. Уни кўриб ҳайдовчининг жаҳли чиқиб кетди ва микроавтобус ҳайдовчисига дағдаға қила кетди.

— Агар мана шу болаларни олиб бир қадам юрар экансан, кунингни кўрсатаман!

Микроавтобус ҳайдовчиси тўсатдан кутилмаганда эшитган бу гаплардан тутаб кетди ва «мен билан сени нима ишинг бор!» — деб ёқаллашиб кетишди. Энг ёмони микроавтобусчи боксёр бўлган шекилли, бир уриб накаут қилди-қўйди. «Жигули» ҳайдовчиси йўл ёқасида беҳуш ётиб қолди. Талаба болалар ишнинг бу томонга айланиб кетганидан ҳангу манг бўлиб қолишганди.

«Нексия»да ўзича ҳузур қилиб ёнбошлаб кетаётган Саид йўллаги бу баҳса кўзи тушиб довдираб қолди.

— Э, тўхтатинг! Тинчликмикин?

— Нексия жанжалкашларни оралаб ўтиб олдинга тўхтади. Бу пайтда талаба йигитлар беҳуш ҳайдовчини ўзига келтириш билан овора эди. Фалакнинг гардиши билан шу пайт тўсатдан қарши тарафдан ДАН машинаси ҳам келиб қолди...

Хуллас, ҳайдовчиларнинг ҳужжатлари олинди. Талабаларнинг ҳам ҳаммаси гувоҳ бўлиб Денов ИИБ бўлинмасига равона бўлишди. Албатта «хуррак отар киши» ҳам бу дунёнинг ишларидан беҳабар машина ичида қолиб кетди. Фақат рулни бир милиционер бошқариб борди. Воқеаларнинг бу алфозда ривожланиб кетганидан Саид ҳангу манг бўлиб қолганди. Бунинг устига «Оббо жўжа хўрозларей» — деб қайтиб келган «Нексия» эгаси индамай рулга ўтириб машинани ўт олдирганида Саид дод деб юборай деди:

— Тўхтанг, илтимос!

— Ие, нега ака, йўлимиздан қолмайлик.

— РАФНи ҳайдовчиси мени бир қариндошимга ўхшади-да!

— Нега тушмадингиз бўлмасам?

— Танимабман-да... Жанжал нимадан чиқибди, ўзи?

— Ким билади. Икков ҳайдовчи нимадандир уришиб қолишибди-да, кетдикми?

— Орқага ҳайданг, илтимос. Ҳаққингизга қўшиб бераман.

— Ие, унақа эмас-да, ака. Мен ҳали Тошкентга бориб қайтиб

келишим керак.

— Мен ҳижолатпазлик билан қандай кетаман, ахир!

— Уфф... — деди ҳайдовчи ортга қайтар экан, — энг ёмон нарсa — бу йўлдан қайтиш. Нимага тўхтадим ўзи?..

— Мелисахонага ҳайданг. Хойнахой улар ўша ерга кетишган бўлишса керак.

— Нима, энди мелисахонама-мелисахона юрамизми? — деди ҳайдовчи кесатиб.

— Бўғилманг, ҳаққингизни бераман, икки баробар тўлайман керак бўлса.

— Ортиқча пулингиз керакмас, ака. Йўлдан қайтиш хосиятсиз бўлади, дейишади-да!

Улар бўлинма олдига етиб боришгач, Саид тезлик билан «Жигули» ичида ухлаб ётган «ҳамроҳи»га кўзи тушди ва уккиникидай нигоҳи билан сумкани излади. Эшикни очиб аста олмоқчи эди талабалардан бирови чиқиб қолди. Саид ўзини машина олдидан олиб қочиб гўё улардан хавотир олиб орқаларидан келишганини айтиб нима гаплитини билиб олди ва «Нексия» ҳайдовчисининг олдига борди.

— Хуллас яна бир йўловчи оламиз. У киши орқала ётиб кетади, мен эса олдинда кетаман. Ҳаққини двойной олаверасиз. Фақат сиздан илтимос, у кишини мазаси йўқроқ экан. Олиб келиб ўзингиз ётқизиб жойлаб олсангиз, савоб бўларди.

Киракашта бу гап хун ёқди. Нурмат акани авайлаб олиб келиб, чопонини ечиб болиш қилиб берди ва ётқизиб қўйди. Саид ҳам гўё ўзини ота атрофида парвона бўлгандай кўрсатиб, унинг чопонининг тагига сумкасини гўё болишни баланд қилмоқчидай баландроқ қилиб қўйди.

— Синадиган нарсаси йўқмикин, ишқилиб, — деди Саид кулиб, — Хўп бизлар жўнадик, сизлар «Жигули»да ортимиздан етиб оларсизлар. Йўлдан ўзига духи селган бирор жононни олволинглар.

Ҳаммалари кулишдилар, умумий кайфият кўтарилган эди. Ҳайдовчи яхши мусиқани топиб қўйди. Саид машина ойнаси тагида турган қора кўзойнакни олиб тақиб олди.

* * *

...Нихоят Тошкент шаҳри азиятга етиб келинди. Нурмат ака келгунича ўрнидан турмади, балки ўқчиб-ўқчиб йўталиб келди. Машина Чорсу бозори дарвозаси олдига келиб тўхтади. Саид икки киши учун ҳисоб-китоб қилди.

— Раҳмат ака, мана бу кишини уйғотиб юборинг, фақат сумкасини унутиб қолдирмасин.

Ҳайдовчи Нурмат акани қўзғатаётган пайтда Саид кўздан ғойиб бўлган эди...

АЖАЛ УЯСИ

Лангарга янги келганлар ёки бирор сафарга жўнаб кетаётган лашкарлар сафи олдида маъруза ўқиш ва фотиҳа қилиш вазифасини одатда Оллоқул қори бажарар эди.

Бу гал ҳам шундай бўлди. Ярим тун бўлишига қарамай бошига лайлак уясидай салла ва эгнига қават-қават ола чопон кийиб олган қори руҳан эзилган, юзларига яра-чақа тошган, афт-бапшаралари кўкарган ва баъзиларининг лаблари моматалоқ бўлиб, шишиб кетган сафарга отланаётган йигитлар ёнида пайдо бўлди ва дабдурустдан ўз маърузасини бошлаб юборди:

— Аллоҳнинг мўмин бандалари! Сиз-азизлар, бугундан эътиборан ислом илмидан хабардор бўлган ва уни чуқур эгалламоқни ният қилган, кофирларга қарши жиҳод қилмоққа тайёр бўлган исломнинг ишончли лашкарларидурсизлар! Бу ерда озми-кўми ислом илмидан воқиф бўлдингиз, душманга қарши курашиш сирларини эгалладингиз, туз-намак бўлдингиз. Энди олган сабоқларингизни Аллоҳ йўлига бахшида қилмоқлик, еган тузингизни оқламоқлик, ислом душманларига қарши жиҳод қилмоқлик фурсати келди. Илоҳи омин, Сизларни Аллоҳ ўз паноҳида асрасин! Сафарларингиз беҳатар бўлсин! Иллоҳим, она-юртингизга соғ-омон бўлиб қайтингиз, Оллоҳу акбар! — дея юзига фотиҳа тортди. Сўнгра Оллоқул қори ҳар бир жангари йигитлар сафи олдидан тасбеҳини ўтирганча уларнинг кўзларига сирли нигоҳини тиккан ҳолда бир-бир қараб чиқди.

Шу пайт котиб Худоёр ҳам етиб келди ва ҳар бир йигит қўлига 500 доллардан пул улашди.

— Бу пуллар хамир учидан патир, — деди у йигитларга қарата. Бундан буён ҳар бир одатий кунингиз учун 200 доллардан, жанг ҳаракатларида иштираётган матонатли онларингиз учун 500 доллардан ҳақ оласизлар! Сизлар ўз юртингизга юзий бўлиб борганингизда бу ҳалолдан топган пулларингиз керак бўлади ва ўша ернинг ҳукмдорларига айланасизлар!

Ниҳоят вертолётнинг оёғи ердан узилди ва тун қўйнидаги тоғлар сари парвоз қилди. Лекин йигитлардан ҳеч ким қаёққа кетаётганларини билишмас ва бу уларни қизиқтирмаётган ҳам эди, чунки яна наъшавандлик бошланганди.

Узоқ парвоздан сўнг чироқлари милтираб кўринаётган тоғ дараларидан бири устида вертолёт доира ясади ва қўна бошлади. Йигитлар парвоздан сўнг ўзларини бир ажиб сўлим тоғ оралигида кўрдилар. Тонг ёрилиётган бўлишига қарамай тоғ булбули дилни вайрон

қилгучи даражада сайрамоқда эди. Теварақ-атрофдан ёқимли шабада эсар ва гуллар бўйини олиб келарди. Бу ажиб бўйлар ичида Нормурод учун жуда таниш бўлган ўша зира ҳидлари ҳам уфурмоқда эди.

Лекин у бу ҳиднинг ниманики эканлигини мушоҳада қилишга ултурмайоқ, ўзларига ўхшаган жангарилар қўриқтаётган бир қўрғонга кириб келишди ва хушбўй ҳидлар ўрнини энди бадбўйлик эгаллади. Қўрғон ичи ифлос ва бесаранжом эди. Ҳам ҳарбий, ҳам афғон мужоҳидлари кийимидаги елкаларига автомат олиб олган, тишлари қорайиб кетган, бадбашара кимсалар янги келганларни иршайиб кузатишгаётган эди. Янгиларни қўрғон ўртасига сафга тизиб бу ернинг сардори аввало йўқлама қилиб чиқди.

Қориндор, қорасоқол бу кишининг исми Хўжа Аҳмадулло экан. Унинг қаеридир Нормуродга таниш туюлди. Лекин эслай олмади.

— Ислон лашкарлари! — деди Хўжа Аҳмадулло қўлини белига тираб, у ёқ, бу-ёқ бетоқат юраркан. — Сизларни, бу ерга шахсан Журжоний жанобларининг ўзлари катта ишонч билан юбордилар. Сизларнинг зиммангизга ниҳоятда шарафли вазифа юклатилган. Сизлар, ҳозир кофирларга қарши жиҳод қилиб душманларингизни ер билан яқсон қилишга мўлжалланган муҳим истеҳкомдадирсиз. Мана шу истеҳкомни қўриқлаш, уни ганимлар кўзидан асраш, Аллоҳ йўлида виждонан хизмат қилиш, сизларнинг муқаллас вазифангиздир. Эслатиб қўяй, базамиз атрофида уймалашган ҳар қандай бегона шахс ганим ҳисобланади. Уларни асир олишингиз, қочмоқчи бўлганларни, аямай отиб ташлашингиз керак! Чунки, душман базамизни йўқ қилиш учун ҳар қандай чоралар кўриши мумкин. Сизларга яна бир муҳим гапни эслатиб қўймоқчиман. Бу замин, яъни манави тепаликнинг таги бизнинг ҳарбий базамиздир. Унинг жойлашуви қаттиқ сир сақланади. Кимки, шаккоклик қилиб буни ошкор қилса, оғзидан гулласа, тили суғурилиб даҳанига эриган қўрғошпин куйилади! Қочмоқчи бўлганларнинг териси шилинади! Ҳеч қандай асир бу ердан тирик қочиб кетмаслиги керак. Қочоқ ҳам, қочириб юборган ҳам ит азобига гирифтор қилиниб, танаси қузғунларга ташланади! Ёдларингизда бўлсин! Булар қўрқитиш эмас, балки, Аллоҳнинг хоҳиш иноятидир! Сизлар энди оддий одам эмас, шонли ислон лашкарларидурсизлар! Хиёнаткорлар, сотқинлар, қочоқлар эса, жазога мустаҳқилдирлар! Бундай нобакор шахид кетишга ҳам нолойик, ер ҳам уларни қабул қилмайди, балки, таналаридан қон чиқармай азоб билан ўлдирилажак, ўликлари куйдирилажак! Бу ишларни жаллодларимиз бажаради. Улар хорижда махсус тайёргарликдан ўтишган. Илоҳим, сизларни ана шу жаллодларимизнинг қўлига тушишликдан ўзи асрасин!

— Яна бир гап. Бу ерда қўлга олинган кофирлар ҳам бор. Улар бизнинг асирларимиздир. Исломга хизмат қилишдан бош тортган итъялоқлар улар. Улар ер остидаги янги бункеримизни бунёд қилишга жалб этилган. Бизнинг бункерга, худо хоҳласа, ҳеч қандай ёвуз куч, ҳеч қандай бомба раҳна сола олмайду. Сизларга асирлар билан мулоқот қилиш, уларга бирор кўмак бериш ман этилади. Уларга раҳмсиз бўлинг, шафқатсиз бўлинг. Улар худо урган бандалардир. Уларнинг ўликлари анави жарликка улоқтирилиб, ёқиб юборилади. Гапнинг қисқаси, сизлар, Журжоний жанобларининг ишончларини оқламоқликларинг керак. Кунлик иш ҳақларингиз 200 доллар. Нонунга, тушлик, кечки овқат тўйгунингизча. Саволлар борми?

Йигитлар жим эди. Ҳеч ким савол беришга ботина олмаёттанди. Бундан ташқари нашанинг кучи ҳам ўз таъсирини ўтказгани саросималиктаридан маълум эди.

— Саволлар бўлмаса, ислом йўлига, Аллоҳ йўлига виждонан хизмат қиламизми?

— Хизмат қиламиз!!! — деди йигитлар барабар.

— Ё Аллоҳ, ё жиҳод!

— Ё Аллоҳ, ё жиҳод!!!

— Ётоқларингиз бункер ичидаги махсус хонада. Ўша ерда машқлар ўтказасизлар, ҳар хил портлатгичларни тайёрлаш ва ҳар хил тактик машғулотларни ўрганасизлар. Қўшимча маълумотларни эликбоши, ўнбоши сардорлардан оласизлар. Бошқа саволлар бўлмаса жой билан танишиш учун кетдик.

Йигирма чоғли лашкар болалар тоғнинг тоза ҳавоси қолиб энди зах ва димиққан ғорсимон оралиқдан ер ости йўлагини бўйлаб кетишди. Нормурод ва Карим ҳам бу ҳолатдан қарахт бўлиб гўё ўзларини аждарҳонинг оғзига кириб кетаётгандай ҳис қилдилар. Нападан тўйгунича чекиб олган баъзи йигитлар ё хиринглаб кулишар ёки кўркувдан дағ-дағ титраб бақира бошлагандилар. Лангарда ҳар ҳолда нимагадир умид қилиш, қочиш кетиш, ҳеч бўлмаганда очиқ ҳавода чуқур нафас олиш ўлиш мумкин эди. Бу ерда-чи? Тош босиб қолиши ё бирор фалокат юз бериши ва ўлигинг аросатда қолиши ҳеч гап эмас эди. Ёшлар ўзларининг қаттиқ алданганликлари ва тузоққа илиниб қолганликларини бутун вужудлари билан ҳис қилдилар ва иложи борица қочиш илинжида бўлдилар. Айниқса, асирларнинг ер остида ит азобида ишлатилаётгани, уларда инсон қиёфаси қолмаганлигини ва жонларига азоб берилаётганини, мурдалар ҳўрланаётганини кўриб, юраклари орқага тортиб кетди. Зах, чанг ва қўланса ҳид. Мўлтираб, ялтираб кўринаётган жуфт-жуфт кўзлар,

синчков нигоҳлар. Соч-соқоллари ўсиб ориқлаб кетган, эссиз одамлар...

Бу ерда иккита бункер бўлиб, уларнинг бири қуриб битказилган, ёруғлик ва ҳаво тозалагичлари жойида эди. Ушбу бункерда ҳарбий қурол-аслаҳалар, турли портлатгичлар, ҳатто захирадаги озиқ-овқатлар ҳам сақланарди. Шунингдек, лашкарлар учун юрсимон ётоқхона ва машғулот хоналари ҳам бўлиб темир-бетон тиргаklar қўйилганди. Уни бунёд қилиш учун неча йиллар кетгани, кимларнинг қанча маблағлари сарф бўлгани, неча-неча одамларнинг бошига етганини тасаввур қилиш қийин эмасди.

Иккинчи қисми эса, янги бунёд бўлаётган бункер бўлиб, асирлар (қуллар) асосан ўша ерда ишлар ва яшашарди. Уларнинг устидан назорат қилиш, ишлатиш, базани қўриқлаш Ислом лашкарларининг вазифаси эди. Лашкарлар орасида (ва ҳатто қуллар орасида) Хўжа Аҳмадуллонинг ўз айроқчилари бўлиб, кунлик ахборот унга етказилиб туриларди. Яна алоҳида жазоловчи кимсалар гуруҳи бўлиб, мазкур жаллодларнинг вазифаси ўта ваҳшийликлардан иборат эди. Каратэ ва Ушу машқлари асосан ер сиртида бажариларди.

Базага қоровулик қилувчилар очиқ ҳавода бўлгани учун фақат энг омадли лашкарларга, яхши хизмат қилиб ўзини кўрсатиб келаётган, турли мушгташувлар ва ўзаро жангларда ғолиб бўлган, қочоқни тутиб олган ёки ўлдиргангагина рағбатлантириш сифатида насиб қиларди.

Бу ерда яна асира аёллар ҳам бўлиб, улар асосан кир-чир ювиш ва овқат пишириш, сардорларга овунчоқ бўлиш ҳамда кўнгилларини хушнуд қилиш билан банд эди. Сардорлар эса, ер сиртидаги алоҳида бинода истиқомат қилишарди.

Базанинг теvarак-агрофи улкан тоғ қоялари ва қалин дарахтзорлар билан қопланган, бир четидан шарқираб сой оқиб турадиган гўзал гўша эди.

Лекин бу гўзаллик алдамчи бўлиб, унинг бағрида юзлаб одамлар азоб чекаётгани ва минглаб одамларнинг ёстиғини қуриштиш қудратига эга бўлган ажал қуроллари сақланаётганлигидан ва катта қирғинга тайёргарлик қўрилаётганлигидан ҳеч кимнинг, ҳатто шу гўзал гўшадан 30 қақиримгина наридаги сарчинорликларнинг ҳам ҳали хабари йўқ эди. Мазкур ёвузлик уясида хизмат қилаётган Нормурод ва Каримлар ҳам ўз она қишлоқларига қурол кўтариб боришлари мумкин эканлигидан ҳали беҳабар эдилар.

Инсон зоти ҳар қандай шароитта ҳам аста кўникиб борар экан. Нормурод билан Каримнинг ҳар ҳолда омадлари келиб қурол-

аслаҳаларни тушириш, омборларга жойлаш, рўйхатлаш каби ҳўжалик ишларига қўйилишди. Чунки, бу ишларни сардорнинг фикрича ҳеч қачон қўлларга ипюниб бўлмайди. Бу ҳар икки йигитта ҳам хуш келди. Ҳар ҳолда ит азобида меҳнат қилаётган одамларни назорат қилишмайди, ўликларни ташиб, ёқишмайди. Асирларнинг аянчли нигоҳларидан нарироқда бўлишди. Пайти келиб қочиб кетишга ҳар ҳолда имконият бўлади. Лекин кун сайин қурол-аслаҳалар келиши кўпайиб борар, миш-мишларга қараганда Жирғатол томондан мужоҳидлар Қирғизистонга кириб келишмоқда эди. Ўша кунлари тоғ чўққисидаги халқаро метерологик станциясининг ҳам пачоқлаб ташланганини Нормурод омбордаги икки мужоҳид зобит суҳбатидан англаб олди. Лекин бу станция қаерда жойлашганлигини ҳам, шунақа станция борлигини ҳам эслаб олмади. Ҳар кунда янги-янги лашкарлар гуруҳлари ҳам кела бошладилар. Улар орасида афғонистонликлар, араблар ва ҳатто чеченлар ҳам бор эди. Ниҳоят, базага Журжонийнинг ўзи ҳам тапшиф буюрди. У барча зобитлар, сардорлар, лашкарларни очиқ майдонга тўшлаб, кофирларга қарши буюк жиҳод бошлангани билан муборақбод қилди.

— Жиҳод онлари келди! — дея қийқирди у оғзидан тупугини сачратиб, бўйин томирлари чиқиб кетгудай даражада, — шонли лашкарларимиз Қирғизистонни эгаллаб бўлдилар. Эндиги навбат Қўқон халифалигини тиклашга. Бу соҳада Аллоҳнинг ўзи бизга мадал бўлади. Худо хоҳласа, бизлар шимолдан водий томонга юришни бошлаймиз. Жанубдан эса, бизнинг иттифоқчиларимиз Бухорои Шариф томонга юришга, Ўзбекистон ичкарасида эса, бизнинг ҳамфикр одамларимиз пай бўлиб туришибди. Бизлар албатта ғалиба қиламиз! Ё Аллоҳ! — дея қичқирди у.

— Ё Аллоҳ!!! — дея жавоб қайтарди лашкарлар.

— Ё жиҳод!

— Ё жиҳод!!!

— Ё Аллоҳ, ё жиҳод!

— Ё Аллоҳ, ё жиҳод!!!

Нашаванд лашкарларнинг бир сония жазабаси тутди ва бу жазава садолари тоғларда акс садо бериб, уларни янада шуқуҳлантирди.

— Ортиқча кофир асирларни энди ушлаб туришга зарурат йўқ. Бизлар жангни шу ерда бошлаймиз. Сардорлар! Уларнинг Ислом йўлида хизмат қилишга майли бўлмаганларини саралаб олиб, жангга тайёрланглар. Нолойиқларини йўқ қилинглар. Ундай кофирларнинг энди бизга кераги йўқ! Маҳаллий аҳоли орасидан ҳам Ислом лашкарлари сафига йигитларни жалб қилмоқ лозим. Ислом йўлидаги жиҳодга қарши чиққанлар, ундан ёрдамини аяганлар аяб ўтирилмасин.

Ўша кунни Журжоний билан бирга Лангар лагерининг маъмурлари ва зобитлари келган эди. Уларнинг орасида Раҳматилла ҳам итоат билан роз турарди. Ҳар бир сардорларга алоҳида топшириқлар берилди. Раҳматилла ҳам маҳаллий аҳоли ўртасида иш олиб бориш бўйича гуруҳ сардори этиб тайинланди. Ишқол қилувчи сардорларга уч кун ичида Сўх туманини эгаллаш, Фарғона водийсини, Жанубий чегараларини ишқол қилиш топширилди. Ҳар бир сардор ўзлари учун «Команда» йиға бошлади. Раҳматилла эса, албатта ҳамқишлоқлари Нормурод ва Каримни ўзининг одатдаги жангарилари сафига қабул қилди.

— Билиб қўйларинг, мен сенларга ёрдам бераётганимни унутмаларинг, бўлмаса мана шу зах бункерларда ўлиб, чириб кетасанлар. Менга яхши хизмат қилишларинг керак. Агар шилт-пилт қилсанглар ўз қўлим билан отиб ташлайман. Ҳамқишлоқ бўлганларингга қараб ўтирмайман. Бу ер сенларга Сарчинор эмас. Худо хоҳласа мен у ернинг амири бўламан, сенлар эса, менга муовин бўласанлар. Яқинда у ерларда қирғинлар бўлади. Билиб қўйларинг ота-оналаринг, қариндош-уруғларинг фақат сенлар туфайли омон қолишади. Тупундиларингми?

— Тупундик!!! — деди иккови иложсиз.

— Менга қара Нор. Сенлар бу ёққа келган кунларинг, отанг келган экан. Уни гаровга олишибди. Мен йигитларни олиб бориб қутқариб, уйларингга жўнатиб юбордим. Так что, мендан бир умрга қарздорсан, билдингми?

— Қ-қандай қилиб? — деди Нормурод эсанкираб.

— Кейин тупунтириб бераман. Ҳозир жойларингга борларинг. Мени кўмондон кутяпти, — деди Раҳматилла маъмурий бино томон кетаркан: — Билиб қўйларинг чақиртиришим билан беш секунд ичида шу ерда сафда бўласанлар!

Йигитлар бир сония анграйиб қоляшди.

— Нормурод! — деди ниҳоят Карим ўртадаги жимликни бузиб, — ишлар чатоқ-ку, бу уруш дегани.

— Ҳа, ёмон бўлди. Наҳотки, бизникилар бу ишлардан хабардор бўлишмаса?!

— Билишади. Улар ҳам қўл-қовушгириб ўтиришмагандир.

— Лекин бу ердаги сирни билишмайди-ку! — деди Нормурод шивирлаб. .

— Ҳа, тўғри. Шунинг учун биз тезроқ бу ердан қочишимиз керак.

— Тс-с...— деди Нормурод атрофга аланглаб, ёнимизда айғоқчилар бор-а, бу гапни бошқа такрорламайлик.

— Раҳматилланинг «командаси» га кирганимиз бир жиҳатдан яхши бўлди.

— Нега?

— Ҳар ҳолда бу ерда димиқмай қишлоқларга чиқиб кетар эканмиз-ку!

— Ҳа, бошимизда борини кўраверамиз-да. Лекин ҳалиги гап учун имконият кўп бўлади.

Икки ўртоқ дардлашиб бир яшиқни кўтаришди-да бункер сари йўл олишди. Чунанчи, бу пайт омбор сардори узоқдан «бўлмайсанларми тезроқ?!» — дея қичқираётган эди...

Раҳматилланинг «командаси» база яқин атрофидаги қирғиз қўрғонларини оралаб ўзига хос «рейдлар» қила бошлади. Кўзига бақувватроқ кўринган кишилар ва йигитларни лашкарлик хизматига мажбуран ёллаёттанди. Бу ишни ихтиёр қилмаганлар эса, асирликка олинар, ёлланганлар ва асирлар юк машинасида базга олиб келинганч, қайтадан сараланар эди. Бу талбидан ҳатто чўпон болалар ҳам четда қолмади. Кўнмаган чўпонларнинг баъзилари ҳатто отиб ташланиб, моллари ҳайдат кетилди. Бу синоатларнинг дарагини эшитган аҳоли саросимага тушиб, турли томонларга қоча бошладилар.

Раҳматиллани асирлар ичидаги ва атрофдаги бой одамлар кўпроқ қизиқтирарди. Чунки, бой одамларнинг ўзини ёки бирор оила аъзосини гаровга олиб катта суммадаги пул талаб қилиш йўли билан бойлик орттириш унинг азалий одатига айланган эди.

Лекин бу пайтда Ўзбекистон ҳукумати ҳушёрликни ошириб, чегараларини мустаҳкамлаб, керакли миқдордаги қуролли кучларни ҳимоя учун ташлаган, ваҳдобилик ва «Хизбут-таҳрир» оқимиға қарши курашиш йўли билан кутилаётган хавфни бартараф этиш учун фурсатни қўлдан бермай вертолётлар ҳаводан туриб мужоҳид лашкарлари ва уларнинг истеҳкомларини йўқ қилиш мақсадида парвоз қила бошлагандилар.

Бомбардимондан сақлаш мақсадида базани яхшилаб ниқоблашганди. Унинг ташқи томони гўё улкан чорва қўрғонига ўхшарди. Ҳарбий техникалар устига ҳашак бостирилди, худудига мол-қўйлар озод қўйиб юборилди. Қоровулларга эса қирғиз қалпоқ ва узун чакмон кийдирилди. Чакмон ичида эса автомат ва гранаталар пай турарди. Бир гал вертолётларни чалғитиш учун «тўй» маросимини уюштиришди. Асира аёллар ва соқолли асирлар «гўё» давра қуриб «шоду-хуррамлик» қилдилар. Яшириниб, писиб ётган банги

мухожидлар бу томошадан завқ олдилар.

Раҳматилланинг ўй-фикри эса, тумандаги бой одамларни аниқлаш, уларни гаровга олиш ва қандай қилиб бўлмасин уларни ишғол қилиш эди. У ўзини козёр ҳисоблар, чунки у Журжонийнинг ишончига кирган, етарли қуролли кучга эга эди. Туман ҳудудида эса маҳаллий ҳукумат кучсизланиб қолган ва ҳеч қандай қонунчиликка амал қилмай қўйган ҳуқуқ-тартибот ходимлари гўё «сичқон уйини минг танга» дегандек қасқадир ғойиб бўлгандилар. Шу туфайли юрт пароканда ва саросимада эди.

— Биз бутун туман прокурори Жаписевни қўлга оламиз, — деди Раҳматилла йигитларига, — Унга товон тўловини тўлаш учун уч соат мухлат бердик. Тайёргарликларингни қўриб, нонушга қилиб олинглар.

— Агар шартни бажармаса-чи? — сўради йигитлардан бири.

— Кофир жазосини олади. У не-не бегуноҳ мўмин-мусулмонларни қаматиб юборган, қанча камбағаллардан пора олиб битиб кетган. Пулни топади. Топмаса бола-чақаси билан қириб ташлаймиз, — деди сардор бамайлихотир.

— Болаларида нима гуноҳ, ака?

— У кофир. Кофирнинг боласи ҳам кофир бўлади-да, овсар!

— Раҳматилла ака, агар сир бўлмаса, уни қанчага аъзо қилдингиз? — деб сўради йигитлардан бири сап-сарик типини кўрсатганча тиржайиб.

— Эллик мингта — деди у қуруқ қилиб.

— Сўмми?

— Эй, гарангмисан! — деди бошқаси жеркиб, — ҳозир сўм қолдими? Доллар-да.

— Бизга ҳам чой пули бўладими, ока?

— Албатта-да, 200 дан 500 гача сизларники, агар ундира олсак, албатта.

— Йўқ, у барибир бера олмайди, — деди кимдир.

— Нега энди?

— Чунки, биз бу ерда муддатни кутиб ўтиргунча, у киши қуённинг расмини чизиб, сурворади.

— Гапинг жуда тўғри, яшавор! — деди Раҳматилла, — Йигитлар, «сухой поек»ни олингларда, кетдик. Ҳамма жанговар кийимини кийсин!

Ўн дақиқалардан сўнг Раҳматилланинг командаси навбатдаги «рейд»га жўнади.

Машина туман маркази томон йўл олди. Ниқоб кийиб олган Нормурод ҳам теварак-атрофни кузатиб чурқ этмай томоша қилиб

борарди. Аслида эса қочиб учун кўзига кўринган ҳар бир тош, ҳар бир ковакдан паноҳ қидирар, йўлдаги тоғ, сой ва дов-дарахтларни мўлжал қилиб бораркан, иложи борича ҳар бир улкан дарахт, қоя тошлар ва қўтонларни эслаб қолишга тиришарди. Мабодо қочса қаёққа юриб, қаерга япириниши мумкинлигини чамаларди.

Карим ҳам кўзларини унга маъноли тикканча борар, у ҳам ўзича чора излаётганди. Энг муҳими, улар бирданига, тўсатдан қочишлари, бигаликда ўзларини ҳимоя қилишлари, қувганларни эса аямай отиб ташлашлари лозим эди.

Қани энди, ҳозир Ўзбекистоннинг вертолётлари яна келиб қолса-ю машиналарини ўққа тутса! Шу баҳонада қочишга имкон бўлармиди?!

Нормурод ана шу «ширин» ўйлар билан самога қараб-қараб кўярди. Қаергадир келганларида машина сойдан ўтиши керак бўлиб қолди. Кўприк бузуқ экан, машина сув ўртасига бориб торта олмай қолди.

— Йигитлар, тушинглар. Машинани итаринглар. Бўлинглар тезроқ! — дея буюрди сардор.

Йигитлар сувга сакраб тушишди-ю сесканиб кетишди. Чунки, сув жуда ҳам совуқ эди. Оёқлари муз қотди.

Бақувват йигитлар учун машина ортиқ «эркалик» қила олмади. Бир-икки «порози» гуриллади-ю соҳилга чиқиб олди.

— Қани, машинага!

— Оёғимизни ечиб олайлик.

— «Машинага» дедим! — дея ўшқирди Раҳматилла. Йигитлар машинага чиқиб кетишаркан ҳаммалари оёқ кийимларини ечиб, пайпоқларини сиқиб ва ботинкаларидаги сувни тўкип билан овора бўлдилар. Карим Нормуродга маъноли қараб «Қочдик!» — демоқчи бўлди. Лекин аксига олиб Нормурод ҳам оёқ кийимини ечиб-кийиб билан овора эди. Карим оёқ кийимини ечмаганди. Дўстининг лоқайдлигидан унинг фиғони опди. Лекин бу ҳолат ниқоб остида сезилмаётганди.

— Нормурод! — дея маъноли чақирди ниҳоят сабри чидай олмай ва у қарагач, — анави тоғларни қара, қандай чиройли-а!

Лекин Нормурод унинг нимага шайма қилганини тушунмади.

Атрофга боқди, тоғлар ҳақиқатдан ҳам гўзал эди.

— Ие йигитлар, хув қизларга қаранглар. — деди ҳамроҳларидан бири.

— Қани!!! — дея гувв этиб ҳаммаси қаради.

— Хув ана, тоғ тепасида. Эҳе, кўряписизларми, улар кўпчилик экан.

— Этак тутиб бир нима теришяпти.

— Пахтами?

— Э овсар, бу ерда пахта нима қилади?

— Нима бўлмаса?

— Зира, — деди орқа томонда биров. Нормурод «ялт» этиб қаради. Унинг кўзига таниш жойлар намоён бўлгандек бўлди. «Нима, «зира» — дедими?» Ие, бу ерлар ҳам Боткендаги Қорабулоққа ўхшаб кетарканми? — дея ҳаёлидан ўтди ва Гулбибини, у билан зира терган дамларни кўз олдига келтирди.

Йигитлар тоғдаги қизларга қарата хуштак чалиб, қийқира бошладилар. Кимдир ҳовлиқиб осмонга қарата автоматдан тириллатиб ўқ узди. Қиз-жувонлар кўрқиб, қий-чув қилиб қоча бошладиар. Қайси биридир пастликка қараб думалаб кетди.

— Бас қилинглар, — дея ҳайқирди Нормурод тоқати тоқ бўлиб.

— Хов, сени ишнинг нима? Йигитлар дам олаяпти. Ҳаммаси заҳда занг босиб кетган, билдинг.

Машина тўхтади, кабинадан сардор поношиб тушиб келди.

— Ким отди?!

Ҳамма жим қолди.

— Нима, қиз кўрмагансанларми? Ҳозир улар бориб «боевиклар» келинляпти» деб шов-шув кўтаришади. Кейин операциямиз барбод бўлади, аҳмоқлар! Нор, ким қийқирса ё отса менга айтасан, ўша заҳоти жазосини бераман.

Йигитлар энди Нормуродга ҳайиқиб қараша бошлади. Карим ҳам энди бамайлихотир поёфзалини ечиб, оёғини қурига бошлади. Улар кетипллари билан тоғда яна аёлларнинг қизил либосли жуссалари у ер- бу ердан пайдо бўла бошлаганди. «Наҳотки бу ер Боткен бўлса?... Аммо ўхшаш жой ҳам бўлиши мумкин-ку, ахир!» — дея ўзича ҳардамхаёллик билан ўй сурарди Нормурод.

ПИСТИРМАДА

Машина бир улкан қоратош олдида тўхтади ва «Сафланинглар!» — деган буйруқ бўлди.

— Ҳозир гуруҳларга бўлинамиз, олти киши мана бу тош атрофида пистирма қурасизлар. Бу ерга икки соат ичида прокурор Жапиев ёки унинг одамлари оқ байроқ кўтариб келиши мумкин. Агар ҳужум қилишадиган бўлишса ҳужумни қайтариб, уларни йўқ қиласизлар. Бу гуруҳга Нормурод бошчилик қилади.

2-гуруҳ Жапиев турадиган кўчани икки томондан ва атрофдан ўрайди. Иложи борица аҳоли буни билмаслиги ва шовқин кўтарилмаслиги керак. Снайперлар, шай турасизлар! Ҳар бир кўчада бир кишидан соқчи туради. Йўлни тўсиб, келган машиналарни ўтказмайсизлар. Ким сўраса, «ўқув машғулотли бўляпти» дейсизлар. Бу гуруҳга Карим бошчилик қилади.

3-гуруҳ ишғол қилувчиларга менинг ўзим бошчилик қиламан. Тўрт киши уй атрофини ўрайди, тўрт киши ичкарига бостириб киради, икки киши ҳар эҳтимолга қарши кўча эшиги ёки бирор ҳовли эшиги олдида туради. Ким қочиб кетадиган бўлса овозни пасайтирувчи стволли қурол билан отинглар. Тушунарлими?

— Тушунарли!!

— Бўлмаса рацияларингни олиб овозини паст қилиб ишга тушириб олинглар. Ҳамма номерини биладими? Нормурод, сеники нечанчи эди?

— «13».

— Сеники-чи, Карим?

— «14».

— Мен «марказ 1» ман, биласанлар. Бўпти йигитлар, Аллоҳ омадингизни берсин, ҳамма ўз позициясини эгалласин!

Нормуроднинг командаси Қоратош олдида қолишди. Бошқалар машинага ўтириб туман маркази томон жўнаб кетишди. Шу пайт Нормуроднинг рацияси ишлаб қолди. «13» - «1» га жавоб беринг.

— «13» эшитади.

— Хўп, яхши текшириб кўраяпман. Пистирмани яхшилаб қуринглар. Йигитлар жойлашганидан сўнг, ўзинг одамлар келадиган томонга бориб, уларнинг қандай жойлашганини текшириб кўр. Улар умуман кўринишмасин, сизларни сезишмасин! Биз икки соатда қайтиб етиб келамиз. «13» тушундингми!

— «1» Сизни тушундим. Гуруҳ жойини эгалляпти.

Нормурод йигитларни улкан харсанг қора тош атрофига

тарқатди ва ҳар бирига нима қилиш керактигини тушунтириб чиқди ва ўзи сардор топпиригига кўра узоқдан бу ҳолатни кузатиш учун пастта қараб чоғди. Шу пайт қаердандир бир вертолёт пайдо бўлди ва уларга қарата ота бошлади. Нормуроднинг атрофида ўқ ўйнади. У ўзини харсанг остига отди. Йигитлардан ҳам ким ўлди, ким қолди, ҳали номаълум эди. Вертолёт яна айланиб кела бошлади. Кимдир унга қарата ота бошлади.

— Отма! — дея қичқирди Нормурод, — Ўзингни ўликка сол, операцияни барбод қиласанлар!

— Алло «Марказ» «13-»га жавоб беринг!

— «Марказ» эшитади.

— Бизга бир вертолёт ҳужум қиляпти.

— Дамларингни чиқармай ётларинг. Позивкани билиб қолишибди шекилли, бошқа рацияни ишлатмаларинг.

Вертолёт яна қайтиб «тата-пата» қилиб ўқ ёғдириб кетди. Ҳаммалари яшириниб улпуришди ва вертолётга қаратиб бошқа ўқ узишмади. Вертолёт учиб кетгач аҳволни билиш учун Нормурод эҳтиётлик билан ўрнидан қўзғалди.

— Йигитлар, тирикмисизлар? Рақам билан чақираман, жавоб беринглар!

— 15-

— Мен.

— 16-

— Я здесь!

— 17-

—

— 17-деяпман. Анвар, қаердасан, жавоб бер!

— У яраланибди!

— Тирикми?

— Билмадик!

— 18-

— Мен — деди кимдир узоқдан.

— 19-

— Ман инжада. Арчани тагида. Манга ёрдам даркор! — дея ингради кимдир. Бу Шайх Акбар исмли тожик йигит эди.

Нормурод арча тагига қараб чоғди. Шайх Акбарнинг қўлига ўқ тегиб тигиб юборган экан. Елкасидан қон кетаётган эди. Нормурод қонни тўхтагиш учун қўлининг юқори қисмидан қаттиқ сиқиб боғлади.

— Раҳмат, бача! — деди ранглари оқариб кетган ярадор ва аллақайққа қараб: — Ина бин, — деди тушаётган парашютчиларни

кўрсатиб.

— Нор, анувларни отайликми?

Нормурод Ўзбекистон десантчиларининг отиб қўйилишидан кўрқиб кетди.

— Йўқ, «отма» дейилди-ку сенларга! Биз бу ердалигимизни билдирмаслигимиз керак.

— Агар жуда яқин келиб қолишса-чи?!

— Тириклайин қўлга олинглар!

Нормурод бир нимадан жуда хавотирда эди. Демак десантчилар бу ерга уларни йўқ қилиш учун ташланган. Икки соатдан кейин эса, бу ерга Раҳматилла етиб келади ва уларни қириб ташлаши мумкин. Бу десантчиларни олгани эса яна вертолёт қайтиб келиши мумкин. Демак, вертолёт ҳам қўлга олиними ёки портлатиб юборилиши мумкин. «Бу воқеа содир бўлмаслиги учун нима қилиш керак?» Унинг боши қотди. Умумий аҳволни ўзича таҳлил қилди. Бир киши ўлган, бир киши яраланган. Демак Нормуроддан ташқари яна уч жангари бор. Улар кимлар экан- «15-» бу хоразмлик Нортой уни қочилга кўндирса бўлади. Бир марта гаплашганида уйини соғинганини ва бу ерларга келганидан пушаймонда эканлигини айтган эди. «16-» бу чечен Довудбек. У ярамас пул учун ёлланган қаллақесар, «17-» бухоролик йигит ўлди. «18-» ким бўлди экан. Нормурод уни ҳеч эслаб олмайди. Э тўхта! Шевасидан наманганликка ўхшашгади шекилли. Демак кўндирса бўлади. 19-ярадор. Ҳаммаси тушунарли. Бу пайт парашютчилар битта-битта тушиб позицияларини эгаллаётгандилар. Улар ўн чоғли эди. Шу пайт кутилмаган ҳолат юз берди. Раҳматиллалар қайтиб келишиб ўртада отишма бошланди.

— Нор, биз нима қилайлик, отайликми?

— Йўқ, бизга қимирламай ётиш буюрилган.

— Давайте будем стрелять и помогать! — деди чечен Довудбек.

— Нет, ни в коем случае. Нам такой приказ ещё не давали.

Нам приказано взять их в живых, — деди Нормурод қаҳр билан ва ўзини ҳар ҳолда рус тилини «чўқилаётганидан» ҳайрон қолди. «Ишқилиб бу ярамас бирортани отиб қўймасин-да!» дея кўнглидан ўтказди у, — «Агар отадиган бўлса мен унинг ўзини отаман».

— «13-» — дея ишлаб қолди рация.

— «13-» — эшитади.

— Вазият бўйича ахборот бер!

— Вертолёт ўқидан «17-» ўлди, «19-» оғир ярадор. Десантчилар биздан узоқда.

— Бизлар десантчиларни йўқ қиламиз ё чалғитиб бошқа ёққа

олиб кетамиз, сизлар қимирламай буйруқни кутинглар!

— Что он говорит? — деди Довудбек қичқириб.

— Я же вам говорил, не стрелять и ждать приказа!

— Черт, — деди чечен, — надо было мне с ним ехать...

Оттишмалар давом этмоқда эди. Ким енгаяпти, ким талофот кўраётти билиб бўлмасди. «Карим нима қиляпти экан, ишқилиб омонмикан?» У таваккал қилиб рацияни қўлга олди:

— «14-», «13-»га жавоб беринг.

— «13-», мен «14-» ман.

— Менга қара. Мен «Марказ» ман, рацияда гаплашишни бас қилларинг.

«Хайрият, омон экан» деди Нормурод ўзича кўнгли таскин топиб.

Шу пайт арча тагида ётган ярадор Шайх Акбарнинг инграган овози эшитилди.

— Об тиет, сув!... — дея ингради у.

Нормурод улкан қоратош тагида, сув сизиб чиқиб оқаётганига кўзи тушган эди. Бўшаб қолган сувдонни ечди-да эҳтиёт бўлиб паства туша бошлади. Унга қарата қаёқдандир ўқ отилди. Шундоқ ёнидан чийиллаб ўтиб тошларга тегди. Демак, уни десантчи снайперлар пайқаб қолган. У ётиб олди ва эмаклаб пастлик томон силжий бошлади. Тиканли бутага дуч келди. Бута икки улкан тош оралигидан ўсган бўлиб, унинг устидан судралиб ўтиш мушкул эди. Нормурод таваккал қилиб бута устидан бир сакради. Яна унга томон ўқ отилиб ёнидаги тошга тегди. Бу ёғи пастқамлик эди. Тезда судралиб тушиб, чаққонлик билан ўша улкан қоратош тагига ётиб олди. Чамаси, энди уни снайпер кўздан йўқотган эди. Нормурод жилдираб оқаётган сувдан, аввало ўзи ётган ҳолда тўйиб ичди, сўнгра, сувдонини тўлғади. Энди яна тепаликка чиқини ва не мапакқатлар билан арча тагига етиб бориши керак эди. Яна снайпер кўриб қолса-чи, ё унинг ўзига ҳам ўқ тегса-чи? Унда нима бўлади? «Яхшияси бир оз шу хавфсиз жойда кутганим маъқул» — дея хаёлидан ўтказди у. Шу пайт рациядан «13-», «15-», «16-», «18-» эшитяписизларми, «Марказ» га жавоб беринглар, деган чақирув эшитилди

— «13-» эпитамаан.

— Икки десантчи сизлар томонга қараб кетди. Уларни йўқ қилинглр.

«Будет сделано» деган овоз келди. Нормуроднинг ўрнига Довудбек жавоб берганди.

Демак, Нормуродга қараб ўқ узганлар ўшалар экан-да! Улар

шу яқин атрофда бўлишса керак. «Уларга бир иложини қилиб таслим бўлишим керак. Бунинг учун қурол-яроғни ва ниқобни ечиб ташлашим керак. Лекин улар ишонармикан, отиб қўйишмасмикан?» – дея фикр қилди Нормурод ўзича.

Улар-ку отиб қўймас, лекин анови мужоҳид жангарилари-чи, «Сотқин» деб отиб ташлашлари ҳеч гап эмас. Карим билан маслаҳатлашсаммикан! Йўқ, таслим бўлиш хавфли бўлса керак. Яхшиси, булар бир-бирлари билан овора бўлиб турган пайтда қочиб қолганим афзалроққа ўхшайди, Карим билан, албатта. Демак, ҳозир айни пайти. Каримни рация билан шу ерга қақираман-да, у келгунча Довудбекни чалғитиш учун Шайх Акбарга сув олиб бориб бераман...

- «14» жавоб беринг.

- «14» эшитади.

- «14» қоратош олдиға етиб кел. Мен яраландим, ёрдам бер.

- «14-», бу мен «Марказ-»! У ёққа борма, у ерда десантчилар бор, сени лақиллатишяпти. Эй «14-»ни қақирган, кимлигингни билсам онангни кўрсатаман!!!

Нормурод чаққонлик билан арчага томон, тепалик сари гоҳ юриб, гоҳ эмаклаб чиқиб борарди. Хайрият, унга ўқ узилмади. Демак, сезилмаган. Арчага ўн метрлар чамаси яқин қолганди.

- Шайх Акбар, бардам бўл кетялман! - дея арча томон қичқирди у. Лекин не кўз билан кўрсинки, Шайх Акбар тепасида Довудбек унга автомат ўқталиб турарди ва шу лаҳзада «тақ» этказиб, уни аёвсизларча отиб ташлади.

Нормурод жойида қотиб қолди. Сувдонидаги сув оқа бошлаганди.

- Зачем нам лишние хлопоты? - деди Довудбек бамайлихотир, совуққонлик билан, — Мы всё равно не сможем ему оказать медицинской помощи, бедный, и так замучился...

Нормурод тезлик билан Шайх Акбарнинг жасади тепасида ҳозир бўлди. Довудбек унинг қоқ пешонасидан отиб ташлаган, мурданинг жағи тушиб оғзи ва кўзи очилиб қолганди. Нормурод қалбида мужоҳидларга нисбатан ғазаби жўш урди.

- Зачем вы его убили?! — деб сўради Нормурод қаҳрини яшира олмай.

- Дорогой, я сюда пришел, чтобы деньги зарабатывать. Таскать раненных или мертвых в мою функцию не входит, понял?! — деди-да жасаднинг ён чўнтақларини завлаштириб анчагина доллар олди ва ярмини Нормуродро узатди. — На возьми, пригодятся.

- Нет, мне не нужны чужие деньги. — дея ўшқирди Нормурод.

— Да ладно, дорогой! — деди у Нормуроднинг елкасини қоқиб, — не обижайся, Акбар же тебе никто. Твоего друга я знаю. Сказать тебе, кто он...

Нормурод Довудбекка сирли қаради.

— Он же «14-й» — Карим, которого только что, ты позвал, а командир рассердился... Я не знаю что сейчас в твоём уме, но я умею молчать. — деди у масхараомуз.

Нормурод Довудбекнинг нимага шайма қилаётганини тушунди ва ҳозирги ҳолатда у билан баҳслашиб ўтиришнинг фойдасиз эканлигини англади. Чунки, Карим келиб қолиши мумкин эди. У минг ачиниш билан Шайх Акбарнинг кўзини юмдирди.

— Ладно, мы когда его закопаем?

— Как это все кончится, закопаем как положено.

Шу пайт уларга қарата яқин атрофдан ўқ отилди. «Ложись!» дея қичқирди Довудбек.

— Вот видишь, ту маленькую ёлку, — деди Довудбек ўзларидан ўттиз метрча наридаги қимирлаб турган арчани кўрсатиб, — ты меня прикрывай, а я пойду по кругу и покажу этому кофиру.

Қизиқ, гуруҳдаги анови шериклари ҳозир қаёқда экан?...

— «15-», «16-»! «13-» чига вазият тўғрисида ахборот беринглар.

— «13-»! «15-» гапиряпти. Икки десантчининг бири ўлдирилди, иккинчиси сиз томонга қараб кетди.

— «16-» қаердасиз?! Сизда нима гап?

— Мен «16-» тепароқдаман, биз томонга узоқдан учта вертолёт келаётганини кўряпман.

— Мен «13-» ҳамма ўз позициясида қимирламай ётсин.

— Десантчини нима қилайлик?

— Тириклайин қўлга олинглар! Бизга гаров учун керак. — деди Нормурод қатъий ва нимадир ёдига тушди-да, Довудбек томон қичқирди: — Довудбек ака, оказывается его взять живых. Он нам как залог пригодится!

Рақиядан «13-» ый, я вас понял», деган овоз келди ва Нормуроднинг кўнгли таскин топди. «Ишқилиб уни ўлдириб қўйишмаса бўлгани» — деди Нормурод ўзича.

Шу пайт вертолётлар етиб келишди ва тоғнинг турли томонларига қарата ота бошлашди.

Шу жумладан, уларнинг йўлда турган юк машинаси ҳам йўқ қилинди. Нормуроддан ўн метрча нарига тушган ракета тошларни парчалаб ҳаво учирди ва атрофга тош парчалари ёғди. Арчалар эса, чирсирлаб ёна бошлади. Демак, тоғларда гимирлаб ётган мужоҳидларни

йўқ қилиш операцияси бораётган эди. Нормурод арча тагига яшириниб олди. Чунки, яна вертолётлар қайтиб кела бошлаганди ва бош кўрсатиш хавфли эди. «Ишқилиб, Карим омонмикан, яшириниб ололдимикан?» — дея дўсти ҳақида фикран қайғурди у ва беихтиёр рацияни қўлига олди:

— «14» қаердасан, жавоб бер!

— ...жавоб ўрнига тсиллаган овоз келарди. Нормурод кўрқиб кетди. «Наҳотки?!...»

— «14» деяпман.

— Ҳой «14» деган мен «Марказ» ман, қисиб ўтир, билдингми! Вертолётларни ўзинга жалб қияпсан, ярамас!

— Мен «14» яқинлашиб қолдим, — деган овоз келди шу пайт. Нормурод дўстининг овозини эшитиб қувониб кетди.

Ҳатто атрофида юз бераётган даҳшатли портлашларга ҳам қандайдир бефарқ қарай бошлади. Демак, дўсти келяпти. Вертолётлар қайтиб кетиши биланоқ қочиши керак. Лекин ўздан йигирма метрча нарироқдаги кичик арча тагида писиб ётган десантчи йигит ким бўлди экан? Қандай қилиб у билан мулоқот қилса экан? Нормурод баланд овозда у билан гаплашмоқчи бўлди.

— Эй, ўртоқ десантчи! Фақат ўрнингиздан қўзғолмай жавоб беринг. Қўзғолсангиз бизникилар отиб қўйишади. Кимсиз? Қаердансиз?

— ...

— Эй арча тагида ётган. Сиз ўзбекистонликмисиз?

— ...

— Мен ўзбекистонликман — сарчинорлик, отим Нормурод. Мени алдаб бу ишга ёллашган. Ҳеч кимни ўлдирганим йўқ!

— Мен қўқонликман, отим Аҳро! — деган жавоб овози келди шу пайт.

«Э бор экансан-у, азамат!» — деди ўз-ўзига Нормурод қувониб.

— Агар менга Ўзбекистонга қайтишимга ёрдам берсангиз, мен ҳам сизга ёрдам бераман!

— Унда таслим бўлинг! Қуроолларни ташлаб, қуроолдан беш қадам берироқ келинг!

— Очикда мени отиб қўйишади!

— Қўлингизни қўтариб ўтириб туринг! Мен олдингизга бораман.

— Лекин эҳтиёт бўлинг, юқори томондан сизни кузатишяпти. Нормурод аввал тик туриб чиқди-да қуроолларини ташлади, ниқобини ечиб итқитди.

Қўлини қўтариб арча олдида теварак-атрофга аланглаган ҳолда

нари кетди. Шу пайт кимдир Нормуродга қараб ўқ отди.

— Ётият! — дея бақирди десантчи. Нормурод турган жойига ётиб олди. — Бу мен эмас юқоридан отишди. Ўнг томонингиздаги арча тагига боринг, хавфсизроқ.

Нормурод «овоз»нинг айтганини қилди.

Бир шарпа сезилди. Зум ўтмай десантчи йигит пайдо бўлди. У ҳарбийча далакийим ва ниқобда эди. Аскар ўтирган ҳолатида автоматнинг стволени тутиб мўлтираб турган кўзларига қаратиб турарди. У қўл кўтариб турган Нормуродни зимдан синчиклаб кузатди ва тўсатдан орқага тисланди.

— Анави нима? Гранятами? — деди у жангари асирнинг ёнида осилиб турган нарсани кўрсатиб.

— Буми сувдон, сув...

— Ичиб кўринг-чи!

Нормурод сувдонни олиб қопқоғини очди-да, ичиб кўрсатди.

— Ичсам майлими? — деди йигит қуролсиз бўш қўлини узатиб.

Нормурод сувни узатди. Аскар йигит аввал уни ҳидлаб кўрди, сўнгра бир қултум ичди, ишонч ҳосил қилгач, сувдонни паққос кўтарди. Юзидаги ниқобни олиб ташлади-да, юзига ҳам сув сеппди.

Қора сочли, сабза мўйловли хушрўйгина йигит экан, Нормурод унинг бу ҳунаридан самиямий кулди. Аҳрор ҳам қўшилишиб мазза қилиб кулди.

— Зўр сув эканми, жуда чанқагандим. Худодан сув сўраб, писиб ётувдим.

— Яхшилаб сўрасангиз, ана шунақа, душман томондан ҳам келаверади.

Улар қулиб юборишди.

— Э, тушуринг қўлингизни. Сарчинорликман дейсизми? Қандай қилиб мужоҳидларга қўшилиб қолдингиз?

— Бунинг тарихи узоқ. Бизни Туркияга ўқишга деб алдаб Журжонийнинг лагерига ташлаб қўйишди.

— Билиб-билмай уларга қўшилиб қолганларни Президентимиз авф қиляпти.

— Ҳа эшитувдик, лекин қочишнинг ҳеч иложини қила олмадик. Бир-икки киши қочувди. Уларни ушлаб келиб калласини олиб, Ўзбекистон чегараларига ташлаб келишди. Хуллас, бизга сизни йўқ қилиш буюрилган. Ҳув анави тепаликда бир каллакесар чечен изингиздан тушган, жангариларимиз бир-бири билан рация орқали гаплашади. Мен «13-» ман, ҳозирча мана шу кичик гуруҳнинг бошлиғиман. Қоратоп олдида ҳозир мени ҳамқўшлогим Карим келиши

керак. Қўлимиздан келганича ёрдам қиламиз.

Нормурод шундай дея ён чўнтагидаги рацияни олиб ёқди:

— «14» қаердасиз?

— Айтилган жойда.

Нормурод тезла рацияни ўчириб қўйди ва хурсанд бўлиб кетди.

— Ўртоғим кепти. Қоратошнинг орқасида мени кутаётган экан.

Сиз бўлмаса шу ерда тулинг мен бориб сиз ҳақингизда уни огоҳлантириб, келишиб олишимиз керак.

— Бу ерда нечта жангари бор?

— Уч киши холос. Ҳув анави пастликда эса 15 киши бор.

Ҳозир бир соатдан кейин бу ерга қирғизлар пул олиб келишлари керак эди. Лекин буни кейин тушунтириб бераман.

— Демак, бири чечен, яна иккитаси-чи?

— Бири хоразмлик, бирови наманганлик.

— Улар таслим бўлишмайдими?

— Уларнинг эътиқодини яхши билмайман. Лекин хоразмлик кўниши мумкин.

— Тушунарли, бўлмаса гап бундай. Кечки пайт соат 18:00 да хув қорли чўққи ёнидаги тепаликдаги майдонга бизларни олгани вертолётимиз келади. Ҳозир соат 14:00. Бу мужоҳидларни гумдон қилиб ёки асир олиб ўша ерга етиб олишимиз керак.

— Агар вертолётдан қолиб кетилса-чи?

— Унда мана бу томонга қараб юрилса, — деди Аҳрор шарқ томонни кўрсатиб, — Сўх дарёси келади. Бизнинг қисмимиз Сўхда. Мабодо мента бир нима бўлса, оқ латта кўтариб қўлларингизни ҳам кўтариб қуролсиз боринглар ва менинг номимни айтинглар. Мана ҳар эҳтимолга қарши. — деди Аҳрор ва кўкрак нишонини ечиб берди.

— Бу ерда туришингиз хавфли. Нариги қоялар томондан айланиб ўтиб, чўққироққа чиқиб олишимиз керак. Бунинг учун қоратош олдида тушиб керак бўлади.

— Ҳўп майли. Ўртоғингиз кутиб қолмасин, бора қолинг.

— Ҳўп, мен қайтиб келаман.

Қуролсиз ва ниқобсиз Нормурод илк бор ўзини кушдай енгил ҳис қилди. У иланиб қолган тузоқдан қутулиб кетиш чорасини топганидан шод эди. Лекин унга қараб ўқ уздилар. Ўқ шундоқ кўзи олдида чийиллаб ўтиб кетди. У ётиб қолди.

— Нормурод, сизга нима бўлди? Омонмисиз?

Қўрқиб кетган Нормурод нима қиларини билмай гарангсиб қолди «Ҳа!» — дея олди у аранг.

У бир оз ётди ва ётган ҳолатида бурни олдида ўсиб шабодала

тебраниб турган зира пояларига кўзи тушди. Ундан оҳиста узди-да ҳиллаб кўрди. Бу ҳид уни алланечук қилиб юборди. Қалбида ҳаётга бўлган иштиёқ уйғонди. Кўз ўнгида зира териб юрган Гулбибининг кулиб турган чеҳраси намоён бўлди. «Туринг Нормурод ака, Қоратошга борамиз!» — дегандай овоз қилди. Нима, «Қоратош!» — дедими? У анави тошга ўхшарди шекилли. Унда қандайдир кўтаринки куч пайдо бўлди. Ўзини настга томон отди ва думалаб кетди. Лекин боши ўша улкан қора тошга қаттиқ урилиб ҳушидан кетди...

Нормурод беҳуш ётганида ўзини гўё нархоз остидаги бемордай ҳис қилиб, енгил парвоз қилди. Қаҳ-қаҳ уриб тоғ гулларини бир-бир терарди. «Менга зира, зира териб беринг» дердида гўё пахта тераётган теримчи қиздай этак тутиб олган Гулбиби. Нормурод зира ўрнига гул терарди ва ётиб қотиб-қотиб куларди... «Нормурод туринг, тирикмисиз, кўзингизни очинг!» дея қичқирарди қиз.

— Ҳой кўзингни оч, тирикмисан! — дея қаттиқ бақирарди биров. «Нега у сансирайди, яна эркачка гапираяпти?» — дея Нормуроднинг хаёлидан ўтди ва кўзини очиб ғира-ширада бировнинг тикилиб турган ниқобли башарасини кўрди.

— Бу мен, дўстинг Каримман, тузукмисан?

Нормурод қаттиқ оғриётган пешонасини ушлади. Уни латта билан боғлаб қўйишибди. Нима бўлганини бир оз эслай олмай гарангсиб турди. Уни қоратош олдидан бошқа четроққа олишиб бошига ниманидир ёстиқ қилиб қўйишибди.

— Хайрият, тирик экан! — деди Карим кимгадир.

Карим унинг устидан тургач, Нормуроднинг кўз ўнгида улкан қоратошнинг бир қисми намоён бўлди. Унда ҳар хил ёзувлар бор эди. Нормурод кўзини ёзувлардан узоқлади. У негадир шу пайтда бу ёзувлар орасида ўзи бир вақтлар Гулбиби билан бирга ёзган ўз ёзувини кўришни сотиб олган лотереясига ютуқ чиқишини истагандек, интиқлик билан унинг тиражини текшираётган ишқибознинг умид ҳиссига ўхшатди. Лекин Яратганга ҳамду санолар бўлсинки, Нормуроднинг хаёлидаги рўёлар тош устида ўша бахтиёр дамларни эслатиб турган битик тарзида намоён бўлди. Нормурод хурсандлигидан қандай қилиб ўрнидан туриб кетганлигини, қийқариб Каримни кучоқлаб кўтариб олганини ўзи ҳам билмай қолди.

— Карим, биз озодмиз, бу ер Қорабулук, Боткен экан. Уйимиз бир қадам! — дея қичқирар ва бу пайтда бутун борлиқни ва мавжуд хавф-хатарни унутган эди.

— Что, у него криша съехала что ли? — деган Довудбекнинг овози қулоғига чалинди шу маҳал.

Бир сония шодлик, бахтиёрлик ўрнини энди қаҳр-ғазаб эгаллади. Оёқ-қўли боғланган Аҳрорнинг пешонасига автоматини тираган ҳолда Довудбек бамайлихотир наشا тутатиб ўтирарди.

— Вот товарищ маленький командир. Вы же приказали, взять в живых, вот и взял. Сколько за этого заплатите?... Потом Карим, я спасал твоего друга. Этот мудақ, — деди у Аҳрорни бир тепиб, — хотел его убить. Видишь, он взял даже его оружие.

Каримнинг жаҳли чикди. Бориб у ҳам Аҳрорни яхшилаб дўшосламоқчи бўлди.

— Тегма унга, — дея бақирди Нормурод. — Менинг ўзим йиқилиб тушдим.

— Қуролларинг, рациянг унинг қўлида нима қилади бўлмасам?! — дея ўшқирди Карим ҳеч нарсани тушунмай. Чунки, Нормурод унга ҳали айтиб улгурмаганди. Довудбек эса, уларнинг ортидан роса пайт пойлаган экан.

— Нормурод, ты же сам сдался. Я всё видел. Вы даже смеялись, хохотали... Зачем?..

— Правильно, — деди аранг Аҳрор ва Нормуродга кўз қисиб қўйди. Карим ҳали ҳеч насага тушунмаган бўлса-да Нормурод Аҳрорнинг кўзидан аллиансмани уқиб олди.

— Да, я хотел просто перехитрить. И хотел совсем убежать от него. Но упал. Вот и всё.

— Ладно ребята, через 20 минут сюда должны прийти люди Жапиева. Мы не должны здесь торчать, а должны быть наверху на своих позициях. Что будем делать с этим кефиром? Может быть, лучше убьём, его?

— Нет, он нам пригодится, — деди Нормурод.

— Нормурод рус тилини қаердан ўргана қолдинг? — деб ажабланиб сўради Карим. — Ҳечам гапиролмасдинг-ку.

— Ўзим ҳам ҳайронман, Карим. Бу менинг ички руҳиятим билан боғлиқ. Ҳозир тушунтириб бера олмайман.

— Довудбек ака, раз меня Раҳматулла назначил руководителем группы, значит за всё отвечаю сам. Этого пленника мы где-нибудь закроем, а вы идите на верх. Как киргизы появятся мне сообщите по рации. Я выйду на встречу к ним на переговоры. А вы за всем наблюдайте, понятно?

— Так точно, мой маленький командир! — деди-да Довудбек асирнинг биқинига яна бир тепди.

— Аблаҳ, сен мени ҳали ўлдирмоқчи бўлдингми? — деб Нормурод ҳам унинг юмшоқ жойига тепди. Довудбек масхараномуз

бир кулиб қўйди-да юқорилаб кетди.

— Карим, оёғини еч! — деди Нормурод Каримга Довудбекка атайин эшиттириб ва Аҳрорга автоматини ўқталиб бақирди, — Нима, бу кофирни кўтариб кетмоқчимисан?!

Шу зайл икки ўртоқ учинчи ўртоқни тош ортига олиб ўтдилар ва Довудбек кўздан нари бўлгач, Нормурод Каримга бор гапни тушунтириб берди.

— Карим, бу бола Аҳрор, қўқонлик, бизнинг ҳалоскоримиз. Биз ҳаммасини келишиб олганмиз. У бизни вертолетларида олиб кетади. Довудбекнинг олдида жўрттага расмиятчилик қилдим. Узр, Аҳрорбек, қаттиқ тепмадимми?

— Ўзбекистонга борганимизда, бирга ҳаммомга кирамиз. Мен ҳам орқаларингни супурти билан бошлаб савалаб қўяман.

Йигитлар кулишди. Хижолатли хол бир зумда ўртадан кўтарилган эди.

— Хўш, энди нима қиламиз. Вазият жуда жиддий, ҳозир бу ерга Раҳматиллалар етиб келади. Довудбекдан эҳтиёт бўлиш керак. Унга қарибир ишониб бўлмайди.

— Ҳа, у профессионаллардан экан, — деди Аҳрор.

— Ҳув анави қояни кўряпсизларми? Ҳозир очиққа чиқамиз-да, Довудбекнинг кўзига гўё асирни ўша ёққа олиб кетган қилиб кўрсатамиз. Кейин ишимизни ўша ерда режалаштирамиз, — деди Нормурод.

— Кетдик бўлмаса, сен Аҳрор олдинда, биз орқангдан автомат ўқталиб борамиз.

Улар қадрдон қоратошдан очиққа чиқишди.

— Карим, сизлар бораверинглар. Мен тепаликни бир кузатиб қўяй. — деди Нормурод ва куёшдан кўзини пана қилиб атрофни кузатди. Мерган десантчилар ҳам бўлиши ва уларга қараб ўқ узишлари мумкин эди. Қоратош тепасидан майда тошлар тушгандек бўлди. Кимдир борга ўхшади. Нормурод чопиб қарши томондаги тош ортига яширинмоқчи бўлди. Лекин... Қаердандир арқон сиртмоқ келиб унинг бўйнига чувалашди ва қоратош томон уни судраб бўйнидаги сиртмоқни чиқаришга уринаётган Нормуродни тепага томон торта бошлади.

Нима ҳодиса рўй бераётганини англаб етмаган Нормуроднинг қўлидан автомат тушиб кетди. Ўша лаҳзада бор кучи билан бўйнидаги сиртмоқни бўшатиб олишга уринди, бироқ уринишлари бефойда бўлиб, оёқлари типирчилар ва гўё қоратош дорига осилиб қолган эди. Тошнинг «Г» симон эгик жойи бўлиб у қўларини ва оёқларини

тош томонга илантириб олиш учун жон талвасасида ҳаракат қилаётганди. Тошга илашганининг иложи бўлмади, энди қўлини сиртмоққа олиб бориб, бўғилиб қолмаслиги учун чиранарди. Тош соясининг тепасида кимнингдир улкан сояси пайдо бўлди. Худди эртақлардаги девга ўхшаб соя ўз ўлжасининг тепасига келди ва мазах қилиб кула бошлади. Нормуродга ўлим соя ташлаётган эди...

— Ёрдам беринглар, — дея бақирмоқчи бўларди у типирчилаб, лекин овози чиқмаётганди. Қўлларини бир илож қилиб томоғи остига қистириб олди, лекин бармоқлари ҳам қисилиб увиша бошлади. Боши ҳам айланиб кўз олди қоронғилашди. У шундагина бу фоний дунёни тарк этаётганини ҳис қилди ва бошқа типирчиламай қўйди. Қандайдир ўқ овозлари ва тошга тегиб чийиллаётганини эшитди. Нимадир гурсилади.

Ажал билан курашаётган йигит учун энди бу товушларнинг қизиги йўқ эди...

АНА ҲАЁТ, АНА ВАТАН!

... Нормурод кўзини очди ва ўзини нариги дунёда деб ҳис қилди. Осмон қўм-қўк ва беғубор эди. Унда бир калхат айланаётганди. Ёқимли шабада эсар ва у зира ҳидини олиб келаётганди.

— ... Жигиттер, журингдер, жунйбыз! — деган аллақаёқдан овоз келди. Отлар кишнади, туёқлари тақиллади, қизларнинг кулгуси эшитилди. Бу товушлар Нормуроднинг қулоғи тагида акс-садога ўхшаб эшитиларди. У ҳали атрофда нима бўлаётганини англай олмаётган, ҳамон ўзини ўлпан деб ҳис қилаётганди. «Наҳотки, жаннат деганлари шумикан?» — дея гўё ўй суарди у.

Шу пайт унинг назарида гўёки ер қимирлай бошлади. Ниманидир ушлаб қолиш учун қўли билан нажот излади. Қўли бир тахтага илашди. Бир қўли эса, ёнидаги кимнингдир кийимига илашди ва қўрққанидан уни маҳкам ушлаб олди. Ёнидан инграган овоз келди. «Бу нима, бу ким бўлди экан? Ер қимирлаяпти, ёрдам беринглар!» — деб бақира бошлади, лекин овози чиқмаётган эди. У баттар қўрқиб, терлаб-пишиб кетди. Ёнидан тахта гуриллаганда эшитиладиган «тақ-тақ» овози ва кучлироқ ингроқ эшитилди. От пишқирди.

— Ота аравани тўхтатинг, аваяи бола кўзини очибди, — деди бир болакай.

Силкиниш тўхтади. Нормуроднинг кўз ўнгидида бир қирғиз чол ва бир аёлнинг башаралари кўринди.

— Ўғлим, тузукми? Эй аялдер, сут минен яғни ала келингдер! — деб қичқирди у кимгадир, — Ма ўғлим, тура қол, манавини ичиб ол.

Нормуроднинг бошинг кўтаришди.

Шундагина у томоғи бойланганини ва унга сарийғ қуйилган сутни ичкизишгаётганини, ўзи бу ёрдам кўрсатаётганлар қаёққадир кўчиб кетаётган қирғиз оиласининг аравасида эканини англади. Ёнида юзлари ва бир қўли бингта чирмаб тапланган бир ярадор ҳам ётган экан. Тезда аравани қиз-жувонлар ва болалар қуршаб олишди.

— Ич, ичиб ал, балам. Аман қалдинг, кўп жашайсен энди, — деди бир кампир уни папалаб.

— Қарден буласын, жигит? — деб сўради мўйсафид.

Нормурод гапирмоқчи бўлди, лекин овози чиқмади ва ручка, қоғоз беринг дея ишора қилди.

— Эй Жулдас, қағаз минен қаламдын ап келчи.. Мана жаз.

— «Мен сарчинорликман, Ўзбекистондан. Иسمим Нормурод», — деб ёзди у катта-катта қилиб.

— Э, сенем Сарчинарденвы? — сўради у ҳайрон бўлиб ва «Нимаиди?» — деган савол назари билан қараб турган Нормуродга ўзи жавоб бериб кетди.

— Ўтовга келаятсەм алдимден бир басмачи чиқиб қалди. Манави жигитни апицлаб олган экан, — деди у ярадорни кўрсатиб, — мен кўрқиб кетдим, уни автомати, гранаты бар экан. «Атажан, кўркменг, биз сизга тегваймыз. Сарчинар қайси таманда — кўрсатиб жатынг» — деди. Мен «Ана бул жақда» деб Ўзбекистонды кўрсатдим. Ул мана бул жигитни ерга ётқизиб қўйди-де, кейин ўшал таманга қараб чўккалаб олиб ийлади (*ийлади*). Қўшилиб менем ийледим...

Нормуроднинг қалласига «Карим» деган сўз келди. У кўзидан ёш оқаётган чолнинг қўлларини ушлади. «У Карим эди. Ҳозир қарда?» — дея бақириб сўрамоқчи бўлди, лекин овози чиқмади. Чолнинг йиғлаётганини кўриб, кампири ҳам йиғлаб юборди. Нормурод шўшиб қоғозни беришларини сўради ва унга тезда «У Карим, менинг ўртоғим бўлади. У қарда?!» — деб ёзди.

— Қудай раҳмат қилсин, жайи жаннатда бўлсун, уни ўшал сени асишыб қўйган қаратош жақинига кўмдик, — деди кўз ёшларини рўмолчаси билан артиб.

Нормурод Каримнинг ҳалок бўлганини эшитиб, афсусланди, лекин ўзининг ҳали ҳаётлиги ва яхши одамлар қўлида эканлигидан тангрига шукроналар қилди.

«У қандай ўлди?» — деб ёзиб сўради Нормурод.

— Вертолетдер келиб қалишди. Мен унга «қочингдер, атады» дедим. Ўзим мана бул балани судраб топшёрдын тегига яшириндим. Ул бўлсу Сарчинорга қараб сажда қилаверди. Кейин қуролларини

ерга ташлаб келиб жатган вертолетга бағрини ачип берди. Уни атиб ташлашди. Мен унинг алдиға чапыб бардым. Бола жон беряпти-ю курсенд эди: «Отажан, ўқ бегона эмес бу ўзимиздын ватанимиздын ўқи» — деди-ю...

Чол ортиқ гапира олмади. Аравадан нари кетди. Нормуроднинг кўзидан ҳам тирқираб ёш оқа бошлади. Ёнида ётган ярадор унинг қўлини тимирскилаб топиб маҳкам қисиб қўйди. Бу ҳамлардлик белгиси эди.

— Мен Аҳрорман, — деди у зўрға.

Нормуродга ғойибдан ғайри оддий куч келди ва ўрнидан туриб ўтирди. У дўсти Каримни йўқотганлигини ўйлаб бир томондан қайғурса, иккинчи томондан Аҳрорни омон кўриб шод эди. У ярадор ўртоғининг қўлини маҳкам қисиб ҳайқириб бақиргиси, «дод» дегиси келарди. Лекин овози чиқмаёттанди.

— Бизларни қаёққа олиб кетишяпти? — деб қоғозга ёзиб сўради Нормурод ўзини босиб олгач.

— Сўхга. Ўзлари Ҳайдархонга қараб қочиб кетишяпти.

— Қаерингиздан яраландингиз? — деб сўраб ёзди Нормурод.

— Қўлим, биқинимдан, — деди у аранг. Ўша чечен сени осиб қўйгач, бизга қараб ўқ узди.

Нормуроднинг кўз ўнгига Довудбекнинг башараси намоён бўлди. «Аблаҳ, итэмган» — дея ичида гижиниб қўйди у.

— Кўнглингиз тўқ бўлсин, Довудбек ҳам ўлди. — деб қўйди.

— Уни ким ўлдирди?

— Қирғиз лашкарлари. Сизни ҳам ўшалар қутқаришди.

— Мужоҳидларнинг гуруҳини ҳам бизнинг десантчилар, ҳам маҳаллий лашкарлар қисиб қўйишди. Бу ишларни Жапиев уюштирибди. Унинг ўзи Довудбекни отиб ташлади. Мени мана бу қочоқлар карвони олиб кетишяёттанди. Йўлда Жапиевнинг одамлари сизни ҳам қўшиб қўйишди. Бир аравага тушиб қолганимизни қаранг. Бўлмаса мингта арава бор-ку!..

Аҳрор Нормуроднинг қўлини қисиб қўйди.

— Ҳали ҳаммаси яхши бўлади. Дарёга етиб олсак, у ёғи ватанимиз, соғайиб ҳам кетамиз, мана кўрасиз.

Нормурод ўзининг бошқа жойлари соғми-йўқми, текшириб кўрмоқчи бўлди. Оёқ-қўл ишляяпти. Фақат боши қаттиқ оғриёттанди. У оҳиста ўрнидан туриб, аравадан тушмоқчи бўлди. Қирғиз чол уни кўриб тезда отнинг жиловини тортди.

— Эй жигит не қилерсен, жатавер.

— Йўқ, пиёда юриб кўрмоқчиман. — дея ишора қилди у.

— Эҳтиёт бўл. Баппинг жайленсе жана чиқиб ал.

«Хўп, раҳмат» ишюрасини қилди ва яна араванинг Аҳрор ётган томонидан ушлаб кета бошлади. Аҳрор унга самимий жилмайди. Бу табассумдан «энди бизлар бир умр дўст бўлиб қоламиз», — деган маънони уқиб олиш қийин эмасди. Кўп ўтмай Нормурод энди аравани ушламай ҳам оқсоқланиб қадам ташлай бошлади. Унинг қалбида ҳаётга бўлган ишонч жунбуш урмоқда эди.

Мўйсафид унинг ўзини яхши ҳис қилаётганидан кўнгли тўлди. «Фақат гапира олмаяпти. Ҳечқиси йўқ бу вақтинчалик, тузалиб кетади ҳали» — дея кўнглидан ўтказди у, — «Бечора йигит азоб чеккан кўринади. Қизиқ бу томонларга қандай келиб қолди экан-а, ё тоққа ов қилгани келганларданмикан?»

Нихоят, узоқдан орзиқиб кутилган Сўх дарёси кўринди.

Чол Нормуродни ўзига чорлади ва дарёни кўрсатди:

— Биздер соҳилден Сўхта томон журебиз. Агер хоҳласанг сен дарёни кечиб ўтабер. Ул жақда Ўзбекистандын жўли бар. Ўша жўлден азгине журсенг, Чўнғара келед, мешиндер кўп. Уйинге тез жетип оласын.

Улар соҳилда хайрлашдилар. Чолнинг исми Тиркеш экан. Тиркеш амаки Хайдарконга акасиникига оиласини олиб кетаётган экан. Ҳамма ёқ тинчиса яна Боткенга қайтиб келишармиш. Аҳрорни эса Сўхдаги ҳарбий қисмларига топширар экан. Демак, уни госпиталга олиб кетишади. Нормурод Тиркеш амакининг барча оила аъзоларига қўлини кўксига қўйиб чуқур миннатдорчилик изҳор қилди ва Сўх дарёсини кечиб ўта бошлади. Саёз, лекин суви ёйилиб оқаётган дарёнинг нариги соҳили бўйида ҳақиқатдан ҳам асфальт йўл бўлиб, бу йўлни Нормурод яхши биларди. У дарёни ўрталиғига борганида йўлда — секинлик билан батандликдан тушиб келаётган «Камаз»га кўзи тушди ва унга қараб чопди...

ТЎРДАГИ БАЛИҚЛАР

Гулбибининг Сарчинорга келиши ва тасодифан Миллий хавфсизлик хизматиинг ходими бўлган Бахтиёрга дуч келиб қолиши айни муддао бўлди. У қизни ўз машинасида Тошкентга бирга олиб келар экан, Боткендаги шу кунлардаги сиёсий вазият ҳақида яхшигина муҳим ахборотга эга бўлди. Бу билганларини эса, Нормуроднинг кўрсатмалари билан ўзича таққослади.

Қиз орқа ўриндиқда хотиржам келаркан, омади чошиб яхши ҳамроҳга дуч келганидан мамнун эди. Шу туфайли бўлса керак, самимий қизғин суҳбатта тортишга ҳаракат қилаётган ҳайдовчи

ҳамроҳига билганича жилмайиб жавоб қайтарарди.

— Сизларда ҳам тоғлар мана шунақа гўзалми? — деб сўради у Қамчиқ довоидаги тоғларни томоша қилиб келаётган қизни гапга солиб.

— Ҳа, лекин бизники булардан-да чиройлироқ!

— Нега?

— Бизнинг Қорабулоқда арча кўп, кейин улар баландроқ ўсади, чўшлари ҳам баланд.

— «Чўп» деганингиз нима?

— Сизларда бунини «ҳашак» дейди. Бизда қизлар ёз бўйи зира теради, йигитлар эса, чўп ўришади.

— Нима учун?

— Нимага бўларди, чорва учун, қишга ғамлаймиз.

— Э-ҳа, шундоқ денг. Ҳозир ҳам терасизларми?

— Йўқ, ҳозир у жойлар тинч эмас.

— Анави олиб келаётган зирачи, уни қачон тергансиз?

— Анча бўлган, урундан олдин.

— Ҳа... Ҳалиги бир газетада ўқиб қолувдим, Жапиев деган одам ҳақида. Ким ўзи у?

— Жапиевми, у туманимиз прокурори.

— Унинг лашкари бор дейишадими?

— Ҳа, у бизни ануви мужоҳидлардан ҳимоя қилиш учун кўнгилчилардан лашкар тўплаган. Унинг боласини ўғирламоқчи бўлишган экан.

— Нега?

— Пул талаб қилишган-да!..

— Сиз ўзингиз ўша мужоҳидларни кўрганмисиз?

— Ҳа, улар ёмон одамлар.

— Геологларчи?

— Ҳаммаси бир гўр, — деди Гулбиби ва бу мавзуда гаплашгани келмай, унинг ўзи Бахтиёрдан ниманидир сўрагани келди: — Сиздан бир нима сўрасам майлими?

— Майли, бемалол. Йўл узоқ, гаплашиб борамизда, ўша Тошкентта...

— Сиз Нормурод тўғрисида гапириб беринг. У қандай юрибди, ўқишлари қанақа?

— Э, Нормуродми, яхши юрибди. Сиз уни яхши танийсизми?

— Ҳа, — деди қиз бошини эгиб, — бизникига дадаси билан бориб турарди.

— Қўй сотганими?

— Ҳа, сизга айтганимиди?

— Ҳа, ўша сотган қўйлари эвазига олган пуллари қалбаки чиққан экан.

— Ие, ростданми?.. Бечора, кейин нима қилди?

— Нима қиларди, ишга ҳам кирди, яшаши керак-ку!

— ... Каромат ая ундан жуда хурсанд. Ўқиб, ишлаб пул ҳам юборар экан. Лекин менга ҳеч хат ёзмайди...

Бахтиёр унга «ялт» этиб қаради ва қизнинг жовдираб турган кўзларига боқди.

— У нима, сизга хат ёзишга ваъда берганимиди?

Қиз «ҳа» ишорасини қилди.

— Уни ёқгирасизми?

— ...

— Уни охирги марта қачон кўрган эдингиз?

— Ўша, ўқишга кетаётганида хайрлашгани келганди.

— Қўй сотган куними?

— Ҳа... — деди базўр қиз ийманиб.

— Вой номардей, хат ёзмади, денг. Қўнғироқ ҳам қилмадимми?

«Йўқ» ишорасини қилди қиз.

— Агар хоҳласангиз шу бугуноқ у билан телефон орқали гаплаштираман. Қулоғини чўзиш керак бу болани...

Қизнинг кўзлари порлаб кетди. Энди унинг руҳиятидаги кўркув, ийманиш ўрнини аллақандай кўтаринки жонланиш эгаллаганди.

— Вой рости биланми! Сиз унинг телефонини биласизми?

— Ҳа албатта, у билан баъзан гаплашиб ҳам тураман. Яқинда учрашаман ҳам.

— Туркияга кетасизми?

— Йўқ, Нормуроднинг ўзи келади.

— Вой рости биланми?

— Ҳа, ўқув амалиётига чиқяпти. Менинг қўлимда иш ўрганади.

Ҳа айтгандай бугун қайси кун?

— 20 ноябр.

— Ие, анавини қаранг, ахир у 21-да Топшкентга келиши керак эди-ку!.. Табба, кунларнинг тез ўтиб кетганини қаранг! - деди Бахтиёр атайин. — Демак, сизлар учрашишингиз ҳам мумкин...

Қизнинг қалбини кутилмаган қувонч қоплади. Бу унинг мурғак ҳаётидаги оғир кунларнинг бахтиёр дамлари эди. Унинг порлаётган кўзларида эртанги кунга ишонч пайдо бўлганди.

Улар Антренда бирга туплик қилишди ва Топшкентга қуёш

пастлаётган маҳал кириб келишди. Бахтиёр машинани тўғри «Эски Жўва»га ҳайдади.

— Сиз кимга учрашишингиз керак эди?

— Одина опага.

— У кишини яхши танийсизми?

— Беш ёшлигимда онам бирга олиб келувди. Улар катта гумбазни тагида савдо қилар эканлар.

— Яхши. Унда сиз машинада ўтира тулинг, мен у кишини қидириб қўраман, — деди Бахтиёр машинани бозор ичига олиб кириб тўхтатар экан.

— Раҳмат, сизни овора қилиб қўйдим.

— Ҳечқиси йўқ. Мен ҳозир...

Бахтиёрга зираворфуруш Одина опани топиш қийин бўлмади. Аниқроғи, у савдо қиладиган жойни ҳеч қийинчиликсиз топиб борди. Лекин унинг ўзи йўқ экан.

— Одинахон ҳозир кеп қоладилар. Госпиталга кетдилар, — деди ёнида савдо қиладиган аёл.

— Госпиталга?!! Нега энди?

— Бир қўқонлик жиянлари армиядан ярадор бўлиб келганмиш. Анча оғирмиш. Шунинг учун ҳар кун бирров хабар олиб келадилар.

— Жиянига нима қилган экан?

— У йилит Чирчиқда десантчи қисмда хизмат қиларди. Кейин, Сўхга олиб кетишган экан. Ўша ёқда ўқ тегибди, шекилли.

— Жияларининг исми нима экан?

— Ахроржон эди, шекилли. Аввал у бир келгандиям.

— Тузукмикан ишқилиб? — деб сўради Бахтиёр Нормуроддан эшитган алианималарни ёдига олиб.

— Юролмаётганмиш. Белидаги бир нерв томири узилган дейишади. Одинахонда нима ишингиз бор эди?

— Ҳа, мен у кишининг бир танишини машинада олиб келувдим. Боткенлик.

— Ҳа, у ёқда танишлари бор эди. Келаверсин шу ерда ўтириб туради. Одинахон ҳам ҳозир кеп қолар.

— Унга айтсангиз, мен Гулбибини бир-икки соатлардан кейин бу ерга олиб келарман. Кетиб қолишмасин, тағин...

— Хўп майли, айтиб қўяман, бемалол...

Бахтиёр тўша-тўғри профилактика инспектори, милиция капитани Юсупов ҳузурига жўнади. Чунки, охириги маълумотларни билиш ва ишхонасига қўнғироқ қилиб қўйиш лозим эди. У ишлари анчагина жонланаётганидан мамнун эди. «Демак, Нормуроднинг

айтганлари тўғри экан. Унинг оқланиши учун тўлиқ асос бор. Агар, ўша ярадор Ахрорни топиб улар қозлаштирилса, ҳаммаси аён бўлади. «Ўқув амалиёти» баёжасини яхши ўйлаб топдим. Шундоқ қолавергани дуруст. Кейин отаси Нурмат ака билан учраштириш ҳақида пухта ўйлаб кўриш керак бўлади...» дея фикр қилиб борарди у.

* * *

Инспектор Бахтиёрни ўзининг минг йиллик қадрдонидек хурсанд кутиб олди ва бу ҳаракати билан ишларининг ёмон эмаслигини маълум қилаётганди.

— Раҳмат, шукур! Қуруқ қайтмадим.

— Э япанг, биз ҳам қуруқ ўтирганимиз йўқ, беш кило илинтирдик, холос.

— Ие, балиқми? — деб сўради Бахтиёр тушунмай. — Маза қилибсизларда бўлмаса!..

— Балиқки, наҳанг балиқ! — деди инспектор жиддий.

— Беш килоли наҳанг балиқ бўларканми? — деди Бахтиёр кулиб.

— Беш кило «гера», Нурмат аканинг сумкасидан чиқди.

— Йўғе! — деди ҳайратланиб миллий хавфсизлик хизмати ходими. — Бу зўр-ку! Табриклайман! — дея инспекторнинг қўлини самимий қисиб қўлади.

— Лекин... Чолнинг ўзини бундан хабари йўқ, — деди инспектор ўрнига ўтириб Бахтиёрга бир пиёла чой қуйиб узатаркан. — Ундан фақат «ташувчи» сифатида фойдаланишган экан, холос. Уни кузатиб келган одамни ҳам ушладик. Бироқ «юк»ни қабул қилиб олувчини ҳали қўлга ололганимиз йўқ. Унга нисбатан қидирув эълон қилдик. У қўртфуруш Аҳмадқўжа деган одам. У бир хонадонда ижарага тураркан. Кузатувга одам қўйиб қўйганман. «Бу ёғига нима қилсак экан?» деб сизнинг келишингизни кутиб тургандим.

— Майли, бу ишни тегинли бўлиналарга топшира қоламиз. Бизнинг ҳозирги вазифамиз эса, Боткендаги сиёсий вазият. У ердан чумолидай ўрмалаб чиқаётган ва мамлакатимизга таҳдид солаётган мужоҳидлар ҳаракатини йўқ қилишга ҳисса қўшиш.

— Ўйлайманки, бизда бу ишга жуда қўл келадиган одам бор.

— Нормуродни айтгансизми?

— Ҳа, — деди Бахтиёр илинж билан ва қўшиб қўйди. — Яна битта мен ушлаган «балиқ» ҳам бор.

— Э-ҳа, сиз ҳам қуруқ келмадингиз чоғим!

— У ҳозир машинада ўтирибди. Нормуродникига тўғри

Боткендан келиб турган экан. Кейин бу ерга зирасини олиб келиб, Одина опага улгуржи бермоқчи экан, бирга олиб келавердим.

— Ие, бу жуда қизиқ-ку!

— Ҳа, қизиқ...

— Тавба!.. — дея таажжубланди инспектор, — қилавининг бутун учлари ўша Одина опа атрофида чувалашаяпти-я!

— Ҳа, бу ҳам ҳаммаси эмас. Яна бир гап. Ўша Одина опанинг бир жияни бизнинг жангчи сифатида Сўхда хизмат қилаётган экан. У мужоҳидлар ўқидан оғир яраланибди. Ҳозир у шу ерда — госпиталда экан. Исми Аҳрор. Нормурод гапларининг бирида менга жанг майдонида танилиб, топилиб қолган ана шунақа исми йигит ҳақида ва унинг ярадорлиги ҳақида гапирган эди. Унга ҳатто кўкрак нишонини ҳам берган экан. Шу болани тезроқ топиб гаплашишимиз керак.

— Анави Каримничи?

— Қайси Карим?

— Нурмат аканинг изидан келган Карим-да, сарчинорлик...

— Лекин уни Нормурод ўлган деганди-ку!

— Йўқ, у шу ерда камерада ўтирибди. «Гера» нинг эгаси ўша-да.

— Йўғе, наҳотки Нормурод алдаган бўлса... Нурмат ака нима деяпти?

— Нурмат ака уни «Саид, паспорт бўйича Карим бўлса керак, танийман» — деяпти.

— Қизиқ, анча ишларимиз чигалга ўхшайди? — дея ўйланиб қолди Бахтиёр, — ҳай майли, аниқлаймиз, мен анави қизни Одина опага топширай, кейин Нормурод билан гаплашиб кўраман.

— Ҳа айтгандай, дўхтирлар, «Отанинг соғлиги анча дуруст, жавоб бераверайликми?» — деб сўрашяпти.

— Шунақами, бўлмаса сиз ўша дўхтирларга чол яна бирор ҳафта яхшилаб бемалол даволанаверишяни илтимос қилсангиз. Кейин у кишига «балиқ» учун мукофот сифатида бир қатор уст-бош қилиб берсангиз ҳам арзийди.

— Ҳа албатта, ўғлига ҳам олиб берамиз. Уларни бирор кун учраштирамиз, ахир.

— Албатта, анави қиз билан ҳам учраштирамиз. Чунки, Нормурод адашганлиги учун ҳукуматимиздан авф қилишларини сўраб ариза ёзган.

— Ҳа, ҳозир унга ўхшаган қанча йигитларимиз адашиб, алданиб юришибди, нечгаси ҳали оқ-қорани танимай, ҳаёт лаззатини тоғимай жувонмарг бўлиб кетишган экан. — деди инспектор хўрсиниб.

— Энг ёмони, бу ваҳдобийлик оқими уларнинг мияларини

заҳарлаб, «зомби»га айлантириб, ўз ватанларига қарши ҳатто курул кўтариб келишини уюштирмоқда. Раҳматилла деган йигит ҳақида менга гапириб берувди. Қаранг, ўзи туппа-тузук йигит, бир зиёли одамнинг фарзанди экан. Ваҳҳобийлик таъсирига кириб, уйдан қочиб кетиб ҳозир умуман исломга зид бўлган каллақесарлик ва қароқчилик билан шуғулланар экан. Бу билан ислом армиясининг газнасини бойитмоқчи эмиш, муттаҳам.

— Менинг эшитишимча, жанг майдонидаги ислом лашкарларининг ҳар бирига кунига 800 доллардан пул тулашаётган эмиш, яъни ёшларни пул билан алдашмоқда.

— Лекин қанақа денг, қалбаки пул билан. Ана ишлонмасангиз, Нормуроддан сўранг.

— Қалбаки бўлмаганида ҳам кошкиси бу пуллар ҳалол бўлса. Ахир, одамларнинг тўкилган қони эвазига топилган харом қоғозлар-ку!.. — деди инспекторнинг жиғи-бийрони чиқиб.

— Ҳа, улар ўз ҳаётларини мана шу беъмани бир парча қоғозларга алишишмоқда. Лекин ҳалол, ўз вақтида хатосини ёки алданганлигини тушунган, қочиб келган ёки қочилган ҳаракат қилиб беъмани ўлим топаётган йигитларимиз ҳам кўп... Нима ҳам қилардик. Бу ёғига энди огоҳ бўлишимиз керак. Хўп майли, анави қиз кутиб қолди. Ҳали хабарлашамиз, — дея Бахтиёр шонилиб чиқиб кетди.

ҲЕЧ КИМ КУТМАГАН КУН

Нормурод ўзининг ҳукуматдан авф сўраб ёзган аризасида «Мен мужоҳид босқинчиларни тор-мор қилиш ва қутқаришда хавфни бартараф этиш учун ёрдам беришга, бундан билим ва имконият имни сарфлашга, керак бўлса, жонимни қурбон қилишга ҳам тайёрман» деб қўшиб қўйган эди. У навбатдаги сўроқ пайтида ҳам бу ҳақида эслатди.

— Бахтиёр ака, менга бир имкон берсангизлар. Қорабулоқдаги мужоҳидларнинг курул-аслаҳа омбори жуда мустаҳкам қурилган. Ҳатто унга бомба ҳам таъсир қилмайди. У тоғ тағида, ер остида...

— Сиз, ўша омборнинг тахминий жойлашган ўрнини харитадан кўрсатиб бера оласизми? — деб сўради ва Боткен туманининг стратегик ҳаритасини ёзди.

— Бемалол, кўрсата оламан, — деди йигит жон-дили билан, — Мана Боткен, манами Қорабулоқ, мана бу тоғнинг бу чеккасида, — дея у бир нуқтага бош бармоғини қўйди. Бахтиёр унинг бармоғи нуқтилан нуқтага бутун эътиборини қаратди ва қорозга ёзиб олиб аллақасққа қараб шонилди.

— Сиз энди ўша базанинг ички тузилиши схемасини тахминан чизиб туринг, мен ҳозир келаман. — деди ходим Нормуродга қороз ва қалам берди.

У қайтунча собиқ «муҷоҳид» ўзи хизмат қилган, ўша жирканч ҳарбий истеҳкомнинг ер ости базасининг таҳминий шаклини, чорва фермасига ўхшаб кўринадиган ташқи кўринишининг шаклини чизди ва ҳатто соқчилар турадиган жойларни белгилаб ҳам чиқди.

Бир оздан сўнг Бахтиёр хурсанд ҳолатда кириб келди:

— У ерда чорва фермаси бормиди?

— Ҳа албатта, мана схемаси. База шунинг тагида.

— Э қойил, жула яхши. Хуллас, сизнинг айтганларингиз билан биздаги маълумотлар бир-бирига тўғри келяпти. Бу ферма аҳолига зарар етмасин деб шу пайтacha бомбардимон қилинмаган экан. У ерда ростдан ҳам маҳаллий аҳоли йўқми, ишқилиб?

— Асирлар бор, улар асосан ер остида. Бир-иккитаси бирор инп билан чиқиб қолиши мумкин, албатта. Лекин ферма бомбардимон қилингани билан базани йўқ қилиб бўлмайди.

— Ҳа, — дея Бахтиёр ўйланиб қолди жиддий, — унда нима қилсак экан?

— Фақат бир йўли бор.

— Қандай йўл экан?

— У ерга вертолётларни юбормаслик керак.

— Нега энди?

— Биринчидан у ер қаттиқ қўриқланмоқда. Уларнинг қўлида ҳатто самолётларни уриб тушириш мўлжалланган «Спингер» типдаги ракеталар ҳам бор. Иккинчидан арининг уясини қавлаб қўйишнинг нима кераги бор?

— Бу ҳам тўғри, лекин...

— У ерни ичкаридан йўқ қилиш керак.

— Ҳа, демак махсус гуруҳни алоҳида топшириқ билан юбориш керак экан-да.

— Сизлардан, ана шу гуруҳга мени ҳам қўшиб юборишларингизни сўрайман. Мен ўзимни оқлашим, улардан дўстим учун қасос олишим керак. Сиздан илтимос, Бахтиёр ака! Мени бу ерда ушлаб туришдан кўра, тезроқ ўша ёққа юборсангизлар. Шу фойдалироқ бўлармиди. Майли, агар иппонмасангизлар қурол берманглар. Мен йўлбошчилик қиламан, холос. Ҳар ҳолда у ернинг кемтик ковагини яхши биламан. Қурол омборида ишлаганман, ахир.

— Яхши, Нормурод, сизнинг бу таклифингизни боплиққа айтаман. Уни тезликда ўрганиб чиқамиз. Лекин бир нарсани мента тушунтириб берсангиз. Сиз, дўстингиз Каримнинг ўлганини аниқ биласизми?

— Мен ўз кўзим билан кўрганим йўқ, албатта. Мента Тиркеш амаки айтди. У киши ҳозир Ҳайдарконда бўлиши керак.

— Яна гувоҳ борми?

Нормурод ўйланиб қолди. Бахтиёр энди имтиҳон пайтида талабага

ёрдам бераётган домтадек унга бир туртки берди.

— Аҳрор деган йигитни танийсизми?

— Э-ҳа, — деб юборди Нормурод, — яхши эслатдингиз.

— Ахир улар охирги дақиқаларда бирга эди-ку!

— Бўлмаса, сиз нариги хонага чиқиб туринг.

У чиқиб кетгач, Бахтиёр телефоннинг тугмаларини терди.

— Ассалому алайкум, ўртоқ капитан! Узр безовта қилганим учун, анави Аҳрор деган йигит ҳақида бирор нима билдингизми?

— Ҳа билдим, — деган овоз келди гўшақдан, — у ҳақиқатдан ҳам Одина опанинг жияни, десангчи йигит Боткенда яраланган экан.

— Ҳозир аҳволи қандай?

— Оёқлари ишламаётганмиш, лекин коляскада юраркан, эс-хуши жойида.

— Бирга бориб кўрайлик, бўлмаса.

— Қачон?

— Ярим соатдан сўнг, госпитал дарвозаси олдида кутсангиз!

— Хўп бўлади!

Бахтиёр кўшни хонани очиб маҳбусга «киринг» дея ишора қилди.

— Нормурод, биз сизни ҳозир бир одам билан учраштирамиз.

Сиз, уни ёки у сизни таниши керак бўлади. Ўйлайманки, сиз ақл-фаросатли йигитсиз. Ундан кейин мента бир нарсани ойдинлаштиришда ёрдам берсангиз.

— Нима экан?

— Яна, Карим масаласи. Мен бекорга «унинг ҳақиқатдан ҳам ўлганини кўрганмисиз?» деб сўраганим йўқ. Гап шундаки, бизга бир сарчинорлик Карим деган шахс қўлга тушган. Куруқ эмас 5 килограмм билан...

Нормурод бир сесканиб кетди.

— Ажабо, қандай қилиб?!..

— Биз ҳам ҳайронмиз! — деди Бахтиёр ва кулиб қўшиб қўйди, — биз оғуни фақат Афғонистонда етиштирилади деб ўйласак, ариш-аълода ҳам бўлар экан.

— Нима, сиз уни тирик демоқчимисиз?

— Ҳа, мана унинг сураги, — дея Бахтиёр Нормуроднинг олдида бир фотосуратни ташлади.

— Ие! — дея таажжуб билан ўрнидан туриб кетди Нормурод, — ахир бу Саид-ку!

— Қайси Саид.

— Раҳматилланинг ёрдамчиси, каллакесар. У ўша Лангардаги лагерда хизмат қиларди, зобит.

— Демак, унинг Карим эмаслигини тасдиқлайсиз?

— Ҳа, албатта.

— Бўлмаса, манави қорозга икки оғиз шунақа деб баёнот ёзиб

беринг-да, кейин бир жойга бирга бориб келамиз.

Нормурод Саиднинг суратига ижирганиб қараб қўяркан, баёнотномани билганича ёза бошлади. Бу пайтда Бахтиёр ўзининг икки ёрдамчисини чақириб, машинасини шай қилиб туришларини топширди.

— Қизиқ, — деди Нормурод баёнотномани узатар экан, — бу ифлос Каримнинг исмини нима учун ўзлаштирди экан?

— Биз ҳозир ана шуни аниқлагани сиз билан бир жойга бориб келамиз. Унча сизнинг таклифингизни ўрганиб чиқишади. Кейин яна ишни давом эттирамиз. Кетдик бўлмаса...

Уларни госпитал дарвозаси олдида «Чорсу» профилактика инспектори капитан Юсупов қарши олди. Бахтиёр уни бир четта тортди:

— Биз анави бола билан госпитал боғидаги фаввора олдида ўтириб турамиз. Сиз бориб айтинг ҳамшира Аҳрорни коляскада ўша ерга етаклаб келсин. Негалитини айтманг. Ўзингиз ҳам узоқроқда кузатиб туринг.

— Хўп, тушунарли. Кетишга рухсат этинг! — дея инспектор госпитал ичкарасига отилди.

Бахтиёр энди ёрдамчилардан бирини чақирди.

— Камера ёнингиздами?

— Ҳа, ўртоқ бошлиқ.

— Биз фаввора олдидаги скамейкада уч киши ўтирамиз. Бизга қўринманг. Бир йигитни коляскада олиб келишади. Тулиқ суратта олинг, овозини диктофонга ўзим ёзиб оламан, боринг.

Бахтиёр, Нормурод ва яна бир ходим фаввора олдидаги скамейкага бориб ўтиришди. Улар узоқ кутишмади. Узоқдан коляскани етаклаган бир ҳамшира қўринди. Бахтиёр теварак-атрофга қараб камерачи ходимга «тайёрланинг» — дегандек бир ишора қилиб қўйди. Профилактика нозири ҳам бир таниш беморни учратиб қолиб гурунглаша бошлаган эди. Нормурод эса, бамайлихотир теварак-атрофга қизиқсиниб қараб, тоза ва мароқли она-юрт ҳавосидан тўйиб-тўйиб нафас олмоқда эди. Бахтиёр қўйнидан «ОГОҲ» газетасини чиқариб ўзича ўқий бошлади. Объект дақиқа сайин яқинлашиб келаётганди. Енларидаги ходимга эса, маҳбуснинг қочиб кетмаслиги ёки унинг ортиқча ҳаракат қилмаслиги ва хавфсизлигини таъминлаш вазифаси юклатилган эди.

Ҳамширанинг парвойи-палак ситарета чекаётган беморининг аравасини оҳисталик билан итариб келар, миждзини нимадир деб гапга солгиси келарди. Лекин асабийлашган беморнинг ўзи гап бошлаб қолди.

— Уф-ф... Қайсқа кетаяпмиз яна?

— Фаввора олдида.

— Анави боғ томонга бормаймизми?

— Йўқ, фаввора сувига бир оз термулиб турсангиз асабларингизни тинчлантлар экан, даволовчи дўхтир шундай деб айтди.

- Сунга термулка-я! — деди Аҳрор масҳараомуз ва ичгиси келди.
- Ўша сувдан ича бўлармикин?
- Ҳа, бўлади, лекин қандоқ қиламиз, сувдонимиз йўқ-ку!
- Хув ана, одамлар ўтиришибди-ку! Сўраб кўрамиз.

Шундай бўлди ҳам. Бу пайтда Нормурод ҳам газетадаги бир мақолани қўшилиб ўқимоқда эди. Бахтиёр объект яқинлашганини кўриб, ён чўнтагидаги диктофонни ёқиб қўйди.

— Кечирасизлар, сув ичмоқчийдим, сизларда сувдон топилмайдими? — дея уларнинг фикрини бузди Аҳрорнинг овози.

Нормурод уни кўриб хангу-манг бўлиб қолди. Унинг ўрнидан кўзгалганини сезиб, ёнидаги ходим унинг елкасини босди. Бу «Қимирламай ўтир» дегани эди.

— Т-топилади... — дея олди аранг у.

Аҳрор аввалига унга тикилиб талмовсираб турди ва тўсатдан ўрнидан туриб кетиб Нормурод томон қадам ташлади.

— Нормурод! — деди қувонч билан, — Дўстим!..

Энди Нормуродни ҳам ҳеч қандай куч тўхтатолмади. У ҳам Аҳрорга ташланди. Ходим эса, уни ушлаб ажратиб олишга интилиб, куч ишлатмоқчи бўлди. Хайриятки, буни Бахтиёр пайқаб қолди ва унга «Тегма» ишорасини қилди. Капитан Юсупов ҳам «ёрдамга» чоғланиб фаввора олдида тўппончасини дастасини тўтганча шай турарди. Фақат икки дўстгина ташқи дунёни бир сония унуттишган ва ўзаро қизғин суҳбатга берилиб, секин-асталик билан фаввора томон юриб борардилар. Ҳамшира қиз бундан қувониб кетди ва суюнчи олиш учун даволаш биноси томон чоғиб кетди.

— Аҳрор акам юратгилар!.. — дея шодликдан қичқирди у коляскани ташлаб.

— ...Яна сув керакми сенга? — деди Нормуроднинг кўзларидан қувонч ёшлари думалаб.

— Мен ҳаётимда фақат икки марта чанқаб, икки маротаба худодан сув сўрагандим, холюс, — деди Аҳрор ҳам сенлаб.

— Яна мендан сўрайсанми? Бунинг учун ўша жойингга яна тепишим керак, шекилли. Ҳаммомга қачон борамиз?

— Э-ҳа, эсингдами? Калтак егинг келибди-да-а?!!

Зум ўтмай дўстлар ва ҳамширалар чоғиб келишди ва икки дўст суҳбатидан ҳам кўра уларни Аҳрорнинг юра бошлагани қизиқтираётганди. Уларнинг ўзаро суҳбати Бахтиёр учун жуда муҳим эди, лекин ҳамширалар шовқинини қандай тинчлантиришни билмай саросимага тушётганди. Хуллас, бу учрашув Нормуроднинг ҳақ эканлигини тўла исботлади. Улар яна кучоқлашиб хайрлашдилар.

— Бўпти, Аҳроржон, тезроқ тузалиб кетинг, — деди Бахтиёр ҳам кучоқлашиб кўришаркан. — Сизлар ҳали қўп иш қилишларинг керак. Биз Нормурод билан олдингизга келиб турамиз.

— Йўқ, энди бу ерга келишларинг шарт эмас, — деди даволовчи дўхтир гапга аралашиб, — энди Ахрорга жавоб берсак ҳам бўлаверади.

— Унда Қўқонга бирга олиб кетамиз, тўғрими Нормурод, — деди у ипюнч билан қувониб. — Нурмат ака ҳам, Гулбиби ҳам ҳаммамиз бирга кетамиз.

Уларни кузатиб ҳиссийатта берилмай хушёр турган капитан Юсупов томоғини маъноли ва гапни чалғитиш учун қириб қўйди. Ҳар икки дўстни қўл бериб табриклади. Қолганлар ҳам уларни қутладилар. Ҳамшира қизлар эса Ахрорни ўпиб-ўпиб олишарди.

Қаерландир Одинахон пайдо бўлди ва жиянининг тик турганини кўриб, у ҳам қувониб кучоқлаб олди. Лекин кўзи Нормуродга тушиб қолиб ғалати бўлиб кетди.

— Анави ҳалиги «гунг бола» эмасми? — деб шивирлаб сўради у профилактика инспекторидан.

— Ҳа, лекин энди у гунг эмас. Бу ўша мўйсафиднинг ўғли бўлади. Жияниниңизнинг ўртоғи экан. Бирга хизмат қилишган экан.

— Вой, буни қаранг! — деди Одина опа ҳаяжон билан ва Нормуроднинг елкасидан олди.

— Опа, яхши юрибсизми? — деди Бахтиёр ҳам.

— Вой, сиз ҳам шу ердамисиз?

— Ҳа, қаҳрамонимизни бир йўқлаб кетай дегандим.

— Вой раҳмат, шунчалик...

— Гулбиби қаерда?

— Ҳа, уми, шу ерда, бирга келувдик, — деди у теварак-атрофга қараб. — Бир жиянимдан хабар олайин деб келсак, жойида йўқ. Ҳамширалар шу ёқда дейишгудди.

— Худо хоҳласа, ҳаммаси яхши бўлади. Мана кўрасиз ҳали бу икки йигитнинг тўйларини қиламиз.

— Илоҳим айтганингиз келсин... «Қандай уйлантирар эканмиз», — деб илҳақ бўлаётгандик.

Бахтиёр инспекторнинг қулоғига бир нима деб шивирлади. У эса, Одина опани бир четга тортиди.

— Гап бундай, — деди инспектор. — Эртага эрталаб соат 10:00 га биз учун озгина вақт ажратсангиз.

— Вой, яхшилиқками, ахир?

— Ҳа, албатта. Ҳалиги, Нурмат ака бор-ку, касалхонадаги.

— Ҳа-ҳа, ўтган кун у кишини йўқлаб келувдим.

— Гулбиби биланми?

— Йўқ. Нима сиз ҳам бу қизни танийсизми?

— Ҳа, кеча борсам ўрнингизда турган экан.

— Нима эди?

— У қизни ҳам олволсангиз. Иложи бўлса яхши кийиниб олсангизлар. Аввал Нурмат акани кўриб, кейин у кишини ҳам олиб бир жойга меҳмондорчиликка борасизлар. У ерда яна Нормурод, манави танишингиз Бахтиёр, агар иложи бўлса жиянингиз Аҳрорни ҳам келиб олиб кетамиз.

— Вой рости биланми? Ажойиб байрам бўлар экан-да!

— Ҳа, биз ҳали кутмаган ажойиб кун бўлади. Сўнгра, уларни водийга ўз уйларига кузатиб қўямиз.

— Вой қандай яхши! Мен ҳам бораман. Ўзим бориб оналаридан суюнчи оламан!

Бир қарорга келинган Бахтиёр бошлиқ «гуруҳ» госпитални тарк этишга чоғланди. Улар яхши хайр-хўш қиланлиридан сўнг дарвоза томон кета бошлади.

Шу пайт Бахтиёрнинг уяли телефони жириглаб қолди.

Бошлиқ экан:

— Анави танишингиз Нормуродга ишонса бўладими? — деб сўради у жиддий.

Бахтиёр бир четта чиқди. Қолганлар уни дарвоза олдида кутиб туришди.

— Ҳа, ўртоқ бошлиқ, — деди ходим ишонч билан.

— Кафолат берасизми?

— Ҳа, кафолат бераман, — деди у хайрлашиб кетмай турган Аҳрорга кўзи тушиб.

— Бўлмаса, ҳозироқ унинг ҳужжатларини олдимга олиб кириг. Мен мудофаа вазириги билан гаплашдим. Унинг таклифи маъқулланди. Йигитга айтиб қўйинг, у оқланди. Бир-икки кун тайёргарликдан сўнг, биз уни зудлик билан ўша режа асосида орта юборамиз. Қисқаси, тезда етиб келинг, маслаҳатлашамиз.

— Ҳўп бўлади, ўртоқ бошлиқ.

Бахтиёр Нормуродни табриклаш учун у томон хурсанд интилди. Лекин орқа томондан бир қизнинг қичқиргани эшитилди.

— Тўхтендер! Нормурад аке! Бахтиёр байке!..

Нормурод не кўз билан кўрсинки, унга томон гўё парвоз қилмоқчидай чолиб, оққушдай қанотларини ёзиб ҳам қувониб, ҳам севинчдан кўзлари ёшланиб Гулбиби келарди. Йигит ҳам қиз томон тилинди. Лекин соқчилар уни тўхтатиб қолдилар.

— Қўйворинглар уни, Нормурод оқланди. Энди у маҳбус эмас! — дея ҳайқирди Бахтиёр.

Йигит қизнинг ёрилиб кетган ёноқларию, юпунлигига эътибор бермагандек, қиз ҳам унинг ўсиб кетган соқолигаю, қуёш кўрмай оқариб кетган юзларига парво ҳам қилмас, бу онлар икки ёшнинг ҳаётидаги энг гўзал дамлар эди...

ИЖИМ

МУСОНУНЛАР
ИЗИДАЖ

ЖАНГОВАР ОТА

Нурмат ота уйига сафардан димоғи чоғ бўлиб қайтди. У эгнига янги кастюм-шим, оқ қўйлак кийиб, йўл-йўл бўйинбоғ ҳам тақиб пўрим бўлиб олган, ранглари тиниқ, бироз тўлишиб ҳам қолганди. Қўлида эса, бир талай сонга-салом. Уйининг остонасига қадам қўяркан хотини на севинишни, на куйинишни билмай лол қолди. Лекин барибир дилидаги дарди устунлик қилдими, тилини тия олмади:

— Сиз мана шунақа, курортма-курорт юриверинг. Мен бўлсам..., - деди у беихтиёр кўзига ёш олиб.

— Қалайсан, Каромат? Ўзи сениям опкетсам бўларакан, - деди кекса муаллим ҳазиллашиб.

— ... На бир хат ёзасиз, ё на хабар оласиз. Мен бўлсам сизни Нормуродни кўргани кетган, деб ўйлаб юрибман, — деди аёл энги учи билан кўз ёшларини артаркан.

— Ҳа, тўғри ўйлабсан, хотин. Билсанг ўғлингниям кўрдим, курортдаям дам олдим.

— Қўйсангизчи ҳазилни...

— Мана қара, - деди Нурмат ака янги кастюмининг чўнтагидан пайпаслаб бир талай фотосуратларни чиқарди.

— Вой — бў!!! — деб юборди аёл ҳаяжон билан.

Каромат ая суратдаги яп-янги устбош кийиб олган ўғли Нормурод, Нурмат ака, Гулбиби, аллақандай аскар йигит (Аҳрор), тўладан келган бир аёл (Одина), бир милиционернинг (капитан Юсупов) ва уйларига келган ўғлининг “домласи” Бахтиёрларни кўриб лол қолди.

— Вой, Гулбиби қани! — деди у ҳаяжон билан.

— Ташқарида турибди. Бор, кутиб олмайсанми меҳмонни?

Каромат ўзини кўчага отди ва у ерда кулдиригичларини ўйнатиб жилмайиб турган Гулбибига кўзи тушди.

— Вой, айланай сендан, қизалоғим. Эсон-омон бориб келдингми? Яхши, тоғангни учратиб қолибсан.

— Ўзингиз ҳам жахсы ўтирибсизбы?

Каромат ая гирдикапалак бўлиб сўрига жой қила бошлади. Унинг қувончи чексиз эди. Сўнгра ўтириб фотиҳа қилишди.

— Вой, жуда улуг иш қилибсизда, дадаси. Кечагина Нормуроддан хат олувдим, деб севиниб турсам, хат билан қанақадир варақа ҳам келганига кўнглим хижил эди.

— Ие, хат дейсанми? — деб сўради Нурмат ака хайрон. — Ўғлимиз ҳеч нима демади-ку!

—Вой, 100 доллар пул ҳам жўнатибди, барака тошғур. Уни манави домласигиям айтувдим, — деди ая фотосуратдаги Бахтиёрни кўрсатиб.

—Нима, бу йигит уйимизга келгандими?

—Ҳа. «Нормуродни домласи бўламан», деди.

—Бўлса бордир, ҳа-ҳа, шунақа бўлса керакда? — деди Нурмат ака ўйчан ва ҳаёлан: “Оббо лангати-лар-ей, пул ҳам жўнатишибди-я! Ҳойнахой хатниям ўзлари ёзишгандир”.

—Ҳа, айтмоқчи, ўша хатни олиб чиқ-чи, мен ҳам бир кўрай. Каромат ая ҳовлиқиб ичкарига кириб пул ва хатни кўтариб чиқди.

—Мана, дадаси. Ўғлим бечора ҳам ўқиб, ҳам ишлаётганмиш. Ўзи ишлаб пул топадиган бўп қопти, қаранг.

Нурмат ака пулни бир четга ташлаб хатни тезлик билан ўқиб чиқди ва дастлаб кўзлари мошдек очилиб, ажабланди: “Оббо, қизалоқлар-ей” дея бошини сарак-сарак қилиб кулар экан, хатни Гулбибига узатди. Гулбиби ҳам уни ўқиб оғзини тўсиб унсиз кула бошлади.

—Вой, нега куласизлар? — дея сўради Каромат ая хайрон.

—Ахир ўғлинг сузишни билмайдику! — деди Нурмат ака кулгудан ўзини тия олмай. — Лекин Қора денгизни кўргани рост бўлса керак-а? — деди у Гулбибига маъноли қараб ва чўнтагини кавлаб Ҳудойдод берган 100 долларликни чақирди-да нариги пул билан ҳар иккаласини синчиклаб солиштириб кўра бошлади.

—Қалбакимасмикан, ишқилиб? — деб сўради Каромат ая.

—Бўлиши мумкин, текширтириб кўрамиз, — деди муаллим “Оббо, пулфурушлар-ей!” — дея ғудраниб сўқиниб қўяркан.

—Қизим, бор, нарсаларни жойлаб чиқ, — деди ая Гулбибига.

Қиз ичкарига кириб кетди.

—Бечора қизга қийин бўлибдида, дадаси.

—Ҳа, Сапарқул ошнам бедарак кетибди, сигирлари йўқолиб қолганмиш, — деди Нурмат ака хўрсиниб. Умуман, бу уруш дегани ёмон нарса эканда, халқ жабр кўраркан. Бизнинг осойишталигимизни сақлаб турган ҳукуратимизга минг раҳмат...

—Ҳа, тўғри айтасиз, дадаси.

—Лекин уруш ҳаракатлари бизга ҳам ўтиб кетиш хавфи бор. Унда жудаям ёмон бўлади. Не-не айбсиз одамларнинг қони тўкилади, — деди мўйсафид бошини сарак-сарак қиларкан.

—Вой, дадаси, нафасингизни иссиқ қилинг, бизга ким ҳам уруш қиларди?...

—Улар жуда ҳам ёвуз илон, гитлерчилардан ҳам баттар улар.

Агар илоннинг боши янчиб ташланмас экан, уруш хавфи давлатимизни тарк этмайди.

— Ишқилиб, тинчлик бўлсинда, тинчликка не етсин!

— Ҳа, ана шу тинчликни сақлаш учун бутун ҳар ким қўлидан келганини қилиши керак.

— Вой, сиёсат қияпсизми, дадаси? Муаллимлигингизга борасиз-да...

— Йўқ, унақа эмас. Мана, ўзинг ўғлимиздан мана бу хат, пул ва яна қандайдир варақа келди деяпсан-ку!

— Вой ҳа, у варақада ҳукуматимизга қарши ёмон гаплар ёзилган экан, тандирга тутантириқ қилиб юбордим.

— Тўғри қилибсан, аслида тутантириққа ҳам арзимайди бу қоғозлар, — деди-да Нурмат ака оғир хўрсиниб қўйди.

— Мундоқ тушунтириброқ гапиринг, дадаси.

— Хўп. Билсанг, бу қоғозларни Нормурод юбормаган.

— Вой ўлмасам! Унда...?!

— Уни душманларимиз юборишган. Бу сиёсат, билдингми? Нормурод энди Туркияда Ислон университетида ўқимайди. У ўқишни ўзгартирди. Лекин бунинг ҳеч кимга айта қўрма.

— Унда қасрда ўқийди?

— Давлат хизматида бўлади. Энди у ишончли жойда ўқийди, — деди Нурмат ака жиддий.

— Вой, яхши бўлибти, мен ҳам жуда хурсанд бўлдим. Бола энди ўз йўлини топибди.

Бу пайтда Гулбиби чой-нонларни олиб келиб дастурхон тузай бошлаган ва ҳар замонда эр-хотиннинг суҳбатларига эътибор қаратиб қўймоқда эди.

— Гулбиби бизникида яшаб туради. Ойиси Кунсулув шуни илтимос қилиб хат ёзиб юборибди.

— Майли, лекин мен эртага у билан Боткенга бирга бориб келмоқчиман.

— Вой, ахир у томонлар нотинч-ку, дадаси?

— Бир хабар олиб келмасам бўлмайди, шекилли. Мана бу пулга уларга бирор сигир сотиб олиб бермоқчиман. Агар қалбаки бўлмаса, албатта... Бутун қанақа кун ўзи?

— Жума.

— Демак, эртага етиб борсак, индинга саҳар мол бозорига чиқаман. Бўлмаса ун-гуруч қилиб ошнамнинг оиласидан хабар олиб қўяман-да. Ахир пунақа пайтда ёрдам қилмасак...

Шу пайт Гулбиби чой олиб келди.

—Гулбиби, эртага тоғанг билан уйларингга бориб келар экансизлар. Кейин бирга қайтиб келаверасан, хўпми?

—Хўп.

—Зираларингни сота олдингми ишқилиб?

—Ҳа.

—Яхши пул бўлдимми?

—Ҳа.

—Ўша пулларниям ойингга тапшляб келгин, хўпми?

—Хўп.

Лекин Нурмат ака чойдан хўптаркан, калласида бошқа саволлар гужгон ўйнамоқда эди. “Қизиқ, Сапарқул қаерда бўлиши мумкин? Ишқилиб боши омонмикан? Бориб уни қидириб кўрсаммикан? Ўғлимни қидирган элим, Аллоҳ ёрдам бериб уни топдим-ку! Ажални оғзига кириб бўлса ҳам мақсадимга эришдим-ку! Бу ер ҳар ҳолда яқин, ўзимга таниш жойлар. Таваккал қилиб қидириб кўрсам, савоб бўларди-да...” — деди у ўз-ўзига.

Каромат ая овқатга уннай бошлади. Фурсатдан фойдаланиб у Гулбибидан сўради:

—Отанг қаерда бўлиши мумкин-а, қизим?

—Анави геологлар олиб кетишган бўлса керак!

Нурмат ака тўсатдан жаҳди чиқди:

—Улар геологлар эмас, улар мужоҳидлар! Улар душманларимиз-ку!

Қиз бир сапчиб тушди ва ранглари оқариб кетди.

—Демак, отанг душманларнинг қўлида экан-да! Уни иложи бўлса тезроқ қутқаришимиз керак.

—Мен геологлар турган жойга борадиган юр-йўлни биламан, — деди қиз шоша-пиша.

—Нима, шунақа йўл борми?

—Ҳа, бор.

—Буни Нормуродга айтганмидинг?

—Йўқ.

—Бўлмаса тезда хабар қилишимиз керак. Ҳар ҳолда бир нафи тегар. Бўпти, сизлар овқатга уннанглар, мен бориб Тошкентга қўнғироқ қилиб келаман.

Нурмат ака кечки пайт хурсанд кириб келди ва тўғри Гулбибининг ёнига кирди.

—Ҳаммаси яхши бўлди, қизим. Хуллас, биз сизларникида 3-4 кун бўлиб, меҳмонларни қутадиған бўлдик. Сўнгра сен уларга ўша йўлни кўрсатиб берар экансан, хўпми?

—Қанақа меҳмон?

— Нормурод аканг ўртоқлари билан Қорабулоқда “дам олишмоқчи”.

Гулбибининг кулгичлари ўйнаб кетди.

— Вой, рости биланми?

— Ҳа, улар отангни қутқаришмоқчи. Лекин бу гапни ҳеч кимга айта қўрма, хўпми?

— Хўп.

ЯШИРИН ЙЎЛ

Нормуроднинг таклифи билан Боткендаги мужоҳидларнинг яширин қурол-аслаҳа омборини йўқ қилиш мақсадида алоҳида топшириқ билан махсус отряд ташкил қилинди. Улар ўн чоғли жанговор ва чиниққан спортчи зобит йигитлар бўлиб, дастлабки режа бўйича қурол-аслаҳасиз, гўёки, “мужоҳид” Нормурод ва “Карим”ларни қўлга олган қирғиз маҳаллий лашкарлари қаторида асир қилиб олинган ҳолатда лагерга кириб боришлари ва ичкаридан пайт пойлаб, ҳужум уюштириб қурол-аслаҳаларни қўлга олишлари, асирларни қутқаришлари ва омборнинг кулини қўкка совуришлари керак эди.

Операцияга пухта тайёргарлик кўрила бошланди. Жангчиларнинг соқоллари ўстирилиб, грим қилинди ва баъзиларига қирғизча уст-бош ҳам кийдириб кўрилди. Ишнинг энг қизиғи марҳум Каримни “тирилтириш” ва ва унинг ўрнига айнан ўхшаш қиёфадаги йигитни зудлик билан тайёрлаш эди. Компьютер орқали Каримнинг сурати ва биографияси олинди. Ниҳоят бу топшириқ Иброҳим Асқаров исми, асли марғилонлик бўлган зобит йигитга насиб қилди. Нормурод уни тезлик билан ишга тайёрлай бошлади. Унга лагердаги зобит мужоҳидлар ҳақида маълумот бериши, улар билан ғойибдан “таништириб” чиқиши лозим эди.

Улар туну кун бирга меҳнат қилишди. Энг хавфлиси зобит Раҳматулла ва лагер бошлиғи олдида Карим ролини ижро этиши бир неча бор синаб кўрилди. Муҳими, унинг қўлида жанговар қуроллари бўлади ва уни “асирларга” ўқталиб боради, керак бўлса уларни ҳимоя ҳам қилади. Унинг қулоғи гўё яралангандек қилиб эски латга-лутталар билан боғланади ва ичида кичик алоқа воситалари ўрнатилган бўлади.

Хуллас, операцияга бир ҳафтагина тайёргарлик кўрилди. Чунки вақт жуда ҳам зиқ эди. Боткенда уруш ҳаракатлари давом этар, мужоҳидлар тор-мор этилиб, уларнинг кўпчилик қисми Тожикистон тоғлари ичидаги қайсидир номатълум сўқмоқ орқали Афғонистон томон қочиб кетмоқда эдилар.

Ўзбекистон Миллий хавфсизлик хизматининг навбатдаги вазифаси ана шу коридор — сўқмоқни аниқлаш ва уни доимий назоратга олиш эди. Чунки бу ердан мухоҳидлар қурол-аслаҳа билан истаган пайтда чумолидай яна қайтиб кириб келишлари ёки наркотик моддалар карвони бемалол Қирғизистон орқали ўтиб келишига имконият бор эди. Бунинг ҳам ўзига хос тактикаси ишлаб чиқилди. Боткенда қурол-аслаҳа омбори йўқ қилинган, қолган-қутган мухоҳидларнинг ўша сўқмоқ орқали қочиб кетарига имкон берилди. Нормурод ва “Карим”лар ҳам мухоҳидлар изидан гўёки “қочадилар”. Улар Афғонистондаги лагерда хизматни давом эттириб, у ердан турли маълумотлар юбориб турадилар. Терроризм, гиёҳванд моддалар транспортировкаси, мухоҳидларнинг навбатдаги иш режалари, ҳомийлари, ватанфуруш сотқинлар ҳамда турли йўллар билан бориб қолган ватандошларимиз ҳақида маълумот тўплаш уларнинг вазифасига айланади.

Лекин ҳаётда шундай тасодифлар бўлар эканки, хатто давлат аҳамиятидаги режалар ҳам баъзан амалга ошмай қолар экан. Бу ҳақида кейинроқ, албатта...

* * *

Нурмат аканинг Қорабулоққа борадиган яширин йор — сўқмоқ йўл ҳақидаги хабари айни муддао бўлди. Уни Гулбиби билар экан. Демак, Гулбиби йўлбошловчилик қилади. Уни ҳам ҳар эҳтимолга қарши тайёрлаш ва эҳтиёт қилиш чораларини кўриш лозим. Махсус отряднинг энди борар жойи аниқ, аввало Гулбибиларникида яширин яшаб турилади. Эҳтимол бу ердан туриб жапиёвчи халқ лашкарлари билан ўзаро ҳамкорлик қилиш бўйича мулоқот ҳам қилиб кўрилади. Вазиятни ўрганилиб шунга кўра иш тутишга ва ҳаракат режалари ҳақида “Марказ”га хабар қилиб турилишига келишиб олинди. Керак бўлганида эса, ҳарбий вертолетларнинг Фарғонадан етиб бориши кўзда тутилди.

* * *

Нурмат ака билан Гулбиби ота-болалардай отта миниб Боткен сари йўл олишди. Кекса муаллим ўзининг Ўзбекистондан эканлигини билдирмаслик учун эски уст-бошларини ва Сапарқул совға қилган қирғиз қалпоғини кийиб олди. Йўлда деярли тўсиқларга дуч келишмади. Гулбибиларникига тун қоронғусида кириб келишди. Анчагина ўзига келиб қолган Қунсулув қизининг келганидан қувониб кетди ва унинг бунчалик тез қайтиб келганини айтиб алқади.

— Отамдан хабар борми? — деб сўради қиз отдан тушибоқ.

— Йўқ, — деди онаси ва Нурмат ака билан хол-аҳвол сўраша

бошлади.

—Худо хоҳласа, ошнамдан дарак топамиз. Сиз ҳечам хавотир бўлманг, синглим.

—Раҳмат, байке! Айтишларича, кўп одамларни “геологлар” мажбурлаб ишлатаётганмишлар.

—Улар геологлар эмас экан, — деди қиз.

—Ким экан унда?

—Душманлар, мужоҳидлар экан.

—Вой, улар бу ерда нима қилиб юришибди?

—Ўзбекистонга қарши уруш очипмоқчи, Қўқон халифалигини ўрнатишмоқчи, — деди Нурмат ака гапга қўшилиб.

—Вой, гўрингда чиритурлар-ей!

—Ойи, бу гапларни қўя турайлик, меҳмонхонани йиғиштириб, тозалаб қўйишимиз керак.

—Нима, шунақа алғов-далғов замондаям меҳмон келар эканми?

—Ҳа, келади. Нормурод акам ўртоқлари билан...

—Сизнинг ўғлингизми, байке?

—Ҳа, ўғлим, — деди муаллим кулиб.

—У ўқишга кетганди, чамамда...

—Ҳа, таътилга чиқибди, Қорабулоқда ўртоқлари билан бир дам олиб кетмоқчи.

Кунсулув анграйиб қараб қолди. Бу ҳолни кўриб Гулбиби онасини ичкари етаклади ва қулоғига шипшиди:

—Улар отамни қутқаришмоқчи. Фақат бу ҳақда ҳеч кимга чурқ этманг, хўпми?

* * *

Нурмат ака эртаси саҳар молбозорга чиқди. Бозор илгаригидек эмас, файсиз эди. Фақат пулга жуда зориққан 3-4 мол сотувчигина чиқишган. Улар ҳам кўзлари олазарак бўлиб бир нима бўлса қочиб қолишга шайдек сотаётган ҳайвонларининг арқонларини маҳкам тутиб турардилар. Бозорга соғин сигир чиқмабди. Нурмат ака бир даллюлнинг олдига бориб, мақсадини айтди.

—Ҳозир ҳеч ким соғин сигир олиб чиқмайди, — деди у. — Уни фақат ўтовлардан суриштириш керак.

—Сиз топиб бера оласизми?

—Ҳа, лекин бутун эмас. Янаги бозор чиқсангиз топиб қўяман, — деди даллюл.

—Хўп, келишдик, — деди Нурмат ака. — Сизни шу ердан топаманми?

— Ҳа, сизчи, бу ерликка ўхшамайсиз?

— Мен Сапарқулнинг дўсти бўламан. Унинг оиласига ёрдам қилмоқчиман. Майли, бир ҳафта кутсам кутарман.

— Э, шунақами? Раҳмат сизга, байке. Яхши инсон экансиз. Меникига юринг, меҳмоним бўлинг.

— Раҳмат, жўра.

— Менинг исмим ҳақиқатан ҳам Жўра, Жўра — даллолман.

Улар келишиб олгач, кучоқлашиб, самимий хайрлашди. “Яхши бўлди, — деди Нурмат ака ўз-ўзига, — Бир ҳафта ичида меҳмонларни кутиб оламиз, ўғлимни яна бир кўриш насиб қилади, эҳтимол уларга бирор ёрдамим тегар. Бу ифлос душманларни тезроқ даф қилмоқ керак. Бўлмаса бу ерда ҳам, бизда ҳам одамларнинг ҳаловати бўлмайди”.

Икки кун ўтгач, “меҳмонлар” хашак ортилган юк машинасида хашак ичида кириб келишди. Кабинада қирғиз қалпоқ кийиб олган Нормурод ва ҳайдовчиси моҳир қаратғчи корейс Пак ўтирарди. Нурмат ака уларни дарров таниб, отхона дарвозасини катта қилиб очди.

— Э, яшанг, хашакни тўғри отхонага тушираверинглар! — деди у. Машина орқаси билан отхона ичига кириб кетди.

* * *

Маълум бўлишича, прокурор Жапиевни мужоҳидлар қўлга олишган ва маҳаллий ҳукуматдан етмиш чоғли мужоҳидга унинг бир ўзини алмаштириш ҳақида таклиф беришган экан. Бахтиёр бошчилигидаги отряд бу ҳолатдан қандай фойдаланиш ҳақида бош қотирдилар. Бундан ташқари Қорабалоқдаги “ферма — лагер”да сиқувда қолган жангарилар таҳликага тушиб, ўз қўлларидаги асирлардан эндиликда ҳимоя воситаси — “жонли девор” сифатида фойдаланишмоқда эди.

— Демак, улар енгиланликларини тан олтилари келмай охириги чораларини кўришмоқда. Уларни мақсади бункерни сақлаб қолиш ёки у ердан қурол-аслаҳаларини олиб кетиш. Биз бунга асло йўл қўймаслигимиз керак, — деди Бахтиёр.

— Қирғиз лашкарлари билан ҳам музокара олиб бориб ҳамкорлик қилсак ёмон бўлмасди, — деди Иброҳим — “Карим” унинг фикрини маъқуллаб

— Рухсат берсанглар мен гаплашиб кела қолай. Ҳар холда бу ернинг одамларини яхши биламан, — деди Нурмат ака суҳбатга аралашиб.

— Гулбиби билан бирга боришсин, — деди Нормурод.

— Лекин бизни бу ерда эканлигимизни зинҳор ва зинҳор

билишмаслиги керак, - дея таъкидлади Бахтиёр.

Гулбибини чақириб келишди.

— Жапиевларникини биласизми?

— Ҳа, биламан.

— Ҳозир уни қўлга олишган, ўрнида ким бўлиши мумкин?

— Укаси бор, мелиса терговчи. Исми Қонибек, — деди Гулбиби.

— Қонибекни яхши биласизми?

— Ҳа, у акамни синфдоши эди.

— Акангиз ҳозир қаерда?

— Россияга ишлашга кетган.

— Яхши, бўлмаса ҳозироқ Қонибекни ҳузурига боринглар.

Жапиевни кутқариб, омборни йўқ қилиш бўйича режамиз борлигини баён қилинглар. Лекин бу ҳақда ҳеч ким сезмасин, эҳтиёт бўлинглар.

— Қонибек билан ўзингиз гаплашганингиз маъқул шекилли,

— деди Нурмат ака Бахтиёрга юзланиб.

— Яхши. Бўлмаса учаламиз бирга бора қоламиз.

— Гулбиби, бор отангни чакмони билан қалпоғини олиб чиқ, — дея буюрди Нурмат ака.

— Хўп бўлади, - деди Гулбиби ва ичкаридан бир қора чакмон, қирғизча қалпоқ ва чарм маҳси олиб чиқди. Қиз Бахтиёрни қўлига бир қамчинни ҳам тутқазди.

— Ҳақиқий қирғиз жигит қамчисиз юрмайди, - деди у жилмайиб.

Қўп ўтмай уч отлиқ Жапиев Жонибекнинг укаси Қонибек ҳузурига йўл олишди. Бахтиёрнинг ичида бронжилети борлиги, чакмон ва қалпоқ кийиб ўрганмагани учунми, ўзини ҳаммомнинг саунасидагидек хис қила бошлади.

— Шўрва ичган калдек мунча терламасангиз? — деди Нурмат ака ҳазил қилиб, белбоғини чиқариб узатар экан.

— Раҳмат, ака, яхшиям сиз бор экансиз.

— Ўзбекча гаплашмай юринглар, - деди Гулбиби.

— Ҳа-ҳа, узр қизим, биз ахир чет элдамиз-ку! — деди Нурмат ака ҳам қамчин билан “жим” дея ишора қиларкан.

Жапиевлар уйига муқолишда уларни соқчилар тўхтатди. Гулбиби олдинга чиқди ва қирғизчалаб Қонибекда шахсан ишлари борлигини, ўзи Қонибекнинг синфдоши Хўжақулнинг синглиси, Сапарқулнинг қизи эканлигини маълум қилди.

— Қанақа ишларинг бор?

— Пойтахтдан меҳмонлар бор, - деди қиз мужмал қилиб Бахтиёрни кўрсатди.

Бахтиёр қамчин ушлаган қўлини кўксига қўйиб “Салаватсизвы?” деди. Уларни обдон текширган бўлиб соқчи назоратида бир уйчага олиб киришди. Бу ер Қонибекнинг уйи эмас, балки дастлабки назорат пункти эканлиги шундоқ билиниб турарди.

Орадан анча вақт ўтгач бир йигит келди ва Гулбибини олиб кетди. Албатта ундан келган меҳмон ким ва мақсади нима эканини, улар билан қизнинг қандай алоқаси борлигини билгилари келганлиги сезилиб турарди. Кўп ўтмай меҳмонларни ҳам бошлаб кетишди.

Қонибек уларни очиқ чеҳра билан кутиб олди:

— Э-ҳе, сизга қирғизча чакмон жуда ярашибди-да, ака!

— Ҳа, белим оғир эди. Энди доим кийиб юраман, - деди Бахтиёр чаккасидаги терларни артаркан.

— Бу бизнинг миллий саунамизда, ака. Фақат бронжилет русларники.

Улар хо-холаб кулишди.

— Сизни “меҳмон пойтахтдан экан” дейишса Бишкекдан Боткенга қўрқмай келадиган мард қирғиз ким экан, деб хайрон бўлдим, - деди Қонибек соф ўзбекчалаб, кулиб.

— Ҳа, мен ҳақиқатдан ҳам пойтахтданман, лекин Тошкентдан — Ўзбекистон Миллий хавфсизлик хизмати ходими Бахтиёр Тўраевман, - деди Бахтиёр ёнидан гувоҳномасини чиқариб.

— Бош устига, меҳмон. Унда чакмон, қалпоқни ечиб, бемалол ўзбекча гаплашаверайлик, акахон. Бу киши ким бўладилар? — деб сўради Нурмат акани кўрсатиб.

— Бу киши Нурмат ака, чегара туманда турадилар. Менинг йўл бошловчим. Сапарқул ака, яъни Гулбибининг отаси бу кишининг яқин жўраси экан, - деди Бахтиёр қўпол уст-бошларини ечаркан. Сўнгра бронжилетни ҳам ечмоқчи бўлди:

— Снайперлар йўқдир.

— Снайперлар ҳаммаси ўзимизники. Бемалол ечаверинг.

— Ўқни бегона қилмас экансизларда.

— Ҳа-да, ён қўшни-жон қўшни деганлар, ахир, - деди Қонибек кулиб.

Меҳмонларнинг олдига чой-нон ва томоқ (овқат) келтиришди. Қонибек кўринишидан жуда ҳазилкаш ва жиддий йигит кўринар, гўёки акасининг ҳозирда душманлар қўлида гаровда эканини унутгандек эди. Сўнгра Бахтиёр иккиси қўшни хонага ўтиб кетишди ва тактик ҳамкорлик тўғрисида музокара олиб боришди. Бахтиёр душманларнинг қурол-аслаҳа омборини йўқ қилиш ҳақидаги режалари борлиги ва бу ерда ўзининг махсус оряди турганлиги тўғрисида

атайин лом-мим демади. Балки, умумий хавфсизлик, душманларни бутунлай тор-мор қилиб, Қирғизистонни озод қилиш ва Афғонистондан ўтиб келадиган коридор — сўқмоқни аниқлаш мақсади эканини баён қилди. Шундан сўнг акаси прокурор — лашкарбонни Жашиевни қутқариш бўйича Қонибекнинг режаларини сўради.

— Акам Жонибек етмишта мужоҳидга бир ўзини алмаштиришимизга кўнмаяпти, — деди у маънос.

— Нимани таклиф қиляпти?

— Бункер — омбордаги барча асирларни қўйиб юборишсин, деяпти.

— Уларчи?

— Улар бунга кўнишмаяпти.

— Мақсад?

— Асирлар уларга гаров сифатида керак бўлишади.

— Демак, улар сўнгги чорани қўллашмоқда.

— Ҳа, шундай.

— Хуллас, мен сизнинг олдингизга аниқ бир мақсад билан келдим.

— Қандай таклиф экан?

— Сиз акангизни бемаъл алмаштираверасиз. Айни пайтнинг ўзида бизлар асирларни қутқариш операциясини ўтказамиз. Алмашув амалга ошиши билан сиздаги етмиш асирнинг қўлига қурол-аслаҳа тегмай туриб бу ишни бир пайтда бошлаймиз.

— Ҳўш, уларни кейин қириб ташлаймизми?

— Йўқ, уларни Қирғизистон ҳудудидан эркин чиқиб кетишига имкон берасизлар. Улар албатта Тожикистон орқали Афғонистондаги лагерлари томон қочишади. Биз эса уларнинг изидан ўз одамларимизни қўямиз ва террорчилар, наркотиклар олиб ўтиладиган сўқмоқ — коридорни аниқлаб оламиз. Бу ишда Афғонистон чегараларини қўриқтайтган Россия чегара қўшинлари билан ҳам халқаро ҳамкорлик қилиш тўғрисида келишув бор.

— Яхши, лекин сизнинг одамларингиз бу ердаги лагер ичкарисига кириша олмайди. Оқибатда асирлар нобуд бўлишлари мумкин.

— Биз ўз ишимизга қафолат берамиз, қолаверса лашкарларингизнинг ташқи томонидан бизни қўлаб юборишларига ҳам ишонамиз. Фақат алмаштириш қачон, қерда ва қайси вақтда амалга оширилишини бизлар ўзаро келишиб олиб, душман томон билан бу ҳақида музокара олиб боришингизга тўғри келади.

— Мана, ҳозир дўст томон билан музокара олиб бориб ишни

ҳал қиялпмизку, душман томон билан ҳам “тил топишамиз” албатта, - деди Қонибек жиддий.

—Жуда хурсандман.

—Мақсадингизни тушундим, акахон. Илоннинг бошини янчмоқчисиз, тўғрими?

—Ҳа, шундай қилмасак у яна ўрмалаб чиқиб мамлакатларимизга таҳдид солавериши мумкин.

Хуллас Қонибек Хўжа Аҳмадуллоҳ билан музокара олиб борадиган ва натижасини Гулбибига етказадиган бўлди. Бу ерда Бахтиёр, Нормурод, Иброҳимлар Гулбиби йўл бошловчилигида лагерга борадиган ўша яширин ғор йўлини бориб кўздан кечириб келишга қарор қилишди. Махсус ортад эса, сомонхона ичида шай бўлиб, кутиб турадиган бўлди. Нурмат акага уй қоравуллиги топширилди. У ўзига масъул вазифа топширилганидан, кўлидан келган ёрдами учун мамнун эди. Қонибекнинг одамлари бир-икки бор Сапарқулникига ташриф буюриб меҳмон тўғрисида атайин суриштиришди. Лекин Нурмат ака “У келган жойига кетган, қачон, ким билан келишини айтмади” деб жавоб берди. Бирови бу гапга ишонмай атайин уй ичларига бош суқиб кўрди ва Кунсулудан ҳам сўради. Аёл ҳам “Билбайм, эч ким жўқ” деб жавоб қайтарди.

Махсус отряднинг бу ерда экани ўта махфий сақланмоқда эди.

ЎЛИКЛАР ЖАРИДА

Нормурод билан Гулбиби жамиятта, одамларнинг тинч ва осойишта ҳаётига таҳдид солаётган жангариларга қарши курашишда биргаликда хисса қўшаётганларидан жуда ҳам бахтиёр эдилар. Улар шуни жуда яхши билар эдиларки, душманни бир тарафли қилмай туриб ҳар икки мамлакатда ҳам ҳаловат бўлмайди, одамларда эртанги кунга ишонч йўқолади, меҳр-оқибат кўтарилади. Ҳар икки ёш ўртасида муҳаббат рингаси оғир кунларда янада тобланди, улар кураш майдонида сафдошга айланиб бордилар.

—Нармурод ака, сизни узоқ сафарга кетади деб эшитдим, - деди Гулбиби ғор-йўлакда қўл ушланиб боришар экан.

Улардан сал нарида йўл ёриткичларни ёқиб Бахтиёр билан Иброҳим келишар, ҳар бир муюлиш, ҳар бир эътиборли тошни синчиклаб кўриб олға интилмоқда эдилар. Ғор-йўлак тор, зах ва қўрқинчли эди. Бир пайт Бахтиёрлар ниманидир топиб олишди шекилли, йўлда туриб қолишди. Уларга томон ўтирилган Нормурод бошини шифт тошига уриб олди.

—Вой, ёмон тегдими? — деди Гулбиби унинг пешонасини силаб.

Нормурод эса унинг иссиқ қўлларига тафтли кафтини босди ва беихтиёр бир-бирларини оғушига олишди. Фақат Гулбибининг қўлидаги йўл ёриткичи тўсатдан тушиб кетиб, чил-чил сингачтина ўзларига келишди.

— Нима гап, тинчликми?! — дея қичқирди Иброҳим.

— Ҳа, Гулбибининг фонари қўлидан тушиб кетди.

— Хушёр бўл, сеникиям тушиб кетмасин.

— Ахир, ўзинг ўйлаб кўр-а, — деди Бахтиёр кулиб, — Ёш йигит билан қизни қоп-қоронғу юрға қамаб қўйишса нима ҳам бўларди?

— Нима бўларди, тўй бўлади-да, — деди Иброҳим ҳам бир нимага шам қилиб.

Йигитлар кулишди.

— Биласанми, нима учун кемага хотин кишини олишмайди, — деди Бахтиёр Иброҳимга.

— Нима учун? — деб сўради Иброҳим йўлда давом этар экан.

— У аёл бировни топиб олади-да сўнгра бир-бирларига бўса ҳадя қилишни бошлашади. Шу даражада ўпишадикки, ҳатто кема чўкиб кетганиниям пайқамай қолишади. Команда эса ўлиб кетаверади. Чунки улар бир-бирларига ҳаво бериб туришади-да.

Шарақлаб кулги кўтарилди ва у юр ичида бўлиниб-бўлиниб акс-садо бера бошлади.

— Хой, жиминглар, соқчилар эшитиб қолишади, — деди Гулбиби жиддий.

— Яқин қолдикми?

— Ҳа, яна шунча юрамиз...

Ниҳоят урилиб-сурилиб, эгри-бугри узоқ машаққатли йўл юришгач, оқинг туйнук кўринди. Улар жарлик тубидан чиқиб қолишди. Юлдузлар беозор мийтиллар, ой нури оқариб оқаётган сувда жилоланиб акс этарди. Теварак-атроф эса ниҳоятда кўрқинчли бўлиб, зирали тоғнинг хушбўй ҳиди эмас, балки аллақандай ўлимтикнинг қўланса ҳиди уфйриб турарди.

— Бу қанақа ҳид? — деб сўради Иброҳим оғзи-бурнини беркитиб.

— Ҳа, бу ердан 50 метрча наридаги жарнинг тик қирроғи лагернинг чегараси бўлади, — деди Гулбиби шивирлаб, — Хувв ана, соқчи турибди, — деди тепаликда қорайиб турган нуқтани кўрсатиб.

Шу пайт Бахтиёрнинг радиотелефони сигнал бера бошлади. У тезлик билан юр ичига кириб кетди.

— Ўртоқ бошлик!

—Эшитаман.

—Гулбибини зуддик билан сўрашапти.

—Сизни тушундим.

Бахтиёр ҳаммаларини гор ичига чорлади.

—Гап бундай. Демак, Жапиевни алмаштириш вақти аниқ бўлганга ўхшайди. Гулбиби хозироқ қайтиб бориб Қорнибекнинг одами билан учрашиши керак. Вақт зикқа ўхшайди. Хўш Нормурод билан Иброҳим, яъни “Карим”, сизлар шу ерда қоласизлар. Мен йигитларимизни бошлаб келаман. Сизлар қандай бўлмасин лагерга чиқиб бу ерга арқон ташлашни уюштиришларинг керак. Мана бу радиотелефон сизларга. Бир гап бўлса тезликда хабар қиласизлар.

—Йигитларни асир сифатида олиб борамизми?

—Йўқ, бу хавфли.

—Демак биз ҳозироқ чиқиб бориб у ернинг рафти—омадини ўрганиб, шу пайтгача қарда бўлганимизни маълум қилиб туришимиз керак экан—да!

—Ҳа, баракалла. Лекин эплай оласизларми?

—Ҳозир уриниб кўрамиз—да, — деди Нормурод ва гордан ташқарига чиқиб тўсатдан юқоридаги соқчига қараб қичқира бошлади.

—Хой соқчи! Мени эшитяпсанми!? Мен Нормурод бўламан! Тегда автоматнинг шарақлаши эшитилди:

—Қайси Нормурод?

—Раҳматилланинг ҳамқишлоғи, кичик командирман.

—Бекорни айтибсан, Нормурод ўлган!

—Йўқ, ўлганим йўқ, тирикман. Карим ҳам тирик! Мана ёнимда турибди!...

—Дарвозадан келинглар!

—Хой ярамас, жиннимисан! Унда яна 10 километр айланиб ўтишимизга тўғри келадику! Мен беҳазил...

—Ўликхонада нима қияпсан бўлмаса, ё арвоҳмисан?!

—Бизлар қуршовда қолувдик, аранг кутувдик! Қорнимиз оч, сассикда турибмиз, бўл тезроқ арқонни ташла!

—Бошлиқларга хабар беришим керак!

—Мени чиқариб ол, бирга кирамиз!

—Қуролинг борми?!

—Қанақа қурол? Ўзи энамни кўрдим—ку!...

—Лекин айтиб қўяй, найранг қилсанг арқонни қўйиб юбораман—а, кейин сен ҳам сасиб ётаверасан!

—Бўпти, бўл тез деяпман, нервимни ўйнатма!

Бир оздан сўнг “шип” этган овоз келди. Бу арқон эди. Бахтиёр

Нормуроднинг уддабуронлигига тан берди.

— Бўпти, сизларга омад ёр бўлсин, - деди Бахтиёр шивирлаб.

Гулбиби Нормуродни ўпиб қўйди. Йигит қизнинг кўзларига меҳр билан боқиб, сочларини силаб хайрлашди. Сўнгра бориб арқонни тортиб кўрди, у маҳкам эди.

— Хўв овар, маҳкам ушла! — деди қичқириб Нормурод ва юқориликка томон чаққонлик билан кўтарила бошлади. Бир оздан сўнг тепаликда энди иккита қора нуқта кўринди. Энди Иброҳим “Карим”нинг навбати эди.

— Ё Аллоҳ! — деб қичқирди у ва Бахтиёрга: секин “Хайр” деди-да у ҳам тезликда чиқиб кета бошлади. Нуқталар учтага етди. “Тап-тап” деган секин овоз чиқди ва нуқталардан бири пастта томон гурсиллаб қулади. Гулбиби кўрқиб қичқириб юборди. Бахтиёр унинг оғзини маҳкам беркитди ва бориб арқонни оҳиста тортиб кўрди. Арқондан ҳам “жавоб” келди. Бу “ҳаммаси жойида” дегани эди. Соқчининг жойини юзига ниқоб тортиб олган “Карим” эгаллади. Арқон жойида қолди. Бу махсус отряд учун ягона йўл эди...

* * *

Жапиевни 70 нафар мужоҳид жангариларга алмашгириш тонг саҳар соат 6⁰⁰ да амалга ошириладиган бўлди.

— Бахтиёр ака қаерда? — деб сўради Қонибек Гулбибидан.

— Қўқонда бўлсалар керак.

— Унга хабарни етказа оласанми?

— Ҳа, албатта.

— Айтиб қўяй, беш соат вақт қолди. Агар ишни барбод қилсанг, ўзингдан кўр. Уйингта ўт қўйдираман!

— Ҳаммаси яхши бўлади, сўз бераман!

— Майли, қирғизсан, ўзимизни одам бўлганинг учун сенга ишонаяпман. Унга айтиб қўй, соат 6⁰⁰ да тошкўлтрикда алмашгириш бўлаётган пайтда менинг лашкарларим омборга ташқаридан ҳужум уюштиришади. Агар у аҳдида турса менинг ҳам айтганим бўлади. Чин эркак сўзим!

— Хўп бўлади, байке. Айтаман.

Гулбиби Қонибекнинг олдида чикқанида тунги соат бир эди. У соқчи ушлаб турган отига чаққонлик билан миндида “Чух!” дея қамчи солиб чоптириб кетди. Сомонхонадаги Бахтиёрнинг отряди ҳар эҳтимолга қарши шай турар ва операция олдида овқатланишмоқда эди. Гулбиби уйига етиб келгач, кўчада пойлаб ўтирган Нурмат акага от жиливини бериб атрофни аланглаб кузатди. Айни паллада ҳушёрлик жуда ҳам зарур эди. Нурмат ака буни тушуниб

кўчада қолди. У ҳар эҳтимолга қарши Сапаркулнинг бешотарини ўқлаб олган эди. Ҳар холда бегона шарпа сезилмади. Бироз ўтгач қирғиз кийимидаги қуролланган отряд йўлга отланди. Бахтиёр алоқа воситаси орқали “Карим” билан боғланди ва “Ҳаммаси жойида” деган жавобни олди.

— Барча соқчиларни гумдон қилинглар ёки тириклайин боғлаб ташланглар. Озод бўлган мужоҳидларга қурол етиб бормаслиги керак. Асир одамларни эҳтиёт қилинглар, иложи бўлган тақдирда уларни арқон билан жарга туширинглар. Омбор соат 8⁰⁰ да портлатилади. Бу пайтда бизни вертолёт гор-йўл олдида кутиб туради. Агар улгура олмасанглар жар ёки гор ичида қолиб кетишларинг мумкин.

— Демак, яна қўшимча арқонларни ташлаб қўйишимиз керак, - деди отряд командири Ғаниев.

— Гор йўлагидан ҳозир ўтиб келишимизга бир соат вақт кетади, шунга ҳисобга олинглар. Майда-чуйда ишларга аралашманглар. Улар Қонибек лашкарларининг иши. Шундай қилингларки, гўё операцияда бизлар иштирок этмадик, балки “ҳамма ишни қирғиз лашкарлари амалга оширган” бўлсин, тушунарлими?

— Тушунарли!!

Операция тузилган режадагидек амалга ошириля бошланди. Тепаликка биринчи чиқиб олганлар пастга яна арқон ташладилар.

* * *

Опиумдан ҳидлай-ҳидлай айш суриб ётган Раҳматилланинг кўзига Нормурод арвоҳдай бўлиб кўринди.

— Н-нима сен тирикмидинг? Қ-қоч, кет!

— Раҳматилла ака, мен ўлганим йўқ эди.

— Довудбек сени ўлдирдим, деб айтди-ку!

— Довудбекнинг ўзи ўлди.

— У сени “с-сотқян” деди. Аблах, ит эмган. - Ўшқирди ва ҳамюртига қарата автоматининг стволини тўғрилади.

— Сиз қандайдир келгинди, пул ишлаш учун келган чеченни гапига ишониб, наҳотки ўз ҳамқишлоғингизга ишонмасангиз.

Раҳматулла бошини силкиб, пешонасини тириштириб лабларини беўхшов қийшартирди.

— Ш-шунақами?

— Ҳа, шунақа.

— Яна ким бор?

— Карим.

— Карим дейсанми? — деб сўради у беўхшов иршайиб, - Бўпти, эрталаб гаплашамиз. Ҳар битта қ-қўйган қадамнинг учун ж-жавоб

берасан хали. Уқдингми?

Нормурод соқчилар турган жойларни бирма-бир кўздан кечирди. Баъзилари ўтириб мудрамоқда эди. Махсус отряд жангчилари ҳаракат қилиш учун қулай бўлган тўсиқларни излади. Энг муҳими, маскировка қилинган бункер олдида соқчилар бўлиб, улар жуда ҳушёр эдилар.

— Ҳой жўра, қуруғидан борми? — деб сўради Нормурод улардан бирининг олдида бориб.

— Ҳа, уйқунг келмаяптими, дейман?

— Йўқ, хотинни соғиндим.

— Ана, асира аёллардан бирини олиб чиқавер, - деди у “Беламор” га тайёрланган папиросдан узатиб.

— Лекин жўра, жа савобга қолган бўлардинг-да! — деди Нормурод атайин ялпоқланиб.

— Қаерликсан?

— Қўқондан.

— Ҳа, буёғи яқин экан, лекин ишларимиз пачавага ўхшайди.

— Нега энди, Жапиев қўлимизда-ку!

— У иш бермайди.

— Ҳой, сен кимсан? Бор жойингга! Соқчиларга гаплашиш мумкин эмас! Ярамас, ит эмганлар! — деб қичқириб қолди биров.

Бу Хўжа Аҳмадулло эди. У тонгда бўладиган алмашгириш жараёни қандай кечишидан хавотирланиб ташқарига чиққанди. Папиросни тутатиб олган Нормурод йўтала-йўтала барак томон кетди ва уни эзгилаб ташлади-да, барак ичида пишпилаб ухлаётган мужоҳидларни тахминан санаб чиқди.

— Ҳой бача, хоб кун! — дея қичқирди кимдир. Нормурод ётиб олди ва эътиборини Хўжа Аҳмадулло ва соқчилар ўртасидаги мулоқотга қаратди.

Сардорнинг ўзи соқчиларни бир-бир текшириб чиқа бошлаган эди. “Ишқилиб Иброҳимни сезиб қолдирмасмикан?” — дея хавотир бўла бошлади Нормурод. Ярим соатлардан сўнг ташқаридан шишпилаган оёқ товуши эшитилди ва зобитлар барагининг эшиги очилиб-ёпилди. “Хайрият, сезилмади” деб қўйди Нормурод ва охишта ўрнидан турди.

— Ҳой бачча, ту гужо? — деб сўради халиги киши.

— Хожат ба, - деди Нормурод қасқа қилиб.

— Ист, манам мерам.

У ҳам ўрнидан турди ва ташқарига қуролсиз чиқиб келди.

Нормурод тўғри жарлик томон юра бошлади.

— Мамади ту чи хели? — дея “Карим”га қўл кўтарди ўша киши ва жарлик томон Нормурод билан чоппира бошлашди. “Карим” “нағз” дея жавоб қайтарди. Шу маҳал Нормурод унинг уйқу нервита бир урди. Бу ҳунарни унга Лангар лагерида покистонлик устозлар ўргатишган эди.

Хушсиз мужоҳидни жарлик томон итқитди-да, ўзи Иброҳимнинг олдида келиб охирги хабарлардан воқиф бўлди. У “Карим”га бараклар, бункер ва соқчиларнинг турган жойлари ҳақида керакли маълумотларни берди. Ҳар иккиси лагери ишғол қилиш режасини тахминан тузиб чиқишди.

— Биз эрталаб соқчиларни тинчитиб, уларнинг ўрниларини эгаллаймиз. Қолпанларга тегмаймиз. Улар Жапиевни олиб чиқиб кетишганидан сўнгра ҳужумга ўтамиз ва омборни миналаштирамиз.

— Асирларничи?

— Уларни жарга тушириш хавфли. Ундан кейин асирларни яхшиси қирғиз лашкарларининг ўзлари қутқарганлари маъқул.

— Омбор портлатилгунча уларни олиб чиқиб кетиб бўлармикан?

— Бу ҳақида Қонибекни огоҳлантиришга тўғри келади.

— Ҳа, фақат миналаштириб бўлингач.

— Бахтиёр ака нима деркин?

— Аввал операцияни эсон-омон ўтказиб олайлик-чи!

Шу маҳал пастдан арқон тортилиб “сигнал” етиб келди. “Карим” теварак-атрофни хушёр кузатди. Нормурод арқонни тортиб-тортиб “Чиқаверинглар” дегандек сигнални берди. Бирма-бир қора ниқоб таққан, қуролланган абжир йигитлар чиқиб кела бошладилар.

— Фақат соқчиларни, — деди Иброҳим шивирлаб. — Сўнгра ўрниларига туриб, буйруқни қутинглар.

Шундай қилинди. Соқчилар эҳтимол лагердаги тунни, ўзга юртдаги тўлин ойни сўнгги маротаба кўришди. Овоз чиқарилмай, шовқинсиз бункер олдидаги ва дарвоза соқчиларидан ташқари ҳаммаси тинчитилди. Қоравул неча соатда алмашади? — дея шивирлаб сўради “Карим” Нормуроддан.

— Ҳар саккиз соатда. Булар 1⁰⁰ дан туришган.

— Унда яхши. Бу ерда соат 8⁰⁰ гача ишлаймиз, холос.

— Сўнгра йигитлар нима қилишади?

— Жарликка тушиб ғордан қайтиб кетишади. Уларни вертолётимиз қутади.

ҒАЛАБА

Тонг соат 5⁰⁰ да Қонибекнинг лашкарлари тошкўприк олдига етиб келишди. 70 нафар қўллари орқаларига боғланган мужоҳидларни Қорабулоқ сойи бўйига олиб келиб ўтқазиб қўйишди. Ярим соатдан сўнг узокда оқ байроқ кўтарган Хўжа Аҳмадилло бошчилигидаги 20 чоғли мужоҳид қўли боғлиқ Жонибекни олдиларига тушириб, олиб кела бошладилар. Қонибек акасини бу аҳволда кўриб алланечук бўлиб кетди, кўзлари намланди. Халқ манфаати, юрт осойишталиги учун ўз жонини тиккан фидоий акасига қараб хўрлиги келди. Чунки уни ҳар дақиқада ўлдириб қўйишлари ҳеч гап эмасди. Шу маҳал радио телефон сигнал берди.

—Алло, Қонибек!

—Лаббай, эпитаман!

—Мен Бахтиёрман. Биз ишларни келишганимиздек бажардик. Асирлар қутқаришга тайёр. Лагер ичи назоратимизда. Мени қандай тушундингиз!

—Жақсы.

—Унда жавобингизни кутаман.

Бу пайт нариги қирғоққа мужоҳидлар яқинлашиб келишди.

—Салом, Қонибек! — дея тантанавор қичқирди Хўжа Аҳмадилло.

Қонибек “Салом” дегандек қўлини кўтарди.

—Байке, тузукмисиз?! — дея қичқирди акаси томон.

—Яхшиман. Лекин бу ишингдан қайт. Мен сендан норозиман.

—Йўқ, байке. Улар лагердаги ҳамма асирларни қўйиб юборишмоқчи. Тўғрими, Хўжа Аҳмадилло?

—Астафириллоҳ..., асло йўқ.

—Этиборингиз учун улар аллақачон озод қилиб бўлинди!

Лагер бизнинг қўлга ўтди. Сизлар ҳам қуролларингизни ташланг-да, таслим бўлинглар!

—Нималар дея алжираяпсан, мочағар! — деди сардор автоматини Жонибекнинг пенюнасига тиради.

Қирғизлар ва мужоҳидлар сергакланиб бир-бирларига қуролларини тўғрилаб тошлар панасига ётиб олдилар. Танг ҳолат вужудга келди. Жонибек бундай танг ҳолатни кутмаганди.

—Ука, буларни отиб ташланглар! - дея қичқирди у.

—Йўқ, байке. Агар улар қуролларини ташласа, бизнинг элимизга бошқа зиён-заҳмат етказишмай Қирғизистондан чиқиб кетишга рози бўлишса, биз уларга тегмаймиз... Хўжа Аҳмадилло!

Чин эркаклик сўзим! Биз сизларга тегмаймиз. Қирғизистондан ҳозирок жўнаб қолинглар. Тожикистон чегарасигача сизларни одамларим кузатиб қўяди.

Хўжа Аҳмадилло бу таклифни кутмаган эди. Нима дейишини билмай довдираб қолди. Шу маҳал отлиқ кимдир кела бошлади. Бу Раҳматилла эди. У сардорнинг олдига шошиб келиб, бир нима деб пичирлади. Сардорнинг ранги бўзариб кетди. Улар бир четта чикдилар ва бир нималар деб бижирилай бошладилар.

— Ҳой Аҳмадилло! — дея қичқирди Қонибекнинг сабри чидамай.
— Мен сендан жавоб кутяпман?

У ишлар қўнғидагидек бораётганидан ич-ичидан мамнун бўла бошлади. Чунки бу ғалаба дегани эди. “Ниҳоят она юртига тинчлик ўрнатилади. Яна тинч-тотув ҳаёт бошланади. Не-не беозор, бегуноҳ одамларнинг бошига етди, бу ифлослар, - дея фикрларди Қонибек.
— Лекин Бахтиёрга гап йўқ, маладес, мард йигит экан”.

Бир оздан сўнг Хўжа Аҳмадилло сой соҳилига келди. Унинг ранги «қувв» учиб кетганди.

— Ҳой, Қонибек, сен ютдинг! Биз розимиз! Одамларимни қўйиб юбор!

— Аввал, қуролларингизни ташланглар. Акамнинг қўлини ечиб юборинглар.

Хўжа Аҳмадилло қўлидаги автоматни итқитди. Темир аслаҳа тошларга шарақлаб тушди. Раҳматилло ҳам ҳолатни тушуниб, автоматини ташлади ва Жаппиевнинг қўлини бўшатди. Тошлар ортида писиб ётган мужоҳидлар ҳам қуролларини ташлаб, бир жойга тўплана бошладилар. Қонибек ҳам асирларни бўшатишга буйруқ берди. Озод бўлганлар тошқўприкдан чопиб ўтиб ўз биродарлари билан қучоқлашиб кўриша бошладилар. Қонибек ва унинг лашкарлари бу қирғоққа ўтиб мужоҳидларни ўраб олишди. Қонибек акаси билан қучоқлашиб кўришди.

— Яшавор, ука! Қутлуғ бўлсин!

— Ғалаба муборақ, акажон!

Сўнгра Қонибек асирларни битта-битта тинтув қилишга буйруқ берди. Ўзи Аҳмадиллонинг олдига келди.

— Хўжа Аҳмадилло, байке. Сизларни бу сафар Қирғизистондан чиқариб юбораман, лекин қайтиб қадам босадиган бўлсангиз ўша оёқларингизни жириб ташлайман, биддингизми?!

Сардор ерга қаради. “Бизга шифо қилди, отиб ташлаши мумкин эди” дея фикр қилди у.

— Раҳмат ука, бизлар қирғизистонликларга озор бериш учун

келмагандик. Ниятимиз бутунлай бошқа эди, лекин бизни Аллоҳ қўлламади, на илож...

Шу маҳал радиотелефондан сигнал келди.

—Алло, Қонибек, ишларимиз қалай кетяпти?

—Ҳаммаси жойида.

—Лагер сизнинг қўшинларингиз томонидан тўлиқ эгалланди, асирлар озод этилди.

—Ўзингиз қаердасиз?

—Вертолётда. Ҳозир тепаларингиздан учиб ўтамыз. Отиб қўйманглар, тагин.

—Йўғе, меҳмон бўлиб кетасизлар.

—Раҳмат, кейинроқ, иш охирига етаверсин. Лекин Қонибек сизда муҳим гап бор.

—Қанақа гап?

—Одамларингиз зудлик билан лагерни тарк этишсин. У ерда ҳеч зот қолмасин.

—Нега энди?

—У ер миналаштирилган. Соат 8⁰⁰ да портлайди. Ҳозир соат 7⁰⁰.

—Хўп бўлади!

Бир оздан сўнг самода вертолёт пайдо бўлди. У ғалаба нашидасини сураётган қардошлар ва хайронликда анграйиб турган мужоҳидлар узра парвоз қилиб бир айланди-да, манзил томон тантанавор учиб кетди. Кабинада кимнингдир қўл силтагани кўринди. Қонибек ва Жонибеклар ҳам жавобан беихтиёр қўл силтадилар. Қонибек акасининг қулоғига алланималар деб шипшиди. Жонибек унинг елкасини миннатдор қоқиб қўйди.

Мужоҳид асирлар қирғиз лашкарлар қурповида жануб томон йўл олдилар. Келишилгандек Сўх дарёси ёқалаб кетилади ва Зардолу қишлоғига етгач, улар қўйиб юборилади, сўнгра эса Тожикистоннинг Жирғатол сари ўзлари йўл олишади. У ёғи номаълум...

Нормурод билан Иброҳим — “Карим” лар эса, ўша вертолёт ичида эди. Режа бўйича улар Сўхдаги ҳарбий қисмга элтиб қўйилиши, маълум тайёргарликдан сўнг керакли воситалар билан таъминланишлари, сўнгра Хушёр қишлоғидан мужоҳид кийимида кузатиб қўйилишлари керак эди.

Уларга биттадан эшак, керакли қуроллар ва икки ҳафтага етарли озуқа, иссиқ кийимлар ҳам берилди.

Йигитларнинг вазифаси Зардолуга етмасдан қоятошлар орасида пистирмада ётиш, мужоҳид асирлар ўтаётганида эса, қирғиз лашкарларининг командири Серсенбай ёрдамида уларнинг орасига қўшилиб олишлари керак бўлиб, бу ҳақида Серсенбай огоҳлантирилган эди. Лекин у панд берди. Режа бошқача тус олди. Раҳматилла ҳамма ишни барбод қилди...

КҮЧКИ

Сапарқулнинг топилгани бир жиҳатдан Гулбибилар учун шодлик келтирган бўлса, иккинчи томондан уларга бир олам ташвиш ҳам олиб келди. Сапарқул асирлик азоби туфайли озиб-тўзиб, қўлари киртайиб қолган ва аллақандай касалликларга ҳам чалинган эди. Хуллас, доктор уни узоқ яшай олмайди, деб айтди. Бу Гулбибида мужоҳидларга нисбатан қасос алангасини ёқди. “Наҳотки шундай барваста-бақувват отамни ўлимга маҳкум этишган бўлса?!”

Гулбиби вертолёт олдида Нормурод билан хайрлашар экан, негадир энди ўзининг ҳам жанговар ҳаракатнинг бир қисмига айланиб қолганлигини, ватанини газандалар оёғидан ҳимоя қилиши кераклигини вужуди билан хис қилди. Айниқса, у Нормуроддан айрилгиси келмас, яхши ва ёмон кунларида доимо у билан бирга бўлишни жуда-жуда истар, хуллас калом, бирга кетгиси келарди. “Бунинг нимаси ёмон, бирга бўлишса яна ҳам яхшироқ хизмат қилишади, оғирликни, заҳматни бирга тортишади. Ҳам сеvimли ёр, ҳам жанговар ҳамкор. Қандай яхши” — дея хаёлга берилган эди Гулбиби. Лекин бу фикрни Нормуродга айта олмади. Яхши таклифи айтилмай дилда қолиб кетди. Йўқ, у айтди, албатта. Лекин кеч бўлганди. Мотори юриб кетган вертолётга қараб чопаятган қизнинг қичқиригини Нормурод “Мени ҳам олиб кетинг! Бирга бўлайлик!” — деб эмас, балки “Яхши боринг, ўзингизни эҳтиёт қилинг!” деб тушунди ва чиройли қилиб ойнадан қўл силтаб қўя қолди. Вертолёт парвоз қилиб учиб кетди. Фақат шундагина қиз ўзининг ёлғиз қолганини, энди Нормуродсиз яшай олмаслигини, уни чиндан ҳам севиб қолганини хис қилди. Қани энди шу онда қанот чиқара олсайди, ортидан парвоз қилмоққа тайёр эди.

Бу истак отасининг аҳволини кўрганидан сўнг янада жунбунша келди. Ўзини қўярга жой тополмай қолди. Тунда ухлай олмади ва қисқа-қисқа йўталиб ётган отасининг ёнига қатиқ олиб кирди.

—Ота, манавини ичиб олинг.

—Раҳмат, қизим, умрингдан барака топ. Нурмат тоғанг ухладими?

—Ҳа, ухладилар.

—Сен эртага у билан кета қол. Ҳар холда у томонлар тинч.

—Сиз-чи? Сизга ким қарайди?

—Онани қарайверади, она қизим. Биздан хавотир бўлма. Ким билади, яна анави душманлар қайтиб келиб қолишса, аҳвол нима кечади?

— Улар энди қайтиб келмайди.

— Сен қасддан билардинг? Уларнинг йўлини тўсиб бўлармиди? Чегара катта, ҳукуматимиз бўлса, жуда кучсиз, ночор... — деди у яна ўқтин-ўқтин йўталиб.

— Тўсиб бўлади. Нормурод акам шу иш билан кетди, — деди қиз ўйчан.

— Нима, қайси Нормурод?

— Нурмат тоғани ўғли-да! Ахир сизларни ўшалар қутқазди-ку!

— Йўғе!!!

— Ҳа, мен ҳам ёрдам бердим.

— Қандай қилиб?

— Ўзбекистонлик махсус отрядни лагерга мен бошлаб бордим.

— Қаердан?

— Фор йўлидан. Ўликларни ташлайдиган жар ичидан чиқдик.

— Ростданми?

— Ҳа, рост.

— Унда Нормурод қаердан келиб қолди?

— Ўша отряд билан. Улар тўрт кун бизникида отхонада яшапти.

Қонибек билан музокара олиб боришди.

— Э-ҳе, бу ишлар ўз-ўзидан бўлмабди-да! Унда қойил! Лекин Нормуродни мен учратмадим-ку! У бу ерга қандай қилиб келиб қолди? Қизиқ!

— Бунинг тарихини ошпангиздан сўрайсиз.

— Ахир уни ўқишга кузатишга ўзим борувдим-ку! У ислом университетига хорижга кетувди, шекилли...

— Ҳа, тўғри. У афронча кийимда, мужоҳидлар билан бирга эди.

— Хеч нарсага тушунмадим.

— Хуллас. У махсус хизмат одами, разведкачи, тушундингизми, энди?

— Йўғе, оббо азаматей. Шунақа де! - деди Сапарқул қизининг айтганларига чиндан қойил қолиб, — Зўр йигит экан унда.

— Ҳа, мен ўша зўр йигитни яхши кўраман, - деди қиз томдан тараша тушгандек.

— Нима дединг? Рост биланми? — деди ота ва ўрнидан туриб ўтириб олди. У қизининг бундай масаланинг тез кўндаланг қилиб қўйганига хайрон эди.

— У-чи? У ҳам сени яхши кўрадимиз?

— Билмасам, - дея ерга қаради қиз. — Бизлар кўндан бир-биримизга хат ёзишиб турамиз. Қоратошга номимизниям ўйиб ёзиб қўйганмиз...

—Э, шундоқ дегин? Яхши, ундай бўлса ошнам билан қуда бўларканмиз-да! У нима деркин-а?

Қиз жавоб бермади.

—Баракалла, - деди ота қизининг сочларини силаб, - Ўзингга яхши қаллиқ тантиабсан. Шаҳзоданг мард йигит.

—Мен ўша мард йигит билан бирга хизмат қилмоқчиман. Агар рухсат берсангиз, албатта.

—Тунунмадим. Қанақа хизмат?

—Ўзбекистон билан қирғизистонликларнинг хавфсизлигини таъминлаш бўйича.

—Бу оғир иш. Сенга тўғри келмайди, қизим. Ўғил бола бўлганингда...

—Лекин нима биландир ёрдамим тегишига ишонаман. Мана сизларни қутқаришда йўлбошловчилик қилдим-ку! Менинг айбим қиз болалигим холос. Лекин милтиқ отишни, чавандозликни яхши биламан.

—Оббо, азамате! Буни қара-я! — деди Сапарқул хурсанд бўлиб, лекин шу пайт уни узоқ йўтал тутди. — Нормуродни қаердан топасан?

—Улар Зардолу тарафга кетишди. У ердан Жирғатолга ўтиб кетишар эмиш.

—Кейин-чи?

—Кейин Афғонистонга бўлса керак.

—Қўй, қизим. Мужоҳидлар сени бурдалаб ташлайди. Улар қонхўр, напаванд. Одабийлик қиёфасини йўқотишпан. Аёлларни ҳам аяб ўтиришмайди.

—Мен уларнинг орасига кирмайман.

—Унда нима қиласан?

—Орқаларидан изма-из кетавераман. Акамнинг дурбинини, сизнинг милтигингизни олволаман.

Сапарқул кулиб юборди ва уни яна йўтал тутди.

—Оббо қизим-ей, худди кинолардагидек гаширасан-а. Бундан Нормуродга нима фойда?

Қиз ерга қараб кўзларига ёш олди:

—Агар у яраланса, ким қарайди? Кийимларини ким ювиб беради?..

Шу маҳал Кунсулув кириб келди.

—Ҳа, ота-бола жуда соғинишиб қолдингизларми дейман-а?

—Йўқ, қизинг жўнаб кетяпти, - деди Сапарқул жиддий ва қисқа қилиб.

— Қаёққа?

— Давлат хизматига.

— Нима? Тушунмадим!

— Нимасини тушунмайсан? Давлатта хизмат қилармиш.

— Ҳа, буни сиздан яхши биламан. Хали Қонибекнинг одами келиб раҳмат айтиб кетди. Мукофот ҳам беришармиш.

— Эҳ-ҳе, шунақами? Жапиевларнинг назари тушибдими, демак, сен ҳам яхши раведкачи бўп қопсан-ку!

— Вой, бу нима деганингиз? — сўради Кунсулув.

— Ҳа, қизинг куёви билан бирга хизмат қилармиш.

— Куёв! Қанақа куёв?

— Бегонамас, ўзимизни Нормурод-да! — деди Сапаркул бепарво, гўё бу гапдан беш йил илгари хабари бордек.

— Ануви ошнангизни ўғлими?

— Ҳа, эртага қудангни яхшилаб меҳмон қил.

— Қанақа куда? Совчи қўймадику, ё опқочиб кетмади!

— Уларда опқочиб кетишмайди, қизнинг ўзи куёвнинг орқасидан боради, билдингми? Уларда удум шунақа, — деди Сапаркул ўзидан қўшиб.

Гулбиби отасининг жон куйдираётганидан шодланиб кетди ва уни суғуб ўпиб олди.

— Раҳмат, отажон!

— Вой, сиз хали ҳазиллашмаётганмидингиз?

— Ҳазилга бало борми? — деди Сапаркул гудраниб.

Эртаси тонг саҳарда Гулбибини узоқ сафарга жўнатиб қолишди.

— Тезроқ қайтинглар, қизим, тўйларингни кўриб қолайин, — деди Сапаркул кўзларига ёш олиб.

— Ўзларингни эҳтиёт қилинглар. Узоқ қолиб кетманглар, — деди Нурмат ака ҳам хайрат билан жовдираб.

— Бахтиёр ака орқали хабар бериб турамиз, телефонини биласиз-ку!

— Ҳа-ҳа, лекин хабар бериб турмасанглар, ўзим қидириб бораман-а...

— Йўқ, энди борманг, ўзимиз келамиз, — деди Гулбиби отга чаққонлик билан миниб олиб.

— Ой бориб омон қайт. Сизларни худонинг ўзи асрасин, қизим! — деди Кунсулув ҳам кўзларига ёш олиб.

— Хўп, яхши қолинглар, — деди Гулбиби отга қамчи босар экан. Отга хуржун илинган, унда қуруқ озуқа, иссиқ кийимлар бор эди. Спорт палаткаси ва одеал ўралиб, от ортига боғланган. Ўзи эса

эркакча пўстин ва қирғиз қалпоқ кийиб олган, елкасида бешотар милтиқни тақиб, белига эса овчиларнинг ўқдонини боғлаб олди.

Отхонада диққинафас бўлиб тоғ-тошларни соғинган от бир кишнаб олди-да, зира ҳиди уфуриб турган Қорабулоқ тоғлари томон енгил елиб кетди. Икки чақиримча юрилгач, қорли тоғ бошланди. Бу айни муддао бўлди. Чунки унда бир тўда асирларнинг излари бўлиши керак. Қиз изларни топишга қийналмади ва излар узра кетаверди. Чошпоҳга яқин мужоҳидлар тўхтаб ўтган эгасиз бир қўй қўтонига дуч келди. Қўтон ўртасига гулхан ёқилибди. Қўтон атрофида эса, от излари. Бу қўриқчиларники бўлса керак. Лекин қўтондан четлашиб кетган бир пиёданнинг изи Гулбибини эътиборини ўзига тортди. “Қизик, бу кимнинг изи бўлди? Бирови қочиб қолган кўринади” деган фикрга борди у ва из устидан бироз юрди. Ерга судралганлиги яққол кўриниб турган жойлар ҳам бор эди. Бу, аниқ кимдир қочган.

Гулбиби яна қўтонга қайтди ва изларни яна бир бор синчиклаб ўргана бошлади. “Яна бирови қочмадимикан?” деган ўйда борарди қиз. У теварак-атрофга назар солди. Баланд чўққи яқин қолган улкан сой бўйидан чиқиб қолди. Сой ёқалаб кетилса халқаро метеорологик станция жойлашган Игла музлиги томон кетилар, жуда оғир ва хавфли йўллар орқали Жирғатолга чиқиш мумкин эди. Игла сойига қурилган омонат ёғоч кўприқдан ўтилганида эса, Зардолу томон кетиларди.

Халқаро гидрометеорологик станциянинг мужоҳидлар томонидан пачоқланиб тапланганидан сўнг унинг фаолияти тўхтаган ва тоғлардаги кутилаётган об-ҳаво, қор кўчкилари, сув тошқинлари каби табиий офатлар тўғрисида ҳеч қандай хабар берилмай қўйилгани оқибатида эса Помир, Олой ва Тяньшань тоғ тизмаларида жойлашган Марказий Осиё Ҳамдўстлик мамлакатларини қўллаб аҳолиси талофат кўра бошлаган эди. Шу жумладан Ўзбекистоннинг энг сўлим гўшаларидан бири ҳисобланмиш Шоҳимардон ва мазкур Оқсой йўналишидаги бир неча қирғиз қишлоқлари сув офатига дучор бўлиб, бир неча юзлаб одамларнинг қурбон бўлишига олиб келганини унутиб бўлармиди?

Ким билади, бу бир тасодифми ё табиатнинг мужоҳидларга нисбатан ғазабими, уларнинг оғизларидан кўчкларини сачратиб “Ё Аллоҳ!” — дея бақирришларини кўриб Яраттанинг ўз “суюкли” бандаларига кўрсатган кароматими, ҳар ҳолда мужоҳид асирлар ва уларни кузатиб бораётган йигирма чоғли қирғиз лашкарлари ҳам табиий офатга дуч келдилар. Баланд тоғли чўққидан тушиб келаётган улкан қор кўчкисига кўзи тушган асирлар ўтакалари ёрилиб турли

томонга тум-тарақай қоча бошлашди. Уларнинг ортидан эса, аскарлар ота бошлади. Кимлардир ер тирлади. Лекин қўчки тўлқини ким асиру ким аскарлигига қарамади ва уларни аямади...

Кейинчалик маълум бўлишича, кўпчилик қўчки остида қолиб ҳалок бўлганди. Омон қолган мужоҳидлар кўпчилик бўлгани учун ҳалок бўлган аскарларнинг қуролларини топиб олиб, қолган аскарларни ҳам отиб ўлдиришган ва қуролларга эга бўлишганди. Озод бўлган йигирма чоғли мужоҳид Хўжа Аҳмадилло бошчилигида бошловчисиз Зардолу томон йўл олишган, йўлда дуч келган чўпон қўтонларига ҳужум қилиб талон-тарож ва хунрезликлар қилиб кета бошлагандилар. Уларнинг салб юриши ҳақида Қирғизистон ҳукуматига хабар қиладиган бирорта ҳам тирик жон қолмаганди. Фақат Зардолу қишлоғига уюштирилган ҳужумдан сўнг Қирғизистон Мудофаа вазирлигининг чегара қўшинлари ёрдамида бу ердаги кунпаякунга барҳам берилди. Мужоҳидларнинг ўлгани ўлди, қолгани қочди...

* * *

Узоқ йўл чарчоғидан Гулбиби мудрай бошлаган, ақлли тулпор эса, юзлаб излар бўйлаб ўзи кетиб борарди. Бир пайт узоқдан қандайдир шовқин кела бошлади. Милтиқларнинг отилгани ва кимларнингдир бақиргани ҳам эшитилди. От кишнаб юборди-да жойида тўхтаб қолди. Яна одамларнинг бақириви эшитилди. Нимадир гumbурлади, ер титраб ларзага келди. Бир неча қоя тошлар туша бошлади. Гулбиби ҳадеб депсинаётган отнинг жиловини хавфсизроқ жойга бурди. Бироз ўтгач яна жимлик ҳукм сурди. “Қизиқ, нима бўлди экан, тинчликмикан?”- деган савол ўтди қизнинг хаёлидан ва атрофни ҳушёрлик билан кузатиб, йўлида давом этди. Аммо бир оз юргач осмон ўлар тўсиққа дуч келди. Юзлаб янги излар ана шу баландликнинг усти кўринмаётган қорли тўсиқ ичига сирли равишда кириб ғойиб бўлган эди. От пишқириб кишнаб юборди. Шу маҳал кимнингдир қичқиргани эшитилгандай бўлди. Гулбиби отдан тушиб яхшилаб қулоқ солди. Кимдир “Ёрдам беринглар!” дегандек бўларди. Овоз қор ичидан келмоқда эди. Қиз жон ҳолатида “Мана ҳозир. Бир зум чиданг!”- дея бақириб қорни қўли билан титкилай бошлади.

— Қаердасиз, байке? — дея яна қичқирди.

— Бу ерда! Ҳозир ўлиб қоламан, қутқаринглар! — деган яна бўғиқ овоз келди.

Қиз устидаги чопон-пўстинларини ечиб ташлади. Қор қаттиқ ва ёпишқоқ эди. Шу туфайли уни гаваладай-гуваладай юмалоқлаб атрофга отиб йўл оча бошлади.

— Мана ҳозир йўл очаяпман! — дея қичқирди қиз.

Беш метрлар чамаси кавлаб борилгач этик чиқиб қолди. Қиз уни бор кучи билан ўзига тортди. У ердан оғзи-бурни қорға тўлган бир лашкар йигит чиқиб келди. У қип-қизариб кетган, зўрға нафас оларди. Қиз унинг юзларига шашпиллатиб урди. У ўзига келди.

— Раҳмат, синглим... — деди у хансираб. — Сен бўлмаганингда ўлиб қолардим.

— Ўзи нима бўлди?

— Кўчкида қолдик.

— Қолганлар қани?

— Ҳамма шуни ичида шекилли.

— Уларни қутқариш керак.

— Хой, ким бор! — дея қичқирди лашкар ўгирган ҳолатида. —

Овоз беринглар, тирик жон борми?

— Ким бор, сизларни қутқарамиз! — дея қичқирди қиз ҳам.

— Фойдаси йўқ, шекилли. Бульдозерсиз ҳеч нима қилиб бўлмайди.

— Ахир улар ўлиб кетиплади-ку! — деди Гулбиби нима қиларини билмай изғироб билан у ёқ-бу ёқ чопа бошлади.

Улар шу зайл анча вақтгача қичқириб ўзларининг ёрдам беришга тайёр эканликларини маълум қилдилар. Лекин ҳеч қандай жавоб бўлмади.

— Ноилож, — деди ниҳоят лашкар йигит. — Ҳеч нима қўлимиздан келмайди. У ёғи худого аён.

— Қутқарувчиларни чақириш керак.

— Қаердан? Ким ҳам келарди? — деди лашкар афсус чекиб.

— Кўпчиликмиди?

— Юздан зиёд мужоҳид аскарлар. Кейин менинг одамларим.

Улар 18 киши. Биз уларни чегарагача кузатиб кетаёттандик.

— Кейин қўйиб юбормоқчи эдинглар, тўғрими?

— Ҳа, лекин сен бунга қасқдан биласан?

— Менга ҳам сизларни ортингиздан бориш топширилганди.

— Сenga?! Қиз болага-я?!!

— Ҳа.

— Ким топширганди?

— Қонибек байке.

— Исминг нима?

— Гулбиби, Сапаркул отанинг қизиман.

— Мен Серсенбай, қўряқчилар сардориман.

— Яхши сардор эмас экансиз!

— Нега энди?

- Бировни қочириб юборибсиз.
- Серсенбайнинг ранги “қувв” учди.
- Билибсан-да. Ҳақиқий изкувар экансан.
- У ким эди?
- Хўжа Аҳмадилло ёрдамчиси, исми Раҳматилла бўлса керак.
- Нега орқасидан отмадингиз?
- Серсенбай чуқур хўрсиниб қўйди, бўзариб ерга қаради.
- Мендан ўтди. Бўшпик қилдим. У мени гиппа бўғиб томоғимга пичоқ тиради. Сўнгра курулларимни олиб қочиб қолди.
- Ҳеч ким сезмадимми?
- Йўқ.
- Қандай қилиб?
- Серсенбай қорни бир тепди.
- Кулмасанг, сенга тўғрисини айтаман.
- Айтаверинг.
- Бир четта ҳожат қилгани боргандим... Орқамдан келиб гиппа бўғди... Жонимни аранг сақлаб қолдим.
- Энди нима қиламиз?
- Қайтиб кетамиз, нима ҳам қила олардик!!!
- Мен қандай бўлмасин Зардолуга боришим керак, - деди қиз чакмон ва қалпоғини кияркан.
- У ёқда нима қиласан?
- Муҳим ишим бор.
- Тавба, Қонибекка хайронман, бирор эркак қуриб қолганмиди...
- Мана, сиз борсиз-ку.
- Серсенбай яна бир хўрсиниб қўйди. Унинг дилини нимадир қийнар, қизга ниманидир айтмоқчи бўлардию “Демак қизни ортимиздан қўйган экан-да. Бир жиҳатдан бу ҳам тўғридир. Ҳар ҳолда мени ўлимдан қутқариб қолди-ку! Қонибекнинг отасига раҳмат! Лекин ануви қочиб кетган Раҳматиллага Зардолуга етмасдан тўдага қўпиладиган икки асир ҳақида бекор айтдим-да. Бу гап жуда муҳим бўлса керак-ки, мени бўғизламай қўйиб юборди”, - деган гаплар ўтарди унинг хаёлидан... Гулбиби ўшаларнинг олдига кетмаётганмикан?!!
- Хўш, Задолуга бирга жўнаймизми? — деб қолди тўсатдан Гулбиби.
- Ахир, мана бу бўлган ходисани Қонибекка етказиш керак-ку!
- Ҳа, лекин уларнинг омон қолгани ҳам бўлиши мумкин.
- Бу ёғи чегара яқин-ку, омон қолгани кетаверади-да.

— Наҳотки сиз шунчалар қалта ўйлайсиз. Уларнинг ҳар бири ватанимиз учун хавфли.

— Хавфли бўлса нега қўйиб юборишяпти? Уларни қамаб юбориш мумкин эди-ку?

— Мужоҳидлар Афғонистондан ўтиб келадиган сўқмоғини аниқлаб, уни тўсиш учун.

— Эҳ-ҳе. Шунга шунча асирни қўйиб юбориш шарт эканми?

— Ҳа, буни ҳарбий тактика дейишди.

Улар ортга томон узоқ жим кетишди. Серсенбай чуқур хаёлга ботган, уни нимадир безовта қилаётган эди.

— Синглим, - деди у ниҳоят ёрилиб.

— Ҳа, байке. Отта сиз ҳам миниб олинг, чарчадингиз.

— Эссиз, менинг отим ҳам жуда яхши эди, қор тагида қолиб кетди. Лекин гап отда эмас, балки ануви қочиб кетган итда.

— Қайси ит?

— Мужоҳид Раҳмадилгани айтяпман. У менинг қуролимни ҳам олиб кетган.

— Ҳа, бу хавфли.

— Ундан эҳтиёт бўлиш керак. Кейин йўлда қўшиладиган одамларни хабардор қилиб қўйиш керакмикин?

— Қанақа одам? Кимларни айтяпсиз?

Қиз хаёлида бир нохушликни сездимки, отнинг жловини тортиб ҳамроҳига юзланди.

— Мундоқ тушунтириброқ гапиринг, байке.

— Хабаринг борми, йўқми бизга икки асир мужоҳид қўшилмоқчи эди. Буни менга Қонибек тошпирганди. Бу эҳтимол муҳимдир. Тилим курсин мен улар тўғрисида Раҳматиллага айтиб қўйибман.

— Нима?!! — деб юборди қиз жаҳл билан, - Вой нима қилиб қўйдингиз, одам бўлмай ўлинг! Аҳмоқ экансиз! - деди Гулбиби ҳайқириб.

— Жон синглим, буни Қонибекка айтмагин...

— Ҳамма ишни расво қилибсиз-ку! Улар қарда қўшилишмоқчи эди?

— Сўх дарёси бўйидаги йўлда, Зардолуга етмасдан, Қизилтош қоясида.

— У ерга қандай борсам бўлади?

— Ноилж. Халига нимаиди, у одамлар керакли одамларми ўзи?

— Ҳа, бири эрим, иккинчиси акам бўлади.

Серсенбой пошиб қолди. Бироз антрайиб турди-да, ховлиқиб деди:

—Ундай бўлса пошиб, синглим. Раҳматилланинг вазоҳати ёмон “Сотқин, сотқин” дегандай бўлувди.

—Сиз-чи?

—Мен Боткента етиб оламан. Қонибекка ахволни тушунтираман. Мени қутқариб қолганингни ҳам айтаман.

—Бўпти, яхши қолинг.

—Ўзингни эҳтиёт қил, милтиғингни ўқлаб ол.

Қиз отга қамчи босди. Сарсенбай оппоқ қорлар орасида унинг ортидан “хайр” дегандек қўл кўтариб қолаверди.

МУҲАММАД ОВЧИ

Нормурод билан Иброҳим — “Карим” Қизилтопга келиб икки кечаю кундуз қолиб кетишди. Тундаги изғирин совуқда, айниқса, қаттиқ азоб чекишди. Форга ўхшаш бир тош орасига кичик палатка тикиб ўт ёқиб навбатма-навбат Боткен томондан келадиган сўқмоққа тикилавериш қўллари толди. Фақат эшак минган уч-тўрт йўловчидан бошқа ҳеч ким ўтмади. Бир оз тамадди қилиб олишгач, Иброҳим мизғий бошлади.

—Нор, сен ҳам ухлайвер, энди келишмайди.

—Нега энди?

—Улар ҳам қаерладир тунашади-да.

—Йўқ, бир гап бўлганга ўхшайди, узоқ қолиб кетишди. Саксон километр йўлни наҳотки икки кун босилса?

—Тоғ йўл билан асфальт йўлни фарқи бор-да. Ўртада ошонлар бўлиши мумкин.

—Ҳа, тўғри айтасан. Лекин тунда юришлари ҳам мумкин. Шунинг учун навбатчилик қиламиз. Сен дамингни олавер.

—Эҳ, қани энди иссиққина сандал бўлсайди...

Шу зайл минг азоб билан тонгни қарши олишди. Кун қизариб қуёш нурлари тароват қила бошлаганида Нормурод ниямлашиб қотиб ётган Иброҳимни туртди:

—Тур, мен ҳам бироз мизғиб олай.

Шу пайт қандайдир тош юмалагандек туюлди.

—Нима экан?

—Хушёр ҳайвонлар уйғонишди, шекилли.

—Ов қилсаммикан?

—Нима қилсанг, қилавер. Фақат анувиаларни ўтказиб юборма!

— деди Нормурод чуқур эснаб рюкзакнинг устига бошини кўяркан.

—Бугун ҳам келишмаса, нима қиламиз?

—Марказга хабар берамиз. Сўнгра Сўхга қайтиб кетамиз.

—Ҳа майли, яхши дам ол, - деди Иброҳим ва тошлар орасини айланиб кетди.

Иброҳим бир оз нари кетиб қордан каклик, қуён ва шу кабилар қолдирган изларни кузата бошлади. Янги излар керак эди. Ниҳоят улар топилди. Лекин одам излари эди. “Қизиқ, тунда мен бу ёқларга келмаган эдим, Нормурод шу ёқларга ҳам келибди-да” — дея ҳаёлан фикрлади у. Шу пайт орқа томондан шарпа сезилди. Бир тош думалади, нарироқда қушлар безовталаниб, қанот қоқишди. “Бу нима бўлди? Ёввойи эчкимикан? Кийик бўлса-я” — дея ҳаёлидан ўтди ва беихтиёр қўйнидан тўпшончасини чиқарган эдики, қаршисидан милтиқ овози варанглаб чиқди. Иброҳим елкасида иссиқни туйди, қўлидаги тўпшонча қорга тушди. Тошлар орасидан стволи чиқиб турган милтиқ яна варанглади. Иброҳим ерга кулади.

Эндигина кўзи илинган Нормурод милтиқ овозидан уйғониб кетди. “Қизиқ Иброҳимнинг милтиғи йўқ эди-ку!” — деган фикр яшиндек ўтди ва тўпшончасини олиб палаткадан чошиб чиқди. Теварак-атрофга аланглади. Қизғин қуёш бош кўтариб совуқ қортепаликлар узра ўзининг тигини сочмоқда эди. У нима қиларини билмай атрофга аланглади. У ёқ, бу ёққа чопди, тошлар орасини қараб чиқа бошлади.

—Иброҳим, қасрдасан? — дея қичқирди у ниҳоят сабри чиламай.

—Куролнинг ташла! — деди ортидан кимдир.

Уни овозидан таниди. Бу ўша амирликни орзу қилган ҳамқишлоғи Раҳматилла эди. — Ташла деяпман, миянгдан итдек отиб ташлайман, ит эмган!

Нормурод иложсиз тўпшончасини ерга ташлади ва ортига қаради. Бир қояга суяниб олган холда унга милтиқни ўқталиб вазоҳат билан Раҳматилла турарди.

—Иброҳим деб кимни чақирдинг, ифлос?

—Шеригимни.

—Каримними?

—...

—Паразит, ҳайвон. Мен сени ҳамқишлоғим, отамнинг дўстини ўғли деб шу пайтгача «паддержка» қилиб келсаму, сен-аблаҳ бўлса, менинг юзимга оёқ босиб, сотқинлик қилиб келдинг.

—Сотқинлик қилмадим.

Раҳматилла милтиқ стволини янада тўғрилаб, унинг тепкисини босишга шайланди.

—Отманг. Ахир юртдошмиз-ку!

—Ўргилдим сендақа юртдошдан. Сен менинг ҳамма режаларимни барбод қилдинг, яхшилиқни билмайдиган ҳайвон экансан. Сени ўзимга ёрдамчи қилиб олмоқчи эдим. Ҳалифаликда бурнингача тиқилиб бой-бадавлат яшаган бўлардинг. Энди ануви агент шеригинга ўхшаб итдай ўласан, - деди Иброҳимни кўрсатиб.

—Нима қилиб қўйдингиз, Раҳматилла ака?

—Сотқиннинг холи шундай бўлади. Сендақаларни ўлдириш катта савоб. Аллоҳга хуш келади. Ё Аллоҳ!..

Раҳматилла Нормуроднинг пешонасини нишонга олди. Нормурод кўзларини юмди. Унинг кўзи олдига сония-лаҳзалар ичида онаси, отаси, укалари ва Гулбиби келди. “Алвидо сизларга! Эссиз, яхши яшамоқчи эдим”, - деди у хаёлан. Милтиқ варанглади ва тоғ-тошларда акс-садо берди. “Ўлдим, - деди Нормурод, - Қизиқ, ўқ қаеримга тегди экан? Пешонамгами ёки юрагимгами? Қон кетаётгандир. Охирги марта ҳаётни кўриб қолай”, - деди у ва кўзларини очиб юборди. Лекин ҳеч нарсага тушунмади, оёғининг остида Раҳматилла қонга беланиб ер тишлаб ётар, сал нарироқда эса, титраб-қақшаб милтиқ кўтариб олган Гулбиби турарди...

Нормуроднинг оғзи очилиб қолди. Нима деярини билмай тили каловланди. Қизнинг ҳам кўллари қалтираб қўлидан милтиқ тушди-да, ўзи беҳуш бўлиб йиқилди. Нормурод шундагина бу кўраётгани туш эмаслигини ҳис қилди ва севгилисининг олдига чоғиб келиб унинг ҳамон титраётган кўлларини ушлади, бошини кўтариб “Гулбиби, сента нима бўлди?” — дея сўроқлай бошлади. Ниҳоят қиз кўзини очди ва “Нормурод ака!” — дея ўзини йигитнинг бағрига ташлади.

—Кўркмадингми, Гулбиби?

—Сизни ўлдириб қўяди, деб кўркдим.

—Бу ерга қаердан келиб қолдинг?

—Раҳматилланинг изидан келавердим. Унинг сизни ўлдирмоқчи эканини эшитдим.

—Кимдан?

—Серсенбайдан.

—У ахир...

—Раҳматилла уни кўрқитиб қочган экан.

—Улар қаерда?

—Кўчкининг тагида қилишибди. Мен Серсенбайни қор тагидан кутқариб олдим. Сўнгра у сизларнинг ҳаётингиз хавф остида эканини айтди. - деди қиз шоша-пиша.

— Майли, кейин айтиб берасан, Иброҳимга ёрдам берайлик.

Улар ярадор йигитни пастликдан олиб чиқишди. Иброҳим чап елкаси ва ўнг билагидан ўқ еган, кўп қон йўқотган эди. Тезлик билан унга тиббий ёрдам кўрсата бошлашди.

— Лекин милтиқни зўр отаркансан. Бир ўқ билан ер тишлатдинг-а!

— Йўқ, мен отмадим, — деди қиз таажжуб билан.

— Унда ким отди?

— Мен отдим! — деган гуруллаган овоз келди тошлар ортидан.

Йигит ва қиз атрофга хайрат билан аланглашди. Шу пайт улкан қиррали тош олдида бўйи баланд, елкадор, бошида қундуз қалпоқ, эгнида тери пўстин кийиб олган, қўлида милтиқ билан бир киши пайдо бўлди.

— Ануви қиз бўлмаганида сениям ер тишлатардим, — деди у Нормуродга милтиғини ўқталиб.

— Нега энди? — дея шошиб сўради қиз йигитни жуссаси билан тўсаркан.

— Мужоҳидларни кўрарга кўзим йўқ. Улардан қасос олмоқчиман.

— Бу йигит мужоҳид эмас, — деди Гулбиби шоша-пиша.

— Унда ким?

— Х-халиги разведкачи, ўзбекистонлик.

— Ҳой, нималар деясан? — деди Нормурод норози оҳангда.

— Унда нега мужоҳидга ўхшаб кийиниб олган? — деб сўради халиги нотаниш киши кўзларини чақчайтириб.

— Ҳизматимиз шунақа, — деди Нормурод тақдирга тан бериб.

— Ануви йигитлар ким? — деди у Иброҳим ва Раҳматиллани кўрсатиб.

— Менинг шеригим. Сиз отган бўлса ҳақиқатан ҳам душман эди.

— Эҳ, худога шукур, янглишмабман. Лекин сени “Сотқин” деганини ўз қулоғим билан эшитдим.

— Ҳа. Биз ҳамқишлоқмиз. У ваҳҳобийларга ихтиёрий қўшилиб кетган. Мужоҳидлар уни бизга қарши қайрашди.

— Шунақами? Аслида унинг ўзи сотқин экан-да! — деди халиги киши милтиғини беихтиёр қояга суяб қўяркан. Шу маҳал Иброҳим ўзига келиб ингради.

— Уни ким отди?

— Ана шу сотқин-да.

— Ҳа. Агар уни отиб тапштамаганимда сен ҳам асфалсофилинга кетган бўлардинг. Манави қиз эса лаллайиб тураверарди.

— Милтиғим отилмади. Қўлимни кучи етмадида!...

— Қани, милтигингни бер-чи!

Қиз қорга беланиб ётган милтигини олиб узатди. Нотаниш киши уни у ёқ-бу ёғини ағдариб кўрди.

— Бунинг ўзи ҳеч отилганми?

— Ҳа, илгари отам ов қиларди.

— Занглаб тамом бўпти-ку! Қурол деганни яхшилаб тозалаб, мойлаш керак-да. Бўпти, уни ўзим созлаб бераман.

— Раҳмат сизга, байке!

— Раҳмат, ака, - деб қўйди Нормурод ҳам.

— Исмиим Раҳмат эмас, Муҳаммад. Мени Муҳаммад овчи ҳам дейишади.

— Қани, ярадорни олинглар-чи, мен анави йигитни тошлар билан кўмиб қўяман. Пастда отим турибди, сенинг отинг билан танишяпти, - деди Гулбибига қараб кулиб ва Нормуроднинг елкасига қоқиб қўйди. — Лекин зўр қаллиғинг бор эканда... Менинг ҳам аёлим, шу тенги қизим бор эди. Уларни мужоҳидлар ўлдириб кетишди. Шунинг учун қолган умримни уларни йўқ қилишга бағишлаганман. Қасос олиш учун дунёнинг у чеккасига боришга ҳам тайёрман.

— Унда бирга борамиз, - деди Нормурод дабдурустан.

— Лекин мана бу жулдир-жавоғингни йиғиштир, - деди Муҳаммад овчи Нормуроднинг камзулидан пастга осилиб турган узун афғонча қўйлагининг этагини ва бошидаги қалпоғини кўрсатиб. — Буларни кўрганлар сени соғ қўйишмайди. Ҳамма аламзада...

Нормурод узун қўйлакнинг этагини шимининг ичига тикди. Бошидаги тегарак қалпоқни эса пастлик томон итқитиб юборди.

— Ана энди одамбалалар бўлдинг, ўғлим. Шеритингни ҳам шундоқ қил.

Хуллас овчи уларни самимий қабул қилди. Раҳматилланинг жасадини тошлар билан кўмишгач, ҳаммалари Зардолу томон равона бўлишди.

— Ярадор йигитни дўхтирга кўрсатамиз, - деди овчи.

— Ҳа, лекин яраси оғир бўлса-чи?

— Ярам увчалик оғир эмас, - деди Иброҳим аранг. Унинг иситмаси кўтарилиб бораётгани юз-кўзларидан билиниб турарди.

— Тузалгунча меникида яшаб тураверасизлар. Энди мен ҳам сизларга шерикман. Эркакча гап, то душманларни йўқ қилмагунча ўзимга келолмайман, хотиним билан қизимнинг руҳи мени тинч қўймайди. Сизларни менга худонинг ўзи юборди, шекилли.

— Йўқ, аксинча, сизни бизга юборгани тўғрироқ бўлса керак. Йўқса Гулбибининг кўз ўнгиде ўлиб кетган бўлардим, - деди

Нормурод чин дилдан тан олиб.

Улар шу зайдда қизгин суҳбат қуриб йўлда давом этишди. Фақат Қизилтош тепалигида бир қабр дўшайиб қолаверди. Нормурод охирги бор йўлдан адашган ҳамқишлоғи Раҳматилланинг кафансиз кўмилган жасади қолган қоя томон назар ташлаб, оғир хўрсиниб қўйди. У билан кўрган-кечирганларини кўз ўнгига келтира бошлади.

* * *

Раҳматилла қишлоқда безориликда ном чиқарган болалардан эди. Мактабни битириб амакисининг ёрдамида институтга кириб олди, лекин кўп ўтмай ўқишни ташлади, чунки ақидаяраст экстремистик оқимларга қўшилиб кетди. Уйдан қочди. Мужоҳидлар ҳарбий лашқарида хизмат қилди. Амирликни орзу қилди... Хуллас ёш жонига жабр қилди. Қишлоқда мушгилап онаси қолган. Отаси эса иккинчи бор ўз жонига қасд қилиб бу дунёни тарк этиб кетди. Бутун бир оила бош ўғил дастидан хонавайрон бўлди. Мана энди у ҳам йўқ, - дея Нормурод хаёлан ачиниб қўйди.

— Иброҳим байкени тезроқ дўхтирга олиб бориш керак. Халти узоқми?

— Ҳа, анчагина бор. Бўлмаса бундоқ қиламиз. Шу яқин орада бир қирғиз ошнамнинг кўтони бор. Ўша ерга бориб турасизлар, мен бориб докторни олиб келаман.

Таклиф маъқул бўлди. Кўтон пастликда — бир дара ичида экан. Олдида бир булоқдан чиқаётган сув жилга бўлиб оқиб қор ичига сингиб кетмоқда эди. Кўтон эгасининг аёли билан Гулбиби елиб-югириб Иброҳимга жой қилиб ётқизишди, булоқ сувидан оловда исита бошлашди. Доктор келгунча унинг ярасини ювиб-тозалаб қўймоқчи бўлишди.

Бир соатлар ўтгач, Муҳаммад овчи қайтиб келди. Лекин у ёлғиз эди. Жаҳли чиққан, юзлари оқарган, нимадандир норози бўлиб гудраниб сўкинмоқда эди.

— Қишлоқни мужоҳидлар босибди. Докторни ўлдиришибди. Аблах, одамхўрлар! Уларни талон-торож қилишибди.

— Улар кўпмикан? — деб сўради Нормурод хайрон.

— Йўқ, йигирма чоғли дейишди.

Нормурод Гулбибига қаради. Қиз уни тушунди.

— Биз кўчкининг у томонида эдик. Эҳтимол, бу томонидагилар омон қолиб қочиб қолишгандир.

— Янги келаётган жангарилар бўлишмасин?

— Унда ҳукуматга тезроқ хабар бериш керак. Бу жуда хавфли, - деди овчи.

— Ҳа, бир йўла докторни ҳам чиқарамиз.

Нормурод рюкзагини олиб, унинг ичидан ҳар бир қисми целлофан пакетга ўраб жойланган алоқа воситаларини чиқарди. Бу ер йўлдоши орқали фақат фавқулудда ҳолатларда фойдаланиладиган радиотелефон эди.

Нормурод Марказга аввало жойдаги вазиятни маълум қилди. Шу тумандан асир мужоҳидларнинг кўчки остида қолгани, Зардолуда қандайдир номаълум жангарилар пайдо бўлиб, ҳужум қилишгани, “Карим”нинг оғир яралангани, доктор зарурлиги ва янги топшириқни кутаётгани ҳақида қисқа-қисқа баён қилди.

— Жойлашган жойингизни маълум қилинг.

— Зардолуга етмасдан 5 км қолганида дарё бўйидаги дарада.

— Кутинглар. Олов ёқиб қўйинглар! — деган овоз келди гўшакдан.

Зудлик билан ташқарига улкан гулхан ёқиш учун ҳозирлик кўрила бошланди. Икки соатлар ўтгач осмондан вертолёт овози келди. Гулхан ёқиб юборилди. Барчанинг қалбини шодлик эгаллади. Вертолёт қўнди. Бир неча автоматли аскарлар ҳаво машинасини қўриқлаш учун ўз позициятарини эгалладди. Сўнгра доктор тезлик билан Иброҳимни кўришга туғинди. Майор Нормурод билан отхонага киришди.

— Мен миллий хавфсизликдан майор Холтосов бўламан. Бахтиёр Тўраевнинг топшириғи билан келдим. Зардолуга ҳужум қилган мужоҳидлар ҳақида Қирғизистон миллий хавфсизлик хизматига маълум қилдик. Улар чора кўришмоқда. Лекин бу мужоҳидлар қасрдан пайдо бўлиб қолди экан, нима дейсизлар?

— Улар кўчкидан омон қолган асирлар бўлиши мумкин.

— Бирор яширин омборлари бордир?

— Тўғри, лекин янгилар бўлса-чи, бизга ҳужум қилишса-чи?

Нормурод бироз ўйланиб қолди.

— Бўлиши мумкин.

— Жирғатолдаги лагер Россия ҳарбийлари томонидан йўқ қилинди. Бизга маълум бўлишича Данги Калайхум томонидан Афғонистонга яқин коридор бор. Россия чегарачилари у ерни тўлиқ назоратта олиш имкониятига эга эмас экан.

— Бизга қандай топшириқ бор?

— Иброҳимнинг аҳволини билайлик-чи!

— Менинг яхши шериқларим бор.

— Кимлар экан улар?

— Бирови Муҳаммад ака, шу ерлик овчи. У мужоҳидлардан аламзада. Мужоҳидлар унинг оиласини ўлдириб кетишган экан.

— Ишонарликми?

— Ҳа. У мени ўлимдан қутқариб қолди. Раҳматиллани эса, отиб ўлдирди.

— Халиги ваҳҳобий Раҳматилланими?

— Ҳа, уни Қизилтошга қўмдик.

— Маъқул. Ватан ҳоинига бу ҳам кам.

— Яна кимлар бор?

— Гулбиби, боткенлик қиз.

— Э-ҳа, ануви зирафурушми?

— Ҳа.

— У қаердан келиб қолди?

— Изимиздан.

— Вертолётда келгандинглар шекилли?

— Раҳматилла бизнинг, у эса Раҳматилланинг изидан тушган экан.

— Қойил. Қани, юр, мени команданг билан таништир.

Улар ичкарига киришди. Майор Иброҳимдан ҳол-аҳвол сўради ва докторга юзланди.

— Аҳволи қалай?

— Яхши эмас, операция қилмаса бўлмайди.

Нормурод майорни Муҳаммад ва Гулбибилар билан таништирди.

— Жуда хурсандман, - деди зобит самимий. — Агар сизга ўхшаган ватан фидоийлари бор экан душман ҳеч нарса қила олмайди. Нормурод айтди, мақсадимиз бир экан. Сизларга раҳмат.

— Сизга ҳам, - деди Муҳаммад дўриллаган овозда.

— Нима учун?

— Менга билдирган ишончингиз учун. Бизлар энди то ўлгунча шерикмиз.

— Ўлгунча деманг, душманны енгунча денг!

— Ҳа-ҳа, гапга йўқман-да, ака.

— Ҳечқиси йўқ. Гулбиби, сен қийналиб қолмайсанми?

— Йўқ.

— Ота-онанг биладими ё Нормурод олиб қочдимми?

— Билади. Ўзим келдим.

— Буларда одат шунақа экан, - деди Нормурод кулиб.

— Яхши одат экан. Қани энди бизни хотинлар ҳам қидириб келипсайди...

Улар кулиб юборишди.

— Майли, яхши хизмат қилинглар. Замон тинчисин,

туйларингни қиламиз. Худо хоҳласа, пойтахтдан уй ҳам олиб берамиз. Чунки шунга лойиқсизлар. Лекин айтиб қўяй, — деди майор Нормуродга бош бармоғини “Сени қараб тур” — дегандек кўрсаткич бармоғини ўқталиб, — Тўйгача қизнинг қўлини ҳам ушламайсан. Сизга бўлса, овчи ака, уларни назорат қилиш шахсан топшириқ.

— Хўп бўлади, ўртоқ майор, — деди овчи честь бериб ва Нормуродни Гулбибининг олдида суриб қўйди.

Яна кулги кўтарилди.

— Бўлмаса келиндик. Биз энди қайтамиз. Иброҳимни госпиталга олиб кетамиз. То у тузалгунча сизлар шу ерда қоласизлар.

— Ҳа, меникида тураверишади, — деди Муҳаммад.

— Яхши, бизга вазият ҳақида маълумот бериб турасизлар. Шу жумладан террорчилар, қурол-яроқ, наркотик моддаларнинг келиши, ўтиши ва борар манзиллини ҳам аниқлашга ҳаракат қиласизлар. Уларнинг Ўзбекистонга киришининг олдини олиш — бизнинг бурчимиз. Ҳар бир шубҳали ҳаракат, бегона одамларни кўздан қочирманлар, тушунарлими?

— Тушунарли!

— Ундай бўлса сизларга озиқ-овқат, иссиқ кийимлар олиб келганмиз, олиб қолинглар. Ҳа, айтмоқчи, сизлар энди бундан буён “метеоэкспедиция” гуруҳисизлар, гўёки кўчки, сув тошқинларини аниқлайсизлар. Қани, кетдик. Қани, дуо қилинг, отахон.

— Омин, сафарларинг беҳатар бўлсин, — деди Муҳаммад овчи қўлини юзига олиб бориб.

Кўп ўтмай вертолёт самога кўтарилди-да, дарё бўйлаб учиб кетди.

БАДАХШОН САРИ

Муҳаммад овчи бир ўсмир ўғли билан истиқомат қиларкан. Мужоҳидлар бостириб келган ўша маъгум тунда ота-бола тоғда бўлишган. Басавлат овчининг чуқур қайғу-алам билан оиласи ҳақидаги ҳикоясини эшитган Гулбиби йиғлаб юборди. Уларни мусибат яқинлаштирган эди. Кўп ўтмай Гулбиби овчининг ўз қизидай бўлиб қолди. У олиб-югуриб уй ишларини қилар, эркаклар эса, ов қилиш баҳонасида қишлоқ ва қўтонларга атайин янги маълумотлар олгани чиқиб кетишарди. Кечта яқин яна дастурхон атрофида тўпланиб, йиғилган маълумотларни таҳлил қилишар, режалар тузишарди. Гулбиби мазали овқатлар пишириб берар, у ҳам кундузлари тез-тез бўлоқ бошига сув олгани бориб қирғиз ва тожик аёллардан янги-янги маълумотларни олишга ҳаракат қиларди.

— Бадахшонда жуда баланд тоғлар бормиш. У ерларга одам боласи чиқа олмасмиш. Лекин у ердаги дараларда кўкнори экилармиш. Кўкнорни афғонлар эктиришармиш. Етилгандан сўнг ўзлари олиб кетишармиш, — деди Гулбиби тоғиб келган янги гапини дастурхон қилиб.

— Бадахшон узоқми? — деб сўради Нормурод.

— Йўқ, — деб жавоб берди Муҳаммад улкан суякнинг илигини қоқар экан. — Эшак билан тўрт кунлик йўл. Қизилсув дарёсидан у ёғи Бадахшон, Тожикистонга қарайди. Улар тожик ҳам, қирғиз ҳам, афғон ҳам эмас, балки буюк саркарда Александр Македонскийнинг авлодлари бўлади. Унинг аскарлари Ҳиндистонни эгаллаймиз деб баланд музлик тоғлардан ўта олмай қолиб кетишган, кейин маҳаллий қизларга уйланиб яшаб қолишган экан.

— Эҳ-ҳе, рости биланми? Бу жуда зўр хабар-ку!

— Нимаси зўр экан? Буни ҳамма билади-ку!

— У ердан Афғонистонга ўтса бўладими?

— Бўлмасамчи, афғонлар осмондан тушмайди-ку!

Нормуроднинг кўз олдида бир нима “ярқ” этиб ёнгандай бўлди.

— Бу ҳақида нимага вақтлироқ айтмадингиз?

— Ҳой, гаранг. Мен сени калланга келган гапни қаёқдан билай? — деди овчи қизишиб.

Нормурод ўрнидан туриб кетди. Ўзича хаёл қилиб бир нималарни режалаштира бошлади.

— Ҳой бола! У ер сен ўйлаганчалик осонгина борадиган жойлар эмас. Хозир эпитдингку, “одам боласи бора олмайдиган” деб.

— Унда афғонлар борар эканку, бадахшонликлар яшар экан-ку!

— Уларнинг йўриғи бошқа. Улар тоғ одамлари. Сенга ўхшаб пахтани ичида туғилиб, бодринг палагида пишиб қолмаган.

— Тушунмадим, ахир кўкнори бу наркотик дегани, наркотик бу жуда қиммат туради, унга қурол-яроқ алмашишади, портловчи моддалар сотиб олишади. Неча-неча одамлар ҳам қуролдан, ҳам наркотик истеъмол қилганидан ёстиғи қуримоқда. Мужоҳидларнинг асосий бойлик манбаи ҳам ана шу. Бундан ташқари бизга ўтиб келаётган дуншманлар менимча шу томондан келишмоқда.

Муҳаммад овчи ҳам энди жиддий ўйланиб қолди.

— Мен бу йўлни биламан, — деди у тўсатдан бепарволик билан.

Нормурод “дод” деб юборай деди.

— Билсангиз, нега жим ўтирибсиз, айтмайсизми?

— Сен мендан уни сўрадингми ўзи, қизталоқ?! У йўл сен

ўйлаганчалик осон йўлмас, деярманку! Ундан юриш учун махсус тайёргарлик керак, яхши альпинист бўлишинг керак, билдингми!

– Тайёргарлик кўрайлик бўлмаса.

Овчи ўйланиб қолди.

– Махсус кийимлар ҳам, арқонлар ҳам керак. Уларни қардан олсан?

– Марказдан, у ерга хабар қиламиз, ташлаб кетишади.

– Яхши, бўлмаса эртадан бошлаб тик қоятошларга чиқиб-тупишни, тоғ шароитида жанг қилишни машқ қила бошлаймиз.

– Иброҳим байке ҳам тузалиб қайтиб келар, – деди Гулбиби.

– Тўғри, лекин у ярамикан? Тошлардан-тошларга сакраб, осилиб чиқа олармикан?

Даврадагилар бир сония жим қолишди.

Эртасига янги маълумотлар ҳақида марказга хабар қилинди ва у ердан альпинизмга оид махсус кийим ва анжомлар сўралди. Сўралган нарсалар, бир ойлик озиқ-овқат, уст-бош, керакли қурол ва АҚШ, Қирғизистон, Россия ва Афғонистон пулларида ҳам қундалик эҳтиёж учун юборилди. Энг муҳими Иброҳим – “Карим” ҳам даволаниб қайтиб келди. Лекин яраси хали тўлиқ битмаган. Бир қўли бўйнига илиғлиқ бўлсада, руҳан тетик эди. Нормуроднинг уйидан хат ҳам бор экан. Ота-онаси икки ёшга бахт ва омад тилашибди. Сапарқул ака анча ўзига келиб қолганмиш. Гулбибининг акаси Россиядан келганмиш ва уларга қараётганмиш. Сарчинорда эса диний-экстремистик оқимга кириб кетганларнинг баъзилари қамалганмиш, кўпчилиги эса, давлатдан узр сўраб янгилишиб кириб қолганликларини тан олишганмиш. Мужоҳидларнинг Қирғизистондан қувиб чиқазилганини ва уларни енгилаетганини, Жўра Журжонийнинг ҳалок бўлганини эшитиб одамлар хурсанд эмиш. “Ҳа, Раҳматилла ҳақида эшитишса янаям хурсанд бўлишар”, – деб қўйди хаёлан Нормурод хатни ўқиб тутатар экан.

Энди унинг бутун фикри-ўйи Бадахшон тоғларида эди. Керакли нарсаларни олишгач, тоғдаги машқлар янгича тус олди. Бу жуда катта ақлий ва жисмоний меҳнат ва маҳорат талаб қиларди. Гулбиби машқларни тез ўзлаштира борди. У чаққонлик билан тик қояларга чумолидек ўрмалаб чиқиб олишга ва хавфсизлик чораларини кўришга анча уста бўлиб қолди. Нормурод ҳам ундан қолишмасликка ҳаракат қиларди. Лекин Муҳаммад овчи басавлат, оғир ва кексайиб қолгани учунми тез чарчаб қолар, оёғи сирпалтиб кетаверарди.

– Мен ярамайман, шекилли, – деди у тан олиб, – ёшим ўтиб қолибди.

—Наҳотки айланиб ўғиб бўлмаса?!! — деб сўради уларни четда кузатаётган Иброҳим.

—Бўлади, лекин мен айтган жойларга бориб бўлмайди. Эҳтимол, Афғонистон томондан йўл бордир, билмадим.

—Вертолёт бормайдими?

—Йўқ. У баландликка вертолёт чиқа олмайди. Чунки кислород етишмайди. Босим ҳам кам.

—Жуда баланд экан-да... — деди Нормурод суҳбатта аралашиб.

Нормуроднинг хаёлидан бир гап кечарди. “Иброҳим “Карим” ролини ижро қилиб юриши шартмикан? Бизнинг Афғонистонга боришимиз-чи? Ҳай, майли, кўраверайлик-чи! Эҳтимол вазиятга қараб янги топшириқлар олармиз”.

Муҳаммаднинг хаёлида эса бошқа ўй кечарди: “Иброҳим қийналиб қолмасмикан? Унинг ўрнига бирор спортчи йигит беришса бўлармиди? Ҳай майли, бу ёғи уларнинг иши.”

Иброҳим ҳам машқларда қатнашиб кўрди. Унинг айтишича альпинизмдан бошқа спортнинг дунёдаги барча турларини ўрганган эмиш. Айниқса, шахматни яхши ўйнармиш.

—Бу яхши. Демак, тактикани яхши биласиз, - деди овчи хазил қилиб.

—Ҳа, шунинг учун мен қояга охирида чиқаманда.

Кулишиб олишди.

—Йўқ, мен чиққаним учун маъқулроқ, - деди овчи, - чунки мени вазнимни фақат уч киши кўтариши мумкин.

—Ҳа, қийин бўлади. Чунки сизни эшак ҳам кўтара олмайди.

—Лекин учта эшак кўтара олади, - дея кулиб юборди овчи. Аммо жиддий ўйланиб қолди ва бир оз ўтгач соқолини қашлаб хижолатнома гап бошлади. — Мен сизлар билан дунёнинг у четига ҳам боришга тайёрман...- деди у бир хўрсиниб олиб, - Лекин ўғилчанинг аҳволи не кечади? Уйдаги мол-хол, от-эшак дегандек. Мободо менга бир гап бўлса-чи?...

—Ҳа, сизга ҳам қийин экан, - деди Нормурод тасалли бериб.

—Бизни манзилга элтиб қўясиз-да қайтаверасиз, - деди Иброҳим.

—Ўша манзилга етишнинг ўзи бўлмайди-да. Биз деярли булутлар орасига боришимиз керак. Боришга-ку бирга бўлсак, қайтишгачи?...

—Ҳа, тўғри. Бу ҳақда ўйламабмиз.

—Вертолёт чиндан ҳам бора олмайдими?

—Ҳа, - деди овчи хўрсиниб.

— Алоқачи, бўладими? — сўради яна Иброҳим.

— Бўлса керак. Яна ким билади?...

— Унда сиз бизни эшаклар юра олгунга қадар олиб бориб, сўнгра қайтаверасиз.

— Ахир мен қасос олишим керак-ку! — деди овчи муштларини тутиб.

— Сиз учун қасосни биз оламиз. Сизга ҳам телефон қолдирамыз. Шу ерда туриб биз билан алоқа қиласиз.

— Маъкул. Эссиз... Битта битта синглим бор, лекин эри қургур пияниста. Тузук одам бўлганида эди, меникида яшаб туришармиди!...

— Хижолат бўлманг, имкониятингизга қаранг, — деди Нормурод дадла бериб.

— Хафа бўлмайсизларми?

— Йўқ.

Шундай дедию ўғли билан яна бир бор маслаҳатлашиб кўришни кўнглидан ўтказди. Ўғли Отабек балоғатга етиб, кўп нарсаларга ақли етадиган бўлиб қолган, қолаверса, келган меҳмонларнинг суҳбатида бўлиб анча-мунча гаплардан воқиф бўлмоқда эди. Унинг ҳам ёш юрагида онаси ва опаси учун қасд олиш алами ўчмаган, кексайиб қолган отасига раҳми келар, чорва ва уй юмушларига қарашиш учун бир ўзи югуриб-еларди. Қани энди имконият бўлсаю у ҳам бора олсайди. Лекин ноилж, отаси кўнмайди “Ҳали кўрсан” дейди.

Муҳаммад овчи ҳар хил ўйлар билан ўчоқ бошида қозон тагига ўт ёқиб уймалашаётган йигитчанинг олдига борди. Ўғли уни тушундими, ўтириш учун дарров бир пўстакни ташлаб берди.

— Ўғлим, анави меҳмонларни қанақа одам эканликларини англагандирсан?

— Ҳа...

— Лекин бу ҳақда ҳеч кимга “миқ” эта кўрма, хўпми?

— Нега энди, дада?

— Улар давлат одамлари. Мужоҳидларнинг лодини беришмоқчи. Мени ҳам ўзларига қўшиб олишмоқчи.

— Қўшилаверинг.

— Сен-чи?

— Катта бўлсам, мен ҳам қўпиламан.

— Ҳа, баракалла, ўғлим! Қани энди каттароқ бўлганингда эди, уларга қўшиб жўнатган бўлардим.

— Қасққа?

— Сафарга, узоқ сафарга...

—Ҳозир ҳам боравераман.

—Йўқ, хали ғўрсан. Мактабинг бор. Иннайкейин урушни ўйинчоқ деб ўйлайсан, йўлни ҳам билмайсан.

—Сиз-чи, биласизми?

—Ҳа.

—Улар-чи?

—Йўқ.

Болаининг кўзлари катта-катта очилди.

—Бўлмаса улар билан борақолинг.

—Лекин сен-чи? Бир ўзинг қийналиб қолмайсанми?

—Эшларман. Ўртоғим Мамарозиқ билан бирга тураверамиз.

Отаниннг кўз ўнгиди уйларига тез-тез келиб-кетиб ўғлига қарашиб юрадиган бир етим бола намоён бўлди. Унинг ота-онаси ўлиб кетган, ўзи аммасиникида яшарди.

—Яхши. Лекин... — дея ўйланиб қолди мўйсафид “Менга бир нима бўлса-чи?” деб юборишдан ўзини аранг тийиб қолди. Ўғли буни тушунгандай хавотирли савол назари билан қаради— Лекин ўртоғингга айт, қорабайиримизни ҳадеб миनावермасин, хўпми?

—Ўзингиз-чи, нимани миниб кетасиз?

—Бизлар эшакда борамиз. У томонларга фақат эшак билан бориш мумкин, холос. Юкимиз ҳам бўлади. эртага бозордан битта хачир, учта эшак сотиб оламиз, бизники билан бешта бўлади.

—Эҳ-ҳе, катта карвон бўларкансизлар-да! — деди Отабек кулиб.

—Ҳа. Зўр карвон бўлади.

Хуллас ота-бола келишилиди. Ота кетадиган, бола эса қоладиган бўлди. Нормуродларга бу ҳақида айтмай қўя қолишди. Қайтадими йўқми, вазиятта қарайди. “Ҳар холда манзилпача бирга борганим дуруст. Булар ҳам ғўрроққа ўхшайди”...- дея кўнглидан ўтказди овчи.

МУЖОҲИДЛАР ИЗИДАН

Эртасига овчи нохуш хабар олиб келди. Нима эмилш, Қизилсув дарёси тарафда бир чўпон оиласини бир гала каллақесарлар нобуд қилиб, қўтонга ўт қўйиб кетганмиш. Бу ўша кўчкидан омон қолган аламзада мужоҳидлар экани аниқ эди. Тезроқ шошилиш, уларнинг изидан тушмоқ керак. Бу ҳақида марказга хабар қилинди. Марказ ҳам зудлик билан йўлга чиқишни, иложсиз қолинган тақдирда эса босқинчиларни аямай йўқ қилишни тавсия қилишди.

Улар сафар олдидан яхшилаб овқатланиб олишди. Сўнгра қуёшнинг заррин нурлари остида узоқдан ўзини кўз-кўз қилаётган

осмонўпар қорли чўққилар томон равона бўлишди. Осмон мусаффо, қушлар баланд парвоз қилишарди. Об-ҳавонинг ўзгариб, пасайиб бориши, шамол ва қорли бўронлар бўлиши, совуқ изғиринлар, қор кўчкиларию тошқинлари хали олдинда эди. Уларни шу паллада табиат инжиқликлари чўчитмас, балки инсоният бошига бало бўлаётган ҳамда мамлакатлар тинчлигига раҳна солаётган террорчи, гиёҳфуруш, ватанфуруш душманлар билан қандай курашиш ўйлатарди. Илоннинг бошини янчиш, газандаларнинг уругини қуритиш, улар ўрмалаб кириб келадиган сўқмоқларни аниқлаш мана шу тўрт нафар фидоийнинг мақсад-муддаоси эди.

—Хув ануви кўриниб турган чўққини мўлжаллаб кетаверамиз. Теварак-атрофга ҳушёр бўлинглар, ҳар бир шитирлаган тош шарпаси эътиборда бўлсин, — деди овчи ёғочдан ясалган ҳассаси билан йўл четидаги улкан бир тошни уриб қўяркан, — Билиб бўлмайди, қавакларда қочиб юрган мужоҳидлар бўлиши мумкин.

—Бўлмаса қуролларимизни шай қилиб олайлик, — деди Иброҳим.

—Маъқул.

Улар юклардан бирини ечиб ундан қўндоғи йиғиладиган автоматларни олиб, ўқлаб елкаларига ташлаб олишди. Йўл тик қоя тошлардан иборат бўлиб, ҳар бири сирли ва шубҳали кўринарди.

—Бизни қурол билан кўрганлар мужоҳидлар деб ўйлашмасмикан, — деди Нормурод тўсатдан.

—Ҳа, бу гапнинг ҳам жон бор, — деди овчи маъқуллаб, — Қуролларингизни оғзини ерга қаратиб, камзуллариңг остида тақиб олинглар, шунда кўринмайди.

Шундай қилишди-да, шошиб қолганда ундан тезлик билан фойдаланишни мапқ қилиб кўришди.

—Передохранители тортиб қўйинглар, — деди Иброҳим.

Сўқмоқда деярли йўловчилар учрамасди, фақат бир қўй-эчки суруви уларнинг вақтини олди. Чўпоннинг эшаги карвондаги эшакнинг бирига илқиб ханрай бошлади. Карвон сафидаги эшакнинг юки борлиги учун нақ бўлмаса жарга ағдарилаёзди. Энг муҳим алоқа воситалари айнан шу эшакда эди. Иброҳимнинг жаҳли чиқиб, эси оғазди:

—Келиб-келиб нозик аппаратларни шу қанжиққа юклайсизларми?

—Муҳаббат аппаратга қарамайди, — деди Нормурод.

Ҳаммалари кулиб юборишди. Уларни кулгисидан қоялар ларзага келди.

—Хой, секинроқ, тошлар тушиб йўлимизни тўсиб қўямасин, - деди Гулбиби.

—Ишқилиб сенинг аппаратинг йўқми, қизим, - деди овчи ҳазилни давом эттириб.

—Бор, фақат индамайдиган...

Шу зайл ҳазил-мutoйиба билан анчагина йўл босишди. Фақат қоронғу туша бошлагандагина кичик бир сой бўйига тўхтаб, палаткаларни тикиб олов ёқишди. Овқатланишдию пинакка кетишди. Уч эркак туни билан навбатчилик қилиб чиқишди. Олов тонга қадар ўчмади... Олов кимларнингдир эътиборини ўзига жалб қилган бўлиши мумкин эди. Бир тош қулади. Овчи тезлик билан оловга сув сеппиб ўчирди.

—Палаткалардан тез чиқинлар! Қуролларингни пайлаб қоялар ортига яширининглар! — деди у буйруқона шивирлаб.

То тонг олгунча совуқ тошлар орасида мижжа қокмай чиқишди. Кимлардир уларни кузатаётгандай туюларди. Қуёш бош кўтариши ҳамони улар апил-тапил йўлга отланишди. Тошлари аранг осилиб турган қоялар ваҳимали кўринар, гўё қаттиқроқ акса уриб юборсанг ҳам тўкилиб кетадигандек омонат эди. Бир пайт ана шу омонат тошлар орасидан бир соқолли кишининг боши кўринди:

—Истед! (Тўхтанглар!) — деди у ҳайқириб, - Қуролҳо партоед! (Қуролларингни ташланглар!)

—Бизда қурол нима қилсин?

—Калларо гаранг нақун! — дея қичқирди овчи ҳам таваккал тожикчалаб. — Мен Зардолу қишлоғидан Муҳаммад овчиман. Булар менинг ҳамроҳларим.

—Гужо меретон! Қаёққа кетаяписизлар?

—Чўққига. Биз альпинистлармиз, - деди Нормурод.

—Қаерликсизлар?

—Ўзбекистонлик, Шоҳимардондан келаяпмиз.

—Нима мақсадда келаяписизлар?

—Об-ҳавони ўрганамиз. Сел бўлиш хавфларини аниқлаймиз, - деди йигит ўзининг топқирлигини тантанавор намойиш қилиб.

—Хужжатларинг борми?

—Бор.

—Бўлмаса қуролларингни ташланглар-да, ўн қадам олдинга келинлар.

Ҳамсафарлар “нима қиламиз” деган бир-бирларига тезлик билан маъноли нигоҳ ташлаб олишди. Ортда турган Иброҳим алақачон яшириниб ултурган эди. Кўнгиллари хотиржам бўлган овчи билан

Нормурод автоматларини ерга парақитиб ташлаб, айтилган ерга оҳиста юришди. Гулбиби эса, ҳаҷир бошчилитидаги карвоннинг юганини ушлаб турар ва ўзини қуролсиздек кўрсатарди.

— Менде милтиқ жўқ, — деди у қирғизчалаб.

Тошлар орасидан қуролланган уч киши чиқиб келишди.

— Биз Тожикистон чегара кўшинларининг посбонларимиз, ҳужжатларингизни кўрсатинг, — деди уларнинг сардори ўзбекчалаб.

— Э, хайрияте, шунақа демайсизларми? Мужоҳидларми деб ўйлабмиз.

— Биз эса сизларни шундоқ деб ўйладик.

— Эссиз, уйқуни белига теңдинглар-да!

— Тунда олов ёқманглар-да. Бу тоғларда ҳақиқатан ҳам мужоҳидлар изғиб юришибди, — деди сардор ҳужжатларни кўздан кечириб экан, — Тўртинчи одамингизни ҳужжати қани?

— Қайси тўртинчи одам? — деди Нормурод атайин.

— Тош ортида бизга қурол ўқталиб турибди-ку! — деди сардор бамайлихотир, — Қўрқмай чиқаверинг, биз альпинистларнинг ҳисобини олиб қўямиз, холос. Лекин эҳтиёт бўлинглар, қор кўчкилари бўлиб турибди.

Сардорнинг ишораси билан ортидаги икки соқчи қуролларини тушириб, бир четга бориб ўтиришди.

— Носотон ҳастми, акойи Муҳаммад? — деб сўради соқчилардан бири.

Овчи ёнини кавлаб нос халтасини чиқарди.

Шундан сўнг улар тожикчалаб узоқ гаплашишди. Сардор унга йўл-йўриқлар кўрсатди. Яна ўн беш чақиримча юрикка Сурҳоб дарёси, ундан кечиб ўтилагач эса, Пётр I тоғ тизмалари келишини, лекин у тоғлардан эшак юра олмаслигини, фақат пиёда юриш мумкинлигини, у ёқда эса бўлиш помирликлар қабилла-қабилла бўлиб тоғлар орасида яшашлари ҳақида гапириб берди. Бу орада қуроллини елкасига оingan Иброҳим ҳам чиқиб келиб, посбонлар билан илиқ саломлашди.

— Қорнимиз очиб кетди, егани бирор нималаринг бордир? — деб қолди сардор.

— Унда бирга нонушта қилақолайтик, — деди овчи — Сизлардан чўчиб биз ҳам тамадди қилмагандик.

Буни тушунган Гулбиби човгумни олди-да, чаққонлик билан сойга тушиб сув олиб чиқди.

— Мен олов ёқман, сен дастурхон ёза қол, — деди Нормурод.

Йўл устига дастурхон ёзилиб, атрофига чордона қуришди. Посбонларнинг бераётган кўрсатмалари “сайёҳлар” учун жуда ҳам

муҳим эди.

— Мужоҳидлар асосан қайси томондан ўтиб келишяпти, — деб сўради Иброҳим хушёрлик билан.

— Уларми? Асосан дашти Калайхумдан ёки бўлмаса Рушан томондан ҳам келишлари мумкин.

— Пиёда келишадими?

— Ҳа.

— Қизиқ, қаерга келишаркин? — деб сўради Нормурод.

— Боткендаги лагерларини қирғиз посбонлари, Жирғатолдагини бўлса Россия чегара қўшинлари йўқ қилишди. Энди бирор овлоқ жойга янги жой қилишлари мумкин. Иложи бўлса бизлар ўша жойни аниқлашимиз ва бундан рус чегарачиларини хабардор қилишимиз лозим.

— Нима, улар яна қайтишлари мумкинми? — деб сўради Иброҳим.

— Ҳа, билиб бўлмайди. Чунки бизга келган маълумотларга кўра уларнинг сони ўн мингга яқин эмиш. Ҳаммаси наشاءанд, тарки дунё қилган, тиш-тирноғигача қуролланган каллакесар одамлар экан. Уларнинг кўпчилиги ўзбекистонликлармиш экан. Албатта улар бекорга дайдиб юришмас. Кимлардир уларни бошқарса ҳам керак.

— Журжоний деганини эпиттанмисиз?

— Ҳа, албатта. У яқинда ўлди.

— Ҳозир бошлиқлари ким экан?

— Хўжа Аҳмадиллох дегани бўлса керак.

Нормуроднинг эти увишди. Хўжа Аҳмадиллохни осонгина қўйиб юборишганини эслаб бошани чангаллади. Буни сезган Иброҳим “ўзини қўлга ол” дегандек секин туртиб қўйди.

— Нима деб ўйлайсиз, бу йил яна сел бўлиши мумкинми? — деди Иброҳим суҳбат мавзусини ўзгартириш учун.

— Мумкин, чунки тоғларга кўп қор тушган. Бу ёғи об-ҳавога боғлиқ. Агар кун қаттиқ қизиб кетса... Сизлар нима, доимий музликларга кетяпсизларми?

— Ҳа, — деди Иброҳим гапни қисқа қилиш мақсадида. — Музликларни эриш миқдори меъёридан ортиқ бўлса, бу ҳақда зудлик билан Тошкентга хабар беришимиз керак.

— Афсус, йўлимиз бошқа-бошқа экан, — деди сардор фотиҳа қилиб ўрнидан тураркан.

— Нега энди? — деб сўраб қолди овчи.

— Сел-ку бир келганда фақат йўлида дуч келганини ўпириб кетар, лекин терроризм деган бало бор, у пасту баландни танламайди.

Хай, майли, сизларга омад ёр бўлсин! Ўзларинг музлаб қолиб кетманглар тагин. Ҳа, айтмоқчи, ануви қуролларингизни яшириб олинглар. Мужоҳидлар кўришса аяб ўтиришмайди.

— Мободо уларга йўлиқиб қолсак нима қилайлик?

— Нима қилдиларинг? Оқ рўмолни кўтариб, қўлларингизни баланд кўтарасизлар-да! У ёғини билмадим. Ҳа айтмоқчи, кейин бу ҳақда бизга ёки чегарачиларга хабар қилиб қўйсангизлар яхши бўларди.

— Қандай хабар қиламиз? - деб сўради Нормурод.

— Радиотелефонларинг борми?

— Ҳа, бор.

Сардор ёнидан ручка ва ён дафтарчасини олдида тоза бир вароғини йиртиб ёза бошлади.

— Мана бу рус чегара қўшинларининг телефони. Уларнинг штаби Хоругда, капитан Волковни сўрайсизлар, мана буниси бўлса Душанбедаги бош штабнинг навбатчисиники, - деди у телефон рақамларини дона-дона қилиб ёзар экан. — Биз томонда сел хавфи бўлса ҳам кўнғироқ қилинглар.

— Сизлардан илтимос, мободо мужоҳидларга дуч келиб қолсангизлар ёки уларнинг тўпланган жойи ҳақида маълумот бўлса бизга ҳам хабар қилсангизлар. Ҳар ҳолда эҳтиёт бўлганимиз яхшида, - деди Иброҳим Тошкентдаги Бахтиёр Тўраевнинг қўлидаги уяли телефон рақамини узатар экан.

— Ҳа, албатта, улар яхши билан ёмонни ажратиб ўтиришмайди. Ўзбекистонлик эканликларингизни билишса, гаровга олишлари турган гап.

— Худо сақласин, - деб юборди овчи жаҳл билан. Уларга гаров тушгандан кўра, кўчки тагида қолиб ўлган афзалроқ.

— Ундоқ деманг, нафасингизни иссиқ қилинг, - деди сардор қўл силтаб нари кетаркан.

“Сайёҳлар” йўлда яна давом этишди. Йўл борган сари оғирлашиб жарлик ёқалаб борар, оёқ остида тошлар шувиллаб пастлик томон тўқиларди. Ҳар бир эшакнинг юганидан боғланиб арқонини биттадан ушлаб олишган, йиқилиш хавфи бўлган эшакни тутиб ва соз йўлга тўғралаб юборишга ҳозир нозир эдилар. Бу эса катта ҳушёрлик талаб қиларди. Бунинг устига, худо кўрсатмасин, мужоҳидларга дуч келиб қолинсами, жанг қилишнинг ҳеч иложи йўқ эди.

— Эшакларни тапиш юктарни икки барабар камайтирмасак бўлмайди, шекилли, - деди Нормурод эшакнинг юганини минг азоб билан тортар экан.

—Ҳа, лекин бир иложи қилиб Сурҳоб дарёсигача етиб олиб, ундан сузиб ўтишимиз керак, оз қолди, - деди овчи.

—Ишқилиб, қаршимиздан бошқа эшак чиқиб қолмаса бўлгани.

—Унда эшагингни кўзини боғлаб қўяман, - деди овчи қулиб.

—Улар бир-бирини ҳидидан ҳам билишади-ку, - деди Гулбиби гапга аралашиб.

—Унда эшакларингга атир сепиб қўйинглар.

Тўсатдан эшаклардан бири ханграб юборди. Ўрталарида самийий кулги кўтарилди.

—Атирни ёмон кўраркан, - деди Гулбиби.

Ҳазил-мутойиба билан йўлнинг оғир қисмидан ҳам ўтиб олишди.

—Биз энди сўқмоқдан эмас, тоғ тепалигидан кетганимиз маъқул, - деди овчи.

—Нега?

—Мужоҳидлар йўлга пистирма қўйишлари мумкин. Ҳар ҳолда хавфсизроқ дейман-да.

Улар энди улкан харсанг тошлари бўртиб-бўртиб чиқиб турган баландлик сари бурилишди. Ҳар бир тошлар атрофидан айланиб-айланиб, қоқилиб-туртилиб ўтишга тўғри келар, лекин ҳужум бўлиб қолгудек бўлса, яшириниш учун қулай жойлар кўп эди. Харсангларнинг хилма-хиллигини ва ниманингдир ҳайкалгига ўхшаб кетишини кўриб ёшлар завқлана бошлади.

—Анувини қаранг, худди қушга ўхшайди, - деди Гулбиби Нормуродга бир тошни кўрсатиб.

—Ҳа, қойил!...

Улар то қуёш қоялар ортига яширингунга қадар табиат мўъжизаларига маҳлиё бўлган ҳолда хориб-толиб, дарё бўйига етиб олишди. Муздек зилол сувдан тўйиб-тўйиб ичиб, ювиниб олишди-да, тунаш учун қулай макон танлаб, жой ҳозирлай бошлашди.

Иброҳим алоқага чиқиб марказга ўзларининг айна пайтда қаерда эканликларини, мужоҳидлар ҳақида билганларини маълум қилди. "Метеозкспедиция"ларида ҳозирча муаммо йўқ эканлигини айтиб, кутилаётган об-ҳаво тўғрисида маълумот бериб туришларини сўради ва "Об-ҳаво яхши бўлади. Сизлар сел сувларининг қаерга йиғилишини ва қайси томонга қараб оқиши мумкинлигини аниқланглар" деган топшириқ олинди.

—Нима биз ростдан ҳам сел сувларини аниқлаймизми? — деб сўради Гулбиби соддалик билан пешонасини тиришгириб.

— Йўқ, - деди Иброҳим кулиб, - “сел” дегани — душман дегани.

Дарё суви сокин оқар, унинг нариги соҳилида улкан баланд тоғлар, қоялар қорайиб сирли кўринарди. Ўт ёқишнинг иложи бўлмади. Шу туфайли пуфлаб шиширилган спорт қопларининг ичига кириб юзларигача бурканиб олган ҳолда тунашди. Бу совуқ ва шамолга қарши яхши восита экан, хатто палаткага ҳам хожат йўқ эди. Бу эса юкни камайтиришга, палаткаларни тикиб, душманни ўзига жалб қилмасликка имкон берарди.

Эрта тонгданоқ тамадди қилиб олишгач, дарёдан сузиб ўтишга ҳозирланишди.

— Қани кетдик бўлмаса, - деди овчи, - Чойни нариги қирғоқда ичамиз. Барибир олов ёқиб қуришиб олишимизга тўғри келади. Биринчи бўлиб арқон билан мен сузиб ўтаман, ҳар эҳтимолга қарши уни бирор дарахтга боғлайман. Иккинчи учини хачирга боғланглар. Ўзларинг ортидан боринглар. Қурулларингни целлофанга ўраб олинглар. Худо хоҳласа, ўтиб оламиз.

Шундай қилинди. Муҳаммад овчи аранг сузиб ўтди. Чунки сув ниҳоятда совуқ ва дарёнинг нариги соҳилига яқин жойда эса нишоб бўлиб оқарди. Агар арқон боғлаб қўйилмаганида, эшакларни сув оқизиб кетиши турган гап эди. Уларни чиқариб олиш жуда ҳам оғир кечди. Аввало юкларни бўшатиб тортиб олишга тўғри келди. Палаткалар юкланган охирги эшак эса оқиб кетди. Уни ушлаб қолмоқчи бўлган Иброҳимни ҳам оқиб кетишига бир баҳя қолди.

— Э қўявер! — деди овчи қичқириб, - Садқайи сар!

Сув билан олишувдан деярли музлаб қолай дейишди. Овчи тезлик билан олов ёқиб юборди.

— Кийимларингни тез алмаштиринглар. Уялиш йўқ, бўлмаса касал бўлиб қоласизлар.

Шундай қилишди. Дилдираганча кийимларини апил-тапил ечиб, одсаларга ўраниб, олов атрофига ўтиришди.

— Нега кўприкка бормадик? — сўради Нормурод тишларини такиллайтиб.

— Кўприкни хаёлингга ҳам келтирма. Уни сел олиб кетган, тушундингми? — деди овчи маъноли қилиб.

— Палаткаларимиз оқиб кетди-ку, энди нима қиламиз? — деб сўради Гулбиби.

— Ҳечқиси йўқ, менда битга қолган. Иложи бўлса уни ҳам олмаймиз. Юкимизнинг ярмини шу ерда қолдирамыз, эшаклар ҳам қолади.

— Нега? — деб сўради Нормурод.

— Сенга ўхшаб улар альпинистлик қилишга олмайди, - деди овчи тик қояли тоғларни кўрсатиб.

— Ундай бўлса сиз ҳам қолаверинг, - деди Иброҳим.

— Йўқ, сизларни ҳеч бўлмаса шу доводдан олиб ўтиб қўйишим керак. Кейин бир гап бўлар.

— Ўғлингиз-чи? — деб сўради Гулбиби.

— У ўртоғи билан яшайверади. Катта бўлса сизларга қўшилиб олади.

— У катта бўлгунча мужоҳидларни йўқ қиламиз, - деди Нормурод.

— Ҳа қанийди, фарзандларимиз уруш кўрмаса, ўқишларида тинчгина ўқиб, катта одам бўлиб етишишса, - деди овчи чуқур хўрсиниб.

— Худо хоҳласа, айтганингиз келади, - деди Иброҳим.

— Мана, сизларга нима зарур эди, шу муз сувни кечиб, менга ҳам нима эди? Демакки, бизларни тақдир йўлиқтирди. Бу демакки, келажак авлод тинч яшаш учун шу ишларни қилиш бизга насиб этган экан-да.

Шундай қилиб юкларнинг деярли ярми бир палаткага ўралиб, дарё соҳилидаги арча тагига яшириб қўйилди. Эшакларни озод қўйиб юбордилар.

— Хайр, яхши қолинглар, - деди овчи хачирини юзига шапатилаб, — Мужоҳидларни кўрсанглар, ханграб бизга хабар беринглар, хўшми.

“Хўп бўлади” дегандек хачир пишқириб қўйди. Унинг бадани ҳамон совуқдан титрар, эгаси ташлаб кетаётганини сезгандай оёқлари билан тинимсиз депсинарди.

Рюкзакларни елкага осган тўрт “метеоэкспедициячи” бир-бирларига арқонни боғлаб олган холда ёғоч ҳассалару чўкичларига таяниб баландликлар сари равона бўлишди. Дастлаб кичик бир чўққига дуч келишди. Уни айланиб ўтишнинг иложи йўқ эди. Овчи чаққонлик билан илтакни отиб тепадаги қоялардан бирига илантирди-да уни тортиб кўрди.

— Қани, биринчи бўлиб ким чиқади?

— Мен чиқақолай, - деди Гулбиби.

— Йўқ, мен чиқаман, - деди Нормурод ва рюкзакни ечиб арқонга ёпишди. Сўнгра бошқа илтакни юқорироққа ташлади-да чиқишда давом этди.

— Оёқ остидаги ҳар бир тошнинг ҳолатига қараб оёқ бос,

эхтиёт бўл, - деди овчи қичқириб, - Ўз кучинга ишон, бизга қарама!

Нормурод тоққа чиқиш ишини анчагина ўзлаштириб олган кўринарди. У ҳадемай чўққига чиқиб олдида, узун арқонни ташлади. Энди қолганлар ҳам навбат билан бирин-кетин чиқа бошладилар. Келишиб олинганидек юктарни боғлаб узатгач охирида Муҳаммад овчи ҳам чиқа бошлади. Лекин аллақадан келган автоматнинг қисқа тириллаган овози уларни чўчитиб юборди. Отишма тоғларда акс-садо бергани учун қасқ томондан ва кимга қарата отилгани мавҳум эди. Ҳар холда, уларнинг ён-веридан ўқ учиб ўтмади. Демак, у бошқа жойда ва кимларгадир қаратилган эди.

— Яширининглар! — дея овчи шивирлаб қичқириб ва ўзи тезлик билан арқонга тирмашиб юқорига кўтарилишда давом этди. Автомат бошқа тирилламади.

Аллақадан қандайдир шовқин эшитилди.

— Мужоҳидлар, - деди овчи қўлини Иброҳимга узатар экан, ҳушёр бўлинглар.

Ҳаммалари тошлар орасига яшириниб, атрофни кузата бошлашди.

— Бизнинг изимиздан тушишмадимикан? — деди Нормурод арқонларни тез тортиб олар экан.

Улар чиқиб олган баланд қояли чўққи устидан дарёнинг қолган қисми кўриниб турарди. Бир пайт Гулбиби ёнида турган Иброҳимни тортди. Узоқда дарё қирғоғида икки одам турар, сув ичидан ниманидир тортиб чиқаришмоқда эди.

— Бизнинг эшагимиз, - деди Иброҳим. — Уни тортиб чиқаришяпти. Дурбинни беринглар-чи!

— У рюкзакда эди, - деди Нормурод.

— Тез олинглар.

Дурбин орқали соҳилдаги одамлар кузатила бошланди.

— Улар мужоҳидлар, аниқ, - деди Нормурод.

— Камзулидан маълум. Эшагимизни ўлдиришганга ўхшайди, сувдан тортиб олишяпти.

— Ана, яна бошқалари келаяпти, - деди Гулбиби қичқириб.

Қирғоқда яна бир талай мужоҳидлар пайдо бўлишди ва эшак атрофида гурунг қила бошлашди.

— Бизни сезиб қолишди, - деди Нормурод. Шу эшак менга ҳеч ёқмаганди.

— Лекин чиройли эди. Ҳачиримга ёқарди, - деди овчи унинг қўлидан дурбинни олиб.

Гулбиби кулларгичлари ўйнаб оғзини ёпти, лекин кўзларидан

унинг унсиз кулаётгани яққол сезилиб турарди.

—Аммамни ўлишини билганимда бир қоп сомонга алмаштирардим, - деган экан машойиҳлар. Ҳа, энди оқти-кетди-да...

—Энди нима қиламиз? - деб сўради Иброҳим мужоҳидларни синчиклаб кузатар экан.

—Улар қочоқлармикан? — деб сўради Гулбиби.

—Бўлиши мумкин. Фақат иккитасидагина курул борга ўхшайди. Қолганларининг қўлида ҳар хил халта, тугунлар...- деди Иброҳим уларни синчиклаб кузатар экан.

—Улар ҳам сузиб ўтишармикан?

—Шуни кутамиз. Сузиб ўтишса, демак йўлимиз бир. Ўтишмаса улар Афғонистон томондан келишвётган бўлади.

—Демак, кутамиз.

—Албатта.

—Кейин уларнинг изидан бораверамизми? — деди Нормурод Иброҳимни туртиб.

Иброҳим ўйланиб қолди.

—Ҳозирча шундай қилганимиз маъқулдир. Лекин нима бўлсаям уларнинг муддасини аниқламай туриб, кўздан қочирмаслигимиз керак.

—Ундай бўлса навбатчилик қиламиз. Қолганлар мизғийверинглар, - деди овчи бошидан қалпоғини олиб ёстиқ қилиб тоғ шабодасида тезда пинакка кетди.

—Уларни бериги қирғоққа сузиб ўтиш жойини ануви қоя тўсиб қоларкан, - деди Нормурод анча наридаги тик қояни кўрсатиб.

—Улар сузиб ўтса, демак бизга ўхшаб исинишади, - минғиллади овчи кўзини юмган холда.

—Демак уларни яқинроқдан кузатиш керак. Сизлар шу ерда қолаверинглар, мен нариги қоя устига чиқаман, - деди Нормурод.

—Мен ҳам бирга бораман, - деди Гулбиби.

—Лекин улар тунаб қолишса биз ҳам тунаб қолишимизга тўғри келади.

—Биз ҳам, - деди Гулбиби.

—Ҳа, фақат ўрталарингга пичоқ қўйиб ухланглар, - деди овчи ҳазиллашиб.

—Совқотсак-чи? — деди Нормурод атайин.

—Унда икки йўли бор. Ё мен ўрталарингга бориб ётишим керак, ёки сизларни никоҳлаб қўйишим керак.

—Э, қўйсангизчи ҳазилни, - деди Нормурод, - Яхшиси Гулбиби ҳам қолаверсин.

—Йўқ, бораверинглар, ваазият шуни тақозо қилмоқда, - деди

Иброҳим, - Бу ерда сизлар жангчиларсиз, тошпириқни бажаринглар.

Уларнинг нариги қоя устига чиқиб олишлари учун ҳам анчагина вақт кетди. Бу орада мужоҳидлар сафи янада кўпайгандек бўлди. Бир тўдаси ерда ўтирарди “Асирлар ҳам борга ўхшайди”, - деб қўйди Иброҳим ўзича энди бемалол хуррак ота бошлаган овчига нигоҳ ташлаб оларкан.

Ниҳоят Гулбиби битан Нормурод ўз жойларини эгаллаб олгач “Ҳаммаси жойида” дегандек Иброҳим томонга қўл кўтариб қўйишди.

Мужоҳидлар узоқ музокара юрғазиб бўлишгач, дастлаб қўллари боғлиқ асирларни сувга туширмоқчи бўлишган кўринади. Эшакдан олинган ўлжа-палаткаларни ҳам бўлиб олишпанди. Улар кўк, қизил бўлиб, узоқдан ранги ажралиб турарди.

ИБРОҲИМНИНГ ҚАРОРИ

Осмонда булутлар кўпайиб шамол тобора кучая бошлади. Бир оз мизғиб олган овчи ўрнидан турди.

— Ишлар қалай? — деди қалпоғининг қулоқчинини тушириб оларкан.

— Кузатяпмиз, - деди Иброҳим хотиржам.

— Шамол кучаядиганга ўхшайди, панароқдан жой қилмасак бўлмас. Сиз ўтириб туринг, мен бир разведка қилиб келаман. Мужоҳидлар ва ўзимизнинг йўлимизни тахминан чамалаб олмоғимиз керак.

Овчи қуролини олиб уёқ-бу ёғини кўрган бўлди-да, тошлар оралаб нари кетди.

— Анувиларга ўзингизни сездириб қўйманг!

— Кўрқманг, мени хали тулки ҳам сезмаган. Раҳматилла эсингиздадир...

— Албатта.

— Ундай бўлса, дамингизни олаверинг, ўғлим.

Иброҳим ҳамроҳининг ортидан “Бирор ишқални бошламасайди” дегандек ҳам хаво гирли, ҳам хавас билан қараб қолди.

У ҳеч ким йўқлигидан фойдаланиб марказ билан бемалол гаплашиб олмоқчи бўлди. Аюқа воситаларини тиклар экан қисқа ва лўнда қилиб нима дейиш кераклигини тахминан чамалаб олди.

— Алло, марказ! Мен “метеозкспедиция”, эшитаюпсизми?

Аппаратда чийиллоқ ва шувиллашлараро дўридоқ овоз пайдо бўлди:

— Марказ эшитади. Тинчликми?

— Шамол кела бошлади, булутлар пайдо бўлди, дарёда сув

қўпаймоқда... Бизга қандай топшириқлар бор?

— Сизни тушундик. Сув оқими бўйлаб бораверинглар ва тўпланиш жойини аниқланглар.

— Тўпланмасачи?

— Бораверинглар. Об-ҳавонинг ҳар бир ўзгариши ҳақида хабар қилиб туринглар. Тушунарлими?

— Марказ, сизни тушундим. Бажарилади.

— Омад ёр бўлсин!

“Демак изма-из бораверар эканмиз... Уларни қўздан қочирмаслик керак” деб қўйди фикран Иброҳим.

Совуқ тош устида шамолда ётавериш унинг жонига тегди. Бунинг устига арқондан осилиб чиққани учунми, куч келиб, ўқ еган елкаси зирқираб оғримоқда эди. “Бундан баттар ҳам бўлиши мумкин... Операция энди бошланди. Ёки Нормурод иккови мужоҳидлар сафига қўшилиб олгани маъқулмикан?” Тан олишмай асир олишса ёки отиб таппасачи? Раҳматилла уларга ҳам Нормурод ва Карим ҳақида айтиб берган бўлса-чи?... Демак, бу хавфли. Яхшиси изма-из бораверганимиз маъқул”? — дея бир қарорга келди Иброҳим. У ўрнидан туриб улкан тош ортига ўтди ва оёқларининг чигалларини ёзди.

“Демак, улар шохда юради, биз эса баргида. Улар қорда юради, биз эса музда...— деди у ўзига ва нариги қоядаги жангчи йигит ва қизни кузатиб кулиб қўйди. — Тавба, ёнида бир жонон ётсаю, кўзи олақарғаларда бўлса... Лекин қирғиз қизга гап йўқ, жасур экан. Қўрқмай ўзи топиб келибди. Яна Нормуродни қутқарганичи? Қойил қолиш керак... Лекин, менинг севган қизим ҳеч қачон келмаса керак. Тўғриям қилади. Қизиқ, менинг пешонамга ким ёзилган экан-а?... Бунақа тоғу тошларда юраверсам бир умр уйланмай ўтиб кетсам керак...”

Шу пайт нариги қоя ёнидан тушган тош унинг хаёлларини учириб юборди. Йўлбошловчи Муҳаммад овчининг боши кўринди. У теварак-атрофни зимдан кузатмоқда эди. Оёғининг остида бир тош тушиб кетди, шекилли. Шу туфайли “Хавотир олманг, бу мен” дегандек тезгина Иброҳим томон қараб, уни излади. Иброҳим бошқа тош ортидан чиқиб “Ҳаммаси жойида” дегандек қўлини кўтариб қўйди.

Кечга бориб мужоҳидларнинг ҳаммаси сузиб ўтишиб гулжан атрофига йиғилишди. Муҳаммад уларни яқинроқдан кузатиш мумкин бўлган жойдан панароқ жой топиб келди. У ер ҳар ҳолда ёмғир ва шамолдан сақланиш мумкин бўлган кичикроқ ғор эди. Афсуски,

уларга олов ёқиш мумкин эмас ва бундай ҳолатга энди кўникишга тўғри келарди. Бунинг устига сув заҳиралари ҳам жуда оз қолганди.

—Тавба, олдингда шундай дарё оқиб турсаю, ичгани, ювингани сувинг бўлмаса, - деб қўйди Нормурод.

—Ҳа, сувни иложи борича кўпроқ олишимиз керак. Агар уларнинг ортидан йўлга тушадиган бўлсак ҳафталаб кавакларда ётишимизга тўғри келиши мумкин.

—Тоғларда булоқлар кўп бўлади дейишарди-ку! - деди Иброҳим.

—Улар айрим ораликларда бўлади холос. Лекин бизлар асосан тепаликлар, чўққилар бўйлаб йўл юрамиз. Мужоҳидларни кўздан қочирмасликнинг қулай йўли шу...- деди овчи чуқур тин олиб. — Сўнгра, худо хоҳласа, қорларга етиб оламиз. Ана унда қордан хоҳлаганча еяверасизлар. Анувиларнинг изини ҳам йўқотиб қўймаймиз.

—Кўчки бўлса-чи? - деди Гулбиби ниманидир эслаб.

—Нафасингни иссиқ қил, қизим. Унда ишимиз анча чигаллашади.

—Сиз ҳеч қор кўчкиси тагида қолганмисиз? — деб сўради Нормурод қизиқсиниб дамланадиган қопчасининг қулфини томоғигача ғириллатиб тортиб қўяркан.

—Ҳа, бир марта, - деди овчи, - Яхшиямки кўзим бир узун таёққа тушиб қолди. Тепадан қор тушиб келаётганини кўриб қолдим. Аввал унинг шовқини келди. Улкан қоя ортига туриб олдим. Мен турган жойда қор тўрт метрча қалинликда босди. Ёғоч ёрдамида аввалига туйнук очишга уриниб кўриб, сўнгра уни ерга тираб юқорига тезлик билан кўтарила бошладим.

—Қандай ҳаво олдингиз?

—Қор таги сув таги эмас. Унда оз-моз ҳаво бўлади. Ёғочим икки метрча эди. Шу баландликкача бир илож қилиб чиқиб олгач, ёғочимни яна тепага қараб кўтардим, оппоқ туйнук очилди. Елкам билан қорни қотириб чиқаноғим билан оёқ қўйгани жой қилиб боравердим. Қарабсанки...

—Э қойил! — деб юборди Иброҳим, - Сизнинг бу тажрибангизни дунё ҳамжамияти ўртасида тарғиб қилиш керак экан. Қанчадан-қанча одамлар қор тагида нафаси қисилиб нобуд бўлишмоқда.

—Ҳа, ҳамма гап калтақда.

—Демак, бизларнинг бир қўлимизда чўкич, иккинчи қўлимизда узун калтақ бўлиши керак экан-да.

—Ҳа тўғри. У ҳам, таёқ ҳам, бир-биримизга ёрдам беришга

яхши восита бўлади.

—Қизиқ, бу ҳақда мужоҳидлар билишмасмикан? - деди Нормурод улар томондан нигоҳини узмай.

—Бориб, ўргатиб кела қол.

—Йўқ, яхшиси ухлай қолай, - деди у эснаб, - Тушимда албатта ўргатаман.

—Мени бўлса, қўшиқ айтгим келаяпти, - деди Гулбиби.

—Бемалол, мужоҳидлар чакканга доллар қистиришади.

—Тонтирамай дамларингни олинглар. Мен қараб тураман. — деди овчи.

—Кейин мени уйғотарсиз. —деди Нормурод.

—Яхши, —деб қўйди овчи.

Иброҳим ҳам дамланувчи қоп ичига ўралиб олди. Лекин уйқуси келмай кўзини ланг очиб ўйланиб ётаверди.

—Ит эмган, ифлослар! — деб қўйди овчи беихтиёр мужоҳидлардан кўзини уза олмай.

—Разведка қилиб келайликмикан? — деди Иброҳим шивирлаб.

—Уйқунгиз келмаётган бўлса...

Иброҳим аста ўрнидан турди ва овчи иккиси тошларни оралаб мужоҳидлар томон паналаб тобора яқинлаша бошлашди. Ниҳоят шундай яқин келишдики, уларнинг хатто узук-юлук овозларини ҳам эшитиш мумкин эди. Овчи “Бас, бошқа юриш мумкинмас” деган ишора қилиб, бир тош устида ўтирган соқчини кўрсатди. Улар жами йигирма чоғли эди. Яна тўрт асир ҳам бор. Уларнинг қўллари боғлиқ холда тошга суяниб бир четда ўтиришарди.

Бир оз ўтгач улар жойларига қайтиб келишди.

—Оббо, ифлослар-ей! Одам эмас улар. Ануви асирларни кўрдингми, совуқдан музлаб қолай дейишибди.

—Афсуски уларни қутқара олмаймиз-да, —деди Иброҳим.

—Нега энди?

—Бизга уларни мутлақо махфий кузатиш топширилган. Агар қутқарсак бизларни сезиб қолишади.

—Ҳа тўғри, лекин бир илож қилиб қочириб юбориш мумкиндир... Кимлар экан-а, бу бечоралар, —деб хўрсиниб қўйди овчи.

* * *

Тоғлар қўйнида ошпоқ тонг отди.

—Туринглар, улар номоз ўқишяпти. Биз хув ануви чўққига эртaroқ етиб олайлик. Нонуштани ўша ерда қиламиз, —деди овчи.

—Сув-чи, сувдан олволайлик, —деди Гулбиби дарё томон

ишора қилиб.

—Сувга бир киши бориб, ортимиздан етиб олади. Нормурод, буни сен эплайсан.

—Албатта, бўш идишларни беринглар.

—Юкингни менга бер.

Нормурод сув идишларини бир рюкзакка солиб, орқалагач, куралини қўлга олди.

—Кетаверинглар. Ўша чўққила учрашамиз, —деди у.

Нормурод изга қайтиб дарё томон чаққонлик билан туша бошладди. У ўз навбатида мужоҳидлар томонга ҳам назар ташлаб қўярди. Шу пайт мужоҳидлардан бирининг баланд бир қоя устига чиқиб радиотелефон аппаратини очиб гаплашаётганига қўзи тушиб қолди ва ўзини пана олди. Лекин дарё шовқинидан унинг нима деяётганини англаб бўлмасди.

Нормурод сувни олиб ўз тўдасига етиб келгани пайтда мужоҳидлар ҳам ўринларидан қўзғалинган ва йўлга отланишган эди. Овчи уларнинг ҳаракатини дурбин орқали зимдан кузатар, қолганлар эса нон чайнамоқда эдилар.

—Ие, вой ит эмганлар-ей, бошқа томонга бурилишди-ку! - деб юборди тўсатдан йўлбошловчи.

—Қаёққа? — деб сўради Иброҳим шоша-пиша.

—Ҳар холда Жирғатолга эмас, Муксута қараб юришди.

—Демак, Муксу томонда уларнинг шериклари борга ўқшайди.

—Ҳа, мен уларни аллақаер билан радиотелефон орқали гаплашаётганини кўрдим, - деди Нормурод.

—Демак, ҳаммаси равшан. Улар биз ўйлаганимиздек муз тоғлари томон кетишмоқда.

—Нимани таклиф қиласиз? — деди сўради Иброҳим.

—Бизлар ҳам пастаякка тушиб изма-из бораверсак, яхшироқ бўлар. Акс холда уларни қўздан қочириб қўйишимиз ҳеч гап эмас.

—Бўлмаса, шундоқ қилайлик.

—Орта қайтамиз.

—Нега?

—Эшакларимизни олғоламиз. Мен олдинроқда уларни ва сизларни кузагиб бораман.

—Боринг бўлмаса.

—Сизлар бориб карвонимизни тикланглар-да хув ануви қоя томонга қараб бораверинглар, - деди овчи мужоҳидлар яқинлашиб қолган улкан қояни кўрсатиб. — Мен ўша қоя остида бўламан.

—Олга! — деди Иброҳим даст ўрнидан туриб.

Овчи ўзи айтган йўналиш бўйича тошлар оралаб тушиб кета бошлади. Қолганлар эса шоша-пиша юklar билан ортага қайтидилар ва тез орада озод юрган эшакларининг олдига етиб келдилар. Иброҳимнинг лат еган елкаси чидаб бўлмас даражада оғрий бошлади. Лекин тишини-тишига қўйди. Нормурод ва Гулбиби югуриб-елиб эшакларни тутиб келиб Иброҳимнинг қўлига тутқазиб кетишар ва уларнинг устига юklarини чаққонлик билан жойлашмоқда эди. Хадемай йўлга ҳам чиқишди. Дарё ёқалаб бориб мужоҳидлар тунаб қолган гулхан ёнидан ўтиб боришди. Тўсатдан Гулбиби чинқариб юборди. Дарё қирғоғида сўйиб кетилган икки асирнинг жасади ётарди.

— Ана, кўриб қўй, Иброҳим. Мужоҳидларнинг иши бу, - деди Нормурод.

— Аблах, фашистлар! — деди Иброҳим қаҳр билан, - Булар қанақа мусулмон экан ўзи?.. “Ё Аллоҳ!” деб алжирашадию бошқа мусулмонни ўлдириб, кўнмай кетишаверади.

— Нима қилайлик, ўртоқ командир? — деб сўради Гулбиби жиддий.

— Тезда тошлар билан кўмиб кетайлик. Бўлинглар.

Улар аввало икки жасадни бир чуқурликка ташлашди ва Қуръондан калима келтириб, сўнгра тезлик билан қирғоқдаги ҳар хил тошлар билан кўмиб қўйишди.

Карвон айгилган қоя тагига етиб келганида овчи жиғи-бийрони ошиб пешвоз чиқиб келди.

— Намунча имилламасанглар! Уларни ахир йўқотиб қўямиз-ку! — деди ва эшакларни алам билан савалай кетди. Сўнгра ҳаचирини миниб олдида уни югуртириб кетди. Қолганлар ҳам шошилишди. Мужоҳидлардан қолган излар ҳам уларнинг кўзига ёвдек кўринар, гўё душманнинг изларини эзиб-эзгилаб янчиб бораётгандек эдилар...

Шу зайл улар узоқ юришди. Йўл тобора баландликка томон кўтарилиб борар, қарши томондан келаётган шамол юришни қийинлашгирмоқда эди. Ниҳоят ҳачирли овчи ортига қайрилиб “Тўхтанглар!” дея ишора қилди. Демак, нафас ростлаб олинади, тамадди қилинади. Иброҳим ҳам ён тарафдаги қоя устига чиқиб дурбини билан рақибларни кузата бошлади ва “Дам олинглар” деган ишорани қилди. Узоқда тутун кўринди. Мужоҳидлар олов ёқипган кўринади. Овчи қайғиб келди.

— Бўлинглар тез. Егани ниманглар бор, ўзи? Олинглар. Улар жимгина ўтириб консерва ейиша бошладди.

— Асирлари кўринмайди, қаёқда қолди экан? — деб қолди овчи бир пайт.

—Сўйиб кетипибди, - деди Иброҳим бамайлихотир.
Овчининг қўлидан “жаранг” этиб қопшиғи тушиб кетди.

—Нима, йўғе...

—Ҳа, биз уларни кўмдик, - деди Гулбиби шошилиб.

Овчининг томоғи ғишпа бўғилди ва ўрнидан туриб кетди.

—Хе, онангни..., - дея бўралаб сўқинди у, - Нега шуни дарров айтмадинглар?

—Нима ўзгарарди?

—Ҳар холда кеч қолганларингни тушунган бўлардим-да.

—Овқатингизни енг.

—Э...,- деди овчи қўл силтаб жаҳл билан — Агар қўйиб берсанглар, уларнинг ҳаммасини бир ўзим асфалсофилинга жўнатаман!

—Қўйинг, бўғилманг. Фойдаси йўқ. Ундан кўра айтинг, улар қаёққа кетишяпти, ўзи?

Овчи ўзини босиб олиб, жойига қайтиб ўтирди.

—Яна ўн чақиримча юрилса Муксу дарёси келади. У ёғи Бадахшон.

—Дарёдан яна сузиб ўтиладими?

—Йўқ бу дарёдан ўтиш жуда хавфли. Ундан сузиб ўтиб бўлмайди. Чунки у жуда баландликдан, ўша доимий музликлардан оқиб тушади.

—Мужоҳидлар қаёққа боришаркин?

—Биз уларни кузатамиз.

Овчи яна хаширига миниб, илдамлаб кетди. Энди тутун кўринмас, мужоҳидлар ҳам йўлга тушишган эди. Қор учқундай бошлади ва юрилган сари у қалинлашиб борар, каллакесарларнинг излари яққол кўзга ташланмоқда эди. Ҳадемай дарё сувининг шовқини эшитили бошлади. Овчи эшакларни бир четта қўйиб тепаликка чиқишга ундади. Тепалик янада совуқ ва изғирин юз-қўзларни очирмас эди.

Ҳақиқатан ҳам мужоҳидлар дарё соҳилида туриб шарқираб оқётган сойнинг у қирғоғига қандай ўтишни маслаҳатлашишмоқда эди.

Шу пайт мужоҳидлардан бири радиотелефонни чиқарди ва гаплашишга уриниб кўра бошлади. Лекин сув шовқинида гаплаша олмади шекилли, у ҳам тўсатдан “метеоэкспедиция” гуруҳи турган тепалик томон чиқиб кела бошлади. Гуруҳ зудлик билан қоя тошлар орасига яширинди. Мужоҳид уларга йитирма метрлар чамаси яқин келиб, шиғиллаб турган радиотелефон антеннасини очдида пушгун тилида қичқира бошлади. Унинг жаҳли чиқаётгани тинмай бўралиб сўқинаётганидан шундоқ кўриниб турарди.

—Э падари ба лаънат, ту гужонда?! Мо охир мондем, тар

қолишди. Энди Нормурод арқонни ушлаган холда музлари осилиб ётган қирғоқ бўйига бориб уларни қўли билан тортиб чиқариб олишга уриниб кўрмоқчи бўлди. Афсуски, сувлар сачрашидан пайдо бўлган қирғоқдаги силлиқ музлик уни ағдариб солди ва у ҳам сувга тушиб кетаёзди. Ҳамма оғирлик Гулбибига қолди. “Қани энди овчи кела қолсайди” — деган ўй билан қиз ерга ётиб олдида ортига қараб “Жардам берингдер! Ким бар!” — дея қичқира бошлади. Лекин овчидан дарак бўлавермади... Гулбиби ҳар эҳтимолга қарши арқонни қолганини жуссасига ўраб олди ва бағрини улкан тошлардан бирига бериб кўзларини юмиб чидаб тураверди. Нормурод бир илож қилиб қайтиб чиқиб олди ва энди соҳил бўйига тушмаган холда бор кучлари билан сувдагиларни тортиб чиқара бошладилар. Иброҳим билан қизнинг шалвббо холда чиқиб келганини кўрган Гулбиби кўнгли жойига тушиб орқаси билан ўзини қорға ташлади. Унинг нафаси тикилаёзди, юраги ҳаяжондан ҳапқирмоқда эди... “Ушлаб қолюлмаганимда нима бўларди. Уччаласи ҳам оқиб кетиб, музлаб қолишарди-ку!...”

Шу зайл қанча ётди, билмади. Кимдир унинг устига энгашди ва титраб турган лабларидан ширин бўса олди. Бу Нормурод эди...

Бу маҳалда Иброҳим совуқ ва ҳаяжондан шақ-шақ титраётган балоғат ёшига етиб қолган қизга алланималар деяр ва эшакдан юкларни тушириб унга ва ўзига қуруқ кийим қидирмоқда эди.

— Гулбиби, манави қизни кийинтир, бўлмаса ҳозир қотиб қолади! — дея қичқарди у Нормуроднинг бўса олиб тургани ва Гулбибининг қўллари ҳам беихтиёр унинг сочларини силаётганига кўзи тушиб қолди “Оббо, тошган вақтларини қаранглар-у. Уйингта боргач, нима қилсанг қилавермайсанларми, тавба.” — деб қўйди у ўзича, қизни пўстини билан ўраркан. Қизнинг ҳўл бўлиб кетган рўмолини олиб ташлаб сочиқ билан ўрамоқчи бўлди ва унинг ҳам қўрқинчдан, ҳам ҳаяжондан жовдираб турган мовий кўзларига, қирра бурунларига тикилди. Кўзлар кўзларга тушди ва ҳар иккисининг ҳам совуқдан дилдирашлари ва юрак уришлари бир сония таққа тўхтаб қолгандек бўлди. Сўнгра эса “вертолётнинг парраги” яна айланиб кетди.

— Ҳа, сувпарисини ушлаб олдингми? — деди Нормурод кулиб Гулбибининг қўлларини маҳкам тутиб тураркан. Гулбиби ҳам ўзини босиб олган ва у жуда ҳам очилиб кетганди.

Гулбиби қизни бир четга олиб бориб, унга бир қатор уст-бошлардан кийинтира бошлади. Сочини сочиқ билан ўради. Нормурод эса, одеал билан тўсиб шундай сўқмоқ устида Иброҳимга ёрдамлаша бошлади. У тўла ечинди. Спортчи бўлгани учун бақувват билаги

кўринди. Унинг елкаси зирқираб оғрир ва қонаб кетган эди.

— Гулбиби, Иброҳимга тез ёрдам керак. Бунга қара, — дея қичқирди Нормурод.

Қизларнинг кўзи ярадор бақувват жуссага тушди.

— Хазыр, аптечкани топайлик.

Иброҳим эндигина ҳўл пшми ва ички иштонини ечиб ҳам эдики, хачирини чоғтириб Муҳаммад овчи келиб қолди. Бўлган ишлардан бахабарлиги учун у ниҳоятда жаҳл отига минди. Бамайлихотир чўмилиётган ёшларни кўриб фигони фалакка чиқди:

— Хе, одам бўлмай кетинглар! У ёқда одамлар қирилиб ўлиб ётибдику, шу тоғда чўмилишга бало бормиди?!

Шу пайт унинг кўзи аллақачон пўстинга ўраб қўйилган қизга тушди.

— Ие, бу яна ким бўлди?

У хачирдан оҳиста тушиб Иброҳимнинг яланғоч елкасига “Узр” дегандек уриб қўйди. Ҳаммаси тунпунарли эди.

— Сен кимнинг қизисан? — деб сўради овчи қизнинг қулоқ-бўйинларидаги тақинчоқлари ва афт-башарасига тикилиб. — Ту духтари ки будаст?

Қизнинг лаблари титраб бир нарсалар деб жавоб қайтарди ва тоғнинг ортига ишора қилиб номаълум тилда ҳаяжонланиб, тинмай жаврай кетди.

— У тоғдан чоғиб келиб, ўзини тўхтата олмай дарёга тушиб кетди, — деди Гулбиби ҳам қизнинг тилини тушунмай хайрон бўлиб.

Овчи қизнинг совуқ қўлларидан тугди ва қўйнидан қўлқопини олиб меҳр билан кийгизиб, пўстинининг ёқаларини яхшироқ кўтариб қўйди.

— Ту натарс. Мо одами худи (Қўрқма, биз ўз одамингмиз), — деди овчи тожикчалаб.

Қиз киприкларини пирпиратиб, жовдираб турган кўзларига ёш олди. Гулбиби уни бағрига олди.

— Бечора, бадахшон қизи экан, — деди овчи Гулбибига ва йигитларнинг олдига бориб деди: — Биз Лаъли Бадахшонда эканмиз.

Негадир Иброҳимнинг кўзлари порлаб кетди ва қувониб қичқирди.

— Уни мен қутқардим! Салом, Бадахшон!!! — дея қичқирди. Овози қояларда акс-садо бериб, сув тўлқинларига сингиб кетди. Лекин унга яна қандайдир гўмбурлаган ва патирлаган автомат овозлари ҳам қўшилди.

Гуруҳ аъзолари шошилишча равишда қуроларга ёпишдилар.

Нормурод Иброҳимнинг елкасини боғлаб ҳам улгурмади.

—Сўқмоқдан борсак бизни кўриб қолишади. Манави қиз келган тепаликдан бориб аҳволни билайлик, - деди овчи шошилинич.

—Қизим, сен инжанда бшин. Мо тез рафта биёем. Номи ту чи хели? — сўради овчи бадахшон қиздан.

Қиз жим тураверди. Тушунмади шекилли.

—Ном-ном, номинг нима? Меники Иброҳим, - деди аскар йигит тезлик билан гапга аралашиб ва қизнинг елкасига қўлини ташлаб кўзларига бир бора тикилиб қарадида тепалик сари чопиб кетди.

—Сарвиғул! — дея қичқирди қиз тўсатдан.

Гуруҳ аъзолари бир сония таққа тўхташди.

—Сарвиғул экан исми, - деди Нормурод.

—Сарвиғул экан, - деди бир пайт Муҳаммад овчи ҳам ҳаяжон билан. — Менинг раҳматли қизимнинг исми Сарвиғул эди. Овчининг кўзларидан тирқираб ёш оқиб кетди ва қайтиб келиб қизни маҳкам бағрита босди.

Қиз эса бир нарсалар деб йиғлаб, қаҳр билан жаврай бошлади.

—Сабр кун духтарам. Мо ай вайҳо албат қасос мигрем...- дедида яна бадахшон тилида бир нарсалар деб қизни юлатди. Сўнгра тепаликка томон елкаси оғриётгани учун қийналиб чиқаётган Иброҳимга етиб олдида унинг қўлтиғидан ушлади.

—Раҳмат сенга, ўғлим.

—Нимага?

—Сарвиғулни қутқарганинг учун. Унинг отасини ўлдиришибди. Энди у менинг қизим бўлади. Худо хоҳласа, бу ерлардан эсон-омон қайтсак, мен уни боқиб оламан, сўнгра сенга келинликка бераман. Сен менинг куёвим бўласан, келинчиқми?

Иброҳим кутилмаган бу гапдан довдираб қолди ва нима деб жавоб қайтаришини билолмай каловланди.

—Унинг тилини умуман тушуниб бўлмас эканку!

—Ҳа, лекин гап тилда, миллатда эмас, гап меҳр-оқибатда. Меҳр бор жойда муҳаббат ҳам бўлади. Муҳаббат эса тил ҳам, миллат ҳам танламайди. Сезиб турибман, сенинг меҳринг унга тушиб қолди.

Улар кулишди ва беихтиёр орқадан келётган қиз томон қараб қўйишди. Лекин Сарвиғулнинг чаққонлик билан ортларидан тепалик сайин келаётганини кўришди.

—Ҳой қиз, қайт орқанга! Биз ҳозир келамиз! — дея қичқирди Иброҳим.

—Қўявер. Ёлғиз кўрқаётгандир-да... Унинг яқинларини ҳам

ўлдиришибди. Бечора қочиб кетибди.

Иброҳим ачиниб кетди ва қизга қандай ёрдам бериш ҳақида ўйлади.

Қиз бир қоя тошни ушлаганича жойида тўхтаб қолди ва барибир аста-секинлик билан тошлар ортига яшириниб изма-из чиқиб келаверди.

Қорли қоялар билан бурканган тоғ тепалигида улар узоқ юришди. Бетиним лайлакқор ёғар, ҳаво жуда ҳам мусаффо ва ёқимли эди. Дарё бурилиб ўтган жойда бир тошқўрғон кўринди. Ўша ерда дарёдан ўтадиган осма кўприк ҳам бор экан. Кўприк ёнида уч-тўрт қуролланган мужоҳидлар гаплашиб ўтиришар, ерда эса бир нечта жасад узала тушиб ётарди. Бир мужоҳид мурдаларнинг ёнларини титкилаб устидаги иссиқ кийимларини ечмоқда эди.

—Вой ифлослар-ей! — деб юборди овчи тўсатдан жаҳли чиқиб.

—Ётингла! — дея буюрди Иброҳим.

Ҳаммалари тошлар ортига яширинишди. Овчи хавотир олиб ортига қараб қўйди. “Ишқилиб Сарвиғулнинг кўзи тушмасинда...” — деб қўйди ўзича.

—Ҳа, демак мужоҳидларнинг ҳаммаси шу қўрғонга тўпланишган кўринади, — деди Нормурод.

—Ўртоқ командир, рухсат беринг анувиларни ўзим отиб ташлай, — деди овчи Иброҳимни ҳурмат билан сизлаб.

—Йўқ, асло. Операциямиз барбод бўлади. Сабр қилишга тўғри келади.

—Бўлмаса сизлар шу ерда қолингла. Мен пастроқ тушиб разведка қилиб келаман. Кетишга рухсат этинг, ўртоқ командир.

—Кетишга рухсат, лекин отишга йўқ. Эҳтиёт бўлинг. Худди тулкини овлаганингиздек писиб боринг.

—Есть, — деди русчалаб ва шиппилаб қоялар ортига ўтиб, ғойиб бўлди.

Орадан бироз вақт ўтди. Мужоҳидлар энди ярим яланғоч мурдаларни шошқин дарёга бир-бир итқита бошлашди. Бу ҳолатни кўрган қўз албатта косасидан чиқиб кетиши турган гап эди. Тўсатдан орқадан қиз боланинг чинқириғи эшитилди. Мужоҳидлар “ялт” этиб қараб, қуролларини қўлга олишди.

—Оббо, Сарвиғул бизни билдириб қўймасайди, — деди Иброҳим хавотир олиб.

—Мен бориб тинчлантириб келаман, — деди Гулбиби ва қайтиб бир қоятош ортида мунғайиб йиғлаб ўтирган бадахшон қизини қидириб кетди. Унинг қўлида снайпер милтиғи бўлиб ҳар эҳтимолга

қарши қуролни тайёрлаб олганди.

Бу маҳалда Муҳаммад овчининг анчагина пастликка тушиб тошқўрғонга яқинлашиб қолгани кўриниб турарди. У ҳам бўлаётган ишларни ўз кўзи билан кўрди ва дилидан нималар кечгани фақат ўзига аён эди. У аранг ўзини босиб турар, ётган жойида қор аралаш тошларни муштлаб-муштлаб қўяр ва пешонасини ҳам алам билан ишқаб олмоқда эди. Қани энди унга буйруқ берилсаю барча мужоҳидларни ер тишлатса, оғзиларига тош тикса, қасос олса...

Гулбиби хўнграб йиғлаб ўтирган Сарвиғулни топиб борди ва милтиғини ёнига қўйиб уни ўз бағрига олмоқчи бўлди. Лекин қиз бир нималар деб алжираб, уни буйдалай бошлади. Гулбиби эса унинг аламини билар, лекин нималар деб шикоят қилаётганини тушунмаётган эди.

Бу пайтда қўрғондан яна икки мужоҳид чиқиб келди. Уларнинг бирида радиотелефон бўлиб қаёққадир қўнғироқ қилишга уриниб кўрмоқда эди. Овчи ва бошқалар хушёрликни опширишди. Алоқа қилиб бўлавермади шекилли, шу маҳал улар овчи турган тепалик томон чиқиб кела бошлашди. Хозир улар афғон ёки тожик тилида аллақасқ билан гаплашишади. Топшириқ олишади. Буларнинг ҳаммасини уларнинг тилини билгувчи Муҳаммад овчи эшитиб олади ва Иброҳимга етказди. Демак, иш кўнгилдагидек кетмоқда... Икки мужоҳид тепаликда пайдо бўлишди ва алоқа тикланди шекилли гаплашишга бошлади. Овчи бир тош ортидан писиб турар ва уларнинг гапларини пойламоқда эди. Иккинчи мужоҳид эса теварак-атрофни кузатарди.

... Эҳ Сарвиғул. Албатта унинг ҳолатини тушунса бўлади. У бир нималар деб болаларча бижирлар, Гулбиби эса унинг оғзини ёпмоқда эди. Лекин эшлай олмади. Абжир қиз унинг қўлидан чиқиб кетди. Бу ҳодиса жуда қисқа сонияда бўлиб ўтди. Сарвиғул Гулбибининг милтиғини олдида, қочиб кетди ва радиотелефонда гаплашиб турган мужоҳидни ўзича отиб ташламоқчи бўлди.

Гулбиби Сарвиғулга ташланди. Мужоҳидлар икки қизни сезиб қолишди ва уларга қарата аёвсиз ўт очдилар. Қўрғон деворидан, тоmidан ва ташқари томондан бир гала мужоҳидлар чолиб чиқиб пала-партиш ўқ ота бошладилар. Хатто душманлардан бири стингер қуролни кўтариб чиқди. Бу жуда хавфли эди.

— Гулбиби, ётинглар! — дея пивирлаб буюрди Нормурод.

— Қоя тагидан кетинглар, — дея хитоб қилди Иброҳим.

Иброҳим Сарвиғул яна қовун тушириб қўймасин ёки унга бирор дайди ўқ тегиб кетмасин деган хавотирда ўтирилиб, уни

қидириб кўрди. Не кўз билан кўрсинки, у қоя тагида стингерга нишон бўлиб, букчайганча титраб-қақшаб ўтирарди. Иброҳимнинг юраги сездими ўзини қиз томон отди ва унинг қўлидан ушлаб, тортиб юборди. Лекин бу пайтда ўқ отилиб, шиддат билан қояга келиб тегди. Тоғ гумбуллаб ларзага келди. Бир лаҳза ичида гўё дунё остин-устин бўлиб кетди ва унинг ўрнини машғум сокинлик эгаллади...

Иброҳимнинг устига улкан бир тош келиб тушгани учун у ерга қапишганча унсиз ётар, Гулбиби ва Нормуроднинг ҳам бошларига тош теккан, уларнинг ҳар иккиси ҳам беҳуш ётардилар. Итқитиб юборилган Сарвиғул пастликка думалаб кетган ва уни тепада қандай манзара кутаётганидан хали беҳабар эди.

Мужоҳидлар энди шошилишч равишда кўрғонни тарк эта бошладилар. Бир гуруҳ автоматчилар тепаликлардан кўз-қулоқ бўлиб туришарди. Жангарилар бирма-бир чопиб осма кўприкдан ўтиб олишарди-да, нариги қирғоққа ўтиб хавотирсиз жойга яширинишмоқда эди. Писиб ётган Муҳаммад овчи ҳам, титраб-қақшаб қоялар ортига яшириниб турган Сарвиғул ҳам уларнинг бу ҳаракатларини иложсиз кузатиб туришарди. Ниҳоят қуролли қўриқчилар ўз жойларини тарк этиб бирма-бир кўприк томон чопишди ва эсон-омон ўтиб олишди. Уларнинг мақсади изни йўқотиш ва тезроқ бу ердан жўнаб қолиш эди.

* * *

Дахшатли манзарани кўрган Сарвиғулнинг эси оғаёзди. Бир кунда шунча воқеа, фожеа, яқинларининг ўлдирилиши, қонхўрлар қўлидан қочиш, сувда оқиб кетиш, лекин унинг қутқариб қолиниши ва ниҳоят меҳрибон одамларга дуч келиши, бироқ уларнинг ҳам қонга беланиши. ...Қизнинг мурғак қалбига оғирлик қилаётгани, айниқса уни икки бор ўлимдан қутқариб қолган йигитнинг тош остида жонсиз ётиши бечорани бутунлай эсанкиратиб қўйганди. Қиз оғир изтироб ичида қоврулиб, Иброҳимнинг тепасига келди. Бўйнидаги томирини оҳиста ушлаб кўрди ва юраги ҳаққариб кетди. "Тирик экан, тирик!" - дея йигитнинг устидаги тошларни турли томонга итқита бошлади. Тошлардан бири Гулбибининг тиззасига тегди ва у чўчиб ўзига келди. Навбат йигитнинг орқасидаги улкан тошга келганди. Қиз кучи борида уни кўтариб олиб ташлашга ҳаракат қилар, лекин эшлай олмаётганди. Гулбиби ёрдамга шошилди. Биргаликда йигитни тортиб олишди. Бронжилет бўлгани учунми Иброҳимнинг кўкрак, қорин қисмлари лат емаган, балки умурқаси қаттиқ лат еган бўлиб, оёқлари ишламаётган эди. Нормуроднинг эса

орқа миясига тош теккани учун ҳамон ўзига келмаётганди.

“Ярадорларни тошқўрғонга олиб борсакмикан” деган ўй ўтди Гулбибининг кўнглидан, лекин бу фикридан дарҳол қайтди. “У ерда яна мужоҳидлардан қолган бўлса-чи?”. Хеч зог кўринмаётган қўрғон қандайдир шубҳали кўринарди. Бундан ташқари унинг ичкарисиди ҳар хил ўликлар бўлиши мумкин. Улар эса Сарвиғулнинг яқинлари. Дод-фарёд чекавериб ўз-ўзини яна бирор нима қилиб қўймасмикан? Мана шулар ҳақида ҳам ўйлаган Гулбиби Сарвиғулга имо-ишора қилиб “У ёққа бормайлик, хавфли, бу ердан тезроқ кетайлик” - деб тушунтирди. Қиз тушунгандек бўлди ва баланд тоғ томонни кўрсатиб у ёқда бир хужра борлигини айтди. Демак, ҳозирча ўша ерда кўноқ топишади. Марказ билан боғланишади. У ёғи бир гап бўлар... Энг муҳими, зудлик билан доктор керак. Марказдан вертолёт кела олармикан? Келса хавфсиз бўлармикан? Мужоҳидлар хужум қилиб, уни эгаллаволиб учувчини гаровга олишса-чи? Ҳа, бу жиддий масалага ўхшайди.

Боши лўқиллаб, кўз олди қоронғилашиб турган Нормурод ҳам хеч нима дея олмади. У индамай бошини чангалаб ўтирар, кантузия бўлиб қолгандек кўринарди. Гулбиби тезлик билан радиотелефонни қидира бошалди. Лекин у Иброҳимнинг ён чўнтагида бўлиб, тош мажақлаб ташлаган экан. Қиз бу ҳақда Нормуродга шипшиди. Нормуроднинг оғриқ боши янада қотди. Демак, энди марказдан умид йўқ. Вазият тақозоси билан иш тутмоқ, тезроқ Иброҳимни даволаш чорасини кўриб, қолаверса, уни Сарвиғул билан қолдириб, ўзлари мужоҳидлар изидан операцияни давом этмоқлари керак. Ким билади, эҳтимол бу яқин орада уларнинг ҳарбий базалари бордир. Янги юришларга тайёргарлик кўриляётгандир. Ахир халқ посбонлари ўн мингга яқин мужоҳидлар лагери борлигини айтишди-ку! Демак, уларнинг қаерлардадир лагерлари ҳам бор. Ана шу лагерлар, базалар ва уларни боғловчи сўқмоқларни аниқламоқ керак эди.

ЯНГИ ШЕРИКЛАР

Тоғларда қуёш тез қайтади ва гўё оқшом тезроқ чўқади. Чунки қаршингдаги улкан тоғ қуёшни тўсиб олади ва то уни айланиб ўтунча уфқлар бир қизариб оладию тун бошланади.

Нормурод Иброҳимни опичлаб олди. У ўзига келмагани учун Гулбиби арқон билан Нормуроднинг орқасига боғлаб қўйди. Қизлар эшакларни етаклаб, кўриниб турган улкан тоғ ёнбағридаги тепалик сари кетиб борардилар. Муҳаммад овчи эса орқароқда охишта салмоқланиб келарди. У ҳар ойнинг бир кун бозор бўлиб турадиган

тошқўрғон карвонсарой ичига кирган, у ердаги аянчли аҳволдан воқиф бўлган ва ёшларга бу ҳақда айтмай ичидан зил кетиб бормоқда эди.

Муҳммад овчи шерикларининг тошқўрғон ичига киришларини лозим топмади. Аксинча, уларнинг ичкаридаги даҳшатга кўзлари тушмаслигини истади. Бу ер карвонсарой эди. Бундай карвонсаройлар тоғ ёнбағирларида, йўловчилар сўқмоқларида учраб туради. Карвонсаройлар кўниб ўтиш, тунаб қолиш ва ойнинг қайси бир кунларида бозорлар ташкил қилиш учун неча асрлардан буён хизмат қилади. Яқин атрофдан савдогарлар оқиб келишади ва ўз молларини айирбаш қилишади. Бутун ана шундай кунларнинг бири эди. Лекин бозор қирғинбарот қилинди. Мужоҳидлар ҳеч кимни аяб ўтиришмади. Улар орасида узоқ Гармчашма қишлоғидан келган Сарвиғулнинг отаси ва мол олиб келган ҳамқишлоқлари ҳам бор эди. Сарвиғул эса ҳар хил тақинчоқлар, пайпоқ, қўлқоп ва турли тўқилган кийимлар олиб келганди. Мужоҳидлар тўсатдан хужум қилишди. Сарвиғул аранг қочиб қутулган ягона қиз бўлди.

... Ниҳоят бир тош кулба кўринди. Ҳеч ким йўқ эди. Уйча олдида бир булоқ бўлиб, булоқ атрофида улкан бақатераклар бўй чўзганди. Бу ер овчиларнинг қароргоҳи бўлса керак. Уй ичида вақтинча яшаш учун деярли ҳамма нарсаси бор эди. Кўрпа-тўшак ўрнига пўстақлар мўл эди. Деворларда архар эчкиларнинг шохлари ва ҳар хил доривор гиёҳлар, қуритилган гўшт, ёғлар осибди. Ўтириш учун тўшалган пўстақлар қора, қалин жунли алақандай нотаниш ҳайвонники эди. Кейинчалик маълум бўлди, албатта. Қўтосларники экан.

Уйчанинг ўртасида ўчоққа ўхшаш ўт ёқиш жойи бўлиб, томнинг тегасида тутун туйнути ҳам бор эди. Сарвиғул югуриб-елиб ўчоқ атрофига пўстақлардан жой тўшади. Пўстақларни ўраб ёстиқчалар тайёрлади ва Иброҳимни авайлаб ётқизишди. Сўнгра Сарвиғул Гулбибини етаклаб бадахшон тилида бир нималар деб бидирлаб идишлар, емишлар, сув ва ўтинни кўрсатиб қўйди. Нормуроддан пичоқни олдида қуритилган гўшглрдан бирини моҳирлик билан сомонча қилиб тўғлади ва яна кубик шаклида кесди. Бир сиқимча олиб оғизга қаплади. Уни тупунишди. Демак овқатланиш керак. Аввал олов ёқиб иссиқлаш, сув қайнатиле, иссиқ овқат ҳам тайёрлаш мумкин. Хуллас, қизлар олиб-югуриб ҳамма ишларни ташкиллашди. Сўнгра эса тоғ қизи бир нималар деб бидирлаб қуруқ гўшгдан бир халтачага солиб олди-да, қаёққадир отланди.

—Хой, ту гужо мере? — деб сўради овчи Сарвиғулдан, - Қоронғуда бир ўзи...

Қиз бир нималар даб Иброҳимни кўрсатди ва “Қайтаман”

деган ишора қилди.

— Демак у доктор чақиргани кетди. Эссиз, ҳамма ишимиз режадагидек кетаётганди. Бунақа бўлиши кимнинг ҳам хаёлига келибди, - деди овчи афсус чекиб ва бир нима хаёлига лоп этиб келиб қолди шекилли: - Мен ҳам у билан бирга борақолай. Хой, духтарам, ист! — дея қичқириб чиқиб кетди.

Гулбиби тун билан оловни ўчирмай ўтириб чиқди. Нормурод ўй суриб ётганди: “Иброҳим ҳамон ўзига келолмади. Ёмон бўлди. Ёрдам кўрсатмаса у ногирон бўлиб қолиши мумкин. Уни тезроқ госпиталга олиб кетмоқ керак. Лекин энди операция нима бўлади? Наҳотки ҳаммаси тамом! Эссиз, шунча оворагарчилик. Бизга энди ҳеч ким ёрдам бера олмайди. Бундан ҳам баттар бўлиши ҳам мумкин эди. Омон қолганимизга шукур. Лекин ҳалиям кеч эмас. Иброҳимни Сарвиғул билан қолдирамыз. Мужоҳидларни изи хали ўчмаган”. Шундай қарорга келган Нормурод ўрнидан туриб кетди ва букчайиб ўтириб мудраётган Гулбибига деди:

— Гулбиби, сен бемалол ухлайвер. Энди мен навбатчилик қиламан.

— Вой, тузук бўл қолдингизми? Бошингиз оғримаяптими?

— Чидаса бўлади.

— Доктор келиши биланоқ ўзимиз йўлга отланамиз. Шунинг учун дамингни олвол.

— Хўп.

Қиз бошини ёстиққа қўйиб, уйкуга кетди. Нормурод тайёрлаб қўйилган ўтинлардан оловга ташлаб, уни янада гуриллатиб юборди.

— Ҳа, шундай қилганимиз маъкул. Марказ билан алоқа бўлмаса бошқа нима ҳам қила олардиқ, - деди Нормурод ўзича гудраниб оловга тикилиб ўтирарди. У Сурхоб дарёси бўйида бошқа нарсалар билан ташлаб келинган иккинчи радиотелефонни эслади. “Эссиз, олволсам бўларкан. Оғирлиги ҳам йўқ эдику...” - деди хаёлан афсусланиб.

Ошпоқ оқариб тонг отди. Қор тинган. Тоғ ҳавоси шундай ёқимли эдики, одамнинг дилини яйратиб юборарди. Дарахтларда қушлар чуғурлай бошлади. Нормурод ташқарига чиқиб табиат гўзаллигидан лол қолди. Гулбиби ҳам уйғонди ва Нормуроднинг жойи бўшлигини кўриб, шошиб ташқарига отилди. Севгилиси қушларга маҳтиё бўлиб турганини кўриб қувониб кетди, оҳиста яқинлашиб, орқасидан кучоқлади. Нормурод унинг қўлларини силади.

— Зўр жойлар экан-а?

— Ҳа...

— Кейин яна келамизми?

— Албатта келамиз.

— Ким билан?

— Болаларимиз билан.

— Рости биланми?

— Рости билан.

Қизнинг лаблари йипитнинг лабларига оҳиста яқинлашиб бора бошлади. Қандай тотли эди бу лаҳзалар... Лекин шу пайт тўсатдан пайдо бўлган алақандай товушлар муҳаббат бўсасининг капалагини учтириб юборди. Икки ёшнинг беғубор юраклари каби дарахтдаги сайроқи қушлар ҳам бир оз безовталаниб қўйишди. Қўп ўтмай тошлар орасидан эғнига қора юнгли пўстаксимон уст-бош кийиб олган, кенг елкаларига ўқ-ёй қўтариб олган баланд бўйли, қирра бурун, қора соқолли, мовий кўзлари уккиникидай чақнаб турган уч киши Сарвиғул билан шошиб келиб қолишди. Уларнинг узоқ ва оғир йўл босганликлари оёқларидаги юнгли қўлбола пойабзалларнинг титилиб кетганлигидан кўриниб турарди. Улар терлаб кетган ва тинмай хансирардилар. Қиз эса тамоман беҳол бўлиб, келибоқ хужранинг олдидаги тошга ўтириб қолди. Гулбиби дарров унинг остига пўстак солиб берди. Кишлар юзларини булоқ сувида чайиб олишди-да, хужра ичига бош суқишди. Сарвиғул ўз тилида хавотирлик билан уларга бир нималарни тушунтирди. Улар ҳам қизга ярадорни нимадир қилиш тўғрисида уқтиришди. Нормурод мужоҳидлар лагерида пушпун, тожик ва покистонликлар билан бўлганлиги учун ҳар ҳолда бу тилларни тушуна оларди. Лекин бадахшон тили бошқача бўлиб, фақат унга баъзи таниш сўзларнинг аралашиб қолгани учунгина гап нима ҳақида бораётганини илғаб олмоқда эди. Овчининг оёғи оғриб қолганмиш. Келолмай ўша ёқда қолганмиш. “Иброҳимни олиб келаверинглар”, деганмиш.

— Беродар? — дея мурожаат қилди бадахшонликлардан бири.

— Ҳа. Беродар, - деди Нормурод жавобан қўл узатиб.

— Табошар, - деди у ҳам ва шерикларини бир-бир танишгирди.

— Мазҳабшо, Додоёр.

— Мен Нормурод, Иброҳим, - деди-да, Нормурод беморни кўрсатиб.

— Беродар?...

— Ҳа, беродар.

— Беродар бошкe б~~ра~~фтем? — деди Табошар хужрадан тез чиқиб тошқўрғон карвонсарой томон ш~~у~~шиб кета бошлади.

Сарвиғул Нормуродга “Улар билан боринг” дегандек ишора

қилди. Нормурод ҳам автоматини қўлига олди-да, уларнинг ортидан чошиб кетди. Улар пастлик томон шундай тез чошибдики, қўп ўтмай кечаги тепаликда пайдо бўлишди. Мазҳабшо дегани дарҳол бир тошни олдида қўрғон томон итқитиб ўзи яшириниб олди. Улар аввало ичкарида ким борлигини текшириб олмақчи бўлдилар. Додоёр дегани эса, ёйини тайёрлаб, шай турди. Хеч қандай садо чиқмагач, Мазҳабшо хайрон қоларли даражада худди кийикдек қоядан-қояга сакраб, қўз юмиб-очгунча қўрғон олдида пайдо бўлди. У бир сапчиб тош девор устидан ошиб ўтди. Нормурод ва Табошар ҳам ҳар эҳтимолга қарши қуролларини шай қилиб олдилар. Табошар автоматни биринчи бор қўриши шекилли, унга хайрон бўлиб қўзини ташлаб қўймоқда эди.

Орадан бир оз ўтгач, Мазҳабшо дарвозадан чиқиб келиб пастга бемалол тушаверишлари мумкинлиги ҳақида ишора қилди. Пастга туша бошлашди. Мазҳабшо бошини чангаллаб дод солиб, бир нималар деб қайғуриб, икки шеригини қўрғон ичига олиб кириб кетди. Қўрғон ичидан уларнинг нолаю афғонлари эшитилди. Албатта уларнинг яқинларини ўлдириб кетишгани аниқ бўлиб, Сарвикул ва Муҳаммад овчининг берган хабарлари тўлиқ исботланган эди. Нормурод ҳам уларга ҳамдардлик билдирмоқ учун қўрғон томон яқинлашди.

Мужоҳидлар савдо-сотик мақсадида турли тарафдан келган ёш қари, хотину болаларни аямай ўлдириб кетишганди. Нормурод бориб бир-бир уларни елкаларига қўлини қўйиб ҳамдардлик билдириб чиқди ва уларни тапқарида ўз шериклари отиб ташлаган бир ўлик мужоҳид олдида кутди. Ичкаридагилар қайғуни бас қилишиб ҳамма жасадларни бир жойга қатор қилиб йиға бошлашди. Бу пайтда Нормурод турли пала-партиш излар қолган, лекин бир оз юрилгач, уларнинг қайси томонга кетганликлари аниқ-равшан қўриниб турган қорли сўқмоқлардаги излар бўйлаб бир чақиримча йўл босди. Излар сирли равишда узоқларга кетганди. Нормурод энди ортига қайтди. Унинг калласида бир фикр “ярақ” этди: “Бадахшонликларни қасоскор халқ дейишади. Бизга ёрдам беришармикан?... ”

Шундай ўйлар билан Нормурод қарвонсаройга томон чопди. У энди ҳеч иккиланмай ўз фикрини баён қилмоқчи бўлди. Тожикчалаб унаб кўради. Улар тушундишар. У шундай қилди. У ичкарига кириб борди-да Табошарни чақирди.

—Ақон Табошар, инжа биед.

Табошар уни тушунди ва ёшли қўзларини артиб унинг ёнига келди.

—Рафтем, - деди Нормурод Табошарни қўлидан ушлаб тортиб. Улар ташқарига чиқишиб ўлик мужоҳид олдида келишди.

—Душмани мо будаст, - деди Нормурод ва Табошарни кўприкдан олиб ўтиб халиги бориб кўриб келган мужоҳидларнинг изини кўрсатди.

Табошар ҳаммасини тушунгандек бўлди. У бир оз ўйланиб турди-да шашт билан ён тарафда турган тик қоя устига чаққонлик билан, ҳеч қандай арқонсиз ва алыпинистик восита ёрдамисиз чиқиб кета бошлади. Кўп ўтмай у қоянинг чўққисида пайдо бўлди. У изларнинг қасқа қараб кетганини тахминан чамаламоқда эди. Табошар чаққонлик билан яна қайтиб тушди ва туша солиб кўрғон томон чоғиб кетди. Ҳаммаси равшан: энди “Метеозекспедиция” ёлғиз эмас, уни қўллайдиганлар бор!

Табошар тезлик билан шерикларини чақирди ва уларга ўлиб ётган мужоҳидни важоҳат билан кўрсатиб, бу мальўнлардан ўч олиш кераклиги ҳақида ўз тилида тушунтира кетди. Вақт жуда ҳам зиқ эканлиги учун улар биродарларининг жасадини нима қилишни ўйлаб бахслаша бошладилар ва бор нарсалар билан марҳумларнинг устиларини ёпиб чиқдилар. Бу вақтинчалик чора экани, бу ерга яна қайтиб келишларининг белгиси эди. Дарвозани маҳкамлагач, яна тепалик сари — тош хужра томон чоғиб кетишди.

«МАРКАЗ»ДА НИМА ГАП ЭДИ?

Одатда радиотелефон аппаратура бирор шикаст етгани тақдирда марказга “Тревога” сигнали етиб борар ва компьютер экрандаги махсус географик кенгликлар харитасида ўша аппарат турган жойни қизил сигнал билан кўрсатиб беради. Фақат Иброҳимгагина маълум бўлган бошқа бир аппарат ҳам бор эдики, у экранда яшил рангда бўлиб сунъий йўлдош орқали “разведчики”нинг қаерда жойлашганидан хабардор қилиб турар ва бу сигналлар доимо назоратда эди.

—Ўртоқ бошлиқ, баъжот беришга рухсат этинг! - деди навбатчи.

—Рухсат, нима гап?

—“Метеозекспедиция”дан қизил сигнал келаяпти. Ўзлари эса доимий музликлар томон юқорилаб боришмоқда.

—Харитада кўрсатиб беринг.

—Қизил сигнал Муксу дарёсининг мана бу еридан берилмоқда.

—Қизил, демак бу ерда бир гап борга ўхшайди. Сунъий йўлдош орқали боғланишга ҳаракат қилиб кўринг.

—Хўп бўлади.

Бошлиқ қизил тугмани босди.

—Эшитаман, ўртоқ бошлиқ.

—1-рақамли жанговор тревога! Вертолёт билан махсус

отрядингизни олинг-да, “Метеоэкспедиция” изидан бориб келинглар. Вазият тўғрисида хабар бериб туринг.

— Бажарамиз, ўртоқ бошлиқ!

* * *

Фарғонадан қўтарилган вертолёт тошқўрғон карвонваройи яқинига қўнганида қоронғулик тушиб қолган эди. Ниқобли махсус отряд эҳтиёткорлик билан ҳаракат қилиб қўрғон атрофини ўраб олишди ва бу ерда мужоҳидлар билан жанг бўлганидан воқиф бўлишди. Қўрғон ичига ҳам оҳиста кириб боришди. Бирорта ҳам тирик жон йўқ эди. Қариялар, болалар, аёллар ва пўстак камзул кийган тоғ одамлари ўлдирилган, савдо учун олиб келинган ҳар хил тижорат моллари сочилиб ётарди. Уларнинг деярли ҳаммаси тез-тез видеотасвирга олина бошланди.

Отряд командирининг радиотелефонидан овоз келди.

— Вазиятни тушунтиринг.

— Оғир. Ҳаммаёқ ўлик, ағдар-тўнтар!

— Бизникиларни қидиринг. Иброҳимдан ташқари яна уч киши бўлиши керак. Тириклик аломати борларни олиб келинглар.

— Хўп бўлади, ўртоқ бошлиқ!

— Марказ бизникиларни топа олмадик.

— Аппаратимизни-чи, аппаратни?!

— Аппаратни топдик, тош билан пачоқланган.

— Ҳаммаси равшан. Демак бизникиларни асир олишибди. Зудлик билан қайтинглар!

Бошлиқнинг бошини гарант қиладиган бир сир пайдо бўлди. Бу компьютер Иброҳимнинг “ИК” белгиси билан номланган, яъни разведкачи Иброҳим Асқаровга шахсан тегишли бўлган нуқтанинг ер юзининг энг баланд жойларидан бирида пайдо бўлиб қолгани эди.

— Тавба, ҳеч ақлга сиғмайди, - деди бошлиқ компьютерчи хизматчига. — Ё сенинг компьютеринг нотўғри ишляпти, ёки менинг эсим оға бошлади.

— Компьютерим тўғри ишляпти, ўртоқ бошлиқ.

Бошлиқ тўсатдан кулиб юборди.

— Қаний, кўрамиз хали. Сенинг машинанг шундай ишлаб турса, ҳадемай Иброҳим Ҳиндистонда бўлади ёки Химолайга учиб боради. Демак уни бургут қўтариб кетаётган бўлади, шундайми?

...

— Машинангни у ёқ-бу ёғини кўриб ол, ёки бўлмаса, оёғини осмондан қилиб қўй.

— Нега энди, ўртоқ бошлиқ?

— Ахир, ўзинг ўйлаб, масофасини ҳисоблаб кўр. У ер текис асфальт йўл эмас. Яна 7000 метр баландликда-я?! Булутлардан юқорида, музликлар ичида “ИК” нима қилади?...

— Билмадим, лекин машинам тўғри ишляпти, ўртоқ бошлиқ, - деди ходим яна жиддий.

— Йўқ, унда мен чарчадим шекилли, - деди бошлиқ ва хонани тарк эта бошлади. Лекин йўлида таққа тўхтаб компьютерчига қарата ўшқирди: — Хой йигит! Эртага эрталаб ҳам мободо ўша “ИК” белгиси бошқа давлатда учиб юрган бўлса мендан кўрадитанингни кўрасан! Бу ҳазил эмас. Бутун эрталабгача навбатчилик қиласан, тушунарлими?!

Йигит ирғиб ўрнидан туриб, честь берди:

— Ҳаммаси тушунарли, ўртоқ бошлиқ!

Лекин бошлиқнинг хаёлини “ИК” жумбоғи ҳеч тарк этмади. Уйига келиб қандай овқатланди, қандай ётди, билмади. Ниҳоят у компьютерчига қўнғироқ қилди:

— Алло, “ИК” ҳозир қаерда?

— Жойида турибди, ўртоқ бошлиқ.

— Тушунарли. Майли, давом этинг.

Бошлиқ энди масъул навбатчига қўнғироқ қилди:

— Зудлик билан “ИК” белгиси турган жойнинг космик сурати, географик рельефи, умуман ўша жой ҳақида тўлиқ маълумот тўплансин! Эрталаб столимнинг устида бўлсин! — дея буюрди у ва хайрон тикилиб турган хотинига қараб кулиб қўйди. — Ана энди сал тинчроқ ухлаш мумкин.

— Қайси жойни сўраяпсиз?

— Помирни.

— Помирда асосан бадахшон халқлари қабила-қабила бўлиб яшайди, - деди хотини эснаб бамайлихотир.

— Нима, қабила-қабила, дейсанми?

— Ҳа, менга буни бир дугонаим айтиб берганди. Ташқи дунёдан бутунлай узилиб қолган, ибтидоий ҳолатда яшайдиганлари ҳам бормиш. Улар жуда жангари, қасоскор бўлишармиш. Бўлди, энди ухлайлик.

Лекин эри даст ўрнидан туриб ўгириб олди:

— Қаерда, ўша, халиги...?

— Қопчиғингизми?

— Йўқ, дугонанг?...

— Билмайман, - деди хотини негадир араз қилиб тескари қараб ётиб олди.

Бошлиқ ўй суриб ўйига ета олмаётганди: “Қизиқ, помирликлар билан мужоҳидлар ўртасида қандай алоқа бўлиши

мумкин? Ёки мужоҳидларнинг янги базаси ўша ерда ташкил бўлмоқдами? Хеч нарсаси тушуниб бўлмаяпти. Шу нарсани равшанки, бизникилар Афғонистон томонга эмас, Тожикистоннинг баланд тоғликлари томон мужоҳидлар билан бирга кетишмоқда. Лекин алоқанинг узилгани ёмон бўлди. У ёқларга вертолёт ҳам боролмайди. Совуқ, кислород кам ва хавфли жойлар. Навилож, кутишга тўғри келади. Бирор хабар келиб қолар. Лекин тоғли бадахшонликларни чуқурроқ ўрганишимизга тўғри келади, шекилли. Улар бизга дўстми, душманми?.. Эртага бу соҳага оид мутахассисларни жамлаб, олинган маълумотларни таҳлил қилиб чиқишга тўғри келади. Ишқилиб Бин Лодин шу томонларда бирор нарсани режалаштирмаётганмикан?...”

БУЛУТЛАРНИ ҚОЛДИРИБ ЙЎЛДА

Нормурод билан уч бадахшон йигит етиб келишганида Гулбиби билан Сарвиғул Иброҳимнинг орқа томони, олди ва икки қўлигига тахтакачларни маҳкамлаб боғлаб беморнинг оёқларини қимирламайдиган ҳолатга келтиришганди. Баданига ёғоч қаттиқ ботмаслиги учун остидан ва устидан пўстак қоплама қилишди. Гулбибининг тушунишича, уни шундай докторга олиб кетишади. Лекин доктор қаерда, уни билмайди. Табошар икки шеригига ва Сарвиғула бир нималарни тез-тез тушунтирди-да, ўзи қўриниб турган улкан қорли тоғ томон чоғиб кетди. Икки йигит беморни олиб кетиш учун тезлик билан замбил ясашга киришишди. Катта ҳайвон териларидан бири танлаб олиниб, уни икки ёғочга қалин тери ип билан боғлаб чиқа бошлашди. Сарвиғул Гулбиби ва Нормуродларни ҳам сафарга кетишга шошилта бошлади. Эшакларнинг буёғига юра олмаслиги қўриниб турарди. Шу туфайли юкларни хужрага олиб кириб фақат энг кераклиларинигина ажрата бошлашди. Арқонлар айниқса керак бўлади. Бир оз озуқа, спорт қопчалари, ўқ-дорилар ва дори-дармонлар ҳам олиниб, рюкзакларга жойланди. Уларда икки автомат, бир дона снайпер милтиқ ва тўрт дона граната бор эди. Сарвиғул арқонларни ва милтиқни олволди. Икки бадахшон йигит олдинма-кетин бўлиб замбил ушлагичларини бир-бирига яқинлаштирган ҳолда Иброҳимни елкаларига кўтариб олишди. Бўш елкаларида эса ёй-камалак, белда пичоқ ва болғага ўхшаш кесгир асбоб. Уларни узокроқдан кўрган одам “Ибтидоий овчилар ўз ўлжасини кўтариб кетишмоқда” деб ўйланлари табиий эди.

“Ўлжа” кўтарганлар анчагина илпариллаб кетишди. Нормуродлар ҳам улардан ортда қолмаслик учун тошларга туртила-суртила тез-тез бир баландлик, бир пастлик бўлган қор ва муз аралаш тоғ сўқмоғи

бўйлаб боришар ва уларнинг назарида булутлар тобора пастлашиб қалинлашаётгандек эди. Йўлда гоҳида архар, кийик, қўтослар дуч келар, нотаниш йўловчиларни кўриб хуркиб қочишарди. Осмонда сокин парвоз қилаётган ёки чўққиларга чўнқайиб ўтириб олган бургутлар ўзларини тоғнинг хўжайинлари мисоли тутишар ва йўловчиларни зимдан кузатишмоқда эди. Сарвиғул чаққонлик билан бу тошдан у тошга сакраб ўтар, худди болалар ўйини ўйнаётгандек бепарво минғирлаб қандайдир помирча қўшиқни хиргойи қилиб кетмоқда эди. Иброҳимни кўғариб олганлар эса, бутунлай кўздан йўқолишди. Гулбиби билан Нормурод ўлардек чарчашди. Охири бўлмади. Қиз тиззалаб ўтириб қолди.

— Хой Нормурод ака, қаяққа кетяпмиз, ўзи? Кейин изимизга қандай қилиб қайтамыз?

— Сарвиғул, ист! — дея қичқирди Нормурод ва Гулбибига юзланди. — Ҳаммаси яхши бўлади. Булар бизга ёрдам беради.

— Қаяқдан биласиз?

— Табошар олдинроқ кетди. Муҳаммад ака ҳам ўша ерда бекорта қолмаган. Улар менимча халқини йиғишади. Уларни мужоҳидлардан қасос олишга, йўлларини кесиб чиқишга даъват этишади. Биз энди фақат уларнинг ёрдамидагина ишимизни охирига етказишимиз мумкин. Кетдик, тезроқ манзилга етиб олайлик.

— Қаерда ахир, ўша манзил ўлгур?

— Бир қишлоқ бўлса керак-да. Қаяқдан билай... Сарвиғул бизни бошлаб олиб борар!

Йўлнинг қийини энди бошланган эди. Ҳам изғирин совуқ кучайган, ҳам қояли тўсиқлар янада кўтгайиб борарди. Озгина хатолик қилсанг жаҳаннамга кулаб тушиб кетишинг ҳеч гап эмасди.

Разведкачи таримизнинг бошлари қотди. Лекин уларга тангри Сарвиғулни атайин етказгандай, кўзларига бу қиз тўтиё бўлиб кўрина бошлади. У жуда ҳам чаққонлик билан, ҳеч қандай воситаларсиз қоялар тепасида пайдо бўлар ва тап етказиб олдиларига арқоннинг бир тарафини ташларди. Нормурод чиқиб борар, сўнгра юклар ва Гулбибини тортиб олишарди. Иброҳимни қандай олиб чиқиб кетишгани ажабланарли эди.

— Ишқилиб Иброҳимга бирор шикаст етказилмадимикан? — деди Нормурод дилидаги хавотирлигини яшира олмай.

— Уларни белида ўз арқонлари бор эди. Демак, йўлни қилишгандир-да.

— Ҳа, тоғликларга гап йўқ. Американинг хиндулари булардан қолиб кетишар экан. Нега энди мана шу бадахшонликлар тўғрисида

хеч қарда ёзишмайди-а?

— Улар жуда оз, кам ўрганилган халқ.

— Қизиқ, Александр Македонскийнинг аскарлари мана шу ерларга ҳам келган экан-да!

— Улар Ҳиндистонга кетиш йўлида катта талофат кўришган. Душмандан қочиш, шу тоғларда макон қуришган. Маҳаллий қизларга уйланиб, ўтроқ бўлиб қолиб кетишган, дейишади.

— Уфф, чарчадим...

“Шип” этиб навбатдаги арқон тушди.

— Хой Сарвиғул, туш пастта, дам мегирем! Овқат бхўрем! — дея қичқирди Нормурод.

Қиз бир нималар дея бидирлади.

— Нима деяпти?

— “Оз қолди, чиданг” деяпти.

— Сўрангчи, у ёқда шаҳар, касалхона бормикан ўзи?

Нормурод Сарвиғулга қўл ҳаракатлари билан «автомашина юрадими, касалхонада беморга укол қилинадими, самолётлар борми?» дегандай имо-ишора билан кўрсатиб сўради. Қиз эса хеч нарсани тушунмай елкасини қисиб қўя қолди.

Ниҳоят улар йўл юрса ҳам мўл юриб, ҳаво етишмаганидан бурунларидан қон келиб, рюкзакларини судраб, автоматларини хасса қилиб таянганича тиллари осилиб, манзилга етиб келишганида вақт пешиндан оққан эди.

Тоғлар орасидаги одамтопыс бу жойларда, булуғлардан тепада, тошлар орқасидан иссиқ булоқ чиқиб сой бўлиб оқётган яшил дарада мўъжазгина қишлоқ бор экан. Асосан тошлардан қурилган пастқам уйлар, турли баландликларда, тарқоқ жойлашган эди. Дара шундай гўзал эдики, теварак-атрофдаги қорли тоғларда арчалар ва қарағайлар яшнаб ўсиб ётар, улар орасида, сой бўйларида ва уй ораларида кўтос, шохи узайиб эшилиб кетган эчкилар ва хатто пастроқда кийиклар ҳам бемалол ўтлаб, сув ичиб юришарди. Бу ерда одамлар билан ҳайвонлар гўё ҳамжихатликда аҳил ҳаёт кечиришаётгандай эди. Сув шундай тиниқ эдики, унинг тубидаги ҳар бир тошнинг рангини бемалол ажратиш мумкин эди.

Буларни кўриб Гулбибининг ҳам дарҳол иссиқ ҳовузда чўмилгиси келди. Сувдан бир кафт ичиб кўрди. У мулойим ва жуда ҳам ширин эди. “Жаннатнинг суви”, “тирик сув” деганлари шумикан?” — дея кўнглидан ўтказди. Юзини ювиб кўрди. Кўнгли ёришиб кетгандек бўлди. Нормурод ҳам юз-қўлларини чайиб, ховучини тўлдириб сувдан ичганди, баҳри-дили очилди. Сарвиғул

қийқирди. Аллақасдан болалар югуриб келишиб уларнинг юқларини қўларидан олишди ва қайси бир қулбага олиб кириб кетишди. Уларни баланд бўйли ва басавлат қоматли бир киши Муҳаммад овчи билан бирга кутиб олишди. У Сарвиғулга кулиб қаради, лекин мовий кўзларида қайғу ва алам сезилиб турарди. Аллақасдан Мазҳабшо ва Додоёрлар ҳам пайдо бўлишди. Уларни кузатаётган қора пўстакли кишилар ва жундан тўқилган ўзига хос либослари чиройли қилиб безатилган, бўйинларидаги хилма-хил маржон тақинчоқлар ялт-ялт товланаётган аёллар ва қизлар тўда-тўда бўлиб қарши олишди.

“Жанговар сайёҳ”ларни баланд айвонли уйлардан бирита олиб киришди. У ерда қишлоқ сардори бор экан. Сарвиғулнинг яқини бўлган, биринчи кутиб олган киши бир нималар деди. Шу пайт орқадан Табошар ҳам табассум қилиб келиб қолди ва Нормуроднинг елкасига мамнун қоқиб ўтди.

—Беродар?!...

—Беродар, - деб жавоб берди Нормурод.

Сардор мўйнали қалпоғига бургут патларидан танғиб олган, мовий кўзли, истараси иссиқ киши экан. Кийимлари тулки ва қошлоннинг терисидан эди. Улар узоқ баҳслашишди. Сарвиғул бир нималарни гапириб берди ва уларнинг қўлидаги қуролларга ишора қилди. Сардор снайпер милтиққа ишқибоз бўлиб қолгани кўриниб турарди.

Сардорнинг бўлган бор гаплардан хабардор экани сезилиб турар, у ўзини жуда хотиржам тутарди. У бошқа қишлоқларга чопарлар юборган ва уларнинг қайтишини кутмоқда эди.

Улар тапқарига чиқишди. Сардор милтиқни айлантириб кўра бошлади. Гулбиби милтиқнинг бинокли орқали қандай нишонга олиш кераклигини тоғ қоясида турган бир архар эчкига қаратиб кўрсатди. Сардор биноклдаги улкан ҳайвоннинг афтини кўриб бир чўчиб тушди ва кўзларига ишонмай бир неча бор одатий қараб олди ва милтиқни варанглатиб отиб юборди. Овоз тоғларда ажиб акс-садо берди. Эчки пастга юмалади. Тоғликлар қийқариб юборишди. Сардор бир нима деб қичқирди. “Ўша эчкини сўйиб меҳмонларга егизинглар!”, - деган бўлса ажабмас. Тезда уни олиб келиб терисини пила бошланди.

Уларни бир хужрага олиб киришди. Уйнинг деворлари ва ипфглари ҳам мўйналар билан қошланган, иссиқ ва юмшоқ эди. Чойшаблар, кийимлар ҳаммаси жун илдан тўқилган ва бўялган. Идишлар эса, мис ва сополдан ясалган эди.

Шу маҳал тўрт киши замбилда бошдан-оёқ ўралган Иброҳимни олиб кириб, юзини оҳишта очишди. Иброҳим жилмайиб турарди.

— Иброҳимни ювинтиришди, - деди овчи.

Нормуроднинг юраги “пувв” этиб кетди:

— Э бормисан оғайни, кўрқитиб юбординг-ку! Тузукмисан?

Сарвиғул хурсанд бўлиб, унинг юзидан ўпиб олди.

— Биз қардамиз ўзи, жаннатдами? — деб сўради Иброҳим хаяжон билан аланглаб.

— Осмондан паст, ердан баландда.

— Қарда бўларди, Бадахшонда-да, - деди овчи қисқа қилиб.

Сарвиғул ишва билан бир нималар деди.

— Нима дейди?

Нормурод таваккал таржима қилди.

— Энди сизга ўзим қарайман, - деяпти.

— Рости биланми? Лекин тахтага қотириб қўйишди, оёғимни қимирлата олмаяпман.

— Хечқиси йўқ, тузалиб кетасан.

Сарвиғул Иброҳимга жой тайёрлади. Уни авайлаб ётқизиб қўйишди. Бир аёл гиёҳли дамлама олиб кирди. Уни беморга ичира бошлашди. Дамлама жуда ҳам хушгаъм эди ва беморга яхши кайфият бағишлади. Иброҳимни унинг қанақа гиёҳдан экани қизиқтирди. Унга бир боғлам қуритилган гиёҳни кўрсатишди. Бу кўкнори эди...

— Сизлар ҳам чўмилиб келинглар, тириласизлар, - деди Иброҳим аранг. Уни уйку элита бошлаганди.

Гулбиби Сарвиғулни туртди. Сарвиғул тушунди.

— Нормурод ака, кетдик. Хали иш кўп, биз ҳам чўмилиб келамиз.

Шундай қилишди. Қизлар ховузнинг бир четига ўтишди. Нормурод ховузга шўнғиди ва ўзини жуда ҳам тетик хис қила бошлади.

“Қизиқ, бунақа сув нега бизда йўқ? Таркиби қанақа экан-а? Худди глициринга ўхшаб мулойим экан. Кумуши ҳам борга ўхшайди. Совун ҳам керакмас. Одам чўкмайдиям. Тиниқлигини”. У сув остига тушиб кўзларини очди ва анча нарида қип-яланғоч худди сувпарилардай чўмилаётган Гулбибининг оппоқ қомагини жуда ҳам яқинликдан кўриб юраги гулпилаб кетди. Лекин қизлар аслида жуда узоқда сузишарди... Хуллас ана шунақа жаннатмакон жойларга бориб қолган ёшлар жуда ҳам завқланишди. Йўл азобида тортган бутун чарчоқлари бир зумда унут бўлди. Лат еган жойлари ҳам ўзига келиб қолгандай бўлди. Сувдан ўзгача сурур ва латофат билан чиқиб келишди.

Кулбага келилса ўртага зиёфат тайёрлаб қўйилган, бир талай гўшг, бўза, қағиқлар муҳайё этилганди. Табошар очиқ чехра билан

уларни кутиб олиб дастурхонга таклиф қилди. Гўшгдан бир бўлагини Иброҳимга узатди. Овқатни зўр ишгаҳа билан паққос туширишди. Бу пайтда сардорнинг уйи олдида юзлаб тоғликлар тўпланаётган эдилар.

ТОҒЛИКЛАР ҚАРОРИ

Кўп ўтмай “қошонаси” дан мўйнали қалпоғида бургут патлари хилпираб турган олган қабила бошлиғи Ақой Чоршанбе чиқиб келди ва олдиндан тайёрлаб қўйилган курсига жойлашди. У тўпланганларни содир бўлган фожеали воқеадан огоҳ қилди. У олдида Сарвиғулни чақириб бошини силади. Унинг етим қолганини маълум қилди. Тўпланганлар сардорнинг нутқини ачиниш ва алам билан тинглашди. Қонхўр каллакесарларга қарши нафратлари жунбушга келди. Табошар ҳам сўз олиб кўрганларини гапирар экан жиноятчилар Дашти Калайхум йўлида пийёда кетишаётганини ва уларнинг йўлини тўсиб қасос олиш мумкинлигини маълум қилди. Тўпланганлар “Уларни ўлдирамиз!” дея қичқиришди.

Шундан сўнг ўртага Муҳаммад овчи чиқди. У Нормурод ва Гулбибини ёнига чорлади. Мажруҳ бўлиб қолган Иброҳимни ҳам олиб келишди. Овчи бадахшонликлар тилида билганича гапирди:

— Биродари азизлар! Мен Зардолу қишлоғидан Муҳаммад овчи бўламан. Лекин менинг ҳам оиламни мужоҳидлар ҳалок қилишди. Мана бу қизим Гулбиби — қирғиз, мана бу йигитлар Нормурод, Иброҳим ўзбек йигитлари. Уларнинг ҳам тақдири бизникидан қолишмайди. Ҳаммамиз мана шу касофат мужоҳидлардан талофат кўрганмиз. Бизни мана шу тақдир, ягона душманни йўқ қилиш мақсади бирлаштириб турибди. Мужоҳидлар демак бутун Осиё халқи учун ҳам душмандир. Улар Покистонда, Афғонистонда одам ўлдириш учун махсус тайёргарлик кўришган. Бизнинг тинч ва осойишта яшашимизни қўролмайдиганлар уларни энг замонавий қурол-яроғ билан таъминлашган. Уларнинг мақсади бутун Осиё халқини ўзига бўйсундириш. Бунинг учун сизнинг худудингиздан фойдаланиб Афғонистон томондан қурол-яроғ, наркотик афюнларини олиб ўтиб Тожикистон, Қирғизистон орқали Ўзбекистонга йўллар очиб, ҳарбий базалар қуришмоқда. Бу йўлда ҳеч кимни, қайси миллият бўлишидан қатъий назар аяб ўтиришмайди. Йўлда дуч келган ҳар қандай овул, қишлоқларни, карвонсаройларни бутунлай йўқ қилишмоқда. Демак бу душманнинг йўлини тўсишимиз, инини қуритишимиз керак. Агар уларнинг замонавий қуроллари кириб келса бемалол тоғ-тошларга отаверишади. Мана қаранглар, бу йигит ана шундай қуролдан отилган ўқдан портлаган қоя тагида қолди. Сарвиғул

қизим, ўзинг бўлган ишни гапириб бер.

Сарвиғул чиқиб мужоҳидлар қандай бостириб келганлари, отаси ва бошқа одамларни қандай ўлдиришгани, ўзининг қочиб қолгани, ниҳоят уни дарёдан шу йигит қутқариб олгани ва иккинчи марта қоя тагида турганида мужоҳидлар уни сезиб қолиб каттақон қурол билан отишгани, бу сафар ҳам анави йигит уни қутқариб, ўзи тош остида қолганини ҳаяжон билан гапириб берди.

Тоғлиқлар Иброҳимни олқишлашди. Унинг ётган замбилини ўз миллий қаҳрамонларидек баланд кўтаришди. Сардор “Бас” деган ишора қилгачгина жимиб қолишди.

— Демак биз биринчи навбатда мана шу ўзбек йигитига раҳмат айтамиз!

Яна олқишлар янгради.

— Иккинчидан биз буни нишонлаймиз. Қачон? Қачонки ҳозир Табошар айтаётган йўлда кетаётган каллақесарларни бир ёқлик қилсак, нима дедингизлар!

Ҳамма сардорнинг гапини маъқуллади.

— Ундай бўлса сизларга оқ йўл! Эҳтиёт бўлиб талофатсиз қайтинглар. Душмanning қўлида манавинақа қуроллари бор экан, — деди у снайпер милтиқни кўрсатиб. — Шунинг учун эҳтиёт бўлинглар. Маҳоратингизни, жасоратингизни кўрсатадиган, миллатимиз шаънини ҳимоя қиладиган пайт келди! Ҳаммага тушунарлими?

— Тушунарли!!! — дея ҳайқаришди тоғлиқлар.

Уларнинг жанговор овозидан тоғлар титраб кетгандек туюлди.

— Бўлмаса иккита бўлинасизлар. Биринчи гуруҳга Табошар бошлиқ. Улар Пётр тоғларидан боришади. Иккинчи гуруҳга Додоёр бошлиқ. Улар Дарвоз тоғларидан боришади. Ҳар икки гуруҳ Дапғи Калайхум йўлидага Оби хиноч кўпригига бориб душманни пойлаб ўртага оласизларда тор-мор қилиб қайтасизлар. Ҳамма қуроллансин, керакли озуқалар олволинсин! Сизларга худо ёр бўлсин!...

Шундай қилиб, камон-ёй, қилич, пилта милтиқ, пичоқ, панпаҳа ва болтага ўхшаш кесгир асбоблардан иборат қурол-анжомларни олволган ёввойи армия калашников автомати, “стингер” қўл ракетаси ва гранаталарга эга бўлган мужоҳидларга қарши жангга отланди. Нормурод учун бу ҳолат кулгули туюлди. Лекин уларнинг ҳаракати жиддий эканини кўриб ўзича ўйлаб қолди: “Эҳтимол овозини варанглатмай, душманни хуркитмай, писиб бориб, овозсиз тинчитиб келиш бу қабиладнинг ҳарбий тактикасидир...”

Гулбиби билан Нормурод Табошар гуруҳида, Муҳаммад овчи эса Додоёр билан кетишди. Уларга бинокли милтиқни беришди.

Нормурод ҳар эҳтимолга қарши 4 доня гранатини ҳам олволди. Уларда яна дурбин бор эди. Сарвигул ҳам қўшилиб келаётган эди, лекин уни уришиб беришди. У Иброҳимга қараб қоладиган ва отасининг дафн маросимини ўтказиб келадиган бўлди.

Жангчилар деярли бир хил қора теридан камзул кийиб олишган, бошларида ҳам худди шу тусдаги қалпоқ. Улар орасида аёллар ва ҳатто болалар ёшидаги қизлар ҳам бор эди. Уларда эркак аёл тенг ҳуқуқли экан. Аёл жангчилар қора камзул остидан кийиб олган енгги узун кўйлақ-лозимлар, бўйинларидаги маржонлари ва орқага ташлаб олган узун кокиллари билан ажралиб туришар, улар ҳам эркак жангчи каби қоялардан қояларга чиқишга жуда моҳир ва абжир эдилар. Маҳаллий лашкарлар баланд тоғлардан катта тезлик ва чаққонлик билан тушиб келини ботилашди. Нормуродлар ҳам тушишда қийналишмади. Ҳар эҳтимолга қарши Гулбиби билан бир-бирларига арқон ушлаб олишди. Бу эса жуда асқотди. Хадемай Гармчапма қишлоғи юқорида, булутлар тепасида қолиб кетди.

Энди эса пастқам бўлмаган илонизисимон девор каби тортилган ва айтарли бир хил баландликда бўлган поёнсиз тоғ бошланди. Улар тоғнинг энг баланд тизмаси бўйлаб кетишарди. Бу ердан юриш ҳар ҳолда осон кечар экан. Тўсиқлар унчалик кўп эмас, энг муҳими, тоғнинг иккала томони ҳам кафтдек кўриниб турарди. Ўзингни гўё бургутга ўхшаб парвоз қилаётгандек эркин хис қиласан. Пастликлар, дараларда қўтос ва бошқа ҳайвонлар худди ҷумолидай ўрмалашади, кўклам табиати ажиб тароват касб этади. Чўққиларда тўсатдан бутун борлиқни назорат қилиб турган бургут қушларга дуч келиб қоласан, улар эса “Нима гап, тинчликми?” дегандай жойларидан безовталаниб пастлик сари қанотларини деярли қоқмай парвоз қилишади ва “тухумларимизни эзиб олишмасинда” дегандек хавотирлик билан зимдан кузатишади.

Ниҳоят Дашти Калайхум йўли деб ном олган сўқмоқ рўпарасига тахминий ҳисоб билан етиб келинди. Мужоҳидлар келиши мумкин бўлган теварак-атроф дурбин ёрдамида зимдан кузатила бошланди. Ҳар бир ҳаракат, бута ва қоялар синчиклаб ўрганилди. Тоғ ёнбағирлаб пиёда ёки бирор жониворни миниб юриш мумкин бўлган бир жилга бўйлаб келинадиган сўқмоқ бўлиб, жилга улкан қояли тоғ тагида кўздан йўқолар, шу ерга келганида сўқмоқ ҳам ёйилиб кетгандек туюларди.

Нормурод Табошардан қизиқиб тожикчалаб сўради:

— Ин роҳ бад гужо мерад?

— Даруни кўҳба, - деди посбонбоши қисқа қилиб.

—Демак бу ерда ҳам гор йўли бор экан-да! Қизик, у кейин қаёқдан чиқаркин? — деди Нормурод Гулбибининг кулоғига.

Улар тоғнинг орқа томонини кузатишди. Ўз заминиди ажиб сирларни яширган тоғ ёнбағри ажиб фусункорлик билан ястаниб ётарди.

Ҳадемай қоронғулик ҳам тушди. Лашкарлар шу ерда тунайдиган ва навбатчилик қиладиган бўлишди. Икки чаққон йигит йўлни кўриб келиш учун разведкага юборилди. Икки кишини эса гор йўлнинг чиқиш жойига юборилди. Бир гап бўлса уккиникига ўхшаш овоз беришар экан. Додоёрлар гуруҳи эса мана шу йўлнинг давомида Дарвоз тоғлари этагидан оқадиган Оби хиноч дарёсига ўрнатилган осма кўприкнинг у томонидан душманни сиқувга олиб йўқ қиладиган бўлди. Шундай қилинганида оддий қуроллар билан қуролланган халқ лашкарлари талофат кўрмайди ва душманни осонгина қўлга олади ёки камон ўқи ёрдамида ўртага олиб қириб ташлайди, бирортаси ҳам қочиб қутулолмайди. Демак уларни шу ерда кутиб олиниб гор йўл орқали ўтказиб юборилади.

Тонгда хабар келди. Бир гуруҳ қуролланган қорасоқол, афғонча кийинган одамлар қарвони яқинлашиб келишяётганмиш.

Бир соатлар чамаси ўтгач, мужоҳидларнинг қораси кўринди. Лекин улар орасида оддий кийимдаги одамлар ҳам бўлиб, улар алақандай юкларни кўтариб олишганди. Демак аниқ, асирлар ҳам бор. Керак бўлса улардан “жонли девор” сифатида ҳам фойдаланишди.

Қуролланган мужоҳидлардан тўрт киши олдинроқда теварак-атрофга милтиқ ўқталган холда олазарак кузатиб келишмоқда эди. Улкан қоя тагига келишгач, улар тўхтаб қолишди. Гуё уларни биров кузатаётгандай хушёрликни янада оширишди. Шундай қилиб юзлаб қуролли, қуролсиз одамлар гор йўл ичига кириб ғойиб бўлишди. Гулбиб санаб чиқибди. Уларда фақат 22 тасида автомат, 2 тасида “Стингер” бор экан. Бу маълумот Нормурод орқали Табошарга етказилди. Демак душман кучли. Биринчи навбатда уларнинг қуроллиларини йўқотмоқ даркор. Асирларни эса, бир илож қилиб озод қилмоқ керак. Улар 15 нафар экан. Табошар лашкарлари тошлардан-тошларга сакраб, чаққонлик билан уч километрлар наридаги горнинг чиқиш жойига шўшилишди. Икки кишини дарёдаги кўприкка — Додоёр лашкарларига хабар қилмоқ учун жўнатилди. Улар шамолдай учиб кетишди. Энди мужоҳидларнинг ҳар бир ҳаракати назоратга олиниб, уларни тоғ тепасидан кузатиб борилди.

Мана ниҳоят улкан шаршара бўлиб бошланадиган Оби хиноч дарёсига яқин келиб қолинди. Дарёнинг икки томони қоя бўлган,

гўё жуда ҳам чуқур жарликдан оқиб ўтар ва унинг устига 20 метрлар чамасидаги осма кўприк барпо қилинган эди. Осма кўприкдан қулаган одам ҳеч қачон омон қолмасди, албатта.

Мужоҳидлар аввалига кўприкдан ўзлари ўтишга қўрқинди. Шунинг учун тўрт асирни олдинга тушириб орқаларидан тўрт кўрикчи автоматчи ўта бошлади. Кўприкнинг ярмидан ўтилганида эса Табошар “Отилсин!” дея буйруқ берди. Мерган лашкарлар тўрттага мужоҳиднинг орқасидан камон ўқ санчишди. Ҳеч қандай овоз чиқмади. Ёй қаердан чиққанини сезмай ҳам қолишди. Кўзлари ола-кула бўлган яраланган мужоҳидлар қоялар тепасида тизилишиб турган қора пўстак кийган қасоскорларга кўзлари тушдию, ўзлари жарлик тубига равона бўлишди. Тўрт асир эсон-омон ўтиб олди.

Мужоҳидлар эсанкираб қолишди ва тўлиқ жанговор ҳолатига келишди. Лекин кимни отиш керак, бошлари қотланди.

Кўприкдан ўтишга навбатдаги гуруҳ уриниб кўрмоқчи бўлди. Улар гўё асирларни ортга яшириниб, энди орқа томон билан кўприкдан ўта бошладилар. Табошар нариги қирғоқда турган Додоёрга қарата “Сенинг навбатинг” дегандек ишора қилди. Мужоҳидлар кўрка-писа тоғлар устидан рақибларини қидириб, автоматни пала-партиш отиб орқа томонлари билан нариги қирғоққа яқинлаша бордилар. Улардан бири асирлардан бирини жарликка итариб юборди-да, ўзи жон ҳолатида олдинга қараб чопди. Лекин бўйни, калласи ва қорнидан учта камон ўқини еб, орқа томонга бир ўтирилди-да жарликка қулади. Энди мужоҳидлар бу қирғоққа қарата ўт очишди. Муҳаммад овчи қараб туролмади. Энди “снайпер”ини ишга солди. Уларнинг пешонасидан ота бошлади. Қолган мужоҳидлар ўзларини қуршовда эканини фахмлашди. Улардан бири бериги рўпарадаги қирғоққа қарата “Стингер”ни тўғрилади. Эҳтимол йўлни очиб ёриб ўтиб кетмоқчи бўлгандир. Нормурод бунга тушуниб қолди ва гранаталаридан бирини олиб унинг олдига итқилди. Бир неча мужоҳидлар ер тишлаб қолишди. Энди улар тушунди. Рақиблар анойи эмас, уларда ўқ-камондан ташқари замонавий қурол ҳам бор экан. Энди ягона йўл-ортга қараб қочиш қолганди ва улар пала-партиш қоча бошлашди. Бироқ бунинг ҳам чораси кўриб қўйилган, қоялар орасида камончилар шай турар ва мужоҳидларнинг нақ пешонасидан уриб қулата бошлашди. Кўприкдан Додоёр лашкарлари ўтиб ёрдамга етиб келишди. Гулбиби билан Нормуродлар ҳам автомат билан саросимада қолган қуроли мужоҳидларни бирма-бир ота бошлашди. Овчи ҳам душманнинг қай бири қўлига қурол олса ўшани аямай тинчитарди.

Шундай қилиб душманлардан қасос олинди. Асирлар омон

қолдирилди. Улардан бири жирғатоллик Омонёр исмли тожик йигит экан. Ундан мужоҳидларнинг бошлиғини кўрсатиш сўралди. У топиб берди. Ўлган кўрбошчининг номи Хўжа Аҳмадилло (Аҳмад Хўжақулов) экан. Нормурод уни таниб қолди. Унинг ёнидан бир талай хужжатлар, йўл харитаси, Марказий Осиёдаги уларнинг ҳарбий базалари, лагерлар, янги қурилиш лойиҳаларининг харитаси чиқиб қолди. Бу айни муддао эди. Энди шу харита ёрдамида илоннинг бошпини ҳам, инини ҳам янчиб йўқ қилиш мумкин эди. Бундан ташқари мужоҳидларда сунъий йўлдош билан боғланишга хизмат қиладиган кичик парабалик антеннали бошқа алоқа воситалари ҳам бор экан.

— Иброҳим дўшисини осмонга отадиган бўлди-да, - деди Нормурод хурсанд бўлиб. — Радиотелефонни унга совға қиламиз!

* * *

Марказ. Бошлиқ хонасига хизматчилардан бири кириб охириги маълумот ҳақида баёнот бермоқда.

— Ўртоқ бошлиқ, бизнинг ҳамкорларимиз бўлган Россия чегара қўшинлари Хоруғдан хабар қилишди.

— Хўш-хўш?

— Қалайхум дашти яқинида Тожикёстоннинг тоғли Бадахшон томонидан келаётган юзлаб мужоҳидлар маҳаллий лашкарлар томонидан йўқ қилинган.

Бошлиқ ўрнидан туриб кетди ва харитадан Қалайхумни излади.

— Демак улар шу йўлдан ўтиб келишар экан-да!... Ким экан ўша маҳаллий лашкарлар?

— Билмадим. Бу ҳақида маълумот йўқ.

— Бизникилар қаерда экан? Ўлибдими, қолибдими нима гап?

— ... Бориб жасадларни кўриб келишга тўғри келади, - деди ходим хомуш.

— Ҳа. Лекин вертолёт ёнишиси етмайди. Чегарачилардан ёрдам сўрасакмикан? Демак ўлганлар орасида Ўзбекистон фуқаролари ҳам бор. Сиз Бахтиёр Тўраевни топинг. У билан Хўжанд орқали Хоруғга учинглар. Мен застава бошлиғига қўнғироқ қилишга уриниб кўраман.

— Хўп бўлади, ўртоқ бошлиқ.

Шу маҳал ички телефон жиринглади.

— Ҳа. Нима гап?

— “ИК” дан хабар келди.

— Нима? У қаерда экан, Қалайхумдами?!

— Йўқ, халиям жойида турибди.

— Тезда олиб кириг... Сиз шошманг, - деди у чиқиб кетаётган

ходимга. — Тавба, тоғнинг тепасидан, музламадан туриб қандай хабар қилиш мумкин-а?

Хонага компьютерчи хизматчи кириб келди.

— Киришга рухсат этинг, ўртоқ бошлиқ.

— Рухсат. Нима экан?

Ходим бир қоғозни узатди.

— Иброҳим ака телефонограмма орқали юборибди.

Хабар матни куйидагича эди:

“Бадахшонлик халқ лаешкарлари ёрдамида Калайхум дашти йўлида мужоҳидлар тор-мор этилди. Жангда бизникилар ҳам ишгирик этиб, мужоҳидларнинг янги хариталарини қўлга киритди. Хўжа Аҳмадилло халок бўлди. Биздан талофат йўқ. Хозирча хайр. “ИК”.

— Э қойил-е! Япавор азаматлар! — дея хайқириб юборди бошлиқ ва беихтиёр ходимни қучоқлаб қўтариб олди. — Сенгайм қойил! Мана шундай хушxabарни дунёнинг энг баланд жойидан қабул қилибсан-а, баракалла!

— Ўртоқ бошлиқ, биз нима қилайлик?

— Отбой! Яшанлар, азаматлар! Бу ишни албатта нишонлаймиз!

Ходимлар чиқиб кетишди. Бошлиқ хурсанд бўлиб яна харита олдига келди.

— Демак тоғликлар қасос олишибди-да. Бу эса бизга қўл келган кўринади. Қизиқ, барибир тушунмадим. Шу ишларни қилиш учун тоғ чўққисига чиқиб шартмикан! Эх Иброҳим, сенда бир гап бор... Ҳа, йигитларни, иннайкейин ануви қирғиз қизиниям муносиб тақдирлашимиз керак. Бу иш осонликча бўлмагандир!...

ҒАЛАБА НАШИДАСИ

Душман устидан қўрилган талофатсиз ғалаба Гармчашмада катта байрамга айланди. Ёшу қари, қиз-жувонлар, болалар энг янги миллий либосларини кийдилар. Гулбиби, Нормурод, Муҳаммад овчи ва хатто Иброҳимга ҳам миллий либослар кийгизилди. Ҳаммалари тилла ранги юритилган ўқ-ёй, ханжар, Гулбибига турли лаъл ва ёқут тошли тақинчоқлар совға қилишди. Гулбиби худди маликалардай очилиб кетди. Улкан мис қозонларда таомлар қайнай бошлади, дастурхонларга маю бўзалар тортилди.

Бадахшонликлар улкан давра қуриб олов ёқишди. Ўзита хос миллий мусиқа, қўшиқлар авжига чиқди. Раққос ва раққосалар хиром айлаша бошлади. Ҳаммасининг чеҳрасида шоду хуррамлик акс этарди.

Қабила бошлиғи Ақон Чоршанбе меҳмонларни ўз хузурида тайёрлаган дастурхонга таклиф қилди. У жуда ҳам хурсанд эди. Уларни

бир-бир кучоқ очиб қаршилади. Замбилда олиб кирилган Иброҳимнинг қўлини маҳкам сиқди. Ўзининг икки гўзал аёллари ҳам бор экан. Мезбон улар билан ҳам танишгирди. Табопар ва Додоёр ҳам ўз аёллари билан кириб келишди. Уларнинг ҳаммалари байрамона кийиниб олишганди.

— Сарвигул кўринмайди, — деб сўраб қолди бир пайт Муҳаммад овчи.

— Сарвигулнинг бўйнида тақинчоғи қўшигидан ўрнидан туролмай қолибди, — деди Ақон Чоршанбе кулиб.

Ҳамма кулиб юборди. Шу пайт остонада жилмайиб Сарвигул пайдо бўлди. У шундай гўзал эдики, унинг олдида пари-пайкарлар ҳам бош эгарди. Иброҳимнинг кўзларидан олов чиққандек бўлди ва ўрнидан бир ирғиб туриб унинг кўзларидан тутмоқчи бўлди. Яхшиямки михлоғлиқ эди...

— Мана менинг қизим ҳам келди, — деди қабилабоши.

— Бекорни айтибсиз, бу менинг қизим, — деди Муҳаммад чўрт кесиб, — Ана ишонамасангиз ўзидан сўранг. Қизим, сен кимнинг қизисан?

Қиз ҳар иккала “ота бўлмиш”ларга қуллуқ қилиб бош эгди ва чопанча Муҳаммад овчининг ёнига бориб елжасига осилди. Қабилла бошлиғи хайрон бўлди ва қўлидаги суякни норози бўлгандек жойига қўйиб деди:

— Хой қиз, дашти биёбонда яшайдиган бир тожикни бошингга урасанми?

— Бу киши менинг тутинган отам бўладилар.

— Ҳа, — деди овчи кўзларига ёш олиб, — Менинг ҳам шундай гўзал қизим бор эди... Лекин Ақон сардор, сизда бир илтимосим бор.

— Қандай илтимос экан?

— Шу қизимизни мана бу йигитга унаштираш, — деди у Иброҳимни кўрсатиб, — Куёвим шундай мард, қаҳрамон бўлишини хоҳлардим.

Ўртага чуқур жимлик чўкди. Жимликни қабилла бошлиғи бузди:

— Сарвигул нима дейди?

Сарвигул бироз тек ўтириб сўнгра “Ҳа” ишорасини қилди. Иброҳим шу пайт михланмаганида эди, эҳтимол “андижон полкаси”га ўйинга тушиб кетган бўлармиди! Унинг юраги ҳаққириб, чаккаларидан тер дувиллаб оқа бошлади. Учаётган лабларидан қаттиқ ҳаяжонланаётгани шундоққина кўриниб турарди.

— Шу ерда қолса, ичкўёв бўлса майли, — деди сардор салмоқчи.

Нормуроднинг юраги “цуув” этиб кетди. “Бу энди қанақаси

бўлди? Иброҳим нима деркин?" дегандек Гулбибига қараб қўйди.

— Хўп, — деб юборди Иброҳим беихтиёр ўзбекчалаб.

Муҳаммад овчи уни таржима қилиб рози эканини айтди. Барча икки ёшни олқишлади. Қадаҳлар кўтарилди.

— Уларга янги ҳужра тайёрланглар. Сепию зеб-зийнати, кийим-кечаклари, овқат-озиги жойида бўлсин. Эртага унаштириш маросимини қиламиз, шодиёна давом этади! — деди сардор тантанавор.
— Худо хоҳласа куёв тузалиб кетса, тўйни ҳам ўтказамиз.

Тўпланганлар хурсанд бўлиб сардорнинг қарорини олқишладилар.

Муҳаммад овчи сўз олди:

— Биродари азизлар! Мана шу заминда, Марказий Осиёда яшаётган турли халқлар, миллатлар учун азиз бўлган ундан бир умр баҳраманд бўлаётган дарёи азим бўлмиш Амударё шу ердан боғланади. Эҳтимолки шифобахш Гармчашма шу азим дарёга ўзининг оби зам-замини қўшиб бераётир. Бу оби зам-замга бу ерда яшаб ўтган авлод-аждодларимизнинг руҳлари синггандир. Мана шу руҳ бизларга мададкор бўлади. Келинлар, шу қадаҳнинг қадимий дўст-биродар халқтаримизнинг тинчлик ва осойишталиги учун олайлик! Мана шу Гармчашма биродарлигимизнинг тимсоли бўлиб қолсин!

Олқишлар янгради. Ўзига хос миддий чолғу асбоблари билан помирча шўх мусиқалар авж олди. Бургутлар мисоли қанот ёзиб ва уни қоқиб хиром этиладиган помирча рақс барчанинг кўнгилларини осмон сари кўтарди.

* * *

— Иброҳим, сен нима учун бу ерда қоламан, дединг? Бир қизни дебми?

— Йўқ, мен бу ерда Ватан учун керакман. Уларнинг тилини, урф-одатини ўрганмоқчиман. Бу ер Афғонистонга ҳам, Покистонга ҳам бир қадам. Бу ерда даволадиман. Қайтиб борганим билан менга иш беришмайди. Ногиронлик аравачасига ўтиришиб қўйиб, нафақага чиқариб юборишади. Бу мен учун даҳшат. Иннакейин, мен бу ерда ўз бахтимни топдим. Бунинг нима си ёмон?...

— Тўғри, — деди Нормурод хижолат бўлиб. — Лекин бошлиқлардан бир оғиз сўрашинг керакмиди...

— Сўрайман, албатга. Яна бир гап. Бу ерда шу кунларда афғонистонликлар келишармиш. Улар одаamlарга кўкнори эктиришиб, сўнгра ҳосилини йиғиб олиб кетишармиш. Унинг ширасини ҳам олишармиш.

- Буни қаердан билдинг?
- Мени даволаётган табиб хотин айтди. Шунинг учун ҳам мен қолишим керак. Мени тушунгандирсан.
- Ҳа, тушундим.
- Сен ҳам ахир Гулбибига уйланарсан?
- Ҳа, албатта, - деди Нормурод ўйчан.
- Лекин билиб қўй, уларда аввал қизни олиб қочилади. Ундан кейин совчи юборилади.
- Ростданми?
- Ҳа, билмасмидинг?
- Хозир бирга юрибмиз-ку!
- Бу олиб қочилган ҳисоб эмас. Сизлар давлат хизматидасизлар холос.
- Оббо, унда нима қилсам экан-а?
- Қайтиб боргач, Гулбибини уйига қўясан. Сўнг уйингта бориб совчиларни юборасанда, ўзинг от билан Гулбибиникига келиб уни олиб қочасан.
- Қаёққа?
- Хм-м, масалан Муҳаммад аканикига.
- Зардо туғами?
- Ҳа.
- Иннайкейинчи?
- Уникида бир-икки кун қолиб, у кишини ҳам олиб тўғри Гулбибиникига бораверасизлар. Овчи сента куёвжўралик қилади. Соғ бўлганимда-ку...
- Шу пайт Муҳаммад овчи уларнинг олдида келди.
- Лекин тўй сенсиз ўтармиди.
- Бахтли бўлинглар, дўстим!
- Ҳа, икковинг нималар тўғрисида гаплашяпсизлар?
- Ўзимиз тўғримизда, - деди Иброҳим.
- Овчи хо-холаб кулди.
- Муҳаммад ака, куёвжўралик қиласизми? — деб сўради Нормурод дабдурустан.
- Овчи хайрон бўлди:
- Қалланг жойидами? Ахир Иброҳим куёвим бўлади-ку!
- Йўқ, унга эмас, менга.
- Овчи қорнини ушлаб яна хо-холаб кулди. Унинг кулгуси жуда ҳам самимий эди.
- Хой, кимдан чиқди бунақа фикр?
- Ануви куёвингиздан. Гулбибини олиб қочиб сизникига олиб

келармишман. Кейин сиз билан бирга кетарканмиз.

—Қаёққа?

—Тўйга-да! Бизникига...

Овчи энди тушунди ва Нормуродни маҳкам бағрига босди. Шундай шуқуҳли кунларни кўриш насиб қилганидан Яратганга минг шукроналар айтди.

* * *

Иброҳим ва Сарвигулларни унаштириш маросими барча расм-русмларга амал қилинган ҳолда шодиёналик билан ўтди. Тахтакач олиб ташланиб, Сарвигул бўлғуси қуёв болани булоқ сувида авайлаб чўмилтирди. Иброҳим қўли билан бемалол суза олди. Оёқ учлари ҳам сезилар-сезилмас қимирлади. Демак, умид бор экан.

Шифобахш булоқ суви мўъжизаларга қодир эмиш. Чунки қиплюқда бир овчининг қўли узилиб кетганида дарҳол унинг суягини тилла сим билан улаб этини тикиб қўйишибди ва булоқ сувида чўмилтираверишибди. Натижада эт битиб ярим йилдан сўнг қўли ишлай бошлабди. Хозир эса умуман кўрмагандек бўлиб кетганмиш. Ундан зўр мерган овчи йўқ эмиш. Эҳтимол бу Иброҳимнинг қўнлини кўтариш учун тўқилган афсонадир. Лекин ҳамма умид қиларди...

Иброҳим хат билан ўзининг оғир ярадорлигини, яъни белидан лат еганини, уйланаётганини ва шу туфайли Гармчашмада қолиб хизматни давом эттиришини сўраб мактуб ёзиб берди.

У радиотелефон орқали Марказ билан боғланиб “метеозкспедиция” гуруҳи учун вертолёт юборишларини сўради. Вертолёт тошқўрғон карвонсаройига келадиган бўлди.

* * *

Шундай қилиб Иброҳим Гармчашмада қолди. унга наркокуръерлар ҳақида маълумот тўплаш топширилди.

Вертолёт уларни тошқўрғон карвонсаройи олдида олиб кетди.

—Эссизгина яхши йигит эди, - деди Муҳаммад овчи пастга қараб, ҳаёл суриб.

—Кимни айтяқсиз? — деб сўради борт командири.

—Ҳақиримни.

—Э, хали у ўғил боламиди?

—Ҳа, хали уйланмаган эди.

Салонда кулпу кўтарилди. Барча йўловчилар қотиб-қотиб қулишди.

—Парво қилманг, бирортасини ўзи топиб олади.

—Эссизгина тўй қилиб сизларни чақирмоқчийдимда.

—Тўйни қилаверинг. Фақат қудаларингизни айтмасангиз ҳам

майлига.

Яна кулгу кўтарилди. Аъло кайфият билан бир зумда Зардолу қишлоғига етиб келиб қолишди. Бегубор ва дилкаш Муҳаммад овчи шу ерда тушиб қолди.

—Хўп сизларни кутаман, - деди у Нормуродга қичқириб, - Тағин Гулбибига айтиб қўйма, яшириниб олади-я!

—Хой, нима ҳақида гаплашаяпсизлар? — деди Гулбиби қизиқиб.

—Ўзимиз тўғримизда, - деди Нормурод.

Овчининг ўғли ўртоғи Мамарозиқ билан югуриб етиб келишди ва ҳаво машинаси ортидан улар ҳам қўл силтаб қолишди.

Шундай қилиб замирига турли мўъжизаю сир-асрорларни яширган, бургутларга ошиён бўлган, пурвиқор чўққилари булутларни ёриб чиққан, зира хидлари уфуриб турган улугвор, поёнсиз тоғлар ортда қолиб кетди...

Олдинда муқаддас ватан тупроғи ястаниб ётар ва гўё кучоқ очиб ўзига чорламоқда эди...

II ҚИСМ ТУГАДИ.

*Тошкент — Фарғона
2003-2007 йиллар*

МУНДАРИЖА

I ҚИСМ ЗИРА ҲИДИ

СЎЗ БОШИ.....	4
МУҚАДДИМА.....	5
СИРЛИ МҲИСАФИД.....	6
САФАР ОЛДИДАН.....	8
ХОРИЖГА ЙЎЛ.....	13
ЛАГЕРЬ.....	16
СИРЛИ МАКТУБЛАР.....	19
ШУБҲАЛИ МҲИСАФИД.....	23
ЎГИЛ ИЗИДАН.....	26
ТАШВИШЛИ КУНЛАР.....	32
ОНА ИЗТИРОБЛАРИ.....	35
ОТА ВА БОЛА.....	36
ТУТҚУНЛИҚДА.....	38
ҲИМОЯЧИ.....	42
ХҲЖАЙИН ҚАБУЛИДА.....	45
«МЕҲМОН, АТОЙИ ХУДО».....	53
ПИЧОҚСИЗ ҚИН.....	56
ЯНА ТУТҚУНЛИҚДА.....	65
«ШАКАРМИ Ё АСАЛ ?».....	71
«ҚОРА ДЕНГИЗ» ДАН ХАТ.....	77
САРОСИМА.....	83
ГАРОВДАГИ КИШИ.....	87
ВАТАН САРИ ЙЎЛ.....	93
АЖАЛ УЯСИ.....	101
ПИСТИРМАДА.....	111
АНА ҲАЁТ, АНА ВАТАН!.....	123
ТЎРДАГИ БАЛИҚЛАР.....	126
ҲЕЧ КИМ КУТМАГАН КУН.....	132

II ҚИСМ МУЖОҲИДЛАР ИЗИДАН

ЖАНГОВАР ОТА.....	140
ЯШИРИН ЙЎЛ.....	144
ЎЛИКЛАР ЖАРИДА.....	151
ҒАЛАБА.....	158
КҲЧКИ.....	161
МУҲАММАД ОВЧИ.....	170
БАДАҲШОН САРИ.....	178
МУЖОҲИДЛАР ИЗИДАН.....	183
ИБРОҲИМИНГ ҚАРОҒИ.....	194
САЛОМ, БАДАҲШОН.....	202
ЯНГИ ШЕРИКЛАР.....	209
МАРКАЗДА НИМА ГАП ЭДИ?.....	214
БУЛУТЛАРНИ ҚОЛДИРИБ ЙЎЛДА.....	217
ТОҒЛИКЛАР ҚАРОҒИ.....	222
ҒАЛАБА НАШИДАСИ.....	228

НАБИЖОН ҲОШИМОВ

МУЖОҲИДЛАР ИЗИДАН

Детектив саргузашт қисса
(Адабий бадиий нашр)

Муҳаррир:	И.Кўзиев
Мусахҳиҳ:	Т.Акбарова
Тех.муҳаррир:	Ш.Ҳошимов
Дизайнер:	А.Курампин
Оператор:	А.Адилов
Рассом:	О.Восихонов

Теришга берилди: 15.09.2007 йил.
Босишга руҳсат этилди 27.09.2007 йил. Шартли б.т.: 14,75
Нашриёт б.т.:15,0 Қоғоз бичими: 60x84 1/16 Times Uz
гарнитураси. Кегель 11.Адади 2000. Буюртма
№127. Баҳоси келишилган нархда.

Ўзбекистон кўзи оғизлар жамияти тасарруфидаги
«Дизайн-принт» МЧЖ УИЧК босмахонасида
офсет усулида чоп этилди.
100100. Тошкент шаҳри, Бобур кўчаси 22-уй

АЗИЗ КИТОБХОНЛАР!

Муаллиф Набижон Ҳошимовнинг қуйидаги қизиқарли, саргузаштларга бой асарларини китоб савдоси шохобчаларидан сотиб олиб мутотла қилишингизни ва улар ҳақидаги ўз фикр-мулоҳазаларингизни йўллангизини илтимос қиламиз:

1. «Арсит дунё» I-II қисмлар. Тарихий-саргузашт қисса.
2. «Топилган гулдада». Воқеа-детектив қисса.
3. «Азали муҳаббат». Лирик қисса.
4. «Бавоий келин». Детектив саргузашт роман.

Шунингдек ижодий гуруҳимиз томонидан нашр қилиниб, савдога чиқарилган қуйидаги тематик мавзулардаги оммабон рисоалардан амалда фойдаланиб яхши самаралар олингизини тавсия қиламиз:

I. Деҳқон ва фермерлар учун қўламакчалар:

1. «Узумчилик сирлари»
2. «Қадимда қандай боғлар яратилган?»
3. «Брич ер, эли миллионер қиладиган ўнгилар»
4. «Паррадаччилик — даромад манбаи»
5. «Мол боққан бой бўлур»
6. «Рисқимиз қушандилари»

II. Тиббиёт ва табобат

1. «Мамас бўлмаст, эркаклар»
2. «Зуриётнома»
3. «Танагинида дара бўкса...» 1-2 китоблар
4. «Қадимда қандай даволовинишган?»
5. «Қаринаслик сирлари»
6. «Ўз-ўзинга тез ёрдим»
7. «Унғидиш, болам»

III. Оммабон рисоалар

1. «Ўзбек ишлариқлари» 1-2 китоблар
2. «Ҳосиятчи салатлари» 1-2 китоблар
3. «Дастурхонимиз кўрки»
4. «Тортлар ва ишлариқлар»
5. «Корейс салатлари»
6. «Шифобахш ичимликлар»
7. «Қизиқарли география»
8. «Дунёнинг гаройиб дарахтлари»
9. «Нострадамус янги дотанди?»
10. «Туплар таъбирномаси»

Юқоридаги ва бошқа адабиётларни сўказиб бериш бўйича ҳам китоб савдоси билан шуғулланувчи корхона ва хусусий тадбиркорлар билан ўзаро ҳамкорлик қилишга тайёрмиз!

Мурожаат учун маълумоти:

100100. Тошкент ш. Бобур кўчаси, 22-уй.
«Дизайн-принт» МЧЖ ўқув имлаб чиқариш корхонаси.
Тел(факс): 8-371-255-34-28, 103-34-28
E-mail: dizayn_printko@mail.ru